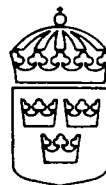

Riksdagens protokoll

1987/88:99

13 april 1988

Protokoll
1987/88:99

Debatter m. m.

Onsdagen den 13 april

Jord- och skogsbruk, m. m.	4
Meddelande om dagens talarlista	48
Miljövård	48
Arbetsmarknadspolitiken	61
Statlig personalpolitik m. m.	119
Europakonventionen, m. m.	122
Anslag till riksgäldskontoret	139
Fortbildning av advokater i asylrätt, m. m.	145
Ändringar i rättshjälpslagen, m. m.	146
Meddelande om interpellationer	
1987/88:229 av Börje Hörnlund (c) om samhällsutvecklingen på landsbygden	158
1987/88:230 av Sigge Godin (fp) om postbefordran med järnväg	159
1987/88:231 av Sigge Godin (fp) om SJ:s banverksorganisation	161
1987/88:232 av Sigge Godin (fp) om befolkningsutvecklingen i Västernorrlands län	161

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 13 april

Jordbruksutskottets betänkanden

1987/88:17 om statsbudgeten för budgetåret 1988/89: jordbruksde- partementet	4
1987/88:18 om statsbudgeten för budgetåret 1988/89: miljö- och energidepartementet	48

Onsdagen den 13 april

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1987/88:Ub31 till utbildningsutskottet

1987/88:Ub32 yrkandena 1–3 till utbildningsutskottet
yrkande 4 till kulturutskottet

1987/88:Jo57 till jordbruksutskottet

1987/88:N54 yrkandena 1, 2 och 8 till näringsutskottet
yrkandena 3–5 till trafikutskottet
yrkandena 6 och 9 till arbetsmarknadsutskottet
yrkande 7 till utbildningsutskottet

1987/88:N55 till näringsutskottet

1987/88:A39 yrkandena 1, 3, 15, 18 och 19 till arbetsmarknadsutskottet
yrkandena 2, 4 och 13 till näringsutskottet
yrkandena 5 och 6 till justitieutskottet
yrkandena 7–9 och 16 till trafikutskottet
yrkandena 10 och 11 till utbildningsutskottet
yrkandena 12 och 14 till jordbruksutskottet
yrkande 17 till skatteutskottet

1987/88:A40 yrkandena 1, 2 och 8–13 till arbetsmarknadsutskottet
yrkandena 3 och 6 till kulturutskottet
yrkandena 4, 14 och 15 till utbildningsutskottet
yrkande 5 till näringsutskottet
yrkande 7 till jordbruksutskottet
1987/88:A41 yrkandena 1–7, 13 och 14 till arbetsmarknads-
utskottet
yrkandena 8–12 till näringsutskottet

1987/88:Sk43 till skatteutskottet

1987/88:A42–A50 till arbetsmarknadsutskottet

1987/88:T107–T113 till trafikutskottet

1987/88:Ju25–Ju39 till justitieutskottet

1987/88:Kr17–Kr24 till kulturutskottet

1987/88:Ju40–Ju43 till justitieutskottet

3 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1987/88:17 om statsbudgeten för budgetåret 1988/89 såvitt avser jordbruks-
departementets verksamhetsområde (prop. 1987/88:100 delvis).

Jord- och skogsbruk, m. m.

Anf. 1 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Fru talman! Lantbruket, dvs., jord- och skogsbruket, är en näring som i dag lever under ganska hårda villkor. Ända fram till i går hade man inom lantbruket förhoppningar om att man skulle kunna lösa frågan om ett prisavtal för jordbruket. Men tyvärr strandade förhandlingarna. Och vi vet inte vad det kommer att föra med sig.

Få näringar är så beroende som lantbruket av en långsiktig politik och beslut som man kan rätta sig efter en ganska lång tid framåt. Regeringssidan driver en annan politik. Den vägrar att ta i problemen och skjuter dem framför sig. Regeringen driver en låt-gå-politik.

En av de grundläggande förutsättningarna när man diskuterar jordbrukspolitiken är att lantbrukarna är fria företagare och skall så förbli. Detta kan inte nog ofta upprepas. Lantbrukarna skall inte bli några bidragsmottagare.

Varför har vi ett lantbruk? Jag vill slå fast några saker. Vi har lantbruket av beredskapsskäl och av regionalpolitiska skäl. Det är också ekonomiskt fördelaktigt för landet att ha ett jordbruk. Genom att ha ett jordbruk blir kontrollen över livsmedlens kvalitet bättre. Det är fyra punkter som bör ligga till grund för besluten när det gäller jordbrukspolitiken.

När det gäller skogspolitiken skall vi ha klart för oss att skogsbruket är den i särklass, ekonomiskt sett, mest fördelaktiga näringen som vi har. Det finns ingen annan näring som ger ett så stort nettotillskott till handelsbalansen.

För att klara jordbruket har vi i det här landet ett gränsskydd, vilket vi är ense om att vi skall ha. Alla jämförbara länder stöder sin produktion på ett eller annat sätt. Vi kan inte utlämna svenskt jordbruk till världsmarknaden och världshandeln. Vi driver i det här landet en högprislinje, och vi vill från moderat sida poängtera att vi vill ha det så även i fortsättningen. En lågprislinje innebär att man har någon form av arealbidrag, eller som ordföranden i LRF, Bo Dockered, har sagt, ett postanvisningsjordbruk. Detta är vi ganska ointresserade av. Det är inte den form av näringspolitik som vi i moderata samlingspartiet vill ha i det framtida jordbruket. Vi vill ha ett effektivt jordbruk utan hämmande regleringar. Varför? Jag skall slå fast några teser.

En näring som inte är effektiv har ingen framtid. I en näring som inte är effektiv sker det ingen teknisk utveckling och ingen framtidsutveckling. En näring som inte är effektiv är ointressant för etablering. Vi upplever detta ganska starkt i dag, när vi inte får våra ungdomar att etablera sig inom eller över huvud taget visa intresse för näringen.

Ett effektivt jordbruk är också ett krav för att man skall få kapital till näringen. En ineffektiv näring, som genererar litet kapital, är ointressant ur kapitalplaceringssynpunkt. En effektiv näring är ett krav för att vi skall kunna hålla livsmedelspriserna på en någorlunda rimlig nivå. En ineffektiv

näring ger dyrare livsmedel, ökad import och på sikt sämre kvalitet.

Till sist, fru talman, måste vi ha ett effektivt jordbruk för att vi skall kunna klara vår konkurrenssituation internationellt. Vi kommer på ett eller annat sätt att under detta århundrade närma oss EG. Och om det svenska jordbruket inte är effektivt, har det mycket svårt att konkurrera i dessa sammanhang.

Jag vill slå fast ytterligare en sak när det gäller skatter och avgifter. Det svenska jordbruket, som har så låg lönsamhet, har under senare år drabbats av politiska beslut om skatter och avgifter till stora belopp. Gödselmedels- och bekämpningsmedelsskatter går moderata samlingspartiet emot. Skogsvårdsavgifterna, som i dag uppgår till mycket stora belopp, går vi också emot. Vi vill sänka dem och på sikt möjligen avskaffa dem. Vi har attackerat förmögenhets- och arvsskatterna, som är oerhört betungande för näringen i dag. Man har därigenom svårt att klara generationsskiftena. Vi har även gått emot fastighetsskatten.

Svensk jordbrukspolitik måste framöver inrikta sig på en avreglering. Ett steg på denna väg var ändringarna i jordförvärvslagen. Det var ett mycket litet steg, men det var ändå ett steg i rätt riktning. Moderata samlingspartiet och folkpartiet har därför med anledning av årets budgetproposition föreslagit att jordfonden skall minska med 60 milj. kr. Vi anser att samhället bör så att säga få mindre uppdrag i framtiden om den nya jordförvärvslagen skall få slå igenom fullt ut. Vi kan då spara in en del.

En annan sak som vi har tagit upp i vår partimotion är en ändring av statens delansvar för överskottsarealen. Jag vill slå fast att vi i moderata samlingspartiet står fast vid den uppgörelse som riksdagen fattade beslut om när det gäller statens ansvar för 40 % av kostnaderna för spannmålsöverskotten. Avtalet gäller till 1990, och det skall då ske en utvärdering. Vi är ganska övertygade om att samhället kommer att få fortsätta att ta ett ansvar. Näringen kan inte helt lämnas utan stöd. Vi är beredda att medverka till detta.

Vi har också i en reservation framfört att vi anser att alla principiella ändringar i jordbrukspolitik och i bidragspolitik skall beslutas av riksdagen. Ingvar Eriksson kommer att fullfölja resonemanget om övriga reservationer.

Jag tror, fru talman, att skogen är den viktigaste näringen i vårt land. Ekonomiskt och regionalpolitiskt har den oerhörd stor betydelse. Det är en fri näring och bör så vara. Den bör styras så litet som möjligt av politiker, bl. a. av det skälet att vi är helt beroende av den internationella konjunkturen och av vad som händer i vår omvärld.

Vi har tidigare i riksdagen gemensamt med de andra borgerliga partierna yrkat avslag på införandet av träfiberlagen, och det föreligger i dag en trepartireservation till utskottets betänkande, i vilken vi går emot anslaget till tillsyn enligt träfiberlagen. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Det mest intressanta i betänkandet är att de tre borgerliga partierna i dag är ense om en översyn av skogsvårdslagen. Det noterar vi i moderata samlingspartiet med mycket stor tillfredsställelse. Skogsvårdslagen bör i framtiden inriktas på en betydligt mjukare styrning än nu. Vi vill att man går fram med stimulanser och rådgivning inom skogsbruket, och vi har i vår

Prot. 1987/88:99

13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

partimotion angivit riktlinjer för detta.

Vi framför i reservationer olika förslag till besparingar på skogsområdet. I en reservation behandlar vi bidragen till skogsvägar. Vi föreslår att man tar bort dessa bidrag. Ingen åtgärd i skogsbruket är så lönsam som byggande av skogsvägar. Detta är något som jag skulle kunna utveckla ytterligare. Man kan bygga billigare och enklare vägar, om det sker i helt privat regi och om man får bygga dem med den standard som man själv vill ha. Vi yrkar avslag på statsbidraget till byggande av skogsvägar.

Vi yrkar också avslag på investeringar i bl. a. plantskoleverksamheten. Vi anser att kostnaderna för denna skall läggas på plantpriserna. Vi har också andra reservationer med besparingsförslag.

Den stora frågan är bidraget till avverkning av lågproducerande bestånd, det s.k. 50-bidraget. De här aktuella skogarna finns till huvuddelen i Norrlands inland. Det är fråga om dåligt skötta barrskogar. Vi menar att det här bidraget skall ses som ett huvudsakligen regionalpolitiskt stöd, och det har också använts på ett sådant sätt. Vi vill att detta anslag överförs till skogsvårdsstyrelserna, eftersom vi anser att skogsvårdsstyrelserna är den organisation som bäst kan handlägga dessa frågor. Vi har vidare uttalat att bidraget bör utgå endast inom inre stödområdet (A och B), under samma förutsättningar som i dag tillämpas, vilket innebär en besparing med 50 milj. kr. De 61 milj. kr. som då skulle kvarstå av medlen enligt regeringens förslag räcker för nuvarande program inom området i fråga.

En annan principiell tanke som vi har framfört och som jag vill redovisa här gäller de fjällnära skogarna. De fjällnära skogarnas skötsel och hantering har diskuterats under en följd av år. Det kan med all rätt hävdas att det i dag inte sker någon vandalisering av de fjällnära skogarna. Men fortfarande är debatten intensiv, och den är mycket svår att föra för skogsbrukets företrädare.

Domänverket är på detta område den dominerande ägaren. Vi menar att domänverket bör sälja ut detta skogsinnehav till privata intressenter och till allmänningsskogar, varigenom ett mer småskaligt skogsbruk kan bedrivas. Vi föreslår alltså att man aktivt går in för en försäljning av dessa skogar.

Vi får all anledning att återkomma till dessa frågor i samband med behandlingen av propositionen om priserna på jordbruksprodukter, vilken skall bygga på det avtal som vi hade hoppats skulle träffas under gårdagen eller denna dag. Nu har förhandlingarna strändat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som vi moderater står bakom.

Anf. 2. BENGT ROSÉN (fp):

Fru talman! Folkpartiet har under flera år yrkat på att en ny parlamentarisk jordbruksutredning tillsätts, som får i uppdrag att utarbeta en ny jordbrukspolitik med ökad miljöhänsyn och minskade regleringar.

Eftersom jordbruket påverkar en stor del av samhällslivet och har stor betydelse, inte bara som livsmedelsproducent utan också för vårt försvar, vår beredskap, vår regionalpolitik, vår turism, vårt friluftsliv m. m., anser vi att det inte går att reformera jordbruket partiellt. Vi behöver ta ett helhetsgrepp.

Huvudproblemet i dag är att vi inte har några bra alternativ till vår för stora spannmålsodling. Det är allvarligt, och detta förhållande ensamt motiverar en utredning. 1985 års jordbrukspolitiska beslut byggde på livsmedelskommitténs bedömning att under en femårsperiod skulle exportkostnaden för överskottsspannmålen under år 1 uppgå till 400 milj. kr., för att sedan trappas ned och efter år 5 ha försvunnit genom alternativ som forskats fram. Nu uppgick kostnaden för år 1 till 1,5 miljarder kronor, och bortsett från att trädesavtal något sänker totalkostnaden kommer den att vara lika stor år 5 och därefter, ty vi har inga ekonomiskt gångbara alternativ.

Nyligen har regeringen lagt fram en miljöproposition på jordbrukets område med förslag som ligger i linje med våra. Men ju snabbare vi får ned spannmålsöverskottet, desto större miljöeffekter får vi. Vi tror att vi genom att införa en arealersättning kan avreglera och släppa prisbildningen fri inom landet. Med bibehållet gränsskydd skulle vi då uppnå balans mellan produktion och konsumtion. Minskade regleringar skulle frigöra lantbrukarna som företagare. Vi tror att det är det effektivaste sättet att få fram alternativ till den ensidiga spannmålsodlingen, ty det kan skapa en utveckling inom näringen i dess helhet.

Tyvärr har vi ännu inte fått gehör för vårt yrkande om en ny jordbruksutredning, och därmed förlorar vi värdefull tid när det gäller att komma till rätta med jordbrukets problem.

I avvaktan på en ny jordbruksutredning kännetecknas folkpartiets förslag av att vi försöker minska den statliga dirigeringen och byråkratin. I det sammanhanget vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 5. Animalieproduktionen i vårt land har minskat kraftigt under de senaste åren, och det tycker vi borde medföra minskad statlig administration i lantbruksstyrelse och lantbruksnämnder. Vidare har vi sedan ett år tillbaka en ny jordförvärvslag, som innebär mindre arbete för lantbruksnämnderna. Nu skall strukturrationaliseringen få stå tillbaka och de små jordbruken i större omfattning få leva vidare för att på grundval av kombinationssysselsättning minska ytterligare avfolkning av landsbygden. Vi anser att det är tveksamt om lantbruksnämnderna skall fortsätta med sin rådgivande verksamhet. Vi tror att hushållningssällskapen är effektivare på detta område. Det bör bli något för den kommande jordbruksutredningen att fundera på. I reservationerna 1 och 2 yrkar vi på att anslagen till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna minskas med 3 milj. kr. resp. 20 milj. kr.

Vi anser vidare tillsammans med moderaterna att anslaget till jordbrukets rationalisering kan minskas med 10 milj. kr. för nästa budgetår. I en tid när vårt största problem är jordbrukets överskottsproduktion tycker vi att staten skall vara restriktiv med bidrag till rationaliseringar, eftersom sådana för det mesta går ut på ökad produktion.

Eftersom vi, som jag tidigare framhöll, med den nya jordförvärvslagen i större omfattning skall låta de små jordbruken leva vidare och storleksrationaliseringen minska, finns det inte anledning för lantbruksnämnderna att förfoga över lika stor limit som tidigare när det gäller att förvärva rationaliseringsfastigheter. Vi tycker att staten skall minska sitt fastighetsinnehav för detta ändamål och att limiten skall reduceras med 60 milj. kr.

Regeringen föreslår i propositionen, för andra året i följd, en minskning av

Prot. 1987/88:99.
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

mjölksubventionerna, denna gång med 250 milj. kr. för kommande budgetår. Vi anser i folkpartiet att det är principiellt riktigt att avveckla mjölksubventionerna, men precis som förra året yrkar vi, nu genom reservation 11, avslag på regeringens förslag, därför att det inte är kombinerat med ett kraftigt förbättrat stöd till barnfamiljerna. Jag yrkar därför, fru talman, bifall även till folkpartiets reservation nr 11.

Slutligen vill jag yrka bifall till reservation nr 7, som berör prisstödet till rennäringen. Det har inte uppjusterats under senare år på samma sätt som Norrlandsstödet. Vi yrkar därför att anslaget skall höjas med 2,4 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

Anf. 3 KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag vaknar ofta till Morgonekot. I dag upprepades flera gånger rapporter om de avbrutna förhandlingarna om livsmedelspriserna och stödet till jordbruket. Det är intressanta men oroande nyheter, oroande inte minst för jordbrukarna.

I den motion om jordbruket som vi väckte i januari med anledning av budgetpropositionen ställer vi några frågor. Vi frågar vilka avsikter som samhället har med jordbruket. Vi frågar vilket intresse samhället har av en ny produktion i jordbruket och vilket ansvar samhället tänker ta för den omställning som en ny inriktning kräver. Vi frågar också om beredskapsmålet är kvar. Vi säger vidare i motionen att jordbruket är en näring som möjliggör hushållning med ändliga resurser och att åkerarealen därför skall nyttjas. Åkermarken skall användas inte bara för livsmedelsproduktion utan också för produktion av nya råvaror. Samhället har ett delansvar för överskottsproduktionen och ett delansvar för omställningen till ny produktion.

De förhandlingar som pågår handlar om priserna på livsmedel och lönsamheten i jordbruket. I vår motion redovisar vi ganska bedrövliga siffror i fråga om lönsamheten. Vi visar att de totala intäkterna för det svenska jordbruket från 1984 till år 1987 legat på nästan exakt 25 miljarder kronor alla år, trots penningvärdesförsämringen. Det skulle i sig kunna vara ett bekymmer, men bekymret är mycket större än så. Det netto som blir över för jordbrukarna, som ersättning för både jordbrukarnas kapital och deras arbete, har reducerats från nästan 4 miljarder till ungefär 2 miljarder, från att ha varit ungefär 15 % av omsättningen år 1984 till att vara någonstans under 10 %, kanske inte mer än 8 %, år 1987.

När man diskuterar priserna på livsmedel skall man komma ihåg att det inte bara handlar om jordbrukarnas priser. Det handlar kanske ännu mer om kostnaderna för förädling, kostnaderna i handeln och politiska beslut. Vi skall komma ihåg att en stor del de höjningar av livsmedelspriserna som skett under senare år har uppkommit av dessa tre anledningar och inte är beroende av ökat stöd till jordbruket, vilket också framgår av de siffror som jag nyss redovisade.

I det här läget föreslår socialdemokraterna – och får stöd av moderaterna – att livsmedelssubventionerna skall reduceras med ytterligare 250 milj. kr. och att mjölkpriset skall höjas med i storleksordningen 30 öre per liter. Liksom tidigare motsätter vi oss detta, nu i reservationerna 13 och 14.

Vänsterpartiet kommunisterna har en liknande inställning. De har dessutom väckt förslag om slopande av moms på livsmedel. I ett särskilt yttrande har vi tagit upp den frågan. Från centerpartiet kräver vi ju sänkt matmoms, men vi tycker att det är en fråga som i huvudsak berör konsumenterna, att det är en skattefråga och en fördelningsfråga. Det handlar om att gynna de människor i samhället som har det sämst ställt. Det handlar om att lägga mindre skatt på livets nödtroft än på lyxvaror. Från samhällets och regeringens sida finns det möjlighet, om man bara vill, att göra något åt de stigande livsmedelspriserna utan att klämma åt jordbrukarna, som redan har det besvärligt. Det är inte bara centerpartiet och vpk som har den uppfattningen, utan den stöds också av de stora socialdemokratiska tidningarna Arbetet och Aftonbladet. Men vi tycker alltså inte att sänkt matmoms är en jordbrukspolitisk fråga, och därför kommer vi att debattera den i annat sammanhang.

I detta sammanhang skulle jag också vilja ta upp frågan om stödet till det svenska jordbruket, som är mångomtalat. För några veckor sedan kom det ut uppgifter från en ännu inte färdig rapport inom OECD som tar upp skillnaden mellan svenskt producentpris och världsmarknadspris i något som man kallar PSE-tal, produktionssubventioner. I den diskussionen antydde det – bl. a. från regeringen – att svenskt jordbruk skulle ha ett högre stöd än nästan alla andra länder i Europa.

Det är omöjligt att dra sådana slutsatser av rapporten. De slutsatser som man kan dra är att svenskt jordbruk har ett stöd via priset som ligger på samma nivå som det som finns inom EG, och det är att betrakta som ganska lågt, i och med att vi ligger där vi ligger i Sverige och i stora stycken har sämre produktionsförutsättningar än man har inom EG. Dessutom framgick det inte av den diskussion som var aktuell för några veckor sedan att en rad länder inte varit med i bedömningen än. Det är länder som Norge, Finland och Schweiz, där man har betydligt högre stöd till jordbruket än i Sverige.

Det glädde mig i och för sig att Sven Eric Lorentzon nyss sade att även moderata samlingspartiet stöttar en högrprislinje framöver. Det är viktigt att vi värnar det svenska jordbruket även i framtiden.

Som sagts tidigare i debatten har vi ett överskott av livsmedel. Överskottet av animalier har försvunnit i Sverige. Det är en unik situation att det svenska jordbruket har klarat av att få bukt med animalieöverskottet. I fråga om spannmål har vi – trots eller tack vare minskningen av animalieöverskottet – ett stort överskott kvar. Det har tidigare bestämts att detta överskott – i fråga om när samhället skall ta sitt delansvar – skall beräknas till en miljon ton och att stödet skall trappas ned. I propositionen beskriver regeringen detta. Man säger att kostnaden kommer att uppgå till 250 milj. kr. Från centerns sida opponerar vi oss emot detta.

Vi anser först och främst att det är fel att räkna på 1 miljon ton. Man borde räkna i förhållande till medelskörden åren 1984–86. Då skulle volymen sannolikt bli större. Vidare anser vi, liksom tidigare år, att samhällets ansvar inte skall vara 40 % utan 60 %.

I år har regeringen emellertid valt en annan metod i budgeten. Förra året anslags 350 milj. kr. i budgeten för detta ändamål. I år sätter man upp det som ett s. k. tusenkronorsanslag. Man gör alltså en minskning i budgetavse-

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

ende på så gott som 350 milj. Vi accepterar det sättet att räkna. Vi visar på att det kommer att kosta mer än vårt förslag. Samhället måste ta sitt ansvar. Men vi hoppas att det i framtiden inte skall behöva bli för mycket gräl om pengarna, när det nu bara står 1 000 kr. i budgeten. Det vore intressant att från socialdemokratin få denna tankegång litet mer utvecklad i debatten. Jag yrkar alltså bifall till reservation 17.

Vi hävdar alltså att arealen bör odlas och att det är bra med Omställning 90. Vi anser vidare att man skall ta i anspråk en del av de pengar som i dag används för att exportera överskott för att möjliggöra omställning till produktion av grödor som med ny teknik kan få en ny användning. I det korta perspektivet bör man, enligt vår mening, med nuvarande grödor och med nuvarande teknik försöka att åstadkomma en ny användning.

Beredskapssituationen är försämrad efter 1987 års försvarsbeslut. Det framgår bl. a. av det yttrande som jordbruksutskottet har inhämtat från jordbruksnämnden, där man säger att: "Verkningarna blir påtagliga först på sikt. Minskade anslag till beredskapslager i kombination med produktionsminskningen i jordbruket kommer att på sikt försämma livsmedelsberedskapen." Vidare: "Planeringsramen enligt försvarsbeslutet har enligt jordbruksnämndens uppfattning lagts fast utifrån ett ofullständigt underlag. Man har bl a inte beaktat när under året en kris inleds."

Här gör majoriteten i jordbruksutskottet en logisk kullerbytta. Man accepterar det synsätt som vi har i centermotionen – att förändra synen på beredskapen – och ansluter sig till våra synpunkter. Man säger att jordbruksnämnden och överstyrelsen för civil beredskap samt andra berörda myndigheter även i fortsättningen måste göra de bedömningar som behövs. Men man avstyrker vår motion. Jag vill i detta sammanhang yrka bifall till vår reservation 19, där vi kräver att beredskapslagringen skall utformas så, att en acceptabel kriskost kan garanteras befolkningen i en kris. Vi yrkar här på ett ökat anslag med 30 milj. kr.

Det finns i betänkandet en rad övriga reservationer som vi från centern har ställt upp för. Det gäller en del områden på jordbrukets ytterkanter, såsom rennäringen, stöd till biodling och stöd till alternativodlingen, där vi återigen föreslår inrättandet av en professur. Jag vill även yrka bifall till dessa reservationer.

När det gäller skogsområdet kommer Lennart Brunander senare i debatten att ta upp i det sammanhanget aktuella frågor.

Regeringen har, precis som regeringar skall ha, en möjlighet att agera och att ge besked. Jag är dess värre inte optimistisk när det gäller att i den här debatten få besked från regeringen om hur man ser på jordbrukets framtid, hur man ser på de frågor som jag redovisade i början av mitt inlägg. Men det finns en möjlighet för regeringen att återkomma med ett besked, i varje fall i den proposition som man skall lägga fram när det gäller prisreglering beträffande jordbruksprodukter. Den debatten ser jag fram emot.

Anf. 4 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Jag tycker att Karl Erik Olsson använder sig av ett något felaktigt ordval. Han borde tänka sig för och vara litet mera varsam med orden, när han säger att moderaterna nu ställer upp för högprislinjen. Är det

något parti som hela tiden konsekvent har drivit högprislinjen, så är det moderaterna. Däremot har det tidvis rått stort tvivel om vart Karl Erik Olssons parti har varit på väg i dessa sammanhang. Jag är mycket glad för att vi i det här fallet har uppslutning från inte bara näringen utan, så vitt jag kan förstå, även från centerpartiet.

Här har också livsmedelssubventionerna diskuterats. Jag vill bara slå fast att näringen var emot att de infördes. Moderata samlingspartiet har konsekvent varit emot dem. Vi har konsekvent drivit att de skall avvecklas under en tioårsperiod, vilket man nu är på väg att göra. Man kan däremot ställa sig något frågande till kanske främst folkpartiets agerande, när man för någon vecka sedan i ett annat sammanhang ...

Anf. 5 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller. Karl Erik Olssons anförande.

Anf. 6 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Det är intressant att Sven Eric Lorentzon kände sig föranledd att begära replik på min kommentar, som faktiskt var en uppskattning av den moderata politiken. Det som Sven Eric Lorentzon sade balanserar en del andra uttalanden som han tidigare har gjort och även gjorde i sitt inlägg nu. Han har nämligen sagt att man skall ha ett jordbruk som är fritt från regleringar och som består av fria företagare.

Jag och centerpartiet ställer upp för principen att jordbrukarna skall vara fria företagare. Men i en bransch som är så hårt utsatt som jordbruket klarar man sig inte utan vissa regleringar. Därför är jag litet orolig, när man från exempelvis moderata samlingspartiet och även folkpartiet uttalar sig så kategoriskt i detta avseende. Det var därför som jag med tillfredsställelse hälsade uttalandet om att man står fast vid en högprislinje.

Anf. 7 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Vi skall väl inte inlåta oss i någon längre diskussion här. Jag vill bara ställa en fråga, som jag egentligen skulle kunna ställa till mig själv: Varför är jordbruket utsatt, beror det på regleringar eller på brist på regleringar?

Anf. 8 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Det är väl bättre att Sven Eric Lorentzon ställer frågan till mig, så att det finns möjlighet att få ett svar. Det beror naturligtvis på att jordbruket är speciellt, eftersom länderna världen över har och har haft en ambition att klara sin försörjning. Det handlar om en nationell trygghet. Detta leder till en överproduktion och har under senare tid lett till en överproduktion som pressar världsmarknadspriserna. Därför kan man inte agera med livsmedel och livsmedelspriser på samma sätt som man gör när det gäller industrin och industripriser.

Anf. 9 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Det har här tidigare tagits upp problemet med överskottet inom jordbruket. Det har sagts att animalieöverskottet är historiskt och att

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

vad vi nu har att ta ställning till skulle vara överskottet på spannmål och vad vi skall göra med den areal på vilken detta överskott produceras.

Jordbrukspolitiken har ju i alla tider haft den omöjliga uppgiften att garantera balans vid varje tidpunkt. Dagens överskottsproblem är naturligtvis i den belysningen övergående – definitionsmässigt förhåller det sig så. Frågan är bara vad vi vill ha för styrmedel för att komma ur detta tillräckligt snabbt. I andra sammanhang – när det gäller energipolitiken – har vi föreslagit, och kommer också att göra det framöver, att det spannmålsöverskott vi har i dag kan användas till andra ändamål. Den areal som vi betecknar som överskott skall fortfarande vara åker. Den svenska åkern är helt överlägsen när det gäller att producera det vi behöver, helt överlägsen skogen. Vi skall alltså inte använda åkern att plantera skog på. Men som sagt, detta kommer in i andra sammanhang, och jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid det.

Momsen på maten, denna käpphäst i vpk-politiken, är fortfarande aktuell. Det stöd som tanken har hos det svenska folket börjar nu ta sig litet mer organiserade uttryck, och det är vi naturligtvis glada för. Men det förefaller som om de politiska partierna – centern börjar nu bli undantaget – inte vill ta konsekvenserna av det som faktiskt verkar vara folkets vilja i detta stycket. Den viljan hänger ju inte i luften – den är en funktion av livsmedelsprisernas stora andel i hushållsbudgeten. De metoder som vi förordar för att ersätta inkomstbortfallet i statskassan har vi noga behandlat i andra sammanhang, men matprisernas roll i hushållsekonomin och mervärdeskattens roll i det sammanhanget är naturligtvis den att höga matpriser är särskilt påfrestande för lågavlönade med stor försörjningsbörda. De intäkter som matmomsen ger till statskassan, ungefär 20 miljarder kronor, är en fjärdedel av de totala momsintäkterna och ungefär en tredjedel av inkomstskatterna. Dessa siffror visar det orimliga i att beskatta livsmedel på det här sättet. Vi måste alltså få ett förslag om att avskaffa mervärdeskatten på livsmedel. Som ett första steg på den vägen vill vi kraftigt höja livsmedelssubventionerna – detta inte bara av, skall vi säga, fördelningspolitiska skäl, även om det är det främsta skälet. Vi menar att vi för budgetåret 1988/89 skall höja subventionerna med 4 miljarder kronor.

Norrlandsjordbruket har en del i den framtida regionalpolitiken som vi inte kan bortse ifrån. Vi talar om att hela Sverige skall leva. Med "hela Sverige" måste vi då också mena de områden som nu är utsatta för mycket starka krafter som verkar för ytterligare avfolkning. Norrlands inland klarar sig inte utan ett levande lantbruk. Menar vi någonting med att hela Sverige skall leva, då måste Norrlands lantbruk stödjas på ett annat sätt än nu. Ett sätt vore – det gäller visserligen en detalj men en detalj som vi anser betydelsefull – att införa ett arealstöd till spannmålsodlingen. Spannmålsodlingen i exempelvis Norrbotten är betydelsefull från många synpunkter. Där finns en tradition, ett kunnande och en möjlighet att utveckla den delen. Vi vill behålla spannmålsodlingen med tanke på försörjningsberedskapen, sysselsättningen och, naturligtvis, för att hindra igenväxningen av landskapet och direkt därefter plantering av skog på dessa ytor. Vi vill ha ett förslag om arealstöd till spannmålsodlingen i Norrbotten.

Skogens betydelse som motor i svensk ekonomi är ju ostridig, men skogen

är ju inte bara en produktionsfaktor att ta virke ur – därom är alla ense. Skogspolitiken skall vila på en helhetssyn på skogen som en levande naturresurs. Detta skall naturligtvis klart framgå av skogsvårdslagen, vars portalparagraf bör formuleras om, så att detta syfte klarare uttrycks. Det här är också litet av en vpk-käpphäst i motionssammanhang men blir inte mindre angeläget för det. Vi skall ha en formulering som visar att hänsyn till såväl bevarandet av arter och ekosystem som människors behov av rekreation är lika viktiga faktorer som ekonomiska aspekter. Kan vi inte överlämna skogen till kommande generationer i sådant skick att den är lämpad att fortfarande hålla en genetisk variation, en rik fauna och flora, är den heller inte på sikt den ekonomiska resurs som vi också behöver. Denna ändring av ifrågavarande paragraf i skogsvårdslagen är till sin karaktär sådan att den inte är särskilt svår att göra. Och den uttrycker på ett annat sätt än den nuvarande formuleringen den vilja som jag utgår ifrån att alla egentligen är eniga om.

5§3-bidraget har diskuterats under många år. Bidragets karaktär och det, låt oss kalla det så, praktiska handhavandet vid fördelningen har förändrats över åren. De nackdelar som bidragets användning hade när det infördes har i praktiken kunnat undanröjas på ett högst påtagligt sätt. Det är naturligtvis bra nog. Vi anser att vi måste säkra att den del av 5§3-bidraget som har betydelse från regionalpolitisk synpunkt alltför kommer att utgå. Vi vill ha kvar skogsvårdsavgiften som ett instrument att fördela resurser inom skogsnäringen. 5§3-bidraget har varit ett av de instrument som gör det möjligt att fördela pengar tillbaka till skogen. Vi måste alltså hitta andra kanaler för att göra det, när vi nu vill avskaffa 5§3-bidraget. Vi har varit öppna för olika typer av användningsområden: skogsgallring, hjälpplantering, andra sätt att kanalisera pengarna. De medel som flyter in genom skogsvårdsavgiften skall ju inte i större utsträckning än hittills hamna utanför skogen. Skogsvårdsavgiften förlorar i så fall alltmer karaktären av avgift och blir en skatt bland alla andra. När det gäller 5§3-bidraget yrkar jag alltså bifall till vpk:s reservation nr 35 i betänkandet.

Skogsbilvägarna är nödvändiga för att man över huvud taget skall kunna få fram det virke som skogen producerar. Grunden för ett gott tillvaratagande av skogens produktionsförmåga är ju att vi kommer åt själva råvaran. Från samhällssynpunkt finns det alltså all anledning att se till att vi har ett bra skogsvägnät. Den ökning av anslaget till byggande av skogsvägar som vi föreslår skall ses mot denna bakgrund. Ökningen är också viktig för att vi skall kunna ha en kontroll över hur skogsbilvägarna byggs. Det är helt enkelt lättare att kontrollera att vägarna byggs på ett från natursynpunkt riktigt sätt, om samhället har möjligheter att styra inriktningen.

Bidraget till fiskevården är något som kan tyckas vara en relativt liten del av den svenska jordbrukspolitiken. Rekreativsvärdet av fritidsfisket är stort; vi behöver inte diskutera frågan särskilt ingående för att begripa detta. De bidrag som har utgått är för små, en höjning är nödvändig för att fiskevården inte skall eftersättas. På denna punkt har centern, folkpartiet och vpk enats i principfrågan, men vi hade olika åsikter om hur mycket pengar som behövs för detta ändamål. Det viktiga är dock att denna verksamhet omfattar en mycket stor del av svenska folket och att den därför är ett intressant område att bevara och utveckla.

Fru talman! Jag yrkar bifall till samtliga vpk-reservationer i betänkandet.

Anf. 10 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! Efter att ha lyssnat på de inlägg som hittills förekommit i denna debatt om utskottets betänkande över jordbruksdepartementets budgetbilaga, får man intrycket att det skulle råda stort missnöje med den proposition som jordbruksministern har avlämnat. Då har man emellertid bara lyssnat och inte tagit del av utskottsbetänkandet i dess helhet, för där står att läsa på första sidan: "Utskottets ställningstagande innebär att regeringens förslag om medelsanvisning och bidragsramar m. m. tillstyrks under samtliga anslagsrubriker."

Inte heller i de reservationer som har fogats till utskottets betänkande tas egentligen någon kritik upp. Sven Eric Lorentzon gjorde en lång genomgång av kritiken mot regeringens jordbrukspolitik och hävdade att regeringens politik var kortsiktig och inte tillfyllest. De indragningar av stöd som Lorentzon förespråkar innebär ju att vi tar bort samhällets möjlighet att medverka till en mer långsiktig lösning av jordbrukets problem.

Bengt Rosén kom tillbaka till förslaget om en ny jordbruksutredning och sade att vi inte får förlora tid. Ja, det är ju just för att inte förlora tid som vi har motsatt oss förslaget att åter utreda jordbruksnäringen. Praktiskt taget varenda detalj är utredd. Vi känner till problemen, men tyvärr har vi inte i dag lösningar på alla de problem som uppstår till följd av de omställningar som kommer att behövas inom jordbruket. Det är det som är problemet, men det löser vi inte genom att åter utreda frågan.

Jag kan dela utskottsordföranden Karl Erik Olssons uppfattning att samhället måste ta ett klart ansvar för jordbrukets framtida utveckling. Vi har aldrig ifrågasatt detta. Inte minst de förhandlingar som vi på morgonen hörde har strandat visar att det är samhället som deltar i förhandlingarna. Man vill ha fasta priser för att kunna ge jordbruket en mer långsiktig och stabil inriktning. I annat fall kunde jordbrukarna sälja sina produkter på den öppna marknaden, men då skulle det verkligen bli oro i läget.

Karl Erik Olsson nämnde också OECD-rapporten, och han var tveksam till den. Tveksam kan man alltid vara, Karl Erik Olsson, till underlaget för rapporten, men vi har här i landet ett stort samhälleligt stöd till jordbruket. Problemet är att denna fråga har uppmärksamats. Det har hävdats att Sverige måste se över detta stöd, eftersom det inte anses vara konkurrensneutralt. Det är det som är problemet. Om vi skulle konkurrera med våra livsmedelsprodukter skulle det nämligen kunna påstås att samhället subventionerar dem i alltför stor utsträckning.

Jag är medveten om att samhället måste stödja jordbruket. Vi har i stora delar andra förhållanden och förmodligen det effektivaste jordbruket i världen. När Karl Erik Olsson säger att Norge och Finland inte finns redovisade i rapporten, måste vi tänka på att de har en helt annan situation än vi. Exempelvis kan Finland inte odla längre söderut än en linje söder om Uppsala. I det här landet ger vi särskilt stöd till Norrlandsjordbruket.

Fru talman! Låt mig också säga några ord om livsmedelssubventioner och momsen, även om momsen inte är en fråga som vi i vårt utskott skall behandla. Ökade subventioner till livsmedel och sänkt moms skulle inte gynna enbart de betalningssvaga grupperna i samhället; även höginkomsttagare, jordbrukare och riksdagsmän, Karl Erik Olsson, skulle ju få ett

betydligt bättre stöd om vi slopade momsens och införde högre livsmedelssubventioner i stället. Jag är mycket tveksam till om det är rätt väg. Det kan vara betydligt bättre att gå in med speciella stödåtgärder till de betalningssvaga grupperna i samhället. Då blir stödet mer direkt riktat, och då blir det också effektivare. Framför allt är detta en fördelningspolitisk fråga, vilket vi inte får förglömma. Detta sade också utskottet förra året, då vi talade om att vi tänkte minska livsmedelssubventionerna. Det är klart att vi i den situationen måste kompensera framför allt barnfamiljerna.

Fru talman! Förutom det betänkande som nu föreligger till behandling kommer utskottet under våren att avge flera betänkanden som i allra högsta grad kommer att beröra jordbruket; när det gäller jordbruket och miljön framläggs förslag om bättre anpassning av livsmedelsproduktionen till miljön. Vi kommer att få ta ställning till en omfattande förändring av djurskyddslagen, och trots de långa och segdragna förhandlingarna måste vi ta ställning till prisregleringen och därmed sammanhängande frågor. Det betänkande vi diskuterar i dag rör bara en del av jordbrukspolitiken. Trots detta har till betänkandet fogats inte mindre än 55 reservationer. Av detta kan man få intrycket att det skulle råda stort missnöje med den proposition som ligger till grund för betänkandet, vilket jag sade inledningsvis. Betänkandets förslag är preciserade i 142 punkter. På samtliga punkter har propositionen vunnit utskottets gillande. Detta har i de allra flesta fall dessutom skett med mycket stor majoritet.

Det är enbart på två punkter av 142 som de tre borgerliga partierna i reservationer gemensamt haft en annan uppfattning än regeringen. Det är inom skogspolitikens område. Jan Fransson kommer senare att närmare motivera våra ställningstaganden på detta område, men låt mig ändå nämna att de reservationer i vilka de tre borgerliga partierna är eniga gäller frågan om ett borttagande av anslaget för tillsyn enligt lagen om träfiberråvara samt en översyn av skogsvårdslagen.

Lorentzon var här i talarstolen mycket förvånad över att de borgerliga hade lyckats nå samstämmighet i frågan om en översyn av skogsvårdslagen. De är nämligen djupt oense om hur skogsvårdslagen skall utformas, av de avlämnade motionerna att döma.

Fru talman! Med anledning av de reservationer som har fogats till detta betänkande har jag följt upp motsvarande betänkanden från de två senaste åren. Förra året var de borgerliga partierna på fem punkter överens i sin kritik mot regeringsförslaget. Året före, budgetåret 1985/86, stod de borgerliga eniga mot regeringen på sju punkter. Splittringen bland de borgerliga blir således värre och värre år efter år också inom jordbrukspolitikkens område. Om man räknar bort de åtta vpk-reservationerna, så är de oense på 45 punkter av 142. Detta kan inge vissa betänkligheter för den som tror att en borgerlig regering skulle föra en samlad och kraftfull jordbrukspolitik.

Det finns självfallet i reservationerna krav på ökade anslagsäskanden som kan ses som angelägna, men det gäller att vara återhållsam även med anslagshöjningar som kan anses blygsamma, så att man inte återigen hamnar i en budgetsituation med stigande underskott. Vi har ju erfarenhet också av en sådan politik, fru talman.

Trots den restriktivitet som måste råda inom jordbrukets område, finns det i budgeten en rad plusposter, som jag tycker vi har anledning att se mycket positivt på. Budgeten innehåller resursförstärkningar inom områdena yttre miljö, djurhälsa och djurmiljö, miljöinriktad växtodling och alternativ odling, vilket också borde få ett positivt mottagande. Stödet till speciella åtgärder inom Norrlandsjordbruket får 80 nya miljoner, förutom de satsningar på 100 milj. kr. som beslutades förra året och som skulle vara i tre år. Redan nu kommer således ytterligare 80 milj. kr. till detta anslag. Också stödet till rennäringen räknas upp med över 600 000 kr., och dessutom kommer ökade satsningar på en rad områden, bl. a. inom skogsnäringen. Det är alltså inte enbart negativa åtgärder, som det har gjorts gällande. Det finns så mycket positivt som borde kunna innebära en optimistisk framtidstro också inom jordbruket.

Som Karl Erik Olsson påpekade, kan man med siffror bevisa att det skulle vara stora problem inom jordbruket. Det är helt klart att jordbruket står inför en omställning. Den drabbar och har drabbat många branscher, och det är helt klart att man i en sådan situation inte kan få full lönsamhet från starten, utan det får bli en framtidsinriktning. Men det går inte att säga att samhället inte medverkar till detta. Omställningsprocessen gör ju att produktionen blir mindre och företagen blir färre, och därmed blir det kanske bättre för en del företag. Däremot är vi nu inne i en situation där exportstödet andel har minskat på praktiskt taget alla områden utom just spannmål, och detta borde också kunna leda till att jordbrukarna nu kan behålla en större del genom att de slipper avsättningar till regleringskassorna och därmed får en förbättrad ekonomi.

Självfallet kan man alltid diskutera avvägningar i budgeten – det framgår också av reservationerna. Det finns förslag om stora minskningar av anslagen och likaså betydande ökningar på vissa poster. Jag måste säga att när vi har granskat förslagen i budgetpropositionen har vi funnit dem väl avvägda, och därför har vi inte haft några betydande invändningar mot förslagen, utan majoriteten i utskottet tillstyrker desamma.

Utan att göra anspråk på fullständighet vill jag ändå kommentera vissa reservationer. Det gäller de inbesparingar som föreslås framför allt när det gäller lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna samt bidraget till jordbrukets rationalisering och markförvärv. En sådan minskning av anslaget som föreslås av moderaterna och folkpartiet skulle under rådande förhållanden vara djupt olycklig både för näringen som helhet och för den enskilde jordbrukaren.

Jordbruket är inne i en omställningsfas. Vi måste skapa bättre balans mellan produktion och konsumtion av livsmedel, söka andra vägar för ny och angelägen produktion som också kan anses vara lönsam, förhindra att jordbruket blir en sektor som förorenar miljön och byta kvantitet mot kvalitet. I detta omställningsarbete har lantbruksstyrelsen och våra lantbruksnämnder en viktig uppgift. Då kan man inte minska resurserna i den omfattning som föreslås i reservationen. Här behövs också, Bengt Rosén, andra organisationer. Jag är medveten om de insatser som görs från hushållningssällskapens sida på detta område, men det räcker inte. Samhället måste också ställa upp med den rådgivning och de resurser som behövs.

Denna omställning berör självfallet också i allra högsta grad de lantbrukare som är beredda att gå in för och arbeta för förändringar. Då behövs det nya typer av investeringar, men det behövs kanske också en annan syn på strukturrationaliseringar. Då är det viktigt att samhället också där stimulerar till satsningar och rationaliseringar hos jordbrukare som företar den omställning som är så nödvändig.

Sedan återkommer man i reservationerna till den årliga frågan om ansvarsfördelningen beträffande kostnaderna för spannmålsöverskottet. Låt mig slå fast att staten har tagit sin del av ansvaret, och detta med råge, om man utgår från de beräkningar som låg till grund för uppgörelsen att staten skulle svara för 40 % av kostnaden under en femårsperiod. Låt mig också påpeka att kostnaderna skulle minskas genom att jordbruket självt aktivt skulle bidra till att reducera volymen av spannmålsproduktionen. Där kvarstår ännu en stor del att göra, för spannmålsvolymen är praktiskt taget på samma nivå som den var när uppgörelsen slöts.

När det gäller reservationerna om olika typer av beredskapsåtgärder, kan man väl säga att det förslag som utskottsmajoriteten står bakom i förhållande till den situation som vi för närvarande har täcker de behov som kan uppkomma i situationer där det kan vara nödvändigt att vidta beredskapsåtgärder. Försvarsutredningen har ju nyligen tittat på detta. Det är helt klart att man här får vara beredd att göra vissa nödvändiga förändringar. Som vi ser det behöver man i varje fall inte vidta några förändringar inför nästkommande budgetår.

När det gäller vpk-reservationen om slopande av matmomsen vill jag bara säga att det inte är jordbruksutskottet som handlägger den sortens frågor.

Däremot kan jag något kommentera förslaget att införa ett arealstöd för spannmålsodlingen i Norrbotten. Inte heller detta är ett förslag som utskottet kan biträda, eftersom arealstödet måste ställas i paritet med priset på spannmål om det skall leda till en minskad spannmålsproduktion. Nu föreslås ju inte detta i vpk-reservationen, utan det är mera ett allmänt stöd till framför allt Norrbotten, men låt mig ändå peka på de 80 milj. kr. som föreslås till jordbruket i norra Sverige. Detta måste vara en bättre satsning, eftersom den kan vara mera flexibel till de enskilda jordbrukarna och kan innehålla satsningar som har betydelse för den mera långsiktiga produktionen.

Jag sade i inledningen att vi måste var återhållsamma även med stödåtgärder som torde te sig ganska blygsamma. Detta gäller de reservationer som fogats till betänkandet beträffande bidraget till fisket. Man kan alltid hitta motiv för uppräknig av olika stödformer, men utskottet har gjort den bedömningen att det anslag som nu föreslås med hänsyn till rådande omständigheter ändå får anses vara till fyllest.

När det sedan gäller reservation 50 angående livsmedelsverkets uppgifter i samband med undersökningar av dricksvatten vill jag framhålla att livsmedelsverket redan har den uppgiften. Ett tillkännagivande från utskottet skulle inte på något sätt påverka situationen.

Detsamma kan sägas om forskningen. Även om professurerna beträffande lantbruksuniversitetet samt skogs- och jordbrukets forskningsråd, som tas upp i reservationerna, inte har precis samma inriktning som de tjänster som

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

nu finns, ryms ändå arbetsuppgifterna inom de berörda myndigheterna och organisationerna.

Fru talman! Med det anförda vill jag – även om jag inte har berört skogspolitiken, vilket Jan Fransson senare kommer att göra, och inte kommenterat alla reservationer – hänvisa till utskottets skrivningar. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 11 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Samhället måste ta ett ansvar för jordbruket, sade Håkan Strömberg. Det uttalandet vill jag tacka för. Det är bra. Sedan kan vi alltid diskutera hur stort det ansvaret skall vara.

Håkan Strömberg för statistik över den s. k. oenigheten mellan partierna i riksdagen och i jordbruksutskottet. Enligt min uppfattning är det ganska normalt att olika partier har olika mening. Jag tror att det är därför som det finns olika partier. Annars hade det väl bara funnits ett. – Jag kan naturligtvis bara beklaga att i vissa stycken moderater och folkpartister inte är mycket bättre än regeringen, men det är en annan sak.

Jag vill beröra en sak som Håkan Strömberg har tagit upp, nämligen att jag skulle vara tveksam till OECD-rapporten. Jag är egentligen inte tveksam till de uppgifter som framlagts utan till det sätt på vilket rapporten har använts i den svenska debatten. Rapporten visar ett PSE-tal för EG-länderna på ca 40 medan Sverige skulle ligga på 42,9, om jag minns rätt. Talen ligger alltså mycket nära varandra. Rapporten säger nämligen också att det är svårt att jämföra talen exakt mellan olika länder. Däremot kan trenden i ett land vara ganska klar. Den är säker och visar vad som håller på att hända. Och rapporten visar att detta PSE-tal under de senaste åren har stigit mycket snabbare inom EG än i Sverige, där det i stort sett har legat still under några år. Däremot tar dessa tal ingen hänsyn till vad som i övrigt gjorts beträffande neddragning av produktionen. Sveriges jordbrukare har avstått från produktion, vilket man inte har gjort inom t. ex. den gemensamma marknaden, där produktionsnivån fortfarande är mycket för hög och dessutom tenderar att öka.

Jag vill peka på att Sverige i sin nordliga del har ett särskilt stöd. Där är förhållandena jämförbara med Norge och Finland. Det stödet är också inräknat i talen.

Jag skall inte ta upp debatten om momsen. En minskning eller ett borttagande av momsen skulle även gynna riksdagsmännen och andra, som tjänar litet mer än genomsnittet, säger Håkan Strömberg. Även om vi gör vårt bästa är det svårt att äta upp hela lönen. Det gör däremot barnfamiljer, låginkomsttagare, pensionärer och andra grupper. De använder det mesta av lönen till mat. För dem skulle detta betyda väldigt mycket.

Håkan Strömberg säger att det inte kan vara full lönsamhet i början efter en omställning. Nej, situationen är omvänd. Vi kan notera att det från 1984 till 1987 har blivit dubbelt så dåligt. Kan det vara en acceptabel situation, Håkan Strömberg?

Anf. 12 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Håkan Strömberg säger att jordbruket har all anledning att se optimistiskt på framtiden. Varför gör man inte det? Varför finns det ingen optimism i jordbruket i dag? Det är ganska pessimistiskt! Varför får vi inte våra ungdomar i dag att etablera sig? Varför visar de inte intresse för dessa näringar? Här ligger ett budskap som vi bör notera – alltså även herr Strömberg.

Håkan Strömberg vände sig mot att jag hävdar att dagens politik är kortsiktig. Jag sade i mitt inledningsanförande att jordbruket, om någon näring, är beroende av en långsiktig politik. Jordbrukarna måste veta vilken inriktning samhället önskar att jordbruket skall ha om 10–15 år. Det får de sällan besked om. Här försöker man klara av budgeten för något mer än ett år framåt.

Vi diskuterar i dag djurskyddslagen, miljörestriktioner osv. Vi talar också om alternativ odling – och jag skall återkomma till den. Reservationerna, som Håkan Strömberg hade fört en utomordentligt fin statistik över, behandlar till stor del budgetfrågor, och det är helt legitimt att sådana finns.

När det gäller skogsvårdslagen är jag inte förvånad utan tillfredsställd över att det finns en borgerlig enighet, herr Strömberg.

Jordfonden kopplas väl ändå inte till angelägna investeringar, till utbildning, information osv. Den är till för att klara strukturproblemen i jordbruket. Och i och med att vi har fått en mer liberal jordförvärvslag och samhället förhoppningsvis kommer att köpa mindre fastigheter – vilket hittills har blivit följden – bör vi komma att behöva mindre pengar i jordfonden. Den kan, såvitt jag förstår, inte kopplas till information, utbildning eller andra investeringar.

Vad beträffar spannmålsöverskottet tog jordbruket ett delansvar – men vi var helt medvetna om att när jordbruket halverar sin animalieproduktion måste det också innebära att vi den närmaste tiden kommer få ett spannmålsöverskott. Om man odlar spannmål på den vallareal som tidigare behövdes för animalieproduktion, kan vem som helst räkna ut att överskottet av spannmål ökar. Vi har hela tiden sagt att övergångstiden satts mycket kort. Vi är beredda att medverka till att samhället fortfarande hjälper till i en eller annan form. Men det är inte säkert att det skall vara i form av kontant exportstöd. Det kan diskuteras. Vi måste dock hjälpa till även på detta område.

Anf. 13 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Fru talman! Håkan Strömberg har alldeles rätt i att alla gynnas om vi höjer livsmedelssubventioner eller slopar matmomsen. Frågan är vilka grupper som gynnas mest. Karl Erik Olsson har förklarat hur det ligger till, och det förstår säkert Håkan Strömberg.

Jag vet att det inte är jordbruksutskottet som skall besluta om matmomsens vara eller inte vara. Men jordbruksutskottet kan för den skull ha en åsikt. Det vi beslutar om är livsmedelssubventionerna, och det är det reservationen handlar om – att vi skall höja livsmedelssubventionerna.

När det gäller arealstödet till spannmålsodling i Norrbotten är jag fullt medveten om att man inte utan svårigheter och effekter kan införa ett sådant.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Men, Håkan Strömberg, det är just det vi vill ha från regeringen: Ett förslag om hur detta skall gå till. Finns det andra sätt att nå samma syfte, låt oss då diskutera det. Det är alltså inte arealstödet i sig som vi är ute efter utan det är effekterna vi vill ha fram.

Anf. 14 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Fru talman! Håkan Strömberg kommenterar folkpartiets yrkande om en ny parlamentarisk jordbruksutredning med att framhålla att han anser att jordbruket är totalt utrett och att det är lösningarna på problemen som fattas. Det är precis det sista som vi också har konstaterat, och det är därför vi vill ha en ny parlamentarisk jordbruksutredning.

Jag kan läsa några rader från folkpartiets miljömotion på jordbrukets område där vi tar upp detta krav: Det viktigaste skälet till att folkpartiet så kort tid efter det att livsmedelskommittén lagt fram sitt slutbetänkande begär en ny utredning är följande: Livsmedelskommittén fick för kort tid på sig. Man samlade in data och företog analyser, men man fick ej tid på sig att utarbeta ett samlat förslag till en ny politik.

Vi konstaterar också att viktiga förutsättningar totalt har ändrats efter det att livsmedelskommittén upplöstes, bl. a. detta med kostnaden för spannmålsöverskottet. Vi betonar att jordbruket inte bara har betydelse som livsmedelsproducent, utan det är av avsevärd vikt för vårt lands beredskap, försvar, regionalpolitik, turism, friluftsliv osv. En förändrad jordbrukspolitik måste enligt vår uppfattning därför grundas på en helhetssyn. Man kan inte fortsätta den väg som regeringen har valt, dvs. att med snabba expertutredningar komma fram till partiella förändringar och pålappningar av den befintliga jordbruksregleringen, som blir än mer svåröverblickbar.

En sittande jordbruksutredning kan också, Håkan Strömberg, på regeringens begäran avge delutlåtanden. Bara därför att det pågår en jordbruksutredning behöver inte allt arbete som regeringen nu sysslar med när det gäller jordbruket upphöra, utan det skall naturligtvis fortsätta.

Håkan Strömberg sade att jordbruket är i en omställningsfas. Om det hade varit så bra! Jag upplever inte att vi kommer någonvart med jordbrukets problem, och det är därför folkpartiet anser att år går förlorade om det inte snabbt tillsätts en ny utredning. Samhället måste genom lantbruksnämnderna bidra med rådgivning till omställningen. Jag vill till slut bara erinra om att hushållningssällskapen också får bidrag av staten, och eftersom vi i folkpartiet anser att denna rådgivning är mer effektiv vill vi satsa på den.

Anf. 15 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Fru talman! Om Karl Erik Olsson tyckte att det var bra med en borgerlig inbördes träta skall jag inte bidra till att ena, utan jag skall passivt sitta och lyssna – det kan vara intressant. När ni om några månader skall gå ut till väljarna och tala om hur stark en borgerlig regering kommer att bli har jag däremot svårt att se styrkan, med den debatt som ni nu inbördes för.

Jag sade helt klart, Karl Erik Olsson, att samhället måste stödja det svenska jordbruket, men frågan är hur. Siffrorna kan i och för sig ifrågasättas, men Sverige ligger på andra plats näst efter Japan när det gäller stöd till jordbruket. Det är möjligt att nya siffror petar ner oss till tredje eller

fjärde plats, men icke förty kommer Sverige att ha ett av de högsta samhällsstöden i världen till jordbruket.

Sven Eric Lorentzon säger att det inte finns någon optimism inom jordbruket. Jo, jag vill hävda att det finns en ganska stor optimism inom jordbruket. Det ser man icke minst av intresset för köp av jordbruksfastigheter. Jag menar då de direkta jordbruksfastigheter som kan räknas som familjejordbruk och där det inte sker en handel mellan köpstarka grupper i samhället, som när det gäller de större fastigheterna. Jag menar inte heller det ökade intresset och de högre priserna på mindre fastigheter, där människor från andra yrkesgrupper kommer in och vill skaffa sig en fastighet med litet åkermark för att kunna bedriva någon typ av månskensjordbruk eller hobbyverksamhet.

Det gäller alltså de direkta jordbruksfastigheterna, där i varje fall en i familjen har full sysselsättning, t.o.m. mera. Priserna har stigit och efterfrågan har ökat på dessa fastigheter. Icke minst kan nämnas att livdjurspriserna har stigit, vilket också kan vara ett tecken på att det finns en optimism och att det görs satsningar inom jordbruket, Sven Eric Lorentzon.

Får jag bara säga till Bengt Rosén att det inte blir bättre med en ny jordbruksutredning. Problemen är kända, och det gäller att försöka hitta lösningar på dem med de satsningar som kan vara nödvändiga.

Jag hinner inte gå närmare in på Jan Jennehags diskussion, men jag vill säga att jag inte riktigt förstår detta med att det är just momsen och livsmedelssubventionerna som skulle ge den bästa fördelningspolitiska effekten. Det måste vara selektiva åtgärder till de grupper i samhället som bäst behöver det.

Anf. 16 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! När det gäller skillnaden mellan svenskt producentpris och världsmarknadspris vill jag bara peka på att Sverige ligger ungefär på en snittnivå för Europa. Det är ganska bra med hänsyn till vårt läge, och regeringen borde inse att det inte är så mycket att klaga över. Regeringen behöver inte heller säga att priserna skall trappas ner – om inte andra länder gör det samtidigt, så att världsmarknadsprisnivån förändras. I dag är världsmarknadspriset på spannmål ungefär en tredjedel av produktionskostnaden i det priseffektivaste landet, som är USA, möjligen också Australien, och dem kan vi aldrig jämföra oss med.

Jag skulle vilja fråga Håkan Strömberg om kullerbyttan i fråga om beredskapsmålet: Hur kan socialdemokraterna i princip ansluta sig till centermotionen, där det krävs att beredskapen av livsmedel och insatsvaror skall vara 80 % av självförsörjningsnivån, när jordbruksnämnden säger att det inte stämmer, och ändå avstyrka motionen? Jag får det inte att gå ihop. Håkan Strömberg.

Jag vill också ta upp en fråga som jag aktualiserade i min förra replik, nämligen långsiktigheten och lönsamheten. Det är bra att vi är överens om att det skall finnas ett samhällsstöd till jordbruket. Strömberg antyder att det är långsiktighet i den socialdemokratiska politiken, och ändå talade han i sitt inledningsanförande om att stödet skall avtrappas och att jordbruket nu är i en omställningsfas och därför inte kan kräva full lönsamhet från början.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Detta är en attityd som jag uppfattar så att det kommer att bli sämre ännu ett tag innan det kan bli bättre. Det finns inte mer att tära på, Strömberg. Det är ganska illa i dagsläget, och något måste göras som förbättrar situationen. Strömberg får redovisa en annan attityd än att bara säga att saker skall skäras ner.

Anf. 17 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Om man själv har litet att komma med, kan man naturligtvis tala om motståndarna. Håkan Strömberg frågar hur en borgerlig regering kommer att se ut. Tala i stället om vad ni socialdemokrater själva vill i detta sammanhang, t. ex. i fråga om det långsiktiga! Det ni talar om är kortsiktiga åtgärder och kortsiktiga beslut, men vad jordbruket i dag är betjänt av är en långsiktig viljeinriktning, som vi vet litet om. När kommer den, och hur kommer den politiken att se ut? Vi väntar på besked – inte minst jordbrukarna väntar.

Det brukar talas om flummiga debatter. Jag måste säga att den politik som Strömberg i dag företräder och den jordbrukspolitik som socialdemokraterna för är ganska flummig – det är en lät-gå-politik.

Sedan till det här med optimismen. Jag hoppas att Håkan Strömberg har rätt i det avseendet. Men vi som lever ute bland lantbrukarna – jag och mina yrkesbröder – upplever det inte så. När det gäller den långsiktiga hanteringen kan vi se på statistiken. Det är mycket få sökande till våra lantbrukshögskolor. Och hur är det med kvaliteten på dem som söker? Lantbruket innebär ett av de mest kvalificerade yrkena. Det fordras kvalificerade ungdomar, toppengungdomar, om de skall bli företagare. Det är inte de som söker i dag.

Detta är oroväckande. Håkan Strömberg, och vi måste hjälpas åt att klara den här problematiken.

Anf. 18 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Fru talman! Av Håkan Strömbergs inkomst går kanske 10 % till moms. För den genomsnittliga löntagaren är motsvarande siffra 20 %. Om vi nu minskar livsmedelspriserna genom att slopa matmomsen, eller öka subventionerna på livsmedel, så gynnar vi mest dem som tjänar mindre. Konstigare än så är det inte. Det är ju det som är den fördelningspolitiska effekten, och det förstår Håkan Strömberg mycket väl. Vad som bekymrar honom är ju att vi skulle tvingas gå till andra källor för att få igen det inkomstbortfall som slopande av matmoms innebär. Då är det de höga inkomsterna och kapitalet som man skall beskatta, och det är naturligtvis det Håkan Strömberg inte vill.

Anf. 19 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Fru talman! Håkan Strömberg kommenterade de internationella subventionsindexen. Det är i och för sig lustigt att de kallas för PSE-tal. Vi talade förut om PSE-fläsk som ett fläsk med dålig kvalitet – det vattniga, vita fläsket. Och det kanske ligger något i att det även är dålig kvalitet på PSE-talen. I dessa index ingår nämligen inte direkt inkomststöd som arealbidrag till jordbruket – vilket är mycket vanligt i t. ex. Amerika. Härigenom snedvrids enligt min uppfattning de internationella jämförelserna, vilket ger Sverige ett årligt utgångsläge i detta sammanhang.

När det gäller mjölksubventionerna påpekade Håkan Strömberg – och det ställer vi oss bakom – att det är barnfamiljerna som är mest beroende av mjölksubventionerna. Man kan ju ifrågasätta om det egentligen är subventioner till jordbruket. Jag uppfattar det som subventioner till konsumenterna. Eftersom vi anser att vanliga konsumenter har råd att betala den höjning som ett avskaffande av mjölksubventioner innebär, men inte barnfamiljerna, så är förutsättningen för att vi skall stödja ett borttagande av mjölksubventionerna att vi får en ordentlig inkomstförstärkning till barnfamiljerna.

Håkan Strömberg upprepade att det är lösningar på jordbrukets problem som vi efterlyser. Som jag tidigare framhöll är det av just den anledningen – för att få lösningar på våra problem – som vi vill ha en ny parlamentarisk jordbruksutredning. Och det gäller att få lösningar som grundas på en helhetssyn; eftersom jordbruket griper in på så många olika samhällsområden. Utöver att producera livsmedel betyder jordbruket så oerhört mycket i andra sammanhang för vårt land. Då kan man inte hålla på med partiella reformer, utan då behövs det en ny jordbruksutredning.

Anf. 20 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Fru talman! Till Karl Erik Olsson vill jag säga att det är riktigt att vi har höga livsmedelssubventioner här i landet. Och vi har ett effektivt jordbruk, som kan mäta sig med jordbruket i de flesta länder på nära nog samtliga områden. Men hur duktiga jordbrukarna i vårt land än har varit, så hade man inte kunnat nå den positionen utan ett stöd från samhällets sida. Med undantag för "de förlorade åren", då egentligen de problem som vi nu lever med uppstod, har det varit socialdemokratiskt regeringsinnehav.

Sven Eric Lorentzon säger att vi inte har någonting att komma med själva. Men ni står ju bakom nästan samtliga 142 punkter som jag har redovisat. Vad ni tar undan i det betänkande som nu föreligger – vi får ju andra frågor senare – gäller jordfondsverksamheten, stödet till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, som självfallet skall arbeta långsiktigt.

Till Jan Jennehag vill jag säga att jag är beredd att betala moms på de livsmedel jag köper, för då kan det bli en fördelningspolitisk effekt till förmån för de grupper som har svag köpkraft. Men Jan Jennehag är tydligen inte beredd till detta, utan han vill slopa momsen generellt. Då har vi inte denna fördelningspolitiska möjlighet, Jan Jennehag. Jag beklagar att vpk, som annars har ställt upp för selektiva åtgärder, riktade stöd till svaga grupper, här går ifrån den principen. Tänk efter lite grand, Jan Jennehag, så ser ni att ni urholkar en stor del av samhällets resurser när det gäller att kunna göra den fördelning som vi är ute efter.

Förste vice talmannen anmälde att Karl Erik Olsson, Jan Jennehag, Bengt Rosén och Sven Eric Lorentzon anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 21 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! För en stund sedan var Sven Eric Lorentzon och Karl Erik Olsson inbegripna i ett replikskifte angående den svenska jordbruksregleringen. Sven Eric Lorentzon fick ej chans till den klagande replik som så

att säga låg i luften. Jag vill i anledning av detta framhålla att moderata samlingspartiet, liksom Sven Eric Lorentzon och jag själv, är garanter för ett svenskt gränsskydd som skapar möjligheter att bibehålla svensk livsmedelproduktion och beredskapstrygghet, och därigenom också möjligheter att konkurrera på lika villkor. En ensidig svensk avreglering är inte möjlig. En avreglering måste ske i balans länderna i mellan.

Vad gäller de inhemska regleringarna skall vi givetvis inte ha fler sådana än vad som är motiverat. Det finns alltid anledning att noga överväga innan de som finns permanentas och innan nya införs.

Fru talman! Jordbruksutskottets betänkande 1987/88:17 behandlar förslagen under jordbruksdepartementets huvudtitel i proposition 1987/88:100. Undantagna är anslagen under avsnitten H. Ungdomsfrågor och I. Idrott, rekreation och turism. Kulturutskottet behandlar dessa anslag.

Utskottet har tillstyrkt regeringens förslag om medelsanvisning och bidragsramar m. m. under samtliga anslagsrubriker.

I anslutning till budgetbehandlingen har utskottet behandlat en rad motioner som har anknytning direkt till propositionen, men också motioner som gäller andra frågor på jordbrukets område, t. ex. skogspolitiken, dricksvattenkontroll och ersättning för viltskador.

Motionerna har avstyrkts eller föreslås bli lämnade utan vidare åtgärd. Det har i en del fall redovisats vidtagna och planerade åtgärder inom resp. område.

Fru talman! Jag skall här något kommentera utskottets skrivning och en del av de reservationer som fogats till betänkandet.

I reservation 4 tas frågan om bidrag till jordbrukets inre rationalisering upp. Moderater och folkpartister i utskottet anser att bidragsramen för nämnda ändamål bör minskas med 10 milj. kr. under nästa budgetår för att sedan på sikt upphöra.

I reservation 2 anser samma reservanter att det bör vara möjligt att sälja en betydande del av jordfondens markinnehav till enskilda brukare. Det minskade behovet av strukturrationalisering talar för detta. Vi anser att riksdagen bör uttala sig för en försäljning av mark till ett värde av 60 milj. kr., vilket belopp kan tillföras statskassan.

Prisstödet till rennäringen bör göras till föremål för en översyn, likaså formerna för överläggningarna mellan staten och rennäringen. Den eftersläpning som skett i fråga om pristödets storlek talar för en sådan översyn. I samband med denna bör även kostnads- och lönsamhetsutvecklingen för rennäringen på längre sikt undersökas. Utskottets moderater och centerledamöter vill i reservation 8 att riksdagen som sin mening ger regeringen detta till känna.

I reservation 18 behandlas den viktiga frågan om statens delansvar för överskottsarealen. Vi moderater kräver att alla förändringar av såväl storlek som form i detta statens delansvar för överskottsproduktionen skall prövas av riksdagen. Det är uppenbart att statens ansvar knappast kan upphöra efter den nu beslutade perioden. En utvärdering måste ske, och därefter får ställning tas till vilken omfattning och vilka former ansvaret på sikt bör få. En så betydande omställning som det nu är fråga om tar tid. Den pressade

jordbruksnäringen måste få realistiska möjligheter att klara omställningsproblemen.

Beredskapsfrågorna är synnerligen viktiga. Det gäller för svenska folket mycket viktiga trygghetsfrågor. Moderata samlingspartiet har i samband med behandlingen av det senaste försvarsbeslutet framhållit vikten av dessa frågor och har i det sammanhanget också framfört reservationer på viktiga punkter. Vi känner oro för den inställning majoriteten hade och kanske har när det gäller bl. a. en kris- och krigssituations längd. De i dag pågående krigen och kriserna ute i världen har inte varat under månader utan i de allra flesta fall många år. Det finns all anledning att se betydligt allvarigare på dessa frågor än man hitintills har gjort.

I det betänkande vi i dag behandlar har vi moderater i reservation tagit upp en viktig beredskapsfråga, nämligen försörjningen med ammoniak. Av jordbruksnämndens yttrande kring beredskapsfrågorna, som fogats till betänkandet, framgår att försvarsbeslutet innebär att det inte föreligger något behov av beredskapslagring av gödselmedel trots att den inhemska ammoniakproduktionen har upphört. Detta risktagande kan inte accepteras ur beredskapssynpunkt. Sveriges långsiktiga försörjning med ammoniak måste tryggas. Vi moderater anser att riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

I ett särskilt yttrande tar vi moderater upp Norrlandsstödet. Jordbruket är beroende av långsiktiga beslut, och Norrlandsstödet är nödvändigt för att kunna klara Norrlands jordbruk som är så viktigt inte minst ur beredskapssynpunkt. Den regionalpolitiska betydelsen är också central. Det är angeläget att Norrlandsstödet räknas upp i takt med inflationen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer med moderata namn. Vi har i dessa framhållit moderata ståndpunkter som icke beaktats i betänkandet.

Anf. 22 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Fru talman! Låt mig bara något kommentera de förslag och yrkanden som Ingvar Eriksson ställde.

När det gäller jordfonden har lantbruksnämnderna fått i uppdrag att försöka medverka till att man får omlopp i innehavet av jordbruksfastigheter, men vi har områden i landet där man verkligen borde gå in med jordfondsmedel för att snabbare få till stånd en strukturförändring inom jordbruket. Jag behöver bara nämna Kopparbergs län så vet alla vad jag menar.

Det är riktigt, Ingvar Eriksson, att vi inte tänker avreglera jordbruket – det var socialdemokraterna som införde regleringen – men det är helt klart att reglerna inte är anpassade till dagens situation. När de infördes hade vi brist på livsmedel i landet. För att kunna bygga upp en egen livsmedelsproduktion förstärkte man gränsskyddet. I dag är situationen en annan. Vi har överskott på livsmedel, och då måste vi naturligtvis anpassa regleringen till denna nya situation. Det är helt omvända förhållanden och vi måste självfallet ha ett skydd som passar in i den situationen.

När det sedan gäller stödet till rennäringen kommer samerättsutredningen snart att lägga fram ett förslag om sameting och om ett förstärkt skydd för

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

rennäringen. Först därefter kan det vara lämpligt att se över frågan om stöd till rennäringen enligt de intentioner som samerättsutredningen presenterat.

Anf. 23 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Vi föreslår inte att man skall ta bort hela jordfonden. Det finns pengar kvar för att klara de uppgifter som Håkan Strömberg vurmar för.

Men det finns andra aspekter också. En promemoria från jordbruksdepartementet i höstas förespeglade att man eventuellt kunde använda medel från jordfonden till att köpa upp mark från bönder, som på grund av den socialdemokratiska jordbrukspolitiken skulle råka ut för konkurs. Med tanke på sådana eventuella risker finns det all anledning att se till att jordfonden inte innehåller mer medel än nöden kräver.

När det gäller gränsskyddet har jag framhållit var vi moderater står. Vi vill ha ett starkt gränsskydd som garanterar svenska folket de livsmedel som det svenska jordbruket i alla lägen måste producera för att bevara tryggheten i landet.

Anf. 24 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Huvudsyftet för den socialdemokratiska skogspolitiken sedan regeringsskiftet 1982 har som vi ser det varit att med olika metoder tvinga fram en ökad avverkning. Redan ganska omgående efter regeringsskiftet kom en hel serie nya regleringar, däribland avverkningstväng, gallringstväng och obligatoriska skogsbruksplaner.

Skogsvårdslagen och skogsstyrelsens föreskrifter bildar nu ett detaljerat och svåröverskådligt regelverk, som enligt vår uppfattning beskär den enskildes handlingsfrihet och gör det svårt för den enskilde att hitta rätt i de författningar som finns. Det minskar också motivationen för den enskilde att ta vara på sin skog.

Folkpartiet anser att det nu är nödvändigt att omarbета skogsvårdslagen. Vi är överens med centern och moderaterna om behovet av en omarbetning. En ny skogsvårdslag bör i första hand syfta till att värna en långsiktig hushållning med skogen som naturresurs. Utgångspunkten skall vara den enskildes rätt och ansvar att bruka sin skog. Skogsägaren skall vara skyldig att ta hänsyn till naturvårdens intressen och skydda skogens förmåga att ge en hög, värdefull och uthållig avkastning. Lagen bör däremot, enligt vår uppfattning, befrias från de inslag som syftar till att tvinga fram en näringspolitiskt motiverad avkastningsnivå. De tillfälliga behoven överensstämmer inte alltid med den långsiktiga hanteringen av skogen som en naturresurs.

Detaljreglerna för att tvinga fram avverkning får inte den effekt som önskas. Även om jordbruksutskottet inte har hand om skattefrågorna, vill jag säga att vi i folkpartiet tror att sänkta marginalskatter är det bästa sättet att få fram en önskad avverkning, inte minst när det gäller de s. k. passiva skogsägarna. Enklare regler för förvärv av skogsfastigheter skulle också luckra upp förhållandena, få fram fastigheter till handeln och därigenom också främja avverkning.

Det betänkande vi behandlar i dag innehåller en rad reservationer som ansluter sig till folkpartiets syn på skogspolitiken och även på övriga frågor.

Jag yrkar bifall till alla reservationer i betänkandet där folkpartister finns med bland undertecknarna.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Tidigare avverkningar i form av blädning har gett upphov till de skogar vi i dag kallar 5:3-skogar. Under en rad år har statliga bidrag betalats ut för restaurering av dessa bestånd. Folkpartiet vill inte att bidrag skall utgå för områden där starka naturvårdsintressen finns. Enligt vår mening bör 5:3-bidragen i dess nuvarande form avskaffas. De bör ersättas av en bidragsform som har till syfte att ersätta skadad skog i norra Sverige. Jag vill påminna om att vi i folkpartiet anser att det behövs statliga anslag för restaurering av skogarna i Norrland. Men i dessa sammanhang bör större varsamhet iaktas, bl. a. vid bidragsgivning till skogsvägar där naturvårdsintressena är starka.

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Ett annat område där förenklingar kan göras är lagen om träfiberråvara. Den lagen är ett exempel på regleringar som har tillkommit. Lagen bör avskaffas. Det skulle också ge en del marginella besparingar i budgeten.

Fru talman! Skogen är en av Sveriges allra viktigaste naturtillgångar. Skogsnäringen är bas för sysselsättningen inte minst i glesbygden, och den ger stora exportinkomster. Men den har också andra värden. Den erbjuder oss människor omistliga naturupplevelser, vila och rekreation. Den ger oss bär och vilt. I norra Sverige utnyttjas skogen också som betesmark av rennäringen. Ofta sammanfaller produktionsintressena med dessa andra intressen. När så inte är fallet behövs sammanjämkningar. Vi vill också att de frågorna skall beaktas i samband med en översyn av skogsvårdslagen.

Fru talman! Jag skall avslutningsvis säga några ord om fisket. Fiskeristyrelsen har tidigare haft möjligheter att ge yrkesfiskarna stöd i form av utbildning. Det har gällt utbildning om författningar och regler för fisket. Den budget vi har nu ger inte de ekonomiska möjligheterna. Vi föreslår marginella ändringar i budgeten. Vi tycker att det är egendomligt att man inte kan genomföra ens så marginella ändringar som behövs för att klara de behoven. Fiskevården är eftersatt, inte minst genom införandet av det fria handredskapsfisket. Genomförandet av diskutabla lagregler får inte leda till att grunden, nämligen fiskevården, eftersätts. Vi vill därför ge högre anslag på detta område.

Fru talman! Jag yrkar än en gång bifall till de reservationer där folkpartiet finns med.

Anf. 25 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Vi debatterar i dag jordbruksutskottets betänkande nr 77, som bl. a. tar upp skogsfrågorna. Skogen är, som det har sagts tidigare i dag, kanske vår viktigaste resurs. Skogen är grunden för vår handelsbalans – vi har i dag ett överskott på mer än 45 miljarder när det gäller skogen. Därför är det viktigt att skogen sköts, att vi får en god skogsvård och att de varor vi tar från skogen hanteras på ett bra sätt.

Men det finns också hot mot skogen i dag. Vi har t. ex. den tilltagande försurningen. Vi skall visserligen inte debattera den i dag, men jag vill ändå säga att vi är ganska kritiska mot att regeringen i den proposition som har lagts fram på det området inte föreslår tillräckliga åtgärder. Detta har betydelse för det vi nu diskuterar. Det blir fråga om förluster, kanske

miljardförluster, för det svenska hushållet framöver, om man inte kan förändra utvecklingen av skogsskadorna.

Skogen har också, som det sagts här, andra betydelser. Den har betydelse som en ren naturresurs. Det ligger ett värde i att vi har skogen för rekreation. De olika intressena i skogen är förenliga, under förutsättning att skogen lever.

Vi har i detta betänkande föreslagit en ny skogsvårdsplan, mot bakgrund av att vi tycker att den nuvarande planen inte är bra. Den nuvarande planen är alltför detaljerad och svåröverskådlig. Om människor som skall hantera skogen skall kunna sköta den och ta ansvar för den på ett bra sätt och med gott samvete, måste de också ha en rimlig chans att sätta sig in i vad planen ställer för krav på dem. Det är svårt att göra det i dag.

När socialdemokraterna kom till makten 1982 firade de julafton. Då klädde de granen. De plockade fram en mängd ting, åtgärder som de krävde att skogsägarna skulle vidta. Lars Ernestam har redogjort för en del av dem. Jag tycker att det är tid att vi slänger ut den granen och tar in en ny, fräsch gran, utan dessa främmande ting. En skogsvårdsplan skall egentligen inte innehålla marknadsstyrande element. Det är inte på det sättet vi skall ta fram skogsråvarorna. Vi skall genom planen sörja för en god skogsvård och en skyldighet att se till att vi får en ny skog. Därutöver skall det inte vara mycket mer. Man skall sätta upp gränserna för vad som är tillåtet och vad som är otillåtet. De marknadsstyrande elementen bör tas bort.

Vi har haft en hearing i jordbruksutskottet om just detta område. Det framgick då ganska klart att den kritik vi framför i detta avseende inte bara är vår egen kritik. Även experter på skog håller med.

I anslutning till dessa frågor föreslår vi från centerpartiets sida att man skall ta bort skogsvårdsavgiften. Samhället, staten, tar in 460 miljoner om året från skogsbruket genom dessa avgifter. Detta är en beskattning. Den har ökat drastiskt under de senaste åren. Å andra sidan föreslår vi från centerpartiets sida att man skall minska en del av de bidrag som utgår till skogsbruket. Vi vill minska bidragen med ungefär 180 miljoner. Vi föreslår alltså ett ganska stort nettotillskott till skogsbruket.

En av de bidragsposter vi vill förändra är 5:3-bidraget. Vi vill i huvudsak ta bort bidraget, men en liten del vill vi ha kvar att använda till lövskogsplantering. Dessutom har vi i vår reservation skrivit att vi anser att detta egentligen är ett regionalpolitiskt stöd som bör betalas med regionalpolitiska pengar. Vi vill uppdraga åt regeringen att lägga fram ett förslag om detta, eftersom merparten av dessa pengar används för sådant ändamål. Vi har också kvar 73 milj. kr. till skogsvårdsåtgärder i de norra delarna av Sverige.

Vidare föreslår vi att pengarna till den översiktliga skogsinventeringen tas bort. Det ingår i det underlag för de skogsbruksplaner som skogsbrukarna har blivit ålagda att upprätta. Vid en hearing i utskottet framgick ganska klart att detta ÖSI-material inte är tillfyllest för att upprätta dessa skogsbruksplaner. Även på den punkten har vi fått ett ganska stort stöd från experter. Det här är inte särskilt bra, säger de. Vi får ju en översiktlig skogsinventering genom riksskogstaxeringen. För att få en bra produkt måste man lägga ner mer arbete när man upprättar skogsbruksplaner. Man kan annars göra som en av experterna gjorde, nämligen fråga vem som egentligen är ansvarig för

den felplanering som skogsbrukaren gör med utgångspunkt i de ÖSI-planer som är upprättade. Genomförda kontroller visar att dessa planer slår 25 % fel, och det är alldeles för mycket.

Även i frågan om fjällnära skogar, som har diskuterats här, har vi avgett en reservation. Skogshantering kräver stort hänsynstagande, och jag vet att de flesta skogsbrukare i dag tar sådan hänsyn. Men naturligtvis kräver det ett ännu större hänsynstagande i områden med fjällnära skogar. Dessa finns i utkanterna av de områden där det är möjligt att producera skog. De människor som under många år har bedrivit skogsbruk i sådana trakter har visat att det är möjligt att göra det. Först när de storskaliga processerna har kommit in i bilden har det blivit fel. Då har man genom skogsbruket hanterat naturen på ett sätt som den inte tål.

Det måste därför vara riktigt att i ökad utsträckning föra över skogsmarken till de människor som bor i dessa trakter. Därmed tryggas deras utkomstmöjligheter och skogsbruket bedrivs på ett mer hänsynsfullt sätt. Det är vad vi vill skall ske, samtidigt som det gäller att försöka hitta en naturvårdsgräns för det storskaliga skogsbruket.

Skogen har fiender också på andra ställen. Jag tänker närmast på viltskadorna. Även om skogen och det vilda djurlivet är element som hör samman, uppstår det viltskador när balansen i naturen inte är som den skall vara. Det är viktigt att skogsbruket får ersättning för viltskadorna. De regler som gäller i dag gör dock att det är nästan omöjligt att få det. Det tycker vi är fel, och det har vi också nämnt i ett särskilt yttrande. Över huvud taget anser vi att frågan om viltskador även på jordbruket måste ses över. I den frågan har vi avgett en reservation.

Låt mig slutligen säga några ord om fiskevård. Som Lars Ernestam sade har fiskevården eftersatts efter det fria handredskapsfiskets införande. Egentligen borde det ha blivit tvärtom. När dessa nya bestämmelser infördes borde samhället tagit över ansvaret och skapat resurser för fiskevård. I en reservation föreslår vi att anslaget härför skall ökas med 1 milj. kr. Dessutom vill vi att det skall avsättas ytterligare 1 milj. kr. för fiskevårdande åtgärder i Östersjön.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till de reservationer som centerpartiet har skrivit under vad gäller skogsbruk och fiske.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 26 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Mellan 1976 och 1982 regerades Sverige av de borgerliga partierna. Det var på många sätt en dyster tid. Missmod och håglöshet spred sig. Under den här perioden försvagades den svenska ekonomin på alla områden.

Under den följande socialdemokratiska regeringsperioden har samhälls-ekonomin åter kommit i balans. På område efter område kan man göra jämförelser som pekar åt samma håll. Det finns återigen en framtidstro i det svenska samhället.

Som redan har sagts genomförde utskottet under behandlingen av

jordbruksdepartementets budgetproposition en ingående hearing med bred representation för Skogssverige. Vi kunde konstatera att den optimism för framtiden som råder i näringslivet i övrigt också finns inom skogsnäringen.

Det är viktigt att säga detta som en motvikt till det tal som förs av de borgerliga partiernas företrädare här i riksdagen eller till det som står att läsa i motioner eller reservationer. Den kritik som upprepas år efter år är inte särskilt sakligt förankrad i verkligheten. Det är klart att man kan stödja sig på vad en och annan expert säger, Lennart Brunander, men såsom politiker gäller det att också granska vad experterna säger. Annars fyller man ingen uppgift som politiker. Jag kan i varje fall konstatera att den kritik som ni från de borgerliga partierna för fram mot skogsvårdslagen och era krav på en översyn av densamma saknar förankring hos skötsamma skogsägare. De minimikrav som skogsvårdslagen ställer mår dessa skogsägare på intet sätt illa av.

Den socialdemokratiska skogsvårdspolitiken, Lars Ernestam, syftar ytterst till att de övergripande målen om ekonomisk tillväxt, full sysselsättning och regional utveckling skall kunna förverkligas.

Under åren 1976–1982 avverkades i genomsnitt 60 miljoner skogskubikmeter per år. Exportvärdet var drygt 30 miljarder kronor. Sverige tappade andelar på den internationella virkesmarknaden under dessa år.

Under åren efter 1982 har avverkningen ökat. De senaste åren har den legat på 65–67 miljoner skogskubikmeter per år. Skogsvården har stadigt förbättrats, och exempelvis röjningarna har fördubblats. Samhällsnyttan av en fungerande skogspolitik är påtaglig. Vår skogsindustri har bidragit till att få Sverige ur krisen. Skogsindustrins ställning som landets främsta intjänare av nettovaluta har ytterligare stärkts under den här perioden.

En fungerande virkesförsörjning är avgörande för vår skogsindustri. En bristsituation leder till höga råvarukostnader, pressar lönsamheten och försämrar exportmöjligheterna.

Undersökningar som har gjorts bland den svenska allmänheten visar att en majoritet av svenska folket anser att vi avverkar mer skog än den som planteras och växer upp. Det är viktigt att slå fast detta. Vi har inte brist på virke i skogen. På både kort och lång sikt har vi tillräckligt med skog i Sverige för att kunna tillåta en ökad avverkning och utan att behöva hamna i konflikt med berättigade krav på hänsyn till naturvård och friluftsliv. Problemet är att det inte kommer fram tillräckligt med virke genom egen avverkning. Många sågverk och annan industri tvingas importera virke för att kunna hålla i gång sin verksamhet. Det är i och för sig vällovligt. Alternativet är ju i många fall nedläggning av mindre sågverk. Det är naturligtvis helt otillfredsställande att virkesimporten för närvarande uppgår till ca 9 miljoner kubikmeter, trots att vi har egna tillgångar i landet.

Det finns anledning att ställa frågan: Känner de som sitter på den här råvaran då inte ansvar ens för sin egen bygds utveckling? Här finns det ju åtskilligt att hänta då det gäller sysselsättning i bygder där varje arbetstillfälle som kan tillskapas är viktigt.

9 miljoner skogskubikmeter importerad råvara – det är nästan lika mycket som hela Norges skogsbruk. Vi använder dyr importråvara och avstår från att ta till vara möjligheter till sysselsättning som alltså motsvarar hela det norska

skogsbruket. Det är inte klokt, det kan inte vara det!

Förutom en hög nivå på rådgivning, lagtillsyn och översiktlig skogsinventering föreslår regeringen nu ytterligare insatser för att öka gallringarna, och det är mot den bakgrund jag har beskrivit mycket välmotiverat.

Skogsstyrelsen bedömer att det bör vara möjligt att öka den årliga gallringsarealen med minst 30 % inom fem år, vilket skulle ge ett ökat virkesuttag med 4 miljoner kubikmeter.

En annan åtgärd som kan bli aktuell är att se över hur virkesmarknaden fungerar. Jordbruksministern har i olika sammanhang antytt att om inte virkesmarknadens parter tar sitt ansvar för att sanera det prischaos som råder i många fall och som måste verka förvirrande för den enskilde skogsägaren om vilka priser som gäller, då kan regeringen inte sitta passiv. Det är någonting som jag har full förståelse för. Ansvarvilar självfallet på virkesmarknadens parter, om vi även i fortsättningen skall ha den fria marknad vars lovsång redan sjungits också i den här debatten.

Så några kommentarer till vad som sagts tidigare och de reservationer som finns. Reservationerna är utomordentligt väl kända för kammaren. De har följt debatterna i anslutning till budgetbehandlingen alltsedan regeringsskiftet 1982 – oavsett om de, som jag sade tidigare, har någon grund i verkligheten eller inte.

Lorentzon sade litet stolt att nu har de borgerliga partierna enats. Det är närmast paradoxalt: ju bättre skogsvårdslagen fungerar, desto större är möjligheterna för de borgerliga att enas om att göra om den lagen.

Vad beträffar kraven på att ersätta regleringar med stimulans och rådgivning vill jag bara säga att den insiktsfulle vet att skogsorganisationens insatser i utomordentligt stor utsträckning sker just genom rådgivning och information.

Det är intressant att delta i jordbruksutskottets arbete. Man får dels höra en debatt om skogsvårdslagen, där de borgerliga vill ta bort i stort sett alla regler, dels vara med om att behandla exempelvis djurskyddslagen, där det ställs krav på regler och åter regler, bl. a. för att öka rättssäkerheten.

Mitt motiv för att vi skall ha tillämpningsföreskrifter till skogsvårdslagen, som är en ramlag, är faktiskt omsorg om rättssäkerheten. De som skall följa lagen och känna till de minimikrav som lagen ställer skall veta vad lagen innehåller. Det är detta som har legat bakom ambitionerna att göra tillämpningsföreskrifter.

Det känner Lorentzon mycket väl till. Jag har sagt det till honom nu fem år i rad. Han vet att föreskrifterna har arbetats fram i brett samförstånd med skogsnäringen. Ändå återkommer han, kanske främst av ideologiska skäl, men området är synnerligen illa valt.

Jag skall också kommentera en vpk-motion. Vpk vill ha in i skogsvårdslagens portalparagraf att skogen är en mångsidig resurs.

Vi har nu under snart 10 år levt med ett skogspolitiskt beslut som togs 1979. Det är självklart att under resans gång är det riksdagen helt obetaget att göra de anpassningar, justeringar och korrigeringar som kan erfordras. Jag tror att man knappt kan hitta någon lag där så inte har skett.

Jordbruksutskottet har, icke på vpk:s initiativ, vid flera tillfällen slagit fast principen om mångfalden i skogen, mångbrukstanken. Jag kan inte finna

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Jord- och skogsbruk,
m. m.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

annat än att vpk nu rider på något formellt skäl. Tanken finns redan i protalparagrafen, och jag skulle kunna ge åtskilliga exempel på detta.

När det gäller bidragen till skogsvården kan den som läser reservationerna se att det råder en total splittring på oppositionssidan. För den oinvigde – och jag måste säga att jag själv, trots att jag sysslat med de här frågorna i tio år, har haft svårt att reda ut vad man egentligen menar – är det omöjligt att veta vart bidragen skall gå. Fråga en skogsägare om han vet om han får del av bidragen eller inte! Det är en soppa alltihop.

Vad jag vill lyfta fram är att regeringen föreslår att anslaget för stöd till avveckling av lågproducerande skogar skall kunna användas för offensiva åtgärder. Det är ett progressivt förslag. Sådana åtgärder kommer att bli ett värdefullt instrument i det fortsatta arbetet med att restaurera dessa skogar.

Det har skett anpassningar och justeringar sedan det anslaget infördes i början av 80-talet, under stort buller och bång, av dåvarande centerpartistiske jordbruksministern, som sade: Så här bedriver vi långsiktig skogspolitik – ett 15-årigt program för att restaurera glesa skogar. Det är en bra samhällsinsats.

Vi höll med om det. Det var virkesförsörjningsutredningen som kom med förslaget, och dåvarande jordbruksministern lade fram det för riksdagen, som antog det under full enighet. Vi tycker fortfarande att det är bra, och jag vill ställa frågan: Vilket intryck får den som lyssnar på en sådan här debatt om vem som står för långsiktigheten i skogspolitiken? Han kan näppeligen hamna i den uppfattningen att det är de borgerliga partierna som står för stabiliteten i skogspolitiken.

När det gäller jordbrukspolitiken kan ni gå till angrepp och säga att det skall inte vara någon ryckighet, att det måste vara långsiktighet osv. Men vilken skogspolitik skulle vi ha fått om era förslag under de här åren hade gått igenom? Jo, vi hade hamnat i samma elände som när ni prövade stöd hit och dit något år, tog tillbaka förslagen osv. i slutet av 70-talet och i början av 80-talet. Det var inga särskilt rejäla besked till skogsägarna på den tiden.

Så till Ernestam och folkpartiets motioner om översyn av reglerna i fråga om naturvårdshänsynen och deras tillämpning. Jag har sagt många gånger tidigare att det finns en övertro på att ett riksdagsbeslut eller ändrade regler skulle kunna påskynda en process som handlar om att få alla de människor som arbetar med dessa frågor i praktisk verklighet att tillämpa vad som sägs i beslutet eller reglerna. Det kommer alltid att kunna plockas fram enskilda fall där vederbörande tjänsteman vid tillämpningen inte har gjort helt rätt, enligt någon annans mening.

Jag vill för min del ge skogsvårdsorganisationen och dem som över huvud taget arbetar med naturvårdshänsynsregler i skogsbruket en eloge för det fina och engagerade arbete de lägger ned i de frågorna. De får ofta utstå kritik.

Fjällskogarna har också varit en följetong här i riksdagen, och jag skall bara till protokollet läsa in följande:

Det pågår som bekant ett planeringsarbete i fråga om markanvändningen i de län som har fjällnära områden inom sina gränser. Ansvar för planeringen ligger på regionala myndigheter och resp. kommun. Vi socialdemokrater anser för vår del att det är den rätta vägen att decentralisera arbetet med att ta

fram det faktaunderlag som sedan skall ligga till grund för kommande beslut på kommun-, läns- och riksnivå. Markanvändningsplanerna kommer att ge underlag för beslut om eventuellt säkerställande av flera värdefulla naturområden osv.

Centern och moderaterna har motionerat om att överföra domänverksmark uppe i fjällbygderna till enskilda. Jag har faktiskt rest ganska mycket i de här bygderna, och jag har många bekanta och vänner där. Jag har ställt frågan: Finns det några spekulanter på domänverkets mark där uppe? Jag har icke hört en enda svara ja. Jag har frågat domänverket: Är det några som låter höra av sig som spekulanter när det är sådant tryck på den frågan i riksdagen? Det finns inga spekulanter. Det är likadant med denna fråga som med de andra frågorna: de är väldigt dåligt förankrade i verkligheten. De människor som bor där uppe förstår att de också måste driva sitt skogsbruk någorlunda rationellt. Det har hela utskottet fått höra när vi har varit där.

När det gäller ökningen av anslaget till skogsbilvägar föreslår regeringen nu ytterligare en åtgärd för att stimulera en ökad avverkning. Hur ser det ut på den borgerliga kanten? Det kan vi läsa i reservationerna. Där råder en total splittring. Moderaterna yrkar avslag på anslaget, folkpartiet vill minska det. Vpk vill för sin del öka anslaget. Vi vet att om det här förslaget, som man får hoppas, resulterar i ökad skogsbilvägsbyggnad, kommer det att ge ökade effekter i form av större aktivitet i skogen.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis, efter en genomgång av en del av det dryga tjugotal reservationer som finns här, säga att det borde vara lätt för vem som helst att konstatera att det är vi socialdemokrater som står för långsiktigheten och uthålligheten i en skogspolitik som trots allt fungerar ganska hyggligt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter, vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Anf. 27 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! När socialdemokraterna har argumentnöd talar de alltid om borgerlig splittring. Så är det i dag också. Jag tycker att det är märkligt att Jan Fransson tar upp de frågeställningarna i en tid när vi i utskott efter utskott arbetar med propositioner som just visar exempel på hur svårt socialdemokraterna har haft att komma fram till förslag; det gäller miljöpolitik, energipolitik och en rad andra områden. Det är ingen bra argumentteknik. Den tyder bara på att ni har svårt att försvara er egen politik.

Jan Fransson tog upp en rad frågeställningar. Han började med att säga att nu går allt åt rätt håll. Men ju längre anförandet gick, desto mer bekymrad blev han, och han slutade med att säga: Vi får inte den avverkning som vi vill ha. Det skulle kunna avverkas mycket mer.

Varför avverkas det då inte mer? Jan Fransson hade en del förklaringar, men vår viktiga förklaring är att skogsvårdslagen bl. a. ställer upp hinder. Den behöver ses över och förenklas. Vi tror också att det särskilt för de passiva skogsägarna inte är någon mening att avverka när de får betala allt i skatt. Vi vill ha sänkta marginalskatter, även om det inte hör till det här utskottets handläggningsområde.

Vi tror också – det hör mer till oss, och Jan Fransson har varit särskilt

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

inblandad i det – att det vore bra, om vi fick enklare regler för försäljning av skogsfastigheter. Det skulle ta fram råvara.

Och så naturvården. Hur kan Jan Fransson säga att allt går åt rätt håll, när vi har konflikt efter konflikt om fjällskogar, om våtmarker, om urskogar? Vad som behövs är statliga insatser, och det vill vi ha, så att vi klarlägger vilka områden som skall bevaras för framtiden. Det ställer vi upp på från folktoppartiet, men det gör inte socialdemokraterna.

Anf. 28 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Jan Fransson började med att tala om att det inte var särskilt skojigt, eftersom de borgerliga hade samma förslag år efter år, och slutade med att det bara är socialdemokraterna som har en långsiktig syn på den här frågan. De borgerliga har alltså inte någon långsiktig syn. Jag tycker inte att det här resonemanget går ihop riktigt.

I början sade Jan Fransson också att Skogssverige är ganska nöjt med den skogsvårdslag och den skogspolitik vi har. Det var naturligtvis meningen att den hearing vi hade skulle ge belägg för det, men – jag är ledsen, Jan Fransson – jag kunde inte dra den slutsatsen. Och jag lyssnade inte bara på någon enstaka expert som hade någon speciell synvinkel, utan det var faktiskt flera experter av dem som vi hade att lyssna på som förde till torgs just den här synpunkten att skogsvårdslagen borde se annorlunda ut.

Man behöver inte göra om hela skogsvårdslagen. Grundtankarna i den är säkert riktiga. Men man bör rensa bort en del saker som inte hör hemma där, nämligen detta att man skall tvinga fram virke genom att ha en lag. Det är inte avsikten med lagstiftning, utan det är – som jag sade tidigare – att garantera att vi har någon skog att hugga.

Sedan var Jan Fransson inne på att här avverkas för litet. Det har naturligtvis en hel del orsaker, bl. a. den att virkesmarknaden inte fungerar så som den borde göra. Jan Fransson uttalade ett visst hot om att om det inte händer något får regeringen ta itu med detta. Men att vi har en lagstiftning som skall försöka tvinga fram virke underlättar inte virkesmarknadens funktion utan snarare tvärtom. Den som skall köpa virke i industrin behöver inte anstränga sig över hövan, om vi här i riksdagen stiftar lagar så att virket kommer fram i alla fall. Det är de här konflikterna i lagstiftningen som måste bort. Som skogsvårdslagen var 1979 tror jag att den i princip var bra. Blir de ting bortrensade som har kommit dit därefter, tror jag att vi kan ställa upp på den.

Vi skulle kunna förse skogsindustrin i Sverige med tillräckligt med fibrer, om regeringen och socialdemokraterna ville ställa upp och stimulera produktion av fibrer också på åkermarken, men det har man inte velat göra. Omtanken när det gäller att försöka förse industrin med fibrer sträcker sig inte ända fram.

Det finns naturligtvis många saker att ta upp här, men nu är tiden slut för den här gången, så jag får återkomma i nästa replik.

Anf. 29 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Jan Fransson säger att det gäller att beskriva skogen som en levande, mångsidig naturresurs, där hänsyn till bevarandet av arter och

ekosystem och till människors behov av rekreation är lika viktig som ekonomiska aspekter. Men denna syn finns redan. Det är precis i den andan som skogsvårdslagen hanteras. Genom att formulera om den aktuella paragrafen i skogsvårdslagen kan vi ju skapa bättre överensstämmelse mellan teori och praktik och få en portalparagraf som på ett riktigt sätt beskriver det som Jan Fransson säger att lagen skall syfta till.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Jord- och skogsbruk,
m. m.

Anf. 30 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! För att spara tid vill jag i stort sett ansluta mig till det som framhållits i inläggen från Lars Ernestam och Lennart Brunander. Jag skall därutöver bara ta upp ett par speciella frågor.

Fransson talar om ideologisk inriktning. O.K. – det kan ligga en del i detta. Vi vet sedan gammalt att Fransson talar om samhällsnyttan, och han använde ordet även här i dag. Vi ser kanske på ägandet, brukandet, ur en något annorlunda synpunkt och för fram den enskilda individens, människans, rätt till sin egendom osv.

En sak som Fransson berör och som kommit upp i debatten under den senaste tiden är begreppet "priskaos". Han använde det ordet och sade att virkesmarknadens parter nu måste ta sitt ansvar. Jag instämmer; det är rörigt på prissidan när det gäller skogsprodukter i dag. I vissa delar av landet är det *mycket* rörigt. Och vad beror det på? Jo, det beror på att man har satt den fria marknaden ur spel. Man har gått in med prisregleringar på vissa varor – det gäller timmerpriser och massavedspriser – men man låter rotpostpriserna ligga utanför prisregleringen. Jag menar att det är fel när man går in och reglerar prismässigt på en marknad som – jag sade det i mitt inledningsanförande – är så beroende av den internationella konjunkturen.

Fransson menade att skogsägarna borde hugga mer, att de i större utsträckning borde känna ansvaret för sin bygd. Jag tror inte att det är där felet ligger. Fransson och jag är helt överens om att det är lämpligt att öka avverkningarna i det här landet och att det går att göra detta. Det är vi helt på det klara med.

Men jag tror att man skall gå en annan väg. Fransson nämnde systemet med bidrag och sade att det var en soppa. Det håller jag med om – vi köper det. Det är en soppa, och jag tror inte att man över huvud taget skall gå den vägen.

Men vad är det skogsägarna reagerar mot? Jo, det är avgifterna. Samhället ger inga bidrag. Vad är det som sker? Man tar ut en skogsvårdsavgift; man klär av skogsägarna pengar. Man tar pengar från skogsägarna och fördelar dessa till andra, och dessutom får skogsägarna betala administrationen. Det är få näringar, herr Fransson, som är i den situationen.

Vad vi skall göra, om vi vill ha fram mera virke, är att stimulera marknaden. Det har under de senaste åren visat sig – och detta kan jag ge regeringen en eloge för – att det skett en ökad insättning på skogskonton samt varit förlängda insättningstider o. d. Det, herr Fransson, är sådant som stimulerar, och det har gett resultat. Fortsätt på den vägen, så hänger vi med!

Anf. 31 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! När man hör Lars Ernestam låter det som om man anser att man, ifall man företräder ett regeringsparti, inte har rätt att anlägga några synpunkter på de försök att föra politik som oppositionen gör. Vad är det för en konstig argumentation?

Det har visat sig att när vi nu börjar syna vad som ligger bakom er politik, så finner vi att det kännetecknande draget är splittringen. Det finns ingen gemensam politik. De borgerliga är överens om att vara emot oss socialdemokrater osv. Jag tror det är viktigt att man, även utöver de allmänpolitiska debatterna, pekar på att det är så. För väljarna är det väsentligt att i höst veta detta, och rättigheten att kritiskt granska också vad ni kommer med ämnar vi förbehålla oss även i fortsättningen.

Vi har, Lars Ernestam, en fri virkesmarknad. Jag vill bara ställa en enda fråga till Ernestam: Varför fungerar inte denna fria virkesmarknad, där det är helt fritt spel för marknadskrafterna? Varför fungerar den inte, Ernestam, och vem har ansvaret för att den inte fungerar?

När jag hör Lennart Brunander blir jag tveksam huruvida han var med på den aktuella hearingen. Jag fick faktiskt inte ut någonting av hans replik.

Jan Jennehag talar om portalparagrafen och mångbrukstanken. Jag upprepar att riksdagen har gjort klara uttalanden. Och inte bara det, utan det har också i praktiken visat sig att det mycket väl går att förena virkesmålet och naturmålet.

Till Lorentzon vill jag säga att det är en gammal princip att hela skogsbruket skall stå för vissa kostnader och ta ett visst ansvar för att man via skogsvårdsavgiften o. d. skall stödja skogsbruket när det handlar om långsiktiga investeringar för forskning eller annat. Det är en känd ståndpunkt att moderaterna vill ha bort det här. Vi socialdemokrater har en annan uppfattning och kommer att stå för den.

Anf. 32 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Visst har Jan Fransson rätt att kritisera vår politik. Jag hoppas verkligen att jag inte gick så hårt fram att Jan Fransson är orolig för att han inte skall kunna fortsätta att kritisera den. Det är klart att Jan Fransson skall göra det. På samma sätt som vi kritiserar socialdemokraternas politik skall Jan Fransson kritisera vår politik. Oron därvidlag tycker jag är litet obefogad. Jag hoppas som sagt att jag inte gick så hårt fram.

När det gäller skogsvårdslagen och den splittring som Jan Fransson talar om är det väl litet bekymmersamt, med tanke på Jan Franssons uppläggning, att vi inom folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet är ganska överens när det gäller översynen av skogsvårdslagen. Vi har olika infallsvinklar. Några betonar miljöfrågorna och naturvårdsfrågorna starkare, men vi är överens om att översynen behöver komma till stånd.

När det gäller handelsfrågorna och marknadskrafterna, så är vi emot karteller och vill ha en fri handel även på det här området. Ibland upplever jag det så, att folkpartiet är garanten för att det skall vara en konkurrenssituation, inte minst inom hela den sektor som vi diskuterar här i dag.

Jag skall, Jan Fransson, avsluta mitt inlägg med att säga att en stimulans för att få till stånd avverkning är att det lönar sig att avverka. Jag har skrivit ned

några rader som jag vill läsa upp för Jan Fransson:

Det måste löna sig att arbeta – det gäller också skogsbruket.

Det måste löna sig att ta eget ansvar – det gäller också skogsbruket.

Det är nödvändigt att minska storebrorsandan i form av onödiga lagregleringar – det gäller också skogsbruket.

Staten måste ta sitt ansvar på naturvårdsområdet – det gäller i hög grad skogsbruket.

Prot. 1987/88:99

13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Anf. 33 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Fransson sade att han borde ha rätt att kritisera och granska de förslag som vi lägger fram, och den rätten och t. o. m. den skyldigheten har han. Men då måste det också vara så att vi från oppositionens sida har rätt att granska och kritisera de förslag som regeringen lägger fram utan att man från regeringspartiets sida för den skull behöver skrika högt. Det är det vi gör i våra reservationer.

Jag kan stryka under det som Jan Fransson sade i sitt tidigare inlägg, att skogsvårdsorganisationens människor lägger ned ett engagerat arbete på att sprida information om betydelsen av naturvårdshänsynen. Det har jag försökt att beskriva en gång tidigare i ett inlägg här i kammaren, för det gör de faktiskt. Det finns människor i trakterna med fjällnära skog, Jan Fransson, som vill ha mer mark för att kunna få ett bättre underlag för sitt uppehälle. Men det är klart att de vill köpa mark som det finns skog på, om de skall få en bättre försörjning, inte sådan mark som redan har kalhuggits.

Jan Fransson sade också att skogsägarna borde känna mer ansvar för sin bygd. Jag är nästan säker på att de skogsägare som har sina marker där de bor uppfyller detta krav ganska bra. De avverkar tillräckligt mycket. Men de som inte bor i bygden och heller inte känner så mycket för bygden avverkar inte det de borde avverka. Det är naturligtvis inte bra. Den socialdemokratiska politiken betyder inte heller att skogsägarna får ett nettobidrag av staten, utan staten drar in mer pengar. Med vårt förslag skulle skogsägarna få en förtjänst i stället för en förlust.

Det är också viktigt att till protokollet få antecknat att Jan Franssons beskrivning av den hearing vi fick vara med om i jordbruksutskottet inte riktigt stämmer. Jan Fransson hade väl förväntat sig en lovsång till den socialdemokratiska skogsvårdspolitiken, men den uteblev. Det är klart att skogsvårdsstyrelsens företrädare måste tala om att denna politik är bra, men i övrigt sades inte mycket i den vägen. Jo, industrins företrädare tyckte också att den var bra. Om de inte behöver anstränga sig för att köpa virke, utan regeringen lagstiftar om detta, är de naturligtvis nöjda. Men i övrigt hördes ingen lovsång, det var faktiskt kritik. Deltagarna ställde upp mer på våra idéer än på regeringens.

Anf. 34 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Jan Fransson säger att skogsbruket självklart skall förena produktions- och naturresursaspekterna. Det görs också, menar han. Men det råder en konflikt mellan dessa intressen som bara kan lösas politiskt. Det instrument vi har för att markera vad den politiska majoriteten anser i sådana här frågor är lagar. Skogsvårdslagen reglerar avvägningen mellan produk-

tions- och naturresursaspekterna.

Nu menar Jan Fransson att skogsvårdslagen fungerar precis så som vpk formulerar förslaget till ny portalparagraf. Men då så, ändra paragrafen!

Anf. 35 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Man kan ha olika uppfattning om den hearing vi hade och det tycks vi ha. En liten värdering visar enligt min uppfattning att de utomstående, de som icke stod för partsintressen, nämligen forskarsidan, var kritiska. Det är kanske i första hand deras åsikter vi skall notera. Jag håller med Jan Fransson: man skall lyssna på forskare och debattinlägg, men man skall värdera dem själv. Det har vi gjort.

Beträffande virkesmålet tror jag att vi, som vårt nuvarande skogsbruk helt riktigt tillämpas, är på väg in i en större mångfald. Det är ganska intressant, för jag tror att jag var en av de första som tog upp ordet mångfald. Tillämpningen har faktiskt markant ändrats under senare år. Vi kan ta lövträdssidan som exempel. Vi har i dag en betydligt mer positiv inställning än tidigare. Jag är tacksam för det. Det är en stor glidning från de tolkningar och tillämpningar som gällde från början.

En gammal princip, säger Jan Fransson, är att skogsbruket står för kostnaderna. Ja, det gjorde man. Skogsvårdsavgiften var mycket låg. Då tog man på sig vissa gemensamma kostnader. Det gällde forskning och information. Jag säger viss del av forskningen, dock icke grundforskning. Vi har knutit an till den gamla principen. Jan Fransson säger att det är känt att vi vill avskaffa skogsvårdsavgiften. Det vi säger, herr Fransson, är att med den nuvarande höga skogsvårdsavgiften sker ett överuttag. Skogsägarna betalar mer än de får tillbaka. Det är det första. Det andra är att vi vill sänka skogsvårdsavgiften till i första hand 0,3 %, för att därefter göra en utvärdering som kan visa vad skogsbruket skall göra, t. ex. återgå till det gamla med gemensamt ansvar. Då tror jag att det går att komma ned på mycket låga belopp. På sikt kanske vi kan avskaffa avgiften.

Anf. 36 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Lars Ernestam säger att den borgerliga enigheten verkar besvärande för oss socialdemokrater. På det här lilla avsnittet i jordbruksdepartementets budgetproposition har de lyckats åstadkomma 22 reservationer. Uppvisar det en enighet, Lars Ernestam?

I talet om en översyn av skogsvårdslagen sägs det ingenting om innehållet i denna. Det är inte så förfärligt länge sedan vi i denna kammare hade en mycket animerad debatt mellan utskottets ordförande och moderaternas företrädare. Jag tror inte att centern sedan dess har släppt de mycket grundläggande utgångspunkter för en skogspolitik som utskottets ordförande då förde till torgs. Men Lars Ernestam svarar inte på mina två enkla frågor. Vi har en fri virkesmarknad och jag frågar varför inte virkesmarknaden fungerar, när de fria marknadskrafterna har hundra procents spelutrymme. Vem bär ansvaret för detta? Det var den frågan jag ställde, Lars Ernestam.

Lennart Brunander säger att skogsvårdsstyrelsen ställer upp på skogspolitiken. Det är klart att den skall göra det. Industrin ställde också upp. Han

glömde bort att den privata skogsägarrörelsens representant efter tredje frågan sade: Jag instämmer i de synpunkter som lagts fram av industrins företrädare. Det hörde inte Lennart Brunander. Han hörde kanske heller inte att den privata skogsägarrörelsens representant sade att det är ett politiskt svek att ta bort stödet till det femtonåriga programmet för avveckling av de glesa skogarna. Centern har sådana förslag i sina reservationer.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Ernestam, Lennart Brunander och Sven Eric Lorentzon anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 37 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! När riksdagens majoritet, bestående av socialdemokrater och kommunister, 1983 beslöt om fritt handredskapsfiske på södra ostkusten, reagerade vi moderater och reserverade oss mot beslutet tillsammans med de två övriga borgerliga partierna. Beslutet föranleddes av en motion från Åke Wictorsson, som, om jag minns rätt, vid det tillfället var ordförande för de svenska sportfiskarna. Det fanns två skäl till att vi reagerade på detta sätt. Det ena var att vi ansåg det vara en konfiskation av enskilt ägande, och det andra att vi ansåg att möjligheterna att bedriva handredskapsfiske kunde förbättras på ett bättre och mer sympatiskt sätt, dvs. genom att bilda fiskevårdsområden.

Vi har senare motionerat om upphävande av beslutet, men inte lyckats samla majoritet kring vårt förslag. Frågan ligger nu hos Europadomstolen och det återstår att se vad som händer där när frågan avgörs.

Trots att det gått fem år sedan beslutet togs är intrånget och berövandet av den enskildes rättigheter inte reglerat. Vi tar därför i den moderata kommittémotionen upp frågan om ersättning till de berörda.

Vi konstaterar att fiskeristyrelsen under punkt E10 begär ett ökat anslag med 5,5 milj. kr. för att bestrida kostnaderna för bl. a. ersättningar enligt lagen om ersättning för intrång i enskild fiskerätt. Problemet, som vi från moderat sida ser det, är att inga beräkningar ännu föreligger på kostnaderna för intrånget. Om så hade varit fallet hade vi varit beredda att tillstyrka ett förhöjt anslag.

Eftersom det är vår bestämda uppfattning att fiskerättsinnehavarna skall ha full kompensation för vad de berövats, är vi beredda att, när en sådan värdering gjorts, tillstyrka anslag inom rimliga gränser.

Vi har inte ansett det nödvändigt att reservera oss i anledning av vår motion, men har tagit upp frågan i ett särskilt yttrande i jordbruksutskottets betänkande 1987/88:17.

Jag har därför inte heller något yrkande utan har endast redovisat vår syn på den orättvisa behandling som många av ostkustens fiskerättsägare utsatts för. Vi återkommer när fiskeristyrelsen gjort beräkningar, som kan ligga till grund för ett beslut som kompenserar förlusten av den fiskerätt som har gått i arv i generationer och för vilken man betalat pengar vid inköp och erlagt skatter.

Anf. 38 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! När vi skulle fatta beslutet om införande av det fria handredskapsfisket fördes det en oerhört överdriven, jag vill påstå rent vulgär, debatt från de borgerliga partiernas sida. Man hävdade att det skulle kosta miljarder kronor att ersätta de enskilda vattenägarna för de kostnader som dessa haft och för förlusten av inkomster på grund av intrång i fiskerätten. Vi sade att vi var beredda att betala men sade också: Häng med verifikationen, så att vi får se vilka inkomster det har varit fråga om! Hittills har de uppgivna inkomsterna varit blygsamma. Man har alltså inte vårat att lämna ersättning, men det har, Jens Eriksson, fattats verifikationer på inkomsterna.

Ersättningsfrågan är alltså reglerad i lag och därför har vi ett förslagsanslag. Helt klart kommer ersättning att utbetalas i enlighet med det regelsystem som finns i lagen. Jag säger än en gång: Kom med räkningarna, men häng med verifikationerna!

Anf. 39 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Vi förde ingen överdriven debatt i samband med införandet av det fria handredskapsfisket. Det har uppstått stora problem för många som bedriver ett kustnära fiske på ostkusten.

Det är svårt att verifiera ett fiske där man själv utnyttjar fiskerätten. Därför står många av östkustens fiskare i dag utan någon ersättning. Den enskilde fiskaren har förlorat stora belopp, därför att det har varit omöjligt att redovisa hur mycket som förlorats på grund av intrånget. Många har i dag stora problem. Anledningen till att det inte betalats ut någonting är den att det finns en njugghet och att det inte finns några uträkningar på vad det kostar. I många fall kan ingen ge de verifikationer som Håkan Strömberg efterlyser.

Anf. 40 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Man har inte tagit ifrån vattenägaren rätten att fiska i sitt eget vatten. Det är häpnadsväckande att Jens Eriksson påstår detta. Fiskerätten finns ju fortfarande kvar. Vad som förlorats är inkomsterna vid försäljning av fiskekort. Sådant måste man ju redan tidigare ha redovisat vid t.ex. deklaration. Det borde alltså finnas verifikationer, som visar inkomster som uteblivit på grund av införandet av det fria handredskapsfisket.

Anf. 41 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg säger att man inte har tagit ifrån den enskilde hans fiskerätt. Det ligger väl en del sanning i detta, men man har inskränkt fiskerätten. Allmänheten släpps in och får utnyttja vad den enskilde tidigare har fått utnyttja ensam. Självfallet har det blivit stora inskränkningar i den enskildes rätt och försämrade möjligheter till försörjning.

Det är möjligt att de som sålt fiskekort har kunnat redovisa sina inkomster och därför också kan tala om hur mycket de har förlorat. Men den enskilde fiskaren på ostkusten har inga sådana möjligheter. Han säljer inte fiskekort. Han vårdar sina fiskevatten och bedriver själv sitt fiske. Vi har ganska många

sådana fiskare på södra ostkusten. Det är denna kategori som kanske har drabbats hårdare än någon annan. Jag vet inte på vilket sätt Håkan Strömberg är beredd att kompensera dessa fiskare för deras inkomstförluster. Det finns kanske möjligheter och då återfinns redovisningen i fiskeristyrrelsens kostnadsberäkningar. Vi är i så fall beredda att ställa upp, och jag noterar att Håkan Strömberg och hans parti är beredda att ge kompensation för dessa förluster.

Anf. 42 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! I det här betänkandet avhandlas ju många stora och komplicerade frågor. När jag nu i mitt anförande kommer att koncentrera mig på ett speciellt avsnitt, som somliga rent av tycker är ett litet avsnitt, vill jag för den skull verkligen inte bli uppfattad som om jag inte skulle anse de andra frågorna som mycket viktiga.

Låt mig, herr talman, få redovisa några synpunkter med anledning av kds motion Jo513 om skydd för dricksvattnet. För mig är det obegripligt att vi i Sverige ännu inte fått fastlagda gränsvärden för det viktigaste av alla livsmedel, dricksvattnet. Redan 1983, alltså för fem år sedan, klassades ju dricksvattnet som livsmedel i Sverige.

Faktum är ju att en rad andra länder i Europa sedan länge håller sig med gränsvärden, håller sig med redovisade krav på dricksvattenkvalitet. Jag skulle mycket gärna vilja veta om utskottets talesmän här i kammaren anser att andra länders gränsvärden är felaktiga eller inte duger för de krav vi i Sverige vill och bör ställa på dricksvattnets kvalitet, och att detta är skälet till att vi inte kopierar andra länders gränsvärden. Herr talman! Jag skulle vara tacksam om jag kunde få ett svar här och nu.

Det finns gott om medborgare runt om i svenska bygder – det kan man då och då läsa om i tidningarna – som måst strida tappert med sina kommunala myndigheter för att om möjligt få dessa att tillstå att dricksvattnet nog ändå inte är vad det borde vara. Det är inte särskilt svårt att lägga märke till hur ängslig man ofta är i många kommuner när man måste tillstå att vattenkvaliteten inte är vad människorna har rätt att fordra. Herr talman! Just därför kan jag inte acceptera att riksdagen avhänder möjligheten att ta initiativ i denna för varenda människa så angelägna fråga, så att någonting sker nu.

Herr talman! Nyligen hade vi en svår epidimi i Boden, förorsakad av bakterier i dricksvattnet. Under det senaste decenniet har mellan 25 000 och 30 000 svenskar förgiftats av förorenat vatten. Faktum är att de allvarligaste sentida svenska epidemierna har förorsakats av just förorenat vatten. Det har ju också, gång på gång, i medierna understrukits att kontrollen av dricksvattnet ute vid vattenverken inte sällan är under all kritik. Kontrollerna är för sporadiska och de görs dessutom inte på alla de ställen där de bör göras. Även om vattnet, sedan det försetts med kemikalier i vattenverket, inte lämnar verket med alltför svåra och många bakterier, kan åtskilligt hända i många kommuners mycket gamla och nedslitna ledningsnät. I ledningsnäten finns det ofta bakteriehärdar som frodas på grund av att näten är gamla, för att inte säga utslitna. Det är faktiskt så, att man om man köper en läskedryck eller någon annan vätska i en livsmedelsbutik, kan man vara säker på att innehållet är kontrollerat och lyder under bestämmelser. Men

när man öppnar kall- eller varmvattenkranen där hemma gäller inga sådana bestämmelser.

Herr talman! När vi kristdemokrater pläderar för skydd för dricksvattnet, gör vi ju detta inte enbart för att vattenkvaliteten i nuläget skall analyseras. Vi gör det i synnerhet för att om möjligt säkra någorlunda rent vatten åt kommande generationer. Jag tror att vi litet till mans, i något slags lättförståelig slentrianinställning, utgår ifrån att rent vatten alltid kommer att finnas. Redan i dag är det så att grundvattnet är hotat på många håll, och det vore ju helt förödande om det skulle komma över kommunala myndigheter som "en tjuv om natten" att grundvattnet i bygden är otjänligt. Det duger alltså icke att orda om att dricksvattnet i Sverige är bra och tro att det alltid kommer att så vara. Det kan snabbt gå utför med den tidigare så självklara kvaliteten.

Herr talman! Jag bor i Gränna, vid vad man ofta kallat norra Europas största friskvattenreservoar, Vättern. Efter dioxinlarmet som Greenpeace drog i gång har många dragit sig för att beställa in Vätternröding på restaurantbordet, och experter har gjort klart för oss i hushållen runt sjön att Vätternröding inte skall finnas för ofta på bordet. Men vattnet som rödingen simmar i måste vi ju nyttja dagligen. Vättern förser en mycket stor befolkning runt sjön med dricksvatten, och det har ju av och till spekulerats i att åtskilliga som inte bor i trakten, framöver behöver få sitt dricksvatten från just Vättern. I kommunerna runt Vättern betar man sig som på många andra håll, att avloppet släpps ut på ett ställe – ett avlopp som inte är renat från allt som fördärvar hälsa och miljö – och ett kort stycke därifrån tas dricksvattnet in. Och när vi talar om avlopp måste vi komma ihåg att det verkligen inte enbart är från hushållen avloppet kommer. Åtskilligt kommer från verksamheter där direkt hälsovådlig och miljöfarlig hantering äger rum.

Herr talman! Det borde vara självklart för kammarens samtliga ledamöter att ställa sig bakom förslaget om ett handlingsprogram till skydd för dricksvattnet. Men i stället sker det som brukar ske – ett åtgärdande skjuts på framtiden. Jag är mycket rädd för att senfärdigheten kommer att straffa sig.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till motionen 1987/88:Jo513 samt reservationerna 3, 8, 19, 25, 26, 31, 41, 42, 48, 49 och 52.

Anf. 43 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag välkomnar Alf Svensson in i den här debatten. Jag har ofta sett och läst att det parti som Alf Svensson företräder har utanför denna kammare i många fall värnat frågor om livsmedel och miljö. Alf Svensson påpekar nu att Sverige inte har samma restriktiva lagstiftning som man har i andra länder. Ett av de svåraste problemen i världen är tillgången på dricksvatten. Man måste för att det inte skall vara hälsovådligt ha mycket starka restriktioner, eftersom i annat fall epidemier och även svält kan uppkomma.

Sverige ligger på andra plats i världen när det gäller tillgången till dricksvatten i världen. Vi har haft ett mycket bra dricksvatten i vårt land. Det har dock under senare tid uppmärksammats – också från utskottets sida – att det finns vissa problem på detta område. Jag beklagar att Alf Svensson inte vid något tillfälle, trots att han är suppleant i jordbruksutskottet, varit

närvarande vid utskottets sammanträden och framfört sina synpunkter. Vi i utskottet är inte på något sätt principryttare, utan vi är beredda att lyssna på alla goda idéer, men Alf Svensson har inte vid något annat tillfälle än vid utskottets första sammanträde varit närvarande där.

Den här frågan är nu uppmärksammas av livsmedelsverket, och det är inte fråga om någon förhållning. Man skall göra de aktuella undersökningarna och även framlägga förslag. Om man bemödar sig om att läsa det nu förevarande betänkandet, finner man också att detta är redovisat där.

Vad gäller Vättern vill jag säga att vi i samband med att vi skall behandla miljöproblemen får ta upp frågan om vatten och miljö i dess helhet.

Anf. 44 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Det var mycket uppmuntrande att höra att min närvaro som suppleant i jordbruksutskottet rent utav skulle ha kunnat få utskottet att intressera sig mer för ett åtgärdsprogram till skydd för dricksvattnet. Hade jag i min vildaste fantasi anat att jag med min närvaro som suppleant i jordbruksutskottet skulle ha en så positiv inverkan, skulle jag självfallet ha sett till att vara närvarande där när detta ärende behandlades – om jag nu inte var på något annat sammanträde; det är ju många sammanträden som jag skall försöka hinna med, och det är svårt att vara på mer än ett ställe samtidigt.

Jag tackar naturligtvis Håkan Strömberg för hans positiva inställning. Vad jag sade var att vi har ett bra dricksvatten, men att det finns en risk för att vi slentrianmässigt tror att vi för all framtid kommer att ha det. Vi vet att vårt dricksvatten hotas och att man på många håll måste fundera mer än en gång innan man vågar använda det dricksvatten som finns i ledningarna. Vi borde därför inte behöva vänta längre. Kan andra länder skaffa sig regler för dricksvattnet, borde vi kunna göra det också i Sverige.

Anf. 45 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Men känns det inte litet besvärande, Alf Svensson, att tillhöra ett parti som i varje fall utanför det här huset säger sig värna om folkhälsan och miljön och att som ledamot av Sveriges riksdag då inte i något sammanhang besöka det utskott där sådana frågor skall behandlas i Sveriges riksdag?

Anf. 46 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Nej, det känns inte alls besvärande. Jag har för övrigt tagit upp denna fråga tidigare i en interpellationsdebatt med jordbruksministern. Jordbruksministern sade då precis vad utskottets företrädare säger här och nu, att det kommer att ske något framöver. Min otålighet inför detta tycker jag, herr Strömberg, att jag har rätt att ge uttryck för även här i kammaren.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 2

Mom. 1 (anslag till Lanbruksstyrelsen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Lars Ernestam och Bengt Rosén – bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 1 (anslag till Lantbruksnämnderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars Ernestam och Bengt Rosén – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (stöd till biodlingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 2 (försäljning av mark från jordfonden)

Utskottets hemställan bifölls med 185 röster mot 108 för reservation 5 av Sven Eric Lorentzon m. fl.

Punkt 7

Mom. 4 (omfattningen av anslaget till särskilda åtgärder för Norrlandsjordbruket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 1 (anslag till Främjande av rennäringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars Ernestam och Bengt Rosén – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (översyn av prisstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Karl Erik Olsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 11

Mom. 5 (låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (livsmedelssubventioner)

Först biträdde reservation 11 av Lars Ernestam och Bengt Rosén med 43 röster mot 35 för reservation 13 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 214 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 207 röster mot 43 för reservation 11 av Lars Ernestam och Bengt Rosén. 42 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (avskaffande av mervärdeskatten på livsmedel och höjning av livsmedelssubventionerna)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 15 för reservation 15 av Jan Jennehag. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (omfattningen av statens delansvar för överskottsarealen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 34 för reservation 17 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander.

Mom. 10 (ändringar av statens delansvar för överskottsarealen)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 64 för reservation 18 av Sven Eric Lorentzon m. fl.

Punkt 12

Mom. 1 och 2 (målsättning för beredskapsplaneringen, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Karl Erik Olsson och Kerstin Göthberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (försörjning med ammoniak)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (beredskap mot elavbrott m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Karl Erik Olsson och Kerstin Göthberg – bifölls med acklamation.

Punkt 13 (anslag till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Punkt 14

Mom. 11 (arealstöd till spannmålsodling m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 15 för reservation 23 av Jan Jennehag.

Mom. 13 (metod för uppräknig av prisstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Punkt 16

Mom. 1 (anslag till Skogsstyrelsen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Karl Erik Olsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (förändringar i skogspolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 141 för reservation 26 av Karl Erik Olsson m. fl.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Jord- och skogsbruk,
m. m.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Mom. 3 (stimulans och rådgivning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (personalminskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (portalparagrafen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Punkt 17

Mom. 3 (anslag till Skogsvårdsstyrelserna: Myndighetsuppgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 31 av Karl Erik Olsson m. fl., *dels* reservation 30 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 19 (anslag till Skogsvårdsstyrelserna: Investeringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 20

Mom. 1 (skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 33 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 34 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 35 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom 3. (anslag till Bidrag till skogsvård m. m.)

Först biträdde reservation 37 av Lars Ernestam och Anders Castberger med 43 röster mot 34 för reservation 38 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 214 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 36 av Sven Eric Lorentzon m. fl. med 64 röster mot 43 för reservation 37 av Lars Ernestam och Anders Castberger. 185 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Sven Eric Lorentzon m. fl. – genom uppresning.

Mom. 7 (skogsvårdslagens hänsynsregler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Lars Ernestam m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (naturvården i den skogliga planeringen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (överföring av fjällnära skogar)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 100 för reservation 41 av Karl Erik Olsson m. fl.

Prot. 1987/88:99

13 april 1988

*Jord- och skogsbruk,
m. m.*

Mom. 10 (naturvårdsgräns m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 42 av Karl Erik Olsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 21

Mom. 1 (statsbidraget till byggande av skogsvägar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Sven Eric Lorentzon m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anslag till Stöd till byggande av skogsvägar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* mot reservation 44 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 45 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (åtgärder som strider mot starka naturvårdsintressen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 46 av Lars Ernestam och Anders Castberger – bifölls med acklamation.

Punkt 23

Mom. 1 (anslag till Fiskeristyrelsen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Lars Ernestam och Anders Castberger – bifölls med acklamation.

Punkt 25 (anslag till Främjande av fiskerinäringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Punkt 30 (anslag till Bidrag till fiskevård m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Karl Erik Olsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 31

Mom. 3 (handlings- och åtgärdsprogram)

Först biträdde reservation 50 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander med 37 röster mot 3 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo513 av Alf Svensson. 252 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 50 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – genom uppresning.

Punkt 33

Mom. 2 (anslag till Sveriges lantbruksuniversitet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Meddelande om
dagens talarlista

Miljövård

Mom. 5 och 6 (en professur i alternativ odling, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 76 för reservation 52 av Karl Erik Olsson m. fl.

Punkt 35

Mom. 1 (anslag till Skogs- och jordbrukets forskningsråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 53 av Lars Erneŕstam och Anders Castberger – bifölls med acklamation.

Punkt 38

Mom. 3 (viltskador i allmänhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 54 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (de frilevande vildsvinen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 55 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Meddelande om dagens talarlista

Anf. 47 ANDRE VICE TALMANNEN:

I den utdelade talarlistan har tagits med anmälda talare t. o. m. socialutskottets betänkande 16 om anslag till Socialstyrelsen.

Jag vill emellertid redan nu nämna att om debatten i de på talarlistan upptagna ärendena kommer att gå väsentligt fortare än som beräknats kommer också att utdelas talarlista till de närmast på föredragningslistan upptagna ärendena från utbildningsutskottet. Även dessa ärenden kan alltså under angivna förutsättningar komma att tas upp till behandling under kvällen.

5 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1987/88:18 om statsbudgeten för budgetåret 1988/89 såvitt avser miljö- och energidepartementets verksamhetsområde (prop. 1987/88:100 delvis).

Miljövård

Anf. 48 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Debatten gäller nu jordbruksutskottets betänkande 18 om delar av miljö- och energidepartementets budget. Jag vill kommentera några frågor i det betänkandet.

Det odlingslandskap som jag tror vi alla sätter så högt värde på är i själva verket resultatet av kanske månghundraårig odlarmöda, som i mycket liten

utsträckning störts av ingripande från stat eller kommun.

Landskapet har dock genomgått en långsam omvandling. Under en femtioårsperiod har t. ex. åkerarealen minskat med mer än en miljon hektar. På en stor del av denna areal har vi säkert välväxande skog i dag. Jag tror att många tycker att även dessa skogar representerar mer än ett ekonomiskt värde, att de är en naturtillgång som vi uppskattar inte minst estetiskt.

Mycket av den omvandling av odlingslandskapet vi nu har framför oss kommer säkert att ske på ett odramatiskt sätt. Att åkerareal kommer att få ny användning står ju klart för alla. Det är nödvändigt bl. a. för att ge jordbrukarna en bättre ekonomi.

Utgångspunkten för oss moderater är att ställa lantbrukaren i centrum för denna förändring. Det är lantbrukaren som skall fatta de ofta svåra besluten. Vi kan vara övertygade om att de kommer att präglas av stor ansvarskänsla inför vår natur.

Detta är vår grundsyn. Självfallet kan ändå andra människor än lantbrukaren vilja göra sin röst hörd i den kommande förändringsprocessen.

Vi har velat uttrycka detta i reservationen 7 med följande: "Grunden för kraven på odlingslandskapet måste vara den enskilda människans behov av en variationsrik natur och villigheten att göra uppoffringar för att uppnå detta."

I korthet innebär ju detta att om lantbrukarens krav på förändring av markanvändningen kommer i strid med andra människors krav så handlar det om att ge lantbrukaren en sådan ersättning att han kan acceptera att bli frantagen den fulla dispositionsrätten över det han äger. Detta måste enligt vår mening vara utgångspunkten. Respekten för det enskilda ägandet måste genomsyra åtgärderna på detta område.

De bidrag som kan utgå till en lantbrukare för att vårda bl. a. värdefull ängsmark, de s. k. NOLA-bidragen, är just ett fint exempel på tillämpningen av den princip jag talat om. De är också helt i överensstämmelse med det krav på skötselavtal med lantbrukare för vård av viss naturvårdsmark som vi pläderat för i många år.

Det finns däremot starka skäl att rikta kritik mot det sätt som använts för att finansiera dessa bidrag. De tas från de intäkter som inflyter från skatten på gödselmedel och på växtskyddsmedel. Det innebär i realiteten att lantbrukarna betalar till naturvårdsåtgärder i jordbruket – dessutom med medel som inte får inräknas i priskompensationen till jordbruket.

Dessa skatter innebär ju i praktiken att lönsamheten i jordbruket sänks, och jordbruket har en så låg lönsamhet att denna finansieringsmetod enligt vårt sätt att se är helt oacceptabel. Det är givetvis samhällets sak att betala för dessa tjänster. Detta avspeglas i reservationens krav att människor skall vara villiga att göra uppoffringar för att kunna ställa krav på naturvård.

Vi har i övrigt kunnat ställa oss bakom betänkandets innehåll och tycker att de satsningar som görs i samarbete med industrin enligt avtalet i december 1987 mellan staten och Föreningen för industriell miljövårdsforskning om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet inom miljövårdsområdet under 1988–1991 är ett värdefullt samarbete som bör kunna föra den praktiska miljövården framåt på sikt.

Vi har i ett särskilt yttrande pekat på möjligheten och behovet att göra

praktiska insatser för att syresätta havsbotten där syrebrist råder och att medel för detta bör tas ur anslaget Miljövårdsforskning. Vi anser det vara av utomordentlig vikt att få fram metoder att komma till rätta med dessa problem som kanske kommer att visa sig bli billigare än t. ex. investeringar i långtgående kväverening i våra kommunala reningsverk.

Vi kommer att fortsätta att bevaka denna fråga när den kommer upp igen i samband med att den miljöpolitiska propositionen behandlas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 7 i det aktuella betänkandet.

Anf. 49 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Folkpartiet har tre viktiga utgångspunkter när det gäller en effektivare miljövärd:

För det första måste vi i Sverige spela en mer offensiv roll på den internationella arenan.

För det andra måste det skapas en effektivare organisation och effektivare styrmedel för att handskas med miljöfrågor.

För det tredje: Vi måste nu vidta offensiva åtgärder utan tidsspillan – och det på en rad områden.

Människor hyser en befogad oro när det gäller många miljöfrågor men också ett stort intresse för åtgärder. Därför är det viktigt att vi utgår från den enskilda människans vilja att själv bidra till att lösa miljöproblemen. Av den anledningen säger vi i folkpartiet: Vi måste ta ett ansvar, alla vi människor, men också vi här i kammaren, för att kanalisera intresset från dessa hjälpsamma händer, så att de kan vara med och i parlamentariska former ta ansvar för miljön. Det ansvaret handlar till syvende og sist om prioriteringar: Budgetprioriteringar och arbetsprioriteringar.

Det är detta vi går till beslut om här i kammaren i dag. Men det är också då som skiljelinjerna visar sig.

Folkpartiet föreslår ett rejält påslag med 10 milj. kr. ytterligare till övervakning av miljöförändringar. Regeringens svar är nej.

Folkpartiet föreslår ett rejält påslag med 10 milj. kr. ytterligare för miljöforskning. Regeringens svar är nej.

Folkpartiet föreslår ett rejält påslag med 17 milj. kr. ytterligare till särskilda projekt på miljövärdområdet. Regeringens svar är nej.

Vi har många fler förslag, men de är inte uppe till debatt här i dag. Man får snabbt bilden av regeringens stelbenta linje: Syftena må vara hur goda som helst, det blir ändå avslag. Är det av partitaktiska skäl? En dålig taktik i så fall, tror vi i folkpartiet. Miljöfrågorna lämpar sig över huvud taget inte för de snabba taktiska turer som regeringen excellerar i.

Eller är det av statsfinansiella skäl? I så fall handlar det återigen om viljan, konsten eller förmågan att prioritera. Folkpartiet prioriterar detta område. Det är sant att annat då inte kan få lika mycket. Det ger vi också klart besked om – även när beskedet kan verka kärt. Men på miljösidans område finns inte utrymme för regeringens kärva nej-besked.

Folkpartiet anser att det på miljöns område bara finns utrymme för ansvar, ansvaret att ta på sig uppgifterna att hitta kreativa lösningar. Syftet är gott, och då måste vi hitta lösningar. Jag vill understryka att folkpartiet totalfinansierar alla utgiftsökningar på miljövärdens liksom övriga områden.

När det gäller arbetsprioriteringar är det ett annat faktum som tål att upprepas, nämligen regeringens av denna kammars majoritet senast i december hårt kritiserade senfärdighet vad gäller att över huvud taget lägga fram förslag på miljöns område. Därför får vi nu en splittrad handläggning av miljöfrågorna. Endast vissa anslagsfrågor är uppe till behandling i dag. Andra kommer senare. Det är en nonchalans mot riksdagens arbetsbörda! Ja, visst! Men mest en nonchalans mot miljöintressena. Det är allvarigare!

Herr talman! För att vi skall kunna gå på offensiven och stoppa miljöförstöringen måste effektivare organisation och styrmedel skapas. För att vi skall kunna skapa effektivare organisation och effektivare styrmedel måste också miljöförändringarna övervakas. I tid måste förändringar i miljön komma till vår kännedom. I tid måste vi låta forskare och andra kunna få ta del av underlag som visar förändringar som fortgår. Det är också viktigt att tillsynen och prövningen av miljöstörande verksamheter enligt miljöskyddslagen förbättras. Det säger också regeringen i budgetpropositionen – en läpparnas bekännelse. Långt om länge har civilministern faktiskt lagt fram förslag som folkpartiet senast i november förra året lade fram om ytterligare anslag till länsstyrelserna för deras arbete. Men under den senaste månaden, bl. a. strax före påsk, har vi nåtts av larmrapporter om att länsstyrelserna helt enkelt inte klarar av att uppfylla sina åtaganden, att viktiga miljöärenden blir liggande, att ingen hinner se till att klara miljöbrott beivras. Låt oss slå fast att behovet av resurser, främst för utredningar och inventeringar på naturvårdens område, inte är tillräckligt väl tillgodosett genom regeringens politik. Därför finns grund för riksdagen att bifalla reservation 1 från folkpartiet om ett totalt anslag på 53,2 milj. kr.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 1.

Herr talman! När det gäller miljövärdetsforskningen hade kammarens majoritet tidigare i dag möjlighet att bifalla en reservation. Det skedde inte. Om så hade blivit fallet hade vi kunnat göra en prioritering som jag tidigare talat om. Ett område är inte fullt så angeläget och får därför stå tillbaka för ett som är mer angeläget. Miljövärdetsforskningen är angelägen, anser folkpartiet. Det är att beklaga att folkpartiet ännu har ett motstånd att möta i dessa miljöfrågor. Jag är övertygad om att opinionen kommer att stärka vårt framtida arbete på det området.

Herr talman! Jag vill påpeka att en rad projekt på miljövärdens område är angelägna. Åter handlar det om prioriteringar. Regeringens linje tycks vara: vänta och se. Men folkpartiet lägger vikt vid hotade områden som Kattegatt, naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet och insatser rörande bekämpningsmedel – en sammanhängande logisk kedja av insatser som vi i folkpartiet är beredda att prioritera genom att reservera oss till förmån för 37,5 milj. kr. för de ändamål som bekostas med det anslaget.

Regeringens förslag innebär över huvud taget otillräckliga resurser till dessa ändamål. Senast förra året sade också riksdagen ifrån och underströk vikten av kraftfulla åtgärder när det gäller havsföroreningar. Detta avspeglas inte i regeringens förslag. Återigen med läpparnas bekännelse talar majoriteten väl om naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, men mer blir det inte! Folkpartiet står alltså för att ytterligare medel bör tillföras naturvårdsverkets projekt på området. För att kemikalieinspektionen skall kunna fullfölja

målsättningen att halvera bekämpningsanvändningen i jordbruket bör vi också förstärka inspektionens resurser. Så jag yrkar bifall till reservation 4.

Jag vill också passa på att yrka bifall till reservation 8, som handlar om NOLA-projektet.

Till sist, herr talman: Det finns i dag stora brister också i den kunskap vi har om de kemiska ämnenas hälso- och miljöfarlighet. Sett i ett världsperspektiv anses det finnas ca 70 000 olika kemiska ämnen. Av dem står ungefär 1 000 för den helt dominerande förbrukningen, ca 90 % eller mer. Det kan utan vidare konstateras att många av dessa tusen ämnen är otillräckligt undersökta i fråga om hälso- och miljörisiker. Kemikalieinspektionen har prioriterat förhandsgranskning av bekämpningsmedel och granskning av befintliga sådana. Detta arbete måste forceras och utökas till att också omfatta andra kemikalier. För att så skall kunna ske måste kemikalieinspektionen förstärkas. I folkpartiet anser vi att det är av största vikt att myndigheterna får resurser för att vägleda industrin och konsumenterna bort från onödigt farliga kemikalier. Vi lägger åter vikt vid enskilda människors engagemang. Därför skall också ideella organisationer kunna göra viktiga insatser på detta område.

Situationen på kemikalieområdet är enligt folkpartiets mening så alarmrande och resurserna så otillräckliga att en personalförstärkning i enlighet med inspektionens anslagsframställning omedelbart måste komma till stånd. Fyra nya tjänster borde således beviljas, och regeringen borde till riksdagen återkomma med förslag om anvisning av medel för det ändamålet.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall också till reservation nr 11.

Anf. 50 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Samtidigt som vi här i kammaren diskuterar miljöfrågor håller vi också i utskottet på att diskutera miljöfrågor. Det ärende som i dag ligger på kammarens bord är bara en liten del av de aktuella miljöfrågorna. Två propositioner från regeringen och 500–600 yrkanden från riksdagens ledamöter behandlas nu i utskottet. Det känns alltså litet meningslöst att föra en större debatt om miljöfrågorna här i dag, när det är en så liten del av det totala miljöansvaret som tas upp.

Jag måste ändå konstatera att regeringen har kommit underfund om att det krav som centerpartiet ställde i höstas om mera pengar till länsstyrelsernas naturvårdsenheter var nödvändigt. Pengarna kom i budgetpropositionen, vilket vi naturligtvis är tacksamma för. Till årets budget föreslog vi 10 milj. kr. till den del av naturvårdsenheten som sysslar med naturvården, och den frågan kommer att behandlas senare. Vi får se om regeringen också där så småningom kommer underfund om att man bör lyssna på vad vi säger.

Anders Castberger var inne på kemisamhällets bekymmer, bl. a. den stora mängden kemiska ämnen och hur litet vi vet om en stor del av dem. Det är kemikalieinspektionens uppgift att testa och undersöka hur farliga ämnena är, om de kan användas eller om de måste förbjudas av någon orsak. Kemikalieinspektionen har emellertid inte resurser att klara detta. Centerpartiet har till årets budgetproposition föreslagit att 10 miljoner ytterligare skall anslås till kemikalieinspektionen. Frågan följs upp i reservation nr 12.

Det är nödvändigt att detta anslag kommer till stånd, om det är meningen

att människorna skall skyddas från de faror som dessa kemiska ämnen kan utgöra. Den första förutsättningen för att detta skall vara möjligt är att man vet vad de innehåller.

Jag yrkar bifall till reservation nr 12.

Det förs också ett resonemang om NOLA-pengar, dels hur de skall användas, dels hur mycket pengar det skall vara. Det är bra att gamla ängsmarker bevaras och att de brukas efter ett visst system så att växter och blommor som annars skulle dö ut kan leva vidare. Många blommor och örter kräver en speciell skötsel för att de inte skall dö ut. Därför är denna verksamhet mycket bra.

Det har väckts en motion av ledamöter från Norrbotten och Gotland om att NOLA-pengarna utöver denna effekt också kan få regionalpolitiska effekter. Det finns all anledning att försöka uppnå dessa effekter, vilket vi från centerpartiet har understrukt i en reservation.

Vi har i anslutning till samhällets ansvar för överskottsproduktionen fört fram synpunkten, att av de pengar samhället där ställer till förfogande bör 25 milj. kr. tas till bidrag för att hålla hagmarker och betesmarker gräsbevuxna där det inte används kemiska produkter och handelsgödsel. Regeringen tar ju i en proposition upp behovet av att öka andelen gräsbevuxen yta. Detta är ett mycket bra sätt att se till att det blir så, vilket vi framhåller i reservation nr 9, som jag yrkar bifall till.

Herr talman! Med det nu sagda vill jag yrka bifall till de reservationer som centerpartiet har skrivit under i detta betänkande. Jag återkommer till en mera utförlig debatt om miljöpolitiken, när de propositioner och motioner som nu behandlas i utskottet så småningom kommer till kammaren.

Anf. 51 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Jag kan instämma i vad Lennart Brunander sade om att det inte känns så meningsfullt att nu diskutera en mycket liten del av miljöpolitiken. Trots allt gör vi det här i dag. Det finns ett betänkande att ta ställning till, där bl. a. forskningsfrågorna tas upp.

All forskning skall bedrivas fritt och obundet av ekonomiska intressen. Avtalet mellan staten och Föreningen för industriell miljövarðsforskning inger en del betänkligheter. Vpk vill helt enkelt att riksdagen skall avslå regeringens begäran att staten skall ikläda sig de förpliktelser som följer av detta avtal. I princip är väl alla ense om den ståndpunkten. Vad man kan ha olika åsikter om är vilka möjligheter Föreningen för industriell miljövarðsforskning har att garantera en fri och obunden forskning.

Denna fråga behandlas i reservation 2 i betänkandet, och jag yrkar bifall till den.

När det gäller naturvarðsätgärder i odlingslandskapet bör ytterligare medel tillföras naturvarðsverkets projekt. Det belopp på 10 milj. kr. som föreslås i budgeten är detsamma som i fjolårets budget – i realiteten är det alltså en minskning.

När regeringen talar om hur viktiga dessa åtgärder är samtidigt som den inte vill markera det i ekonomiska termer, är det inte tillfredsställande. Naturvarðsverket har beräknat behovet till 15 milj. kr., och det skall täcka bara ett minimum av de nödvändiga stödsatserna för de mest värdefulla

objekten. Det är alltså helt klart att de i budgeten föreslagna 10 miljonerna inte räcker ens till det som alla kan vara överens om är det minimalt nödvändiga.

Jag yrkar bifall till reservation 6 i betänkandet.

Kemikalieinspektionens arbete har vi i jordbruksutskottet haft tillfälle att följa och inse nödvändigheten av. Det är helt klart att även den sektorn av samhället behöver ytterligare stöd. Det är mera en fråga om vad man i det enskilda fallet, liksom i alla andra budgetfrågor, anser är nödvändigt.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till vpk:s reservationer i betänkandet.

Anf. 52 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Den 4 mars presenterade regeringen proposition 1987/88:90, Miljöpolitiken inför 90-talet. Där redovisar regeringen för första gången någonsin en samlad politisk bedömning av miljöpolitiken. Därför kan jag hålla med Lennart Brunander om att den här debatten känns litet underordnad – eller att det är svårt att hetsa upp sig i den här debatten – med tanke på det stora arbete när det gäller miljövården som pågår i utskottet. Vi kommer att få en utförligare debatt om miljöpolitiken senare, när vi skall diskutera den stora miljöpropositionen.

I det betänkande som vi nu behandlar, JoU 1987/88:18, tas de förslag upp som regeringen lagt fram under miljö- och energidepartementets huvudtitel, alltså anslagen till departementet, utom vad gäller energipolitiken. En del av de frågor som behandlas här återkommer också i anslutning till riksdagens behandling av miljöpropositionen, proposition 1987/88:90. I det här betänkandet behandlas 36 motionsyrkanden, och det finns 12 reservationer fogade till betänkandet.

Sverige har under lång tid fört en systematisk och aktiv miljöpolitik, och detta har skett med hjälp av både lagstiftning och organisatoriska åtgärder. I takt med förändringen av samhället och den fortsatta industrialiseringen har begreppet miljövård fått en alltmer omfattande innebörd. Miljöpolitiken är i dag till stora delar inriktad på åtgärder för att begränsa och förebygga föroreningar av luft, mark och vatten. Men miljöpolitiken måste utvecklas för att människors rätt till en god miljö skall kunna tryggas.

En viktig del i miljövårdsarbetet är att hos allmänheten öka kunskaperna och medvetenheten om miljön. Det intresse som allt fler människor visar för miljön är glädjande, samtidigt som det bör möjliggöra ett bra resultat i det framtida arbetet. Jag har också den uppfattningen att det finns en väl förankrad insikt om att en aktiv miljöpolitik har en avgörande betydelse för vår samlade välfärd, inkl. ekonomi och sysselsättning. Detta innebär att miljöpolitiken på många sätt griper in i människors vardag. Miljöhänsynen måste påverka vårt handlande både i arbetslivet och på fritiden. Det är nödvändigt med ett stort miljömedvetande hos företagen, så att onödiga miljöskador inte uppstår. Det bästa sättet att klara miljön är ju att se till att skador aldrig uppstår. Det finns tyvärr fortfarande många företag som inte uppfyller kraven på en god miljö. Dessa företag måste vidta åtgärder så att kräven uppfylls. Men det får inte gå till så att de kan köpa sig fria; de måste uppfylla kraven genom miljöförbättrande åtgärder.

Jag skall så kort som möjligt kommentera de 12 reservationer som är

fogade till betänkandet.

Reservation 1 är knuten till punkt 6, Övervakning av miljöförändringar m. m. På den punkten sker förstärkningar vad gäller länsstyrelsernas resurser för prövning och tillsyn av miljöskyddslagen. Någon ytterligare tilldelning av resurser utöver vad som föreslagits anser sig inte majoriteten i utskottet kunna gå med på, varför jag yrkar avslag på reservation 1.

I reservationerna 2 och 3 tas anslaget till miljövärdsforskningen upp. I ena fallet vill vpk att riksdagen skall avslå regeringens förslag, och i andra fallet vill folkpartiet öka på regeringens förslag med 10 milj. kr. Det här anslaget bekostar forsknings- och utvecklingsarbete inom miljövärdsområdet. Olika former av tillämpad forskning inom miljövärdsområdet betalas alltså från detta anslag. En särskild forskningsnämnd vid statens naturvårdsverk med företrädare för såväl forskare som avnämare beslutar om anslaget närmare användning. Just den insyn som på det här sättet finns tycker jag gör den kritik som vpk för fram i reservation 2 överflödig.

I reservation 3 vill folkpartiet öka anslaget till forskningen. Den reservationen är också knuten till punkt 35 i jordbruksutskottets betänkande 17, alltså det nyss behandlade betänkandet, varför jag med hänvisning till den redan förda debatten yrkar avslag även på den reservationen.

När det gäller punkt 8, Särskilda projekt på miljövärdens område, finns inte mindre än sju reservationer fogade till betänkandet. Från det här anslaget betalas bl. a. bidrag till vård av det äldre odlingslandskapet och kostnader för handlingsprogrammet när det gäller att halvera kemikalieanvändningen i jordbruket samt havsföreningarna.

I reservation 4 tar man upp frågor om havsföreningarna. Detta är frågor som riksdagen behandlat vid flera tillfällen tidigare och som vi får anledning att återkomma till i samband med behandlingen av den miljöpolitiska propositionen. I den propositionen får frågan om havsföreningarna sin speciella behandling, och därför finns inte anledning att nu ta upp en särskild debatt i den frågan. Därför vill jag yrka avslag på reservation 4 i denna del.

När det gäller reservation 4 i övrigt och reservationerna 5 och 6 beträffande odlingslandskapet blir också dessa frågor föremål för behandling till viss del i samband med den stora miljöpropositionen. Vi är dock överens om att jordbrukslandskapet är en viktig tillgång för växt- och djurliv samt för kulturliv, friluftsliv och rekreation. När det gäller särskilda projekt ställs pengar till länsstyrelsernas förfogande. Anslaget storlek är vi ju inte eniga om. Men eftersom delar av detta anslag behandlas senare, vill jag nu fatta mig kort och yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

I reservationerna 7, 8, 9 och 10 tas en rad frågor upp som bl. a. handlar om det s. k. NOLA-projektet och särskilt anslag för hagmarkersättning. Utskottet konstaterar att odlingslandskapet är en tillgång inte bara för jord- och skogsbruk. Det har, som jag tidigare nämnde, stor betydelse för ett rikt växtliv och djurliv, liksom i kulturellt avseende och som en tillgång för friluftsliv och rekreation. För att vi skall kunna behålla ett mångsidigt odlingslandskap krävs ytterligare insatser, och det är också vad som föreslagits. Den syn på odlingslandskapet som alltmer kommer till uttryck tycker jag är glädjande. Den samverkan som också alltmer sker mellan

myndigheter och organisationer är till stor nytta och bör kunna vidareutvecklas. För att kunna få en aktuell helhetssyn bör kommunernas översiktsplaner vara ett bra instrument i det lokala arbetet. Dessa frågor återkommer också i annat sammanhang. För dagen vill jag yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Vad gäller reservationerna 11 och 12 om anslag till kemikalieinspektionen är det en fråga som vi också återkommer till i ett senare sammanhang. Vidare har utskottet ansett att frågan om kemikalieinspektionens organisation och resurser bör behandlas först efter det att resultatet av den nu pågående utvärderingen av inspektionens verksamhet föreligger. Vi vet också att det finns motioner väckta om kemikalieinspektionen i anslutning till miljöpropositionen. Jag vill därför yrka avslag på reservationerna.

Fru talman! Som avslutning yrkar jag bifall till utskottets hemställan i alla delar och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 53 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Att dagens debatt är avslagen, som Ove Karlsson säger att han själv känner, beror på regeringens senfärdighet. Debatten är uppdelad på två omgångar med flera veckors mellanrum. Det är inte alls så som Ove Karlsson försökte framställa det, att regeringens proposition som presenterades den 4 mars är den första samlade politiska bedömningen av miljöfrågorna. Sanningen är att socialdemokraterna kom sist av alla partier. Här får alltså Ove Karlsson stå med ansvaret för den senfärdighet som regeringen visat prov på.

När Ove Karlsson påstår att det i stort sett är bra som det är, vill jag verkligen beklaga att vi inte får några argument för eller motiveringar till varför man t. ex. inte anslår några pengar till länsstyrelserna, bara ett blankt avslag.

Jag vill fråga om Ove Karlsson inte har följt med vad som hänt. Har han inte tagit del av larmrapporterna som nådde oss före påsk? Har han inte nåtts av budskapen om att länsstyrelserna helt enkelt inte klarar av att uppfylla sina åtaganden och att viktiga miljöärenden bara blir liggande? Klara miljöbrott kan inte beivras därför att länsstyrelserna inte har några resurser. Till detta säger Ove Karlsson att det inte blir några mer pengar utan att vi ens får reda på varför. Det är ledsamt att vi inte får ta del av majoritetens motiv för att så snabbt avslå väl avvägda prioriteringar och förslag till en satsning på miljövårdens område som är mycket viktig.

Fru talman! Jag vill passa på att upprepa att vi föreslår en rejäl förbättring med 10 milj. kr. för övervakning av miljöförändringarna. Där är tyvärr regeringens svar fortfarande nej. Vi föreslår ett rejält påslag för miljöforskningen, och regeringens svar är ett blankt nej. Vi föreslår ett rejält påslag med ytterligare 17 milj. kr. för särskilda projekt på miljövårdens område. Regeringens svar är fortfarande ett blankt nej.

Nej, Ove Karlsson, detta kan vi inte acceptera.

Anf. 54 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Ove Karlsson sade att regeringens proposition om miljön nu har kommit, att den innebär en helhetssyn på alltsammans och att den kan lösa alla problem. Det är, som Anders Castberger sade, inte den första politiska bedömningen av miljöfrågorna. Dessutom var propositionen en besvikelse. Där fanns inte alls sådana förslag som hade varit nödvändiga för att lösa miljöproblemet. Till detta återkommer vi.

Ove Karlsson sade att odlingslandskapet är av intresse och betydelse inte bara för jordbruket. Det var bra att Ove Karlsson sade det, därför att det är motivet till att vi anser att jordbruket inte skall betala alla kostnader. Ove Karlsson och socialdemokraterna borde dra samma slutsatser om de tycker så.

Ove Karlsson yrkade avslag på reservationerna om kemikalieinspektionen därför att dessa frågor återkommer. Men det gör de väl knappast i den formen, för nu avslår man våra krav på mer pengar. Eller är det möjligtvis så, Ove Karlsson, att våra förslag blir bifallna nästa gång ärendet kommer upp i anslutning till en proposition? I så fall vore det värdefullt att få veta det nu.

Anf. 55 OVE KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Anders Castberger säger att det är regeringens senfärdighet som gör att det har uppstått svårigheter och att regeringen inte har velat ta något helhetsgrepp i miljöfrågan. Men om vi skall vara riktigt ärliga är det väl ändå regeringen som har arbetat mest effektivt på att få fram ett miljöprogram och som tar ett ansvar i dessa frågor. Regeringen har i ett flertal sammanhang prioriterat frågan om miljön och gett klara riktlinjer för det fortsatta miljöarbetet.

Folkpartiet är knappast offensivt i frågan, utan har vid ett flertal tillfällen ägnat sig åt en viss form av överbudspolitik när det gällt att anslå pengar för dessa ändamål.

Det sker en utvärdering av kemikalieinspektionens verksamhet, och det kommer därefter ett förslag till ny organisation. Att nu gå in med nya grepp på detta område vore ansvarslost.

Lennart Brunander talar om odlingslandskapet, och utskottet har i sin skrivning klargjort majoritetens syn på dessa frågor. Till dessa frågor återkommer vi till senare, och jag nöjer mig med ett bifallsyrkande i dag.

Anf. 56 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Skulle det vara ett prov på effektiv politik att lägga fram en proposition så sent att debatten i kammaren måste delas upp och att dessutom det som så småningom beslutas inte kommer att kunna träda i kraft förrän långt efteråt? Det är inte folkpartiets uppfattning om vad en effektiv politik bör stå för.

Skulle det, Ove Karlsson, vara att prioritera miljön när man inte anslår de pengar som det är klart bevisat att det finns behov av! Allt medan utvärderingen som Ove Karlsson talar om pågår kan den ena miljönedsmutsaren efter den andra utan risk fortsätta med sin nedsmutsning.

Jag vill också passa på att framhålla när det gäller NOLA-projektet att det är ett femårsavtal som tecknats med ett antal lantbrukare som visat intresse

för att hålla jordbrukslandskapet öppet. Nu kan inga nya avtal tecknas därför att det inte finns mer pengar. Det finns enligt naturvårdsverket möjlighet att hålla 60 000 hektar av det karakteristiska odlingslandskapet öppet men för detta behövs ytterligare 5 milj. kr.

När Einar Johanssons änka i Dragnäs, Ramkvilla strax söder om Vetlanda, inte orkar driva det lilla lantbruket vidare, när hönsen slutat sprätta och arbetshästen fått slaktas, då finns det ingen möjlighet att hålla landskapet öppet. Eller när hennes granne Olle Fransson får beså alla sina hagar med gran, då är det inte längre fråga om att barndomens hagar och små fält finns kvar, då är det inte fråga om en liten romantisk rest. Det handlar om att kunna ge våra barn känsla för kreatur och andra husdjur. De kulturhistoriska värdena tillsammans med de estetiska måste ges en plats. Detta vill tydligen inte socialdemokraterna. Jag tycker att det är synd.

Anf. 57 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Jag delar Ove Karlssons uppfattning att regeringen har ansvaret för att vårt fina Sverige skall förbli ett bra land ur miljösynpunkt också i fortsättningen, men tyvärr tar regeringen inte det ansvaret.

Anf. 58 OVE KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror att vi kan konstatera att regeringen tar ansvaret.

I debatten om odlingslandskapet och NOLA-pengarna vill jag säga att det anslaget har förstärkts och att insatser har gjorts. Faktum är väl ändå, Castberger, att odlingslandskapet har förändrats under århundradenas lopp – sedan är det bara fråga om hur snabbt det sker under olika perioder och på vilket sätt.

Det är litet svårt att förstå vad Castberger egentligen menade med det han sade i slutet av sitt senaste inlägg. Hästen har försvunnit och i arbetet ersatts av traktorer och maskiner, men fortfarande görs insatser för att behålla odlingslandskapet, samt bedriva ett aktivt jordbruk med kreatursdrift. Både bonden och samhället har sedan gammalt ett ansvar.

Sedan vill jag säga att det som ni vet anslås mer pengar till länsstyrelserna för tillsyn av miljön.

Anf. 59 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 60 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Det finns risk, tror jag, för att miljöpolitiken framöver, kanske ju närmare valet vi kommer, blir det politiska fält på vilket alla partier söker slå svenskt rekord i radikala formuleringar. Faktum är ju att vi redan i dag har så många miljökrav, så många positiva miljöpolitiska ställningstaganden, från samtliga politiska partier och i debatten, att det nu är hög tid att gå från ord till handling. Tekniken finns ju, och möjligheterna existerar: Vi kan stoppa försmurningen som svavelrika rökgasar sprider över människor, skogar, vattendrag och övriga arealer. Vi kan hejda ofantligt mycket av den nu pågående miljöförstörelsen, om vi använder befintlig teknik. Jag vill

alltså ha sagt att det nu inte krävs fler paroller, utan det krävs rejäla åtgärder.

Fru talman! Likväl är det så, att om vi – och jag tror vi klarar det bäst gemensamt – lyckas få stopp på de svenska försurande och förgiftande utsläppen, så drar vindarna över oss stora mängder miljöförstöring, och länder runt om oss ödelägger de vattendrag som omger våra svenska kuster. Jag tror således att miljöpolitisk trovärdighet kräver av oss att vi med stor beslutsamhet engagerar oss för internationella miljöpolitiska åtgärder.

I miljöpropositionen understryker regeringen för övrigt detta. Och utskottet hänvisar till att ytterligare internationella överenskommelser är att vänta. Jag tror att det också fordras bilaterala konstruktiva åtgärder. Vi kan inte vänta tills stora grupper av miljöpolitiskt sömngångaraktiga stater vaknar till sans. Det krävs, menar vi kristdemokrater, av Sverige att det statuerar exempel på regelrätt "miljödiplomati", på miljöpolitiska biståndsinsatser.

Fru talman! Därför har vi i motion Jo735 föreslagit att 200 miljoner skall satsas på miljöpolitiska insatser till det ekonomiskt svaga Polen. England har råd att ta itu med sin export av miljöförödelse. På fru Margaret Thatchers hjassa behöver det samlas mycket miljöpolitiskt brännande kol. Polen har däremot, som vi vet, knappast råd.

Nyligen smugglades en hemlig rapport som avhandlar Polens miljösituation ut ur Polen. Rapporten ger oss rena skräckbilderna. Akademien för samhällsvetenskaper i Warszawa är ansvarig för den publicerade eller utsmugglade kartläggningen.

I Polen är skogsdöden så att säga ett passerat stadium. Nu handlar det om att rädda människan. Enligt rapporten är det inte 30 000 ton svavel som vindarna transporterar från Polen till Sverige utan 52 000 ton, således nära det dubbla antalet ton i jämförelse med vad som deklarerats officiellt. Floden Wisła för, dag ut och dag in, ut en giftbemängd sörja i Östersjön. Warszawa lär ju vara den enda huvudstad i Europa som inte har något reningsverk.

Ja, fru talman, så kunde uppräkningsen av de miljöpolitiska missförhållandena i Polen, på grundval av den rapport som smugglats ut, försätta länge. Helt nyligen skrev Magnus Andersson, ordförande i Svensk-polska miljöföreningen, en artikel i Dagens Nyheter. Jag skall citera bara några få korta passusar ur den:

"En tredjedel av befolkningen lever i områden som hotas eller redan har drabbats av ekologisk katastrof. Detta erkänns t o m av myndigheterna." Om industriområdena runt Katowice skriver Magnus Andersson: "Enligt en rapport --- har denna region troligtvis den mest förorenade luften i hela världen. I mitten av 70-talet evakuerades en hel stadsdel i Katowice som låg i närheten av ett stort blyverk. En novembermorgon 1986 hittades 150 spädbarn döda i sina sängar i Katowice. De klarade inte den förhöjda luftföroreningshalten i luften som uppstått under natten."

Fru talman! Jag tror inte någon här i kammaren lever i okunnighet om att det krävs radikala åtgärder i länder runt omkring oss för att vår egen miljöpolitiska situation skall bli en annan. Kds motion Jo735 syftar till att nu påbörja ett konkret miljöpolitiskt arbete, som skulle visa solidaritet gentemot ekonomiskt sämre bemedlade grannfolk och dessutom påtagligt och positivt gagna den svenska miljöpolitiska situationen.

Miljövård

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 6 (anslag till Övervakning av miljöförändringar m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 44 för reservation 1 av Lars Ernestam och Bengt Rosén.

Punkt 7

Mom. 1 (miljövårdsforskning)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 15 för reservation 2 av Jan Jennehag.

Punkt 8

Mom. 1 (anslag till Särskilda projekt på miljövårdens område)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Lars Ernestam och Bengt Rosén, *dels* reservation 5 av Karl Erik Olsson och Kerstin Göthberg, *dels* reservation 6 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (en helhetssyn på odlingslandskapet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 225 röster mot 66 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 7 av Sven Eric Lorentzon m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 5 (fullföljande av NOLA-projektet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Lars Ernestam och Bengt Rosén – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (ett särskilt anslag för hagmarkersättning)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 36 för reservation 9 av Karl Erik Olsson och Kerstin Göthberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (vissa regionala frågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Karl Erik Olsson och Kerstin Göthberg – bifölls med acklamation.

Punkt 11 (anslag till Kemikalieinspektionen)

Först biträdde reservation 11 av Lars Ernestam och Bengt Rosén med 59 röster mot 37 för reservation 12 av Karl Erik Olsson och Kerstin Göthberg. 194 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Lars Ernestam och Bengt Rosén – genom uppresning.

Punkt 13 (anslag till Visst internationellt miljösamarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo735 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

6 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

7 § Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1987/88:11 om arbetsmarknadspolitiken (prop. 1987/88:100 delvis).

Arbetsmarknadspolitiken

Anf. 61 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Som vanligt vid den här tidpunkten på riksdagsåret har kammaren att behandla arbetsmarknadsdepartementets budget vad gäller arbetsmarknadspolitiken. Vi hade hoppats på att vid det här tillfället för första gången få möta den nya arbetsmarknadsministern i en ordentlig och ganska genomgripande debatt kring den förda arbetsmarknadspolitiken, kring utvecklingen på arbetsmarknaden och framför allt kring de problem på arbetsmarknaden som vi har att ta oss an under de kommande åren.

Nu har jag blivit informerad om att det tyvärr inte är möjligt, beroende på att arbetsmarknadsministern tycks ligga till sängs och vara sjuk. Då får vi väl göra så att hennes representanter från departementet får ta med sig budskapet hem. Därför är vi särskilt tacksamma för att ni finns här i dag.

Vår uppfattning vad gäller den förda arbetsmarknadspolitiken framgår av det ganska digra betänkandet och en mängd reservationer, men det finns skäl att vid det här tillfället också peka på en del andra viktiga betingelser som har varit vägledande och i alla fall utåt sett har varit bilden av regeringens arbetsmarknadspolitik.

Vi har begåvats med ytterligare en utomordentligt charmfull kvinnlig arbetsmarknadsminister, som sedan sitt tillträde har haft en ganska trivsamtillvaro, vad jag har förstått. Det har varit mest hurrarop och silkesvantar och möjligen en och annan korrigeringssynpunkt från oppositionen. Förvisso är inte det den rätta bilden av arbetsmarknadsläget i dag och de problem som vi ser för Sveriges ekonomi.

Arbetsmarknadsministern har mest ägnat sig åt att lägga fram en och annan okontroversiell proposition och att dela ut mindre projektbidrag till olika mer eller mindre seriösa projekt ute i landet. Ett projektbidrag – och det är förvisso inte litet – tror jag att det finns särskilt skäl att uppmärksamma redan i dag, nämligen det bidrag som det häromdagen dök upp förslag om på riksdagens bord. Arbetsmarknadsministern föreslår att 2,5 miljarder kronor av de arbetslöshetsförsäkrades pengar i ett huj skulle överföras till de fackliga organisationerna, i en enda jättegåva.

Man kan fråga sig – och dessutom det socialdemokratiska partiets

företrädare här i kammaren – i vilket syfte denna jättegåva har kommit till stånd. Är det männe så att arbetarrörelsens ena gren, socialdemokratiska partiet, förväntar sig återgåld för tacksamhetsskulden av arbetarrörelsens andra gren, fackföreningsrörelsen?

Det kan tyckas långt att sträcka sig till att säga det här, men det är inte särskilt märkligt. Vi kommer ju ihåg inledningen till förra valrörelsen, när en leende Sigvard Marjasin, fackförbundsordförande, under applåder och pressens intresse överlämnade en gåva på 5 milj. kr. till det socialdemokratiska partiet att driva valrörelse för.

Nu kommer Kommunal och andra fackförbund att få en rejäl påfyllnad i kassan med pengar som det inte riktigt sagts vad de skall användas till – andras pengar. Det är pengar vilkas ursprungliga syfte har varit och också fortsättningsvis borde vara att ersätta enskilda människors inkomstbortfall vid arbetslöshet.

Om det var 5 miljoner inför media och dessutom, vad vi vet, en del utanför medias intresse förra valrörelsen, hur blir det den här gången då? Normalt mäklararvode brukar ligga på 5–10 % så där.

Alla fackförbund leds inte av socialdemokratiska ordförande. Det finns en del arbetslöshetskassor av mindre betydelse, t. ex. kassor för egna företagare och för handelsresande, men det är marginellt i det här sammanhanget.

Jag förstår att Sten Östlund sitter här i kammaren och drar på munnen litet grand nu. Han vet vad de ekonomiska sambanden mellan de två grenarna på arbetarrörelsens träd betyder. Han vet ju att det kommer att lämnas bidrag för den kommande valrörelsen, och han vet nu att regeringen och socialdemokratiska partiet i ett slag förbättrar förutsättningarna för de socialdemokratiskt styrda facken att lämna ännu större bidrag.

Den här propositionen skall inte behandlas i kammaren förrän om ett antal veckor, men frågan är av så stor principiell vikt att jag ser skäl att redan nu ställa kravet, att de socialdemokratiska företrädarna i utskottet kliver upp i talarstolen och talar om, vilka motiv som ligger bakom att man nu går in och – i direkt strid mot vad kassornas stadgar faktiskt föreskriver – lägger beslag på 2,5 miljarder kronor och överför dem till en organisation som är ett parti närstående.

Herr talman! Det är en annan sak som förundrar mig. Nu finns det kanske ingen vpk-are i salen – jo, där har vi en. Jag kan nämligen inte förstå hur vpk kan gå med på det här förslaget, för, Lars-Ove Hagberg, vad är det som kommer att hända om ni sitter i kammare och utskott och ger stöd åt det? Jo, huvuddelen av denna mycket stora summa pengar, åtskilliga hundra miljoner, kommer säkerligen att överlämnas till kommunistfientliga fackföreningar. Vad ni gör om ni stöder förslaget, Lars-Ove Hagberg, är att ni binder ris åt egen rygg. Ni brukar i alla fall då och då ha insikt i när sådant håller på att ske, och ni brukar också då och då kunna ta en del obekväma debatter. Jag måste säga att det rimliga vore att vpk redan i dag i talarstolen deklarerade att man är beredd att tillsammans med resten av oppositionen sätta stopp för denna väldiga resursöverföring, dessutom på orätt grund.

Herr talman! För att gå över till det som dagens betänkande innehåller: Man kan fråga sig hur socialdemokraterna glada i hågen kan tröska på på samma sätt som tidigare och med samma självsäkerhet utan att ens med ett

litet ord eller en gest eller ett tecken antyda någon vilja att vara med och diskutera de utomordentligt oroande inslag som finns i utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden och i den svenska ekonomin. Jag tycker att ni skulle vara litet lugnare och litet mindre styva i korken när ni vill hämta hem hurra-ropen för att det ser bra ut på arbetsmarknaden. Vad är det ni har gjort för någonting sedan ni började regera 1982? Jo, de arbetsmarknadssiffror som ni solar er så glatt i mitt under en hygglig högkonjunktur är högre än vad de var den korta och inte alls lika intensiva högkonjunkturen 1980. Är det någonting att yvas över? Är inte det ett varningstecken, är inte det ett tecken som faktiskt visar att det kan finnas skäl att föra ett öppet resonemang om vad det kan bero på och vilka konsekvenser det kan få när konjunkturen en gång vänder? Det gör den ju, det vet ni och det vet vi.

Den här arbetsmarknaden där allting är så bra är dessutom en devalveringsarbetsmarknad. Varför är det så bra? En mycket viktig förklaring är att den svenska kronan sedan 1981 har skrivits ned med över 30 %, en devalvering på 10 % 1981, en devalvering på 15 % 1982, om man räknar effekterna av den, och en löpande faktisk nedskrivning av den svenska kronan med 7 % från 1982 och framåt. Sammantaget blir det 32 %. Konstigt vore det väl, om inte det skulle få effekter på den svenska ekonomins utveckling, på möjligheten för de svenska företagen att konkurrera. Och tur är väl det, mina kära socialdemokrater, att det har varit så här, för ni har drivit en politik som utan den här nedskrivningen av den svenska kronans värde och därmed följande förbättring av företagets konkurrenskraft skulle ha inneburit att lönekostnadsökningar på 12 % mer än i våra viktigaste konkurrentländer hade slagit igenom.

Är ni inte det minsta oroade av det faktum att utvecklingen av svenska företags andelar på exportmarknaderna är och har varit utomordentligt svag? Hur kan den ha varit så svag när allting är så bra, när den tredje vägens politik är så framgångsrik?

Vad tänker ni göra för att skapa beredskap för att ta emot arbetsmarknadsproblemen när konjunkturen vänder? Vad tänker ni göra när inte en kontinuerligt pågående nedskrivning av den svenska kronan räddar er från konsekvenserna av en felaktig politik? Då går det inte att sätta sig på det socialdemokratiska partiprogrammet och sedan i stort sett lägga föregående års arbetsmarknadspolitiska betänkande i kopieringsmaskinen, byta årtal och köra det en gång till.

Det blir väl som vanligt när vi debatterar arbetsmarknadspolitiken – men vill ni inte svara på de här frågorna nu så kommer ni att tvingas till det. Har vi riktig tur så sitter ni inte i ansvarig ställning så länge till, och då om inte annat finns det förutsättningar för att faktiskt börja analysera och angripa en del av de här utomordentligt besvärliga problemen.

Vad har ni gjort på arbetsmarknadsområdet från 1982? På vilket sätt har ni förnyat arbetsmarknadspolitiken? Inte ett dugg, inte enda dugg har ni gjort. Också på det området framstår ni som det gårdagens parti som ni alltmer är.

Hälsa arbetsmarknadsministern, mina herrar, att nu är det faktiskt dags att hon för sin egen och regeringens skull ger sig på en del av de centrala förnyelsekraven på arbetsmarknadspolitikens område. Annars kommer hon inte att klara sig på sin allmänna charmighet och på sitt rykte om att ha varit

en utomordentligt kompetent kommunalpolitiker. Hon måste ju lämna något mer bidrag till regeringens trovärdighet på det här området än att grabba 2,5 miljarder av andras pengar och ge dem till en kompis, för det är precis det det handlar om.

Vad har ni gjort på den praktiska yrkesutbildningens område? Vi konstaterade tillsammans – notera att jag säger tillsammans – trots en rätt häftig politisk debatt för länge sedan, redan i slutet av 70-talet, att det var dags att göra någonting åt den praktiska yrkesutbildningen för att Sverige, svenska företag och svenska ungdomar skulle klara sig hyggligt i framtiden. Vad har ni gjort? Jo, ni satte i gång alldeles väldigt ambitiöst, och även om det inte var en inriktning på utrednings- och då antytt reformarbete som till hundra procent överensstämde med vad moderata samlingspartiet stod för, tyckte vi när utredningen satte i gång att det såg ut att kunna bli någonting. Vad bidde det då? Jo, det bidde en tumme. Tio förlorade år handlar det om. Det blir försöksverksamhet, det blir ju ingenting.

Det här går inte, mina kära socialdemokratiska vänner. Om ni följt moderata samlingspartiet, så hade vi i dag stått inför introduktionen av en fullständig reformering av den praktiska yrkesutbildningen, som hade kunnat få effekt i slutet på 80-talet, och när vi går in i 90-talet, med full kraft. Men nu får vi en icke beslutför socialdemokratisk försöksverksamhet.

Hur är det med den här väl fungerande, väl samarbetande regeringen, som klarar alla svårigheter och har en samordningsstrategi som aldrig har varit så framgångsrik i regerandets historia? Ni klarar inte av det här! Den högra handen vet inte vad den vänstra vill. Och *när* den högra handen vet vad den vänstra vill, då vill inte den högra handen vara med och betala. Så vart det inte den här stora reformen, utan det bidde en tumme. Det var inte så lätt att klara LO:s intressen. De utfästelser som gjorts i den aktuella utredningen gentemot den ena parten på arbetsmarknaden, vilka var en grundläggande förutsättning för att det hela skulle vara möjligt att genomföra, kunde inte infrias, därför att LO sade nej. Nu får LO del av en ordentlig summa pengar, 2,5 miljarder, så nu kanske LO blir litet enklare att hantera. Vad vet jag? Bo Nilsson vet säkert bättre. Men oavsett hur det förhåller sig, Bo Nilsson, har ni på det här området genom er politik skapat en situation med tio förlorade år när det gäller reformering av den praktiska yrkesutbildningen.

Vad har ni gjort på arbetsförmedlingens område? Arbetsmarknaden, det svenska näringslivet, förändras i mycket snabb takt. Vi står inför en stor omställning, en stor förändring, inom den offentliga sektorn, och minst lika stor – om inte större ändå – blir omställningen för det privata näringslivet.

Och vad gör ni? Ni har tillsatt en utredning i arbetsmarknadsdepartementet, och ni törs inte ens tala om för era närmaste intressenter vad den skall göra. Den tycks ju inte göra så mycket heller. Ni vågar inte föra ut till diskussion de förändringar som är nödvändiga, för i så fall skulle det bli intern strid i arbetarrörelsen. Och se, då blir det grus i maskineriet, och då kan ni förlora valet. Det är tydligen så, herr talman, att det socialdemokratiska partiet och den socialdemokratiska delen av fackföreningsrörelsen betyder mer för er än nödvändiga förändringar. Detta är illavarslande. En sådan regering kan vi inte ha för länge.

Vad har ni gjort för att reformera arbetslöshetsförsäkringen? Där har ni ju

faktiskt lagt ner arbete – en alldeles väldigt trogen enmansutredare plus hela bandet av experter har just presenterat ett förslag som går ut på betydligt mer än 2,5 miljarder till facket. Vad innehåller egentligen det förslaget? Ja, inte vad man kunde förvänta sig när det gäller ett parti som faktiskt alltid hävdar att det är det partiet som står för välfärden, för den generella välfärdspolitiken, för en social trygghet som skall omfatta alla. Nej, här var det inte fråga om detta, herr talman – det var fråga om att tryggheten skall omfatta facket.

Hur kan ni acceptera, hur kan ni leva med en arbetslöshetsförsäkring som bara omfattar ungefär 70 % av de arbetslösa? I mars månad var det 71 %, om jag räknar noga. Hur kan ni leva med att 22 % av de arbetslösa får gå till socialbyrån, att 7 % får mycket låg ersättning? Hur kan ni leva med detta? Att det är svårt förstår jag, men det hjälps upp genom hejarop från fackförbunden, som tycker att den nuvarande ordningen med begränsade arbetslöshetskassor är ett bra system. Tänk om det vore så, herr talman, att de som är med i PRO skulle ha högre pensioner än de som inte är med i PRO! Tänk om det vore så att de som är med i facket skulle ha en högre sjukförsäkring än de som inte är med i facket! Skulle det vara acceptabelt? Nej, inte ens för er! Men hur kan det vara sådana här förhållanden på det område vi nu diskuterar? Ni har en del att förklara. Jag tror inte att ni kan förklara det, för ni kan inte stå i riksdagens talarstol och säga att omsorgen om LO-förbunden och deras ledningar, era bröder, är viktigare än igångsättandet av en ordentlig reform som ger oss en allmän arbetslöshetsförsäkring.

Herr talman! När det gäller ungdomarna, förutom yrkesutbildningen, har ni inte heller gjort just någonting. Jo, ett par gånger har ni gjort något, men då "duttades det till" i skymundan någonstans, för när ni skall göra något på det området – t. ex. åt ungdomslagen – måste ni göra det som vi under många år har sagt måste göras. I tilläggsbudgeten kan vi se att ni försöker smyga igenom förslag om en minskning av antalet ungdomar i ungdomslagen. Men detta är inte så mycket att tala om! Det är ingen stor reform – det kan ni inte säga att det är. Det är ingen viktig förändring, därför att det är moderat politik.

Rörligheten på arbetsmarknaden, som har varit ett mycket viktigt mål för socialdemokratin tidigare, vart har den tagit vägen? Ni kan inte ens tänka er att släppa fram ett förslag som AMS lade fram i sina petita, att AMS skulle få möjlighet att inom ramen för tilldelade medel till sysselsättningsskapande åtgärder utge starthjälp. Vad har hänt med socialdemokratin? Ni säger att det handlar om besparingsskäl. Det finns mycket annat att spara på! Det här är ju att spara på ett område där åtgärderna direkt slår ut i ökad faktisk arbetslöshet. Hur kan ni ta det på ert ansvar?

På område efter område kan man, herr talman, konstatera att det inte hänt någonting. Ni har inte haft trycket på er heller, för arbetsmarknadsutvecklingen har ju varit ganska hygglig. Men det är en väldig skillnad mellan att driva kortsiktig politik, bortse från de hot som finns, och att ta ansvar och dra konsekvenser – ta ansvar och ha beredskap, ta ansvar och våga föra öppen debatt.

Herr talman! Man brukar fråga från socialdemokratiskt håll – och detta antar jag att vi får höra i dag också – svara på sådana här anföranden med att säga: Men hur blir det om ni skall regera? Vad skall ni komma överens om? Ni kan ju

inte komma överens om någonting. Ja, det kan finnas olika åsikter mellan de borgerliga partierna även i arbetsmarknadspolitiska frågor. Men nog råder det enighet på så många punkter att en borgerlig arbetsmarknadspolitik skulle verka som en explosion av kreativitet och aktivitet jämfört med det vi har sett från den socialdemokratiska regeringen sedan 1982.

Jag yrkar, herr talman, bifall till det stora antal reservationer där moderata ledamöter står antecknade.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 62 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Vi har en god konjunktur. Industrin går på högvarv. Dramatiska sänkningar av oljepriserna har gjort de yttre förutsättningarna gynnsamma för ett gott arbetsmarknadsläge. Regeringen säger i sin budgetproposition att man har varit framgångsrik, att den s. k. tredje vägens politik har klarat problemen. För detta får regeringen applåder av utskottets socialdemokrater.

Bakom den officiella statistiken beträffande antalet arbetslösa finns det problem som inger stor oro. Det gäller bl. a. långtidsarbetslösheten samt arbetslösheten bland ungdomar och handikappade. I propositionen ges en analys av läget. Regering och opposition är i det sammanhanget påfallande eniga, men framför allt i åtgärdsdelen går åsikterna isär. Det gäller reformer på en rad avsnitt som är viktiga men som ligger utanför arbetsmarknadsutskottets område, t. ex. skatteområdet, där åtgärderna skulle främja utvecklingen och vara gynnsamma för de mindre företagen men framför allt för de många löntagarna. Vi har också varit kritiska till det krampaktiga motståndet mot avmonopolisering och ökad konkurrens liksom till motståndet mot den förbättrade effektivitet som vi efterlyst. Det har under lång tid varit påfallande att här brister socialdemokraternas vilja att ta itu med byråkrati och regleringar. Därför har vi från oppositionens sida tvingats konstatera att de åtgärder som regeringen anser nödvändiga inte följs upp på ett konkret och relevant sätt. Regeringen tvär sina händer när det gäller skattereformerna och hänvisar till att parterna inte nappat på erbjudandet. Därför var folkpartiets förslag om en varaktig sänkning av marginalsikten ytterst nödvändigt för framtida avtalsrörelser och för en positiv arbetsmarknad. Det skulle ha banat väg för ett avtal som gett löntagarna ökad köpkraft men ändå begränsad inflation och gett samhällsekonomisk balans. En sådan balans är en förutsättning för en positiv arbetsmarknad. Den gamla fina folkpartiparollen "det måste löna sig att arbeta" är alltså aktuellare än någonsin. En skattereform som sänker skatt på löneökningar och extraarbete, som uppmuntrar sparande, studier inom arbetsmarknadsutbildningen och till att ta ekonomiska risker, t. ex. starta eget och att driva nya företag behövs. Om det blir ett bättre klimat för att arbeta och spara, skapas mera resurser i ekonomin, vilket innebär högre tillväxt. Detta underlättar avtalsrörelserna, löntagarna får mer i plånboken efter inkomstökning, och det blir lättare för arbetsgivarna att erbjuda hyggliga löneyft. En samhällsekonomisk krydda i samband med de sänkta marginalsikten blir att inflationstakten dämpas.

När nu situationen på arbetsmarknaden är så gynnsam som regeringen och utskottsmajoriteten påstår, frågar man sig ändå förundrat hur det kommer sig att vi måste satsa nära 17 miljarder kronor på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Rent logiskt och med oförändrad ambitionsnivå innebär detta en betydande och häftig kostnadsökning i en dämpad konjunktur. Mycket talar för att dagens gynnsamma konjunkturläge snart kan förbytas i sin motsats. Därför är det viktigt med strategiska insatser i arbetsmarknadspolitiken och att rationella och samhällsekonomiska lösningar kan presenteras.

Herr talman! När vi nu studerar aktuell arbetsmarknadsstatistik finns det anledning att iaktta två saker. Det ena är att man från förra året införde ett antal förändringar av AKU. Genom att de kriterier som gäller för att räknas som arbetslös tillämpas mer strikt ligger nivån för arbetslösa betydligt lägre i den nya AKU. Skillnaden är ca 16 %. Det relativa arbetslöshetstalet minskar då med cirka en halv procentenhet. När nu utskottsmajoriteten påstår att arbetslösheten minskat och att det i så hög grad skulle bero på regeringens insatser, bör man ha denna förändring i minnet. Egenberömmet skulle förmodligen bli klädsamt dämpat om utskottsmajoriteten också erinrade sig de statistiska fakta som säger att den öppna arbetslösheten under hela den socialdemokratiska regeringsperioden var högre än under t. ex. perioden 1978–1980, då vi hade en annan regering. Glöm inte bort att under de senaste socialdemokratiska regeringsåren har det föga smickrande rekordet i öppen arbetslöshet inkasserats. Detta sätter helt andra tankar i rörelse än vad utskottsmajoriteten avsåg då man i betänkandets början skriver att man "anser för sin del att resultatet av den hittills förda politiken kan sägas tala för sig själv". Så sant som det är sagt och skrivet.

I en framtida arbetsmarknad kommer det att ställas allt större krav på kunskapsnivån. Bristen på kvalificerade yrkesarbetare och tjänstemän inom tekniska yrken tyder på att kompetenskraven på arbetsmarknaden har ökat. Därför är satsningen på arbetsmarknadsutbildning så vital, liksom på en flexibel arbetsmarknad där människor kan stimuleras till utbildning och en framför allt yrkesmässigt betingad ökad rörlighet.

För folkpartiets del hävdar vi att full sysselsättning är det högst prioriterade målet för den ekonomiska politiken. Den offentliga sektorn, som expanderade kraftigt under 70-talet, kommer inte att göra det på något liknande sätt igen och framför allt inte i en omfattning som kan skapa tillräckligt med nya jobb. Därför kommer den enskilda sektorn att spela en allt större roll. Då krävs det både ett näringsvänligt klimat, som stimulerar framtidstro och nyföretagande, och uppmuntran till just nyföretagande och expansion av redan existerande verksamheter. Mycket talar för att den enskilda tjänstesektorn kommer att vara ett viktigt inslag i en framtida sysselsättningsökning. Det är viktigt att konkurrens och nytänkande inom hela tjänsteproduktionen kan ges ett konstruktivt utrymme.

Utifrån liberala utgångspunkter tror vi inte att staten eller några centrala byråkrater kan peka ut vad som är framtidsbranscher, inte heller vilka som blir vinnare eller förlorare i en framtida arbetsmarknad. I en decentraliserad marknadsekonomi handlar det om många människors intentioner och många företags och löntagares beslut. Detta är vida överlägset enstaka och övergripande politiska centrala beslut. Därför menar vi att det ytterst

handlar om enskilda människors initiativ, kreativitet och arbetsvilja. Det är bara ur en sådan miljö som de goda framtidsprojekten kan växa fram. Då gäller det för statsmakterna att inte hindra konstruktivt nytänkande eller fantasifulla experiment. Det är därför som folkpartiet betonar upphandlingen med konkurrens, slopande av formella och informella monopol, undanröjande av etableringshinder samt att den sociala sektorn inte hålls tillbaka genom etableringskontroller, snål ersättning från sjukförsäkringen eller ett ideologiskt betingat motstånd. Erfarenheterna från de försök som gjorts inom t. ex. alternativa vård- och omsorgsformer är så gynnsamma att staten bör uppmuntra sådana initiativ. Det skulle också innebära en ökad jämställdhet, då det framför allt är kvinnornas arbetsmarknad som berörs. För folkpartiets del har det varit självklart att hävda det vi under senare år har kallat för arbetslinjen. Det var modellen under de år vi medverkade i regeringsarbetet. Det har varit vår uppläggning också under oppositionsåren. Det hindrar inte att en aktiv arbetsmarknadspolitik är begränsad till att vara ett komplement. För att arbetsmarknaden skall fungera måste det i botten finnas en sund samhällsekonomi och ett positivt näringsklimat.

I reservation 7 tar oppositionen upp frågan om en översyn av arbetsförmedlingslagen. Vi menar att en både genomgripande och förutsättningslös översyn är nödvändig. Riksdagen har så sent som förra året påpekat att den mer än 50 år gamla arbetsförmedlingslagen har blivit svår att tolka och tillämpa. Särskilt mot bakgrund av den snabba förändring som råder på arbetsmarknaden och de nya verksamheter som kan förete vissa likheter med förmedlingsverksamhet framstår den pågående översynen av arbetsförmedlingslagen, som nu sker i departementet, som oerhört angelägen. Vi utgick här i riksdagen från att det arbetet skulle bedrivas både raskt och målmedvetet. Sedan beslutet fattades på våren 1987 har såväl företrädare för AMS som för fackliga organisationer påtalat nödvändigheten av ett vidgat uppdrag. För egen del har jag här i kammaren i en debatt med den nya arbetsmarknadsministern för några månader sedan efterlyst ett svar om vilken inriktning det pågående översynsarbetet egentligen har, om regeringen var beredd att vidta åtgärder i anledning av AMS-rapporten och om man dessutom hade lagt in någon form av tidtabell. Det svar som jag fick av vår nya arbetsmarknadsminister var att hon hade startat med den här frågan i sitt nya ämbete. Men hon var oerhört försiktig, intill gränsen av självutplåning, då hon här förklarade att egentligen ingenting fanns att meddela. Nu har det gått flera månader sedan dess och den debatten, och jag hade gärna lyssnat på vad arbetsmarknadsministern här i kammaren skulle kunna ge för synpunkter på just översynsarbetet, dels därför att frågan är mycket angelägen, dels därför att vi står inför att fatta beslut i den. Vi har i grunden fått en så annorlunda arbetsmarknad att det inte är rimligt att försöka framhärda med en 50 år gammal lagstiftning.

Särskilt fokuserat har detta blivit på kontorsserviceområdet. Bara här i Stockholm sägs det att det finns kanske 5 000–6 000 personer verksamma inom skrivbyrå- och kontorsserviceföretagen. Antalet företag kan uppskattas till runt 300. Bland kunderna finns det naturligtvis många enskilda företag, men också statliga och kommunala organ anlitar sådana tjänster. Fackliga organisationer anser det ofta vara nödvändigt med denna typ av

service, och riksdag och regering är ivriga beställare av dessa tjänster. Att då parallellt ha en förmedlingslag som ger nitiska tjänstemän på AMS möjlighet till tolkningen att seriös kontorsserviceverksamhet skulle vara olaga arbetsförmedling upplevs som både orimligt och orättfärdigt. Jag förutsätter därför, herr talman, att arbetsmarknadsministern och de delar av kanslihuset som har ansvar för dessa frågor hårt arbetar för att få fram konstruktiva förslag och att dessa också snart föreläggs riksdagen.

Om de utsatta grupperna på arbetsmarknaden kommer Charlotte Branting att tala. Därför går jag raskt förbi de mycket strategiskt och i hög grad socialt motiverade punkterna beträffande arbetshandikappades och ungdomars situation på arbetsmarknaden. Det gäller vidare möjligheter för lärlingsutbildning och lönebidragsplatser. Inte heller berör jag i detta inlägg den flexibla arsenal som Sigge Godin kommer att plädera för. Vår mening är att formalia inte får lägga hinder i vägen för en aktiv och framgångsrik arbetsmarknadspolitik.

Folkpartiet återkommer, än en gång, till den viktiga frågan om att vidga möjligheterna att föra över resurser från socialförsäkringssektorn till arbetsmarknadspolitiken. Vi har pekat på de samhällsekonomiska fördelarna. Dessutom skulle det förbättra möjligheterna för de handikappade att få arbete. Därför är vi särskilt angelägna om bifall till reservation 60.

Låt mig, herr talman, avsluta detta försök till ett principiellt hållet anförande om folkpartiets syn på den allmänna inriktningen av arbetsmarknadspolitiken, kopplat till några konkreta drag, med att också beröra formerna för det skyddade arbetet. Folkpartiets mål för arbetsmarknadspolitiken, arbete för alla, gäller också de arbetshandikappade. Jag vill påstå att vi sedan länge efter förmåga har varit pådrivande i just de här frågorna. Det var t. ex. vår arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén som skrev propositionen om bildandet av Samhällsföretag och att det skulle läggas fast att någon lägsta gräns som kunde utestänga de arbetshandikappade *inte* fick sättas. Samhall, som är det nya namnet på Samhällsföretag, är ett viktigt komplement till lönebidrag och andra åtgärder för arbetshandikappade. Det gäller särskilt människor med mycket grava handikapp, för vilka Samhall har särskilda förutsättningar att ge en god arbetsmiljö. Men även de rent ekonomiska förutsättningarna i detta numera så stora företag behöver förstärkas, så att den ekonomiska planeringen kan förbättras. Statsmakten borde därför ge ett mera långsiktigt stöd, och vi föreslår en treårig ram för verksamheten. Jag tror att det är viktigt att ta till vara den politiska uppslutningen kring Samhalls uppgifter och ge förutsättningar att lägga en fast kurs för mer än ett år i taget. Därför yrkar vi bifall till reservation 72. Med de givna och övergripande ramarna måste man ge företaget förtroende att självt lösa problem och pröva nya idéer. En sådan grundhållning ger utrymme för flexibilitet i den viktiga uppgiften att ge de sämst ställda hyggliga chanser. Också detta är en viktig princip för folkpartiets arbetsmarknadspolitik. Men flexibilitet innebär inte bara olika möjligheter inom samhällsföretagsgruppen. Det måste vara möjligt att i hög grad förlägga verksamhet på annat håll, t. ex. i inbyggda verkstäder. Utskottet ställer upp på tanken att det är positivt med Samhalls försök med inbyggda verkstäder och entreprenader där de handikappade kommer litet närmare "vanliga företag" och därigenom får större chans att

gå över till en reguljär anställning. Detta visar en utvärdering som gjordes förra året. Med utgångspunkt i enigheten i utskottet om värdet av inbyggda verkstäder beklagar vi att majoriteten inte vill gå vidare när det gäller att pröva nya vägar och tillåta att antalet handikappade på de inbyggda verkstäderna blir färre än fem. Om man slopar kravet att de handikappade måste vara minst fem, innebär det att även mindre företag kan ta emot handikappade. Dels blir det fler företag, dels kan det inom mindre företag finnas ett uttalat engagemang och intresse från både ägares och anställdas sida.

En annan mycket viktig sak är att ett arbete i ett "vanligt företag" kan verka statushöjande för de arbetshandikappade. Vi menar dessutom att de sociala målen kan uppnås med litet god vilja. Vi yrkar bifall till reservation 71.

Rent ekonomiskt får man konstatera att Samhall går bra. Faktureringen har ökat med 11 %, och faktureringsökningen beräknas kunna bibehållas på denna nivå under de närmaste åren. Det sammanlagda värdet av exportproduktionen uppgick till hela 600 milj. kr., vilket motsvarar ungefär en fjärdedel av företagsgruppens totala försäljning. Med hänsyn till svårigheterna för de svårt handikappade att verkligen få arbete och till att företagsgruppen kan sysselsätta ytterligare personer till en mycket låg marginalkostnad, anser vi att man nu skall ta chansen att öka verksamheten med 500 personer. Skall vi nu leva upp till målet om arbete åt alla, bör vi passa på att utöka verksamheten när arbetsplatser i denna form behövs och efterfrågas. Jag yrkar bifall till reservationerna 76 och 80.

Herr talman! Slutsatsen av det sagda och av folkpartiförslagen i stort är att vi vill hävda arbetslinjen att vara öppna för både behov och positiva förändringar. Folkpartiet hävdar att full sysselsättning måste vara det högst prioriterade målet för den ekonomiska politiken. Därför hänger de olika politikerområdena ihop. Samtidigt måste vi både konstatera och vara öppna för de förändringar som i realiteten redan har ägt rum men där våra former att hantera nya behov inte i samma grad har följt med. Därför är en större frihet för nytänkande och kreativitet någonting nödvändigt, men inriktningen av arbetsmarknadspolitiken måste ha en klart social prägel.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartireservationerna i detta betänkande nr 11 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 63 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Centerpartiet förordar arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken. Vi förenar arbetslinjen med förslag om allmän arbetslöshetsförsäkring, eller låt oss kalla den allmän trygghetsförsäkring. I den frågan verkar nu riksdagen få en majoritet. Det blir bara socialdemokratin kvar på skansen när det gäller att försvara dagens orättvisa system. I dag erhåller som bekant ca 30 % av de arbetslösa ingen som helst ersättning. I dessa jämlikhetens tider borde fru arbetsmarknadsministern tänka på att det är främst kvinnor och ungdomar som får vara arbetslösa utan ersättning.

Arbetsmarknadspolitiken är också en viktig del, om man som centern har målsättningen att utveckla hela landet. I vårt land har sedan 1982 förts en utpräglad koncentrations- och flyttlasspolitik. Den har satt, och sätter,

förfärande spår över tre fjärdedelar av vårt land. Arbetslöshetstalen i Norrland, i sydöstra Sverige och i utsatta kommuner över huvud taget har kunnat hållas nere enbart genom en massiv ungdomsutflyttning. Ungdomar som har kommit till arbetsförmedlingen har i de flesta fall fått erbjudande om enkelbiljett till framför Stockholmsområdet.

För någon vecka sedan hörde jag ett radioinslag från Norrbotten, vilket glädde mig mycket. Nu skulle man från länsarbetsnämndens och arbetsförmedlingarnas sida gå in för en helt annorlunda politik. Ungdomarna skulle erbjudas arbete, utbildning och andra offensiva åtgärder för att stanna i länet. AMS har utarbetat riktlinjer för långt gående lokala anpassningar.

Det är detta som länsarbetsdirektören i Norrbotten nu har gjort, med stark uppbäckning från sina anställda och från länets förtroendevalda. Jag skulle egentligen i denna kammare vilja föreslå både en applåd och ett hurra för denne länsarbetsdirektör, men jag förstår att talmannen inte skulle gå med på detta, och därför avstår jag från det.

Detta lokala initiativ ger hopp. Thage Petersons och regeringens regionalpolitik ger inget hopp för större delen av vårt land. Initiativet från länsarbetsdirektören i Norrbotten ger till näringslivet mycket klara signaler. De säger att Norrbotten har bestämt sig för att på olika sätt och med kraft försöka behålla den viktigaste framtidsresursen, nämligen länets ungdomar. De säger till regionens näringsliv att vi kommer att förse dess företag och arbetsplatser med välutbildad toppenarbetskraft. De säger till företag som funderar på att lägga ut filialer eller på att i sin helhet lokalisera sig till Norrbotten att de, om de kommer till Norrbotten, får välutbildad och duktig arbetskraft, som under åren framöver blir en mycket viktig resurs.

Det här är, som jag ser det, inte en 90 graders utan en 180 graders omläggning av politiken. Jag hälsar som centerpartist detta med glädje och tillfredsställelse. Denna politik har i Norrbotten redan lett till att AMU-utbildningarna och utbildningen över huvud taget har ökat kraftigt. Men man har höga mål. Det kommer att behövas dyra utbildningar i ny och kvalificerad teknik, för ingenting säger att Norrbotten skall ligga på en lägre teknisk nivå än t. ex. Storstockholmsområdet. Det kommer också att kosta pengar per utbildningsplats.

Jag vill mot denna bakgrund sända en fråga till arbetsmarknadsministern, eftersom det är på hennes nivå som svaren måste ges: Är arbetsmarknadsministern glad över det offensiva sätt på vilket Norrbotten nu är berett att ta tag i problemen, och är hon beredd att skjuta till de ytterligare pengar som kommer att behövas för denna offensiva linje och för dessa kvalificerade utbildningar?

Herr talman! Nu är det inte bara Norrbotten som behöver lägga om sin länsarbetsnämnds arbetsförmedlingspolitik i denna riktning. Samtliga skogslän behöver snarast gå in för den här skisserade Norrbottensmodellen. Detsamma är förhållandet i sydöstra Sverige. I flerparten av länen finns det stora områden där man behöver få samma inriktning på arbetsmarknadspolitiken. Det går nämligen inte att fortsätta att flytta ut större delen av ungdomsgeneration efter ungdomsgeneration – då får vi inte något bra land.

Jag vill i arbetsmarknadsministerns frånvaro ställa frågan om hon och regeringen är beredda att dela denna centerns syn på skogsläna, på sydöstra

Prot. 1987/88:99
13 april 1988.

Arbetsmarknadspolitiken

Sverige och på stora delar av ett flertal av de övriga länen. Den innebär att vi skall jobba för att erbjuda arbete och kvalificerad utbildning, få ett stopp på flyttlasstänkandet och i stället få ett tänkande som syftar till att utveckla hela länet.

Jag vill avslutningsvis yrka bifall till de 23 reservationer som vi står för antingen ensamma eller tillsammans med andra partier.

Anf. 64 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Rätten till arbete kan aldrig förverkligas hand i hand med kapital och storfinans, säger vi från vpk. Vi menar också att det är en objektiv sanning. Lika fullt förespeglar regeringen i sin politik en inriktning på full sysselsättning och arbete åt alla, genom en ekonomisk-politisk strategi just för att understödja storfinansens utveckling.

Nu skryter regeringen över sin förträfflighet i arbetsmarknadspolitiken. Resultatet av den förda politiken får tala för sig självt, säger utskottsmajoriteten. I Sverige och i hela västvärlden lever vi i dag kanske i efterdyningen av en ovanligt lång högkonjunktur. Runt hörnet väntar en avmattning. Sysselsättningen är på topp, och statistiken visar på en förhållandevis låg arbetslöshet vid en internationell jämförelse. Men i denna framgångsstund, statistiskt sett, glömmer man ofta de reellt existerande arbetslösa människorna, de som är öppet arbetslösa, i utbildning eller utsorterade på ett eller annat sätt. Det talas mycket tyst om framgångens baksida, om det pris som arbetarklassens människor och andra får bära för denna utveckling.

Siffrorna i den officiella arbetslöshetsstatistiken är egentligen mot bakgrund av högkonjunkturens långvarighet höga och grymma. Regeringens politik innebär en anpassning till en snabbt tilltagande strukturomvandling, som fortsätter varje dag. Följden blir en monopolisering och en maktkoncentration inom hela näringslivet samt en anpassning till internationella förhållanden och till de transnationella företagens villkor. En annan konsekvens är att det svenska näringslivet blir sårbart.

Denna utveckling drabbar människor i form av ökad regional obalans, med flyttlasspolitik och utarmning av regioner som följd. Samtidigt ökar också klassklyftorna drastiskt. Vi kan nu se framför oss stora inkomst- och utbildningsskillnader. Kanske kommer utbildningsklyftorna att bli den stora frågan på 1990-talet. Denna utveckling bekräftas inte minst av LO-rapporten "LO-medlemmar i välfärden". Den visar att vi vid 1980-talets mitt hade stora och mycket fast rotade klasskillnader.

Till denna medaljens baksida hör att vi har 78 000 öppet redovisade arbetslösa, uppåt 160 000 personer i någon form av arbetsmarknadspolitiska åtgärder, 90 000 som är långtidssjukskrivna, framför allt på grund av att de inte får plats på arbetsmarknaden, 335 000 förtidspensionerade – i huvudsak människor som egentligen skulle kunna arbeta, om det fanns arbetsuppgifter som var anpassade till människorna. I verkligheten har vi utanför arbetsmarknaden över en halv miljon människor. Det är alltså arbetsmarknadens orimliga villkor som skapar denna förutsättning för att stampa ut människor på ett eller annat sätt.

På längre sikt är utvecklingen allvarlig, eftersom det inte heller finns någon politisk beredskap och framförhållning för en sämre konjunktur. Man har ju

sorterat ut människor, koncentrerat makten och flyttat verksamhet utomlands. De vinster som har skapats i denna högkonjunktur, med stöd från regeringens politik, har inte tillnärmelsevis tillräckligt investerats i landets näringsliv efter det behov vi har för framtiden, utan vinsterna används framför allt för spekulation på ett eller annat sätt.

Det finns alltså ingen politik för framtiden som tryggar arbetet, och detta är den tredje vägens politik, som kanske vid en nedgång i konjunkturen kommer att visa sitt definitiva rätta ansikte.

Regeringen och utskottets socialdemokrater säger nu att resultatet av den förda politiken har varit gott och att bruttonationalprodukten har ökat, industriproduktionen vuxit, arbetslösheten minskat och sysselsättningen ökat mellan åren 1982 och 1987. Det är en enormt fin bild. Men hur mycket av detta har regeringen bidragit till? Hur aktiv industri- och näringspolitik har regeringen fört? Har man skapat nya marknader och en breddad marknad i Sverige? Nej, det är inte någon planerad politik på det här området som ligger bakom detta, utan det är framför allt den högkonjunktur som vi upplever i Västeuropa och västvärlden som industrin har kunnat utnyttja. Regeringen har också spelat en aktiv roll för att understödja kapitalets möjligheter till ökad exportinriktning och därmed ökad sårbarhet för Sverige. Kapitalexport har understötts av regeringen. Framför allt kan regeringen tillgodoräkna sig som ett huvudbidrag en politik för högre vinster i företagen, som har skapat denna enorma spekulationssektor.

Regeringen har på det sättet bidragit till koncentrationspolitiken i landet och därmed till att de regionala obalanserna förstärkts. Människor flyttar snabbt till de produktionsluckor som finns. Naturligtvis är det en insats, när arbetsmarknadspolitiken inriktas på det. Men för vem förflyttar man människor på det här sättet i längden? Arbetarrörelsens gamla målsättning var ändå att inte flytta människorna till jobben utan att försöka göra tvärtom.

Socialdemokraterna berömmar sig även för att de har minskat budgetunderskottet, som enligt regeringens beräkningar skall vara nere på 10 miljarder, och för att inflationen har halverats. Visst kan man förhäva sig. Men priset för budgetunderskottet har inte de bärkraftiga i samhället betalat. Det är tvärtom de som finns i den offentliga verksamheten, som är beroende av den eller som efterfrågar den, samt hela arbetarklassen som har fått stå för dessa fioler. Resultatet av politiken är att vi har både en vård- och en omsorgskris, en kris i skolan samt flera kriser inom den offentliga verksamheten. Resurserna inom denna sektor har begränsats för att kapitalet skall få sitt. Regeringen kan också tillskriva sig en lönedepressningspolitik som kanske är unik i världen, och den har genomförts med s. k. facklig-politisk samverkan.

Följden är en utveckling där löneklyftorna ökar mycket dramatiskt i vårt land. Prestationsnormerna och arbetsmiljön i vid mening försämrats också snabbt inför 90-talet. Dessutom har kvinnornas löneläge under 80-talet i förhållande till männens också försämrats.

När socialdemokraterna nu skryter över den här utvecklingen – ser ni då inte dessa effekter på kapitalets bakgård, verkligheten för de vanliga människor som vi inom arbetarrörelsen i första hand skall företräda?

Regeringen har krävt uppoffringar av den arbetande befolkningen.

Högonkonjunkturen har gett en låg arbetslöshet. Men vilken utdelning i övrigt får den svenska arbetaren? Reformstoppet består ju, och en nedgång i konjunkturen finns det inga motåtgärder mot som man kan se i dag.

Det är därför som vi menar att regeringens politik hotar att undergräva samhällets utveckling och framtid. Sammanfattningsvis innebär regeringspolitiken ett accepterande av en permanent arbetslöshet, utsortering från arbetsmarknaden och en fortsatt regional obalans. Äldre arbetskraft skall slås ut från arbetsmarknaden. Ungdomen får svårt att få fast arbete. Kvinnorna hänvisas till de sämst värderade jobben, de lägsta lönerna och de sämsta arbetsförhållandena. De handikappade har fortsatt svårt att finna en plats på arbetsmarknaden. Löne-, utbildnings- och hälsoklyftorna ökar, och arbetarklassens och arbetarrörelsens politiska medvetenhet minskar i takt med socialdemokratins och regeringens klassamarbetspolitik.

Den tredje vägen går åt samma håll som kapitalets väg. Och regeringens bil kör snabbare på den vägen än borgarnas bil – den är effektivare. Men det är samma villkor: att acceptera makt- och koncentrationspolitik, bidra till ökade förmögenhets- och inkomstskillnader samt avstå från varje effektiv fördelningspolitisk åtgärd. Att framhäva att man är snabbast på kapitalets väg är inte mycket att skryta med när man kör åt rakt fel håll i politiken mot vad som är arbetarrörelsens klassiska målsättningar, som man kämpat för genom årtiondena: jämlikhet och rättvisa, solidaritet och gemenskap samt ett demokratiskt inflytande för de arbetande över samhällsutvecklingen.

Vpk föreslår och kämpar för en politik som utgår från arbetarrörelsens värderingar. Landets ekonomiska politik och statens insatser måste inriktas på att bekämpa all arbetslöshet. Vi menar också att de instrument som samhället har i form av statsföretag, löntagarfonder och regionalpolitik skall omvandlas till kraftfulla redskap för en arbetsskapande politik. Utifrån den grunden skulle man kanske kunna skapa en politik som gick i samklang med hela arbetarrörelsens tradition, skapa ett näringsliv och ett arbetsliv med en nationellt självständig grund som bas, utforma produktion, tjänster, service och konsumtion i samklang med social nytta, bra miljö, ett människovärdigt arbetsliv utan utslagning, regional balans, eliminering av klassklyftor och odemokratisk maktutövning samt ett förhållande i så stor utsträckning som möjligt av ett liv i kommersiell riktning.

Vi vill skapa ett nationellt program för industrialisering i samhällets regi, ett program som tar sikte på att ge industrin en nationell bas, så att den inte blir så enormt beroende av den internationella konjunkturen och de rörelser som finns internationellt. Det behövs också en ny struktur på vår industri. I dag håller den på att säljas ut på många händer. Maktkoncentrationen är enorm, och fusionerna pågår varje dag. Och det sker inte för att skapa fler jobb och en stabilare grund för arbete i vårt land utan för att man vill berika sig och öka maktkoncentrationen.

Det behövs också ett omfattande program för samhällets grundläggande sociala behov, ett program som tar upp vård, omsorg, service, undervisning och kultur. Beträffande servicedelen skall vi komma ihåg att det finns många tunga bitar, inte minst kommunikationen.

Från vpk har vi föreslagit att 4 miljarder skall satsas på fasta jobb, att en del eller nästan alla av de tillfällighetslösningar som vi har i dag skall omvandlas

till fasta arbeten och att vi skall se till att våra behov täcks på ett bra sätt, inte minst vad gäller vården, som är mycket aktuell i dag, och inte minst inom hemtjänsten, där vi har en konkret motion om utbildning för människor som arbetar i hemtjänsten. Men vi ser inga kraftfulla åtgärder från regeringens sida. Vi ser inga särskilda satsningar på att här uppnå någon form av social rättvisa. Detta är ju dagens verklighet när det gäller denna utveckling.

När det gäller ungdomarna fortsätter man med sÄrlösningar, vilkas främsta syfte är att så att säga ha kontroll över ungdomarna genom att försöka få ned arbetslöshetssiffrorna. Man slussar dem genom en mängd olika sÄrlösningar. Men det enda radikala för att ge ungdomarna ett värde på arbetsmarknaden är egentligen att se till att det finns fasta arbeten. Och eftersom det inte saknas arbetsuppgifter innebär det ju en förnedring av ungdomen att det i dag inte skapas de fasta arbeten som så väl behövs, inte minst när det gäller att förverkliga en social rättvisa i vårt land.

En arbetstidsförkortning håller på att helt förfuskas i dagens samhälle. En sådan skulle t. o. m. kunna vara ett led i en planerad arbetsmarknadspolitik, där vi skulle förkorta arbetsdagen i stället för att hÄnge oss Åt alla dessa flexibla lösningar – eller arbetstidsbanker, som en del vill lansera och som innebär någon sorts konjunkturanpassad eller flexibel arbetstid.

Från vår sida vill vi att arbetsmarknadspolitiken reformeras och inriktas på att skapa fler arbeten och färre provisorier. Vi menar att man inte minst måste samordna arbetsmarknadspolitiken med regionalpolitiken och ekonomisk politik för att ge arbete Åt alla. I dag är det ju AMS som är förvaltaren av arbetsmarknadspolitiken. AMS har nu under några År skrutit om sin serviceinriktning. Man är serviceinriktad när det gäller både företagen och de arbetslösa. Men denna serviceinriktning är i första hand en service till företagen och Åt utvecklingen. Även i utskottet säger man ju att kapitallets omstrukturering krÄver rörlighet på arbetsmarknaden. En arbetsförmedlare och organisationen av en arbetsförmedling ute i bygderna kan vara hur effektiva som helst, kan skapa och odla hur många nya kontakter som helst, erbjuda tjänster och – om de är riktigt duktiga – även se vilket behov som finns på platsen. Men när det inte finns arbeten att erbjuda är det inte arbetsförmedlingens eller AMS uppgift att slå larm och tala om att det på en ort eller i en region behövs regionalpolitiska eller näringspolitiska insatser. I stället trycker man på sin nya fina dator och ser att det är i södra Sverige som jobben finns – det är flyttlasspolitiken som på ett brÄde. Detta är verkligheten för dem som kan göra ett mycket bra arbete inom arbetsmarknadsverket. Och detta blir till sist också arbetsmarknadsverkets roll, om man inte får möjlighet att gripa in i utvecklingsfasen. Det är dÄrför som arbetsmarknadspolitiken måste ha en helt annan inriktning i framtiden.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i detta betÄnkande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 65 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Jag ställde en mycket kort fråga till Lars-Ove Hagberg. Han berörde den inte alls. Jag får därför upprepa den:

Hur kan det komma sig att vpk är berett att stödja ett socialdemokratiskt regeringsförslag som innebär att i stort sett 2,5 miljarder kronor av enskilda arbetslöshetskassemedlemmars pengar kommer att överlämnas till i huvudsak kommunistfientligt inställda socialdemokratiska fackförbund?

Anf. 66 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! För det första: Jag är rörd över moderaten Bengt Wittboms omsorg om vpk.

För det andra: Bengt Wittbom får tillfälle att senare diskutera denna fråga mycket ingående både i utskottet och här i kammaren.

För det tredje: Om vi nu skall diskutera detta som kallades socialdemokratisk fientlighet, vill jag säga att jag, som är verksam inom fackföreningsrörelsen, har kunnat märka att denna inte längre går hem. Allt fler av fackets medlemmar förstår och märker nämligen att den politik som vpk företräder är en fortsättning på den tradition som arbetarrörelsens pionjärer inledde.

Anf. 67 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det stämmer alldeles utmärkt att vi kommer att få tillfälle att senare diskutera denna fråga i detalj. Jag kan lova Lars-Ove Hagberg att vi också skall göra detta. Men det här är en principiellt så pass viktig fråga att jag förutsatte att vpk hade funderat över den ordentligt när man skrev sin motion och gjorde sitt ställningstagande.

Jag ställde inte frågan av omsorg om vpk, Lars-Ove Hagberg. Det kan inte vara fråga om omsorg om vpk, utan snarare om mindre om vpk och mera om andra. Jag gjorde det av omsorg om de enskilda kassamedlemmar som direkt eller indirekt har bidragit till att bygga upp dessa fonder, vilkas syfte, Lars-Ove Hagberg, är att användas för att garantera skydd vid arbetslöshet. Detta gäller naturligtvis också eventuella vpk-väljare och vpk-medlemmar.

Jag tror inte så mycket på detta som sades beträffande behandlingen av vpk i fackföreningssammanhang. Det räcker att man nämner Volvo i Göteborg etc. Men det är naturligtvis upp till vpk att bemöta.

Jag tycker som sagt att det är viktigt att få svar på frågan, Lars-Ove Hagberg – inte så mycket för att vi skall få besked som för att Lars-Ove Hagbergs partikamrater skall få det – de som utför ett hårt arbete och har det ganska slitsamt ute på socialdemokratiskt dominerade arbetsplatser och i socialdemokratiskt dominerade fackförbund och som nu ser sitt eget parti tillföra denna gruppering 2,5 miljarder kronor av medlemmarnas pengar.

Anf. 68 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag får tacka för den uppmärksamhet som moderaterna ger vpk i den här frågan. Jag vill bara ta upp diskussionen om arbetslöshetskassornas uppkomst – frågor om medlemmarnas insatser och traditioner återkommer vi till senare, och det mycket noggrant.

Jag skulle kunna vända på frågan och i stället fråga vem som skulle ta hand om de pengar som medlemmarna har satsat. Men inför den debatt som

kanske kommer, vill jag säga att det är klart att vi om arbetsmarknadsutskottet är berett att höja dagpenningen och förkorta avstängningsregler beträffande KAS och utbildningsbidrag etc. naturligtvis kan diskutera att ta något av pengarna ur dessa fonder – om vi inte kan ta dem på något annat sätt, vilket vi inte är helt främmande för. Detta får vi emellertid se den dag detta skulle bli aktuellt.

Tredje vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 BO NILSSON (s):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande 11 och avslag på samtliga reservationer och motioner.

Jag skall i mitt anförande ta upp några frågor som rör förutsättningarna för och inriktningen av arbetsmarknadspolitiken. Lahja Exner och Inge Carlsson kommer senare att ta upp övriga delar av betänkandet.

Den svenska arbetsmarknadspolitiken tilldrar sig för närvarande stort internationellt intresse. För någon vecka sedan genomfördes ett stort Sverigeseminarium i den amerikanska kongressen. Det var det ekonomiska utskottet som ville veta vad som ligger bakom de ekonomiska framgångarna i Sverige under de senaste åren. En av de svenskar som framträdde var AMS-chefen Allan Larsson. Den aktiva arbetsmarknadspolitiken är ett instrument för att hävda vår internationella konkurrenskraft, sade Allan Larsson bl. a. – Jag tror vi har mycket att lära av de svenska erfarenheterna, sade amerikanska LO:s chefekonom Rody Oswald, som särskilt framhöll uppslutningen kring den fulla sysselsättningen och trepartssamarbetet i Sverige.

Efter denna internationella utblick vill jag återgå till situationen i Sverige. Antalet arbetslösa är nu nere i 71 000 i februari mot 94 000 i februari i fjol, alltså en minskning med 23 000. Samtidigt har antalet sysselsatta ökat från 4 266 000 till 4 339 000 eller med hela 73 000. Det betyder att antalet arbetslösa i procent är nere i 1,6.

Antalet sysselsatta har alltså ökat kraftigt under de senaste åren, och i de mest förvärvsaktiva åldrarna är sysselsättningsgraden bland kvinnorna närmare 90 % och bland männen närmare 95 %. Detta är sannolikt de bästa siffrorna någonsin. Samtidigt har antalet personer som är sysselsatta till följd av arbetsmarknadsåtgärder minskat med 15 000.

Herr talman! Sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde 1982 har situationen alltså förbättrats successivt. En kraftfull ekonomisk politik har lagt grunden för framtidstro inom näringslivet. Investeringarna har ökat liksom sysselsättningen. Inflationen har pressats ned, samtidigt som arbetslösheten har kunnat hållas tillbaka.

I internationellt perspektiv är arbetslösheten i vårt land mycket låg. Detta får inte tolkas så, att vi är nöjda med situationen och vill slå oss till ro med uppnådda resultat.

Situationen för de långtidsarbetslösa ungdomarna samt de handikappade är fortfarande problematisk. De regionala skillnaderna är också otillfreds-

ställande. Det krävs därför fortsatta målmedvetna satsningar för att ytterligare förbättra situationen. Den internationella konjunkturen kan relativt snabbt vändas nedåt, varför vår arbetsmarknadspolitiska beredskap måste vara hög.

Jag har med glädje hört här att både centerpartiet och folkpartiet har hävdat arbetslinjen. Där är vi överens, så i den frågan behöver vi inte strida, utan vi är tvärtom tydligen inne på samma linje. Till folkpartiets företrädare vill jag säga att folkpartiet även i övrigt hade mycket sympatiska synpunkter. Men vi socialdemokrater är inte nöjda förrän alla de som vill och kan arbeta också kan få ett arbete.

Låt mig sedan gå över till att kommentera reservationerna. Det s. k. regeringsalternativet har endast lyckats få ihop två hela gemensamma reservationer. Det s. k. mittenalternativet har fått ihop hela sex gemensamma reservationer, medan de flesta har valt att gå sina egna vägar. Det borgerliga samarbetet är alltså inte mycket värt när det gäller arbetsmarknadspolitiken.

I reservation 1 och i motion A203, moderat, påstås att den förda politiken i stort på sikt hotar sysselsättningen. Detta är en föroläpning mot det parti som lägger ner mest ansträngningar på att hålla uppe den fulla sysselsättningen. Det tyder på att de sakliga argumenten tryter. Då får man ta till det grova artilleriet, Bengt Wittbom.

Man kan också säga att för att få en gemensam reservation har man fått ge litet utav varje. Centern har fått regional balans, och de båda övriga partierna har fått avmonopolisering. Det tyder inte på så stor enighet i reservation 1.

Sedan påstår de borgerliga att man kan minska kostnaderna för arbetsmarknadspolitik och sysselsättning. Om näringslivet självt förmår ge sysselsättning, kan samhället på ett ansvarsfullt sätt minska antalet människor som erhåller stöd. Så fungerar det emellertid inte i verkligheten.

Den tredje vägens politik har inneburit en medveten satsning på att Sverige skall arbeta sig ur krisen. Resultaten av den förda politiken har varit goda. Mellan åren 1982 och 1987 har, som många tidigare har sagt:

- Bruttonationalprodukten ökat med 13 %.
- Industriproduktionen vuxit med nästan 20 %.
- Industriinvesteringarna ökat med nästan 60 %.
- Arbetslösheten minskat till 1,6 %.
- Sysselsättningen ökat med 160 000 personer.
- Budgetunderskottet minskat från drygt 13 % till 1 % av bruttonationalprodukten.
- Inflationstakten har nästan halverats.

Man kan i detta sammanhang fråga sig vad de sex borgerliga åren innebar när det gäller de här siffrorna. Det skulle vara intressant att få höra de borgerliga ta upp den frågan.

Full sysselsättning är ett övergripande mål för den ekonomiska politiken. Inriktningen av den ekonomisk-politiska strategin för att stärka de svenska företagens konkurrenskraft, återställa den finansiella balansen i den svenska ekonomin och öka tillväxten syftar just till att ge arbete åt alla.

Regeringens politik har således varit framgångsrik. En väsentligt ökad

sysselsättning och en reducerad arbetslöshet har uppnåtts, samtidigt som antalet sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har minskat.

Påståendena i reservation 1 är således inte särskilt relevanta.

I reservation 2 av vpk anför vpk att allt är dåligt och fel, trots att våra resultat är bäst i Europa, kanske i världen. Vpk hävdar i reservationen att regeringens arbetslöshetspolitik är underordnad budgetunderskott, åtgärder mot löneökningar och stimulans till storfinans och exportinriktning. Fortsatt hög strukturell arbetslöshet är uppenbarligen det pris som vi får betala för den tredje vägens politik, heter det vidare.

Jag vill, herr talman, påstå att vpk tecknar en nidsbild av läget. En sak borde vi vara överens om: att vi måste föra en framgångsrik ekonomisk politik för att klara de andra problemområdena.

En av svårigheterna efter 1982 har varit, att vi samtidigt som vi rättat till en kapsejsad ekonomi har försökt att klara andra viktiga mål. Vi har lyckats upprätthålla den sociala standarden, vi har steg för steg fått en bättre arbetsmarknadssituation, samtidigt som ekonomin har stärkts. Låt mig säga till vpk:s representant att jag tycker det är ovärdigt vpk att använda uttryck som "regeringens arbetslöshetspolitik". Ni borde veta att socialdemokraternas viktigaste fråga är arbete åt alla. Resultatet är, som alla kan se, bra – kanske, som jag sade tidigare, bäst i världen.

Om vi sedan går över till arbetsmarknadspolitikens inriktning, som tas upp i reservationerna 3–6, så kan konstateras att partierna här har valt var sin linje. De har alltså var sin reservation. Det är svårt för de borgerliga att ena sig.

Men i reservationerna 3 och 4 är faktiskt några punkter lika med regeringens, nämligen för det första att de kontanta betalningarna bör minska till förmån för aktiva åtgärder och för det andra att det bör satsas hårt på arbetsmarknadsutbildning. Här är vi överens med reservanterna. När det däremot gäller förändringar i arbetsförmedlingslagen delar vi socialdemokrater inte de borgerligas förslag. Ansvaret för verksamheten med arbetsförmedling i landet bör i enlighet med Sveriges åtagande i ILO inte splittras. Det bör även i fortsättningen ankomma på arbetsmarknadsverket att ha ett samlat ansvar för förmedlingsverksamheten. Här för talar inte minst den nya teknikens införande ute på arbetsförmedlingarna, som väsentligt ökat förutsättningarna för en rikstäckande information till de arbetslösa om lediga platser.

I reservation 5 från centern hävdas att arbetsmarknadspolitiken skall lösas med regionalpolitik. Detta måste vara ett missförstånd. Vi behandlar i dag betänkande 11 och längre fram i vår betänkandet om regionalpolitik. Det vore en fördel om vi behandlade samma betänkande.

När det gäller att decentralisera arbetsmarknadsverket har detta arbete pågått mycket länge och resultatet blivit mycket gott. Från arbetsmarknadsverket har 500 personer decentraliserats, och från länsarbetsnämnderna har ett stort antal personer utlokaliserats.

När det gäller reservation 6 från vpk kan följande anföras. Jag citerar valda delar av betänkandet: "Utskottet ställer sig bakom den arbetsmarknadspolitik som förts av regeringen under senare år. Den arbetsmarknadspolitiska strategin har varit inriktad på att genom aktiva insatser stödja näringslivets

expansion och tillväxten i ekonomin. Platsförmedling har haft hög prioritet. Bland åtgärderna har arbetsmarknadsutbildning kommit i första hand, medan kontantstöd har kommit i sista hand.

Som framhålls i propositionen har denna strategi visat sig vara framgångsrik. — — — Utskottet anser i likhet med vad som anförs i propositionen att omstruktureringen inom näringslivet förutsätter en rörlighet på arbetsmarknaden. Här spelar bl. a. utbildningsinsatserna och arbetsförmedlingen en betydelsefull roll.”

Sammanfattningsvis kan sägas att det är nyttigt att se hur det är i vissa andra länder. De länderna har borgerliga regeringar, som använder sig av de metoder som moderaterna mycket energiskt hävdar bör användas här i Sverige.

I England har man 15 % arbetslöshet och en ungdomsarbetslöshet som är direkt skrämmande. Som bekant styrs England av en konservativ regering. I Västtyskland, som styrs av en högerliberal regering, är arbetslösheten 8 %. I hela OECD-området går i dag över 20 miljoner människor arbetslösa, eller 8,3 %. I Europa är arbetslösheten 11 %.

Skälet till att det gått bättre i Sverige är helt enkelt att vi fört en bättre politik. Det är inte konstigt att vi får beröm internationellt. Vår avancerade arbetsmarknadspolitik och vår industripolitik med socialt ansvar för vad som hänt med människorna under de nödvändiga strukturförändringarna är plusfaktorer för vår sysselsättning, liksom den starka fackföreningsrörelsen och den solidariska lönepolitiken. Detta är tillgångar när det gäller våra framsteg.

Av reservationerna till utskottsbetänkandet framgår den borgerliga synen på lägre ungdomslöner och sämre A-kassenivåer. Reservationerna talar för sig själva, men de kommer att behandlas längre fram i debatten.

Tyvärr vill moderaterna resonera om sådant som inte hör till betänkandet, nämligen A-kassorna som kommer att behandlas i en särskild proposition längre fram, och det är synd. Det vore bättre om vi resonerade om betänkande 11 i dag.

Folkpartiet och centern vill anslå 300 milj. kr. mindre och moderaterna 380 milj. kr. mindre än vi socialdemokrater till arbetsmarknadspolitiken. Den besparingen kan visa sig ödesdiger om och när konjunkturen går ned. En hög arbetsmarknadspolitisk beredskap är alltid försvarbar.

Till sist: Vi har all anledning att både vara stolta och känna glädje över att vi har en god arbetsmarknad. Vi i utskottet som gjorde en studieresa till Ungern och Frankrike kan se de tydliga skillnaderna både i fråga om ambitioner och insatser.

När det gäller synpunkter på det som de borgerliga partiernas och vpk:s representanter anförde i sina inledningsanföranden skall jag be att få återkomma under replikskiftet.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer och motioner.

Anf. 70 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det är möjligt att formalia kan rädda Bo Nilsson från en diskussion om 2,5 miljarder kronor till enskilda människors skydd och

pengar till facket, men det blir i så fall bara ett temporärt lugn, Bo Nilsson. Det kommer, det kommer.

Jag såg ett och annat oroligt skimmer över socialdemokratiska ansikten här i kammaren efter Lars-Ove Hagbergs senaste replik, och det är klart att om det finns en möjlig väg att skapa majoritet för att dessa pengar faktiskt kommer till användning för det ändamål som de ursprungligen var ämnade åt är vi beredda att sträcka oss mycket långt. Det här tilltaget går litet för långt!

I övrigt, herr talman, tror jag mig ha hört Bo Nilsson anförande tidigare. Hans uppfattningar påverkas inte av fakta, inte av verkligheten, inte av någonting. Det är som vanligt: han tror sig företräda något som numera t. o. m. är världsmästarkategori. Det är bara medaljen som fattas, Bo Nilsson! Han måste ha glömt den i dag. Han måste också ha glömt bort en mängd fakta som dagligen läggs på riksdagens bord och som tillförs debatten. Dessa fakta talar faktiskt om att Sverige inte kan fortsätta med ständiga devalveringar – det är precis vad som pågår. Då kommer vi att få grundläggande bekymmer som kommer att drabba enskilda människor. Det kanske går att klara situationen i dag – så länge devalveringarna tillåts fortsätta – med att ha den något högdragna attityd som jag tycker Bo Nilsson har, men det kommer inte att räcka särskilt länge. Den dagen kommer också då ni måste upp till bevis.

Det är ingen förolämpning, herr talman, att ha en del kritiska saker att säga om socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik. Ni har inte gjort någonting! Jo, en sak har ni gjort: ni har sparat en del pengar. Den trygga AMS-sysselsättningen har nämligen för vissa kategorier förkortats från heldag till halvdag. En del sådana saker har ni genomfört. Ni har tagit bort en del anslag. Det är delvis bra att ni försöker hålla tillbaka kostnaderna.

Herr talman! Det är skillnad på arbetslinje och arbetslinje. Moderata samlingspartiet företräder i verklig mening arbetslinjen, nämligen målsättningen att ytterst skapa förutsättningar för riktiga jobb för de människor som söker sig ut på arbetsmarknaden. Det, Bo Nilsson, är en arbetslinje! Den AMS-arbetslinje som Bo Nilsson förespråkar tillhör det förgångna, och den kommer ni snart att vara mycket ensamma om.

Anf. 71 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Bo Nilsson känner bekymmer över att det brister i samarbetet inom oppositionen, och det må så vara. Han säger t. ex. att mittenpartierna minsann inte har många reservationer tillsammans. Låt mig då erinra om att Bo Nilsson inte kommer att få igenom ett enda förslag här i kammaren utan att få stöd för det från något annat parti. På den punkten lever den socialdemokratiska minoritetsregeringen på samma villkor som den folkpartistiska minoritetsregeringen gjorde, vilken också behövde stöd från andra partier. Sådan är situationen, och detta lär vi nog få leva med.

Dessa är de bästa siffrorna någonsin, jublar Bo Nilsson. Då vill han nog gärna jämföra med andra år då andra regeringar styrde Sverige. Ja, låt oss titta på de statistiska uppgifter som t. ex. riksdagens utredningstjänst kan ge oss. Utredningstjänsten lämnar följande genomsnittssiffror för den öppna arbetslösheten: 1987 var den 2,4 %, 1986 2,7 %, 1985 var arbetslösheten 2,8 %, 1984 var den 3,1 % och 1983 var arbetslösheten 3,5 %. Det sista var

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

det är då socialdemokraterna satte svenskt rekord i öppen arbetslöshet!

De siffrorna skall jämföras med 1978 då vi hade 2,2 % öppen arbetslöshet, 1979 2,1 % och 1980 då arbetslösheten var 2,0 %. De tre åren från folkpartiregeringens tid är alltså alla lägre än de fem hela socialdemokratiska år som jag har räknat upp – då har jag iakttagit den justering som anges, nämligen att man har en ny beräkningsmetod. Det kan naturligtvis vara tveksamt om siffrorna stämmer på varje hundradel. LO-tidningen skrev för bara någon vecka sedan att AMS-siffrorna inte är att lita på, men det är ju dem som regeringen i hög grad bygger sin diskussion på.

Bo Nilsson berättade mycket levande här i talarstolen om den lilla USA-tripp som AMS-generalen hade gjort tillsammans med Volvochefen, då han fått så mycket sympati för den svenska arbetsmarknadspolitiken. Ja, det är fint, för det finns en stor uppslutning kring den svenska arbetsmarknadspolitiken och starkt stöd i denna kammare för den. Därför var det naturligtvis en riktig bedömning amerikanerna gjorde, då de sade att svensk arbetsmarknadspolitik internationellt sett ändå har varit lyckad. Symtomatiskt var också att denna socialistiske AMS-ambassadör tog med sig en god liberal på resan. Det tror jag att han gjorde rätt i.

När vi talar om inflationsutvecklingen skall vi vara litet försiktiga. Det står i många av regeringens papper att den visserligen har minskat, men det är oroande att vi ligger så högt i förhållande till andra länder. Inflationsläget är alltså inte bra, och finansminister Feldt talar också om att avtalsrörelsen nu rör sig på katastrofnivåer för både arbetsmarknaden och den ekonomiska politiken. Läget är inte särskilt gott, Bo Nilsson.

Anf. 72 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att Bo Nilsson skall akta sig litet grand för att göra dessa internationella jämförelser med de sex borgerliga åren och de sex socialdemokratiska åren. Under de sex borgerliga åren hade vi bättre siffror nästan över lag än OECD-området i övrigt. Under de senaste sex socialdemokratiska åren har vi klart sämre siffror än OECD-området som helhet på de flesta områden. Det som skiljer är att det var ganska bekymmersamt att regera i lågkonjunktur. Nu har regeringen regerat i högkonjunktur. Jag ber Bo Nilsson bara tänka på en sådan sak: hur skulle bytesbalans, inflation och arbetslöshetstal ha sett ut om ni hade fått leva med ett oljepris på exempelvis 4 000–5 000 kr./m³? Det är nämligen ett jämförbart oljepris.

Bo Nilsson tycker det är konstigt att vi har nämnt ordet regionalpolitik i vår reservation. Tyvärr är det ju så att brister i regionalpolitiken leder till flyttlasspolitik, och den gör anspråk på stora delar av det arbetsmarknadspolitiska anslaget. Detta är mycket enkla samband.

Grundfelet i den socialdemokratiska regeringspolitiken är att man ser arbetsmarknadspolitiken för sig, småföretagspolitiken för sig, utbildningspolitiken för sig och regionalpolitiken som en restpost för sig. Det är detta som gör att vanligt folk drabbas så hårt, medan de riktigt, riktigt rika har blivit alldeles fantastiskt rika under den här sexårsperioden. Jag ber att få påminna Bo Nilsson om ett talesätt: Det är med pengar som med gödsel – de gläder ingen förrän man sprider dem.

Herr talman! Tvärtemot vad den socialdemokratiska talesmannen Bo

Nilsson nu har sagt, är det mycket, mycket brått med en sammanhållen regeringspolitik också med utgångspunkt från arbetsmarknadspolitiken.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

Anf. 73 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Debattformerna förvånar mig litet grand, när Bo Nilsson inte tar tillfället i akt att gå utanför sitt i förväg skrivna manus och tillföra debatten litet extra stoff genom att fundera över vad de andra deltagarna har sagt. Det kanske skulle vara till fördel för debatten. Vi har ju inte så lång repliktid på oss sedan, allra helst Bo Nilsson.

Samtidigt är det tragiskt att höra Bo Nilsson säga: Vårt främsta mål är att stärka konkurrenskraften. För egentligen innebär det att den socialdemokratiska rörelsen har gett sig in i den internationella kampen kapitalistiska länder och företag emellan att ha så låga löner som möjligt. Det handlar ju om att ha det lägsta löneläget. Det ligger en tragik i att socialdemokrater världen över tar på sig uppgiften för sin nations kapitalister att se till att lönerna är så låga och konkurrenskraftiga som möjligt.

Nej, jag tecknar ingen nidsbild av utvecklingen, och jag tar inte tillbaka någonting av vad jag sade om arbetslöshetspolitik. Vad jag har beskrivit hade Bo Nilsson tidigare kunnat kommentera. Har jag fel när jag säger att socialdemokratin bygger hela sin politik på kapitalismens tillväxt? Den kan vi ju se är ganska ojämn. Det är ingen egen politik man har. Som Bo Nilsson själv sade understödjer man den. Man har inget som helst inflytande över den. Man vill inte ens ha ett inflytande över den nationella utvecklingen. Jag tar inte alls tillbaka att effekterna då blir att man med öppna ögon ser att en halv miljon människor försvinner från arbetsmarknaden, på ett eller annat sätt.

Sedan vill man ha beröm för den här utvecklingen! Men kan vi verkligen ge något beröm för de stora sociala problem som uppstår i vårt land i dag, med den ojämna fördelningen, de höga vinsterna i företagen, som inte investeras, lönedepressningen, den maktkoncentration och den koncentration även geografiskt som sker varje vecka när någon maktgrupp håller på att slå ihop sig? Bo Nilsson säger ingenting. På de premisserna kanske det tillfälligt blir en låg arbetslöshet, men sedan då – vilken maktposition har Bo Nilsson i nästa skede? Hur känns det egentligen att vara med på denna tredje vägs färdriktning, där man tydligen inte styr ett enda dugg utan är tvungen att följa med och helst försöka ligga ett steg före borgerligheten?

Anf. 74 BO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att till Bengt Wittbom säga att pengarna i A-kassefrågan faktiskt är fackföreningsrörelsens och därmed medlemmarnas. Den diskussionen tycker jag vi kan ta när propositionen kommer till utskottet och sedermera till kammaren.

Däremot skulle det vara intressant att höra vad Bengt Wittbom tycker om näringslivets organisationers enorma stöd till de borgerliga parterna. Det vore intressant att diskutera den saken nu, för det får vi inte en chans att göra här i kammaren annars.

Bengt Wittbom frågade i sitt inledningsanförande: Vad har ni egentligen gjort för någonting? Jag tycker den statistik som flera, nästan allihop, har

använt visar vad vi har gjort under våra sex år. Jag tycker vi kan känna stolthet över det. Jag undrar om Bengt Wittbom känner samma stolthet över de sex borgerliga åren.

Sedan sade han att vi hade haft tur. Det är som många har sagt: en bra regering och en bra målvakt skall ha tur, då blir resultaten därefter.

Bengt Wittbom sade också att vi är högdragna. Det beror på att vi är stolta över våra resultat. Frågan är alltså: Är ni stolta över era resultat under de sex åren?

Till folkpartiet och Elver Jonsson vill jag säga följande. Ni satsar 300 milj. kr. mindre än vi på arbetsmarknadspolitiken. När ni säger att arbetsmarknadspolitiken är viktig och att vi är överens i stora stycken, ligger det kanske en del i detta, men då vore det bra om vi också vore överens om satsningarna på arbetsmarknadspolitiken. Därför är det synd att det skiljer 300 milj. kr., vill jag påstå.

Med de siffror som Elver Jonsson använder är det på det sättet att arbetslösheten steg drastiskt under de sista borgerliga åren. Sedan tog det några månader, kanske ett år, innan vi fick siffrorna att vända nedåt igen. Men sedan har de också gått nedåt hela tiden, och nu är de mycket låga.

Börje Hörnlund tar upp åtgärderna i Norrbotten och frågar vad jag tycker om dem. Det är ju en socialdemokratisk länsarbetsdirektör som har gjort detta, så jag får väl översända en hälsning till honom och tacka för berömmet som han har fått här av centerpartisten Börje Hörnlund. Det är ju tur att det finns socialdemokrater i Norrbotten som kan göra bra insatser.

Lars-Ove Hagberg vill gärna predika elände och elände. Men det är ju inte på det sättet! Den statistik som flera här har använt vill jag också använda. Vi har trots allt skapat 160 000 nya jobb under den här tiden, och de flesta är faktiskt industrijobb. Man kan alltså inte säga att det har gått dåligt för Sverige under den perioden.

Till sist vill jag säga att jag tycker arbetsförmedlingen har gjort ett gott jobb. AMS har effektiviserat sin verksamhet och decentraliserat med över 500 personer, som jag sade, och länsarbetsnämnderna har gjort liknande insatser. Jag tycker det finns skäl att ge arbetsförmedlingarna ett berömmande ord.

Anf. 75 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det är klart att hade en borgerlig regering oansvarigt drivit en politik som innebar en kontinuerligt pågående devalvering, haft oljepriser på dagens nivå och haft en dragkraft i amerikansk ekonomi, så hade det nog varit bättre.

Bo Nilsson vill diskutera det förgångna, och det passar ju bra för en representant för det förgångnas parti. Vi vill tala om framtiden, Bo Nilsson. Vi frågar er: Vad skall ni göra? Vi frågar: Är ni inte oroade över den utveckling som sker? Inga svar – ingenting!

Bo Nilsson tycker att det räcker att titta i statistiken. Litet insikt borde Bo Nilsson ha. Han är en erfaren kommunalpolitiker, som är van att ha egna ståndpunkter och driva egna frågor. Det vore bra om han också här i riksdagen vågade flyga litet på egna vingar. Jag tror att vi då skulle kunna föra en bättre diskussion. Bo Nilsson jämför regerande med idrott och spel. Det

är möjligt att ni betraktar det såsom en fotbollsmatch att styra Sverige. Det gör inte vi. Och då debatterar vi inte riktigt utifrån samma utgångspunkt. Fortsätt ni med fotbollsträningen, så skall vi fortsätta att driva sakfrågorna kring de förändringar som behövs i svensk politik.

Herr talman! När det gäller pengar och sparande kan jag säga att ni faktiskt sparar rätt rejält på arbetsmarknadspolitik. Ni brukar fråga oss ibland om vi har ytterligare sparförslag. Ni har delvis sparat bra!

Bo Nilsson säger att det behövs mycket pengar. Men hur kan det komma sig att 200–300–400 miljoner som har anslagits till arbetsmarknadspolitik kan ligga och "guppa" i flera år – och upptäckas först då det blir revision? Varför har inte det medfört några konsekvenser? Herr talman! Allting bör föras ned till sin realistiska nivå.

När socialdemokraterna tittar ut över världen och Europa tittar de bara där det finns konservativa och liberala regeringar. Men Bo Nilsson har en partikamrat som heter Felipe Gonzales. Bo Nilsson har socialistiska partikamrater i Grekland, och socialdemokraterna höll på att riva ned Frankrike, osv. Detta glömmar han bort. Jag har full förståelse för detta. Det tillhör debatten. Men det ger en mer realistisk förklaring till att det ser ut som det gör i Europa om man också nämner dessa fakta.

Vinnare brukar få medalj, och ni är vana att dela ut saker och ting: Länsarbetsdirektörsplatser till trogna socialdemokrater, exempelvis i Norrbotten, och en del annat – och sist men inte minst 2,5 miljarder till socialdemokratiskt dominerade fackförbund. Men jag tror att man borta på Sveavägen efter den här debatten blir litet skakad och förhoppningsvis inte längre är lika säker på att det kommer att rasa in ytterligare stora miljonbidrag till valrörelsen – detta beroende på att det inte är lika säkert som tidigare att ni kommer att få igenom ert förslag i Sveriges riksdag.

Anf. 76 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Bo Nilsson nämner anslagets totala volym. Jag ställde faktiskt i mitt inledningsanförande frågan om det är rimligt att lägga 17 miljarder kronor på arbetsmarknadsåtgärder i en exceptionellt god konjunktur. Jag ställde frågan mot bakgrund av hur mycket vi med liknande ambitionsnivå skall behöva lägga i en dämpad konjunktur.

Jag tror att innehållet i våra förslag är viktigast. Den linje som skär igenom detta betänkande är att vi från folkpartiet bl. a. vill hålla tillbaka byråkratin till förmån för handikappade, ungdomar, starta eget-aktiviteter och för att Samhall skall få ta emot ytterligare 500 arbetshandikappade.

Bo Nilsson sade att när ni tog över regeringsmakten 1982 var arbetslösheten mycket hög. Visst var den det. Låt oss erkänna att den var hög efter svenska förhållanden. Vi hade genomgått den svåraste lågkonjunkturen någonsin sedan krigsåren, och därför hade vi en svår situation.

Bo Nilsson säger vidare: Sedan har det gått nedåt hela tiden. Det höll på att leda min tanke litet fel – men jag förstod naturligtvis att han avsåg arbetslöshetssiffrorna. Och det är riktigt. Men märk väl att alla snittsiffror för de 5,5 åren ligger högre än de tre år jag jämförde med – bl. a. den tid då folkpartiet hade det yttersta ansvaret för sysselsättningspolitiken.

Bo Nilsson säger också att sysselsättningen har ökat – som om det vore

något nytt för den här regeringstiden. En sådan ökning skedde också under de sex år som vi hade regeringsmakten – och det vore underligt om inte sysselsättningen skulle öka nu, när vi har en högkonjunktur.

En sak till: Under de åren genomfördes också en rad reformer, flera i enighet. Vi fick en ny semesterlag. Vi fick en förbättrad arbetsmiljölag. Vi fick Samhällsföretag inrättat. Vi gjorde också familjepolitiska insatser till förmån för arbetslivet, och vi genomdrev reformer även mot socialdemokraternas vilja. Den mest publika var jämställdhetslagen, där socialdemokraterna två gånger i denna kammare bjöd spetsen mot det lagförslaget – medan ni i dag berömmar er av att ha varit med om att genomföra den.

En sådan här jämförelse visar att vi ibland är bra, ibland mindre bra – men egentligen är vi ganska lika. Och, herr talman, jag känner ändå mest tillfredsställelse över att vi i de stora frågorna är mycket eniga om att vi bör satsa på en aktiv arbetsmarknadspolitik till glädje för alla medborgare.

Anf. 77 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Även i utskottets handlingar slås fast att den största sysselsättningsökningen har skett inom industrin och den privata tjänstesektorn. Men industrin har inte direkt växt i glesbygd. Den har växt på annat håll. Framför allt är det ett ökat kapacitetsutnyttjande som har skapat sysselsättningsökningen. Och tjänstesektorn – den andra delen – har växt kring koncentrationsområdena, vilket skapar den regionala obalansen.

Jag vill inte kalla det att jag predikar elände då jag påpekar att människor mår mycket dåligt av den här utvecklingen, när de tvingas följa med i kapitalets strukturutveckling, på dess villkor – understödda av regeringen på alla sätt. Flyttlasspolitiken är ett exempel. Äldre arbetskraft och arbetshandikappade har det svårt i dag. Ungdomarna är inte de som först får plats på arbetsmarknaden. Kvinnornas löneläge har inte förbättrats under 1980-talet, utan det är tvärtom trots lönedepressningen totalt hos den arbetande befolkningen. Det har också skett en lönespridning. Priset för stödet till kapitalet är att man gynnar vissa s. k. duktiga människor, som efterfrågas av kapitalet, medan de andra vanliga människorna, som bär upp samhället, har fått utstå mycket stora påfrestningar. Det är därför statistiken inte stämmer med den vanliga arbetarens villkor – och det finner man när man kommer ut i industrin. Jag har inte fått någon reallöneökning, säger många. Ja men, säger regeringen, vi har enligt statistiken en reallöneökning. – Har jag fått någon ökning, säger många, är det av arbetsprestationen. Det kan t. o. m. vara så att det som ser ut som en löneökning egentligen består av rationaliseringar.

Det är klart att det är ett elände för de människor som tvingas bära upp Bo Nilssons vackra statistik. Det är ju så – någon har betalat priset. Har storföretagen i dag nära 300 miljarder i likvida medel när investeringar och produktion är avklarade, då måste några människor i det här landet betala det. Jag tycker att det är beklagligt att arbetarrörelsemänniskor som Bo Nilsson och andra skall tvingas föra en politik som understöder kapitalet i stället för att själva kräva 4 miljarder kronor för att kunna skapa fasta jobb! Vi borde börja på den offentliga verksamheten, som är högaktuell i dag: Vård, omsorg och skola. Det skulle ge ett bra resultat även för socialdemokratin!

Herr talman! Det brukar, Bo Nilsson, vara ovanligt lätt att sätta partibeteckning på anställda i AMS, länsarbetsnämnder och arbetsförmedling. Under många år var det nämligen nästan omöjligt att komma in i de jobben om man inte var aktiv socialdemokrat. Jag vill ändå, efter att ha lärt känna länsarbetsnämndens direktör i Norrbotten under ett antal år, bl. a. under dennes tid i Västerbotten, säga att han inte visade någonting utåt utan var en rakt igenom oförvitlig tjänsteman, och det är sådana man vill ha i statliga verk och organisationer.

Sedan vill jag säga litet grand om den allmänna arbetslöshetsförsäkringen. Jag tror att det vore mycket bra om utskottets majoritet och partierna i minoritet inledde en öppen diskussion om och gjorde en analys av just möjligheterna att bli eniga när det gäller en allmän arbetslöshetsförsäkring och frågan om hur pengarna hanteras i en situation där det är ont om pengar och många sektorer efterfrågar pengar.

Anf. 79 BO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Bengt Wittbom frågade vad socialdemokraterna tänker göra i framtiden när det gäller arbetsmarknadspolitiken. Jag vill bara kort svara att vi satsar 380 milj. kr. mer än moderaterna på arbetsmarknadspolitik. Ni säger att arbetsförmedlingen skall göra upp en personlig plan för varje ung människa, men när vi säger att det skall tillsättas 250 nya arbetsförmedlare eller 100 nya tjänster i AMI yrkar ni avslag. Samtidigt som ni kräver bättre service yrkar ni avslag på förslaget om fler tjänster för att ge denna service.

Sedan talade Bengt Wittbom om det förgångna. Jag hoppas då att den borgerliga perioden tillhör det förgångna, så att vi slipper få en ny sådan period att jämföra med, om den blir lika dålig som den senaste sexårsperioden.

Elver Jonsson talar för en treårig ram för Samhall. Det kommer att startas en försöksverksamhet till hösten med 3-åriga ramar bl. a. för AMS, så det är saker på gång. Om detta kan införas för Samhall så småningom får vi se när försöksverksamheten har genomförts. Vi socialdemokrater säger inte nej till det, utan vi säger ja till försöksverksamhet.

Till Elver Jonsson vill jag också säga att ni tyvärr har yrkat avslag på satsningen på AMI. Det är synd, med tanke på samhörigheten. Det är mycket viktigt att de som har det svårast i arbetslivet får service så att de kan komma ut och få jobb. Jag beklagar djupt att ni har yrkat avslag på satsningen på AMI.

Statistiken går att använda hur som helst – det sägs ju att allt kan bevisas med statistik. Trots allt är det ändå fler än någonsin som har jobb nu – det går inte att förneka, Elver Jonsson.

När det gäller Börje Hörnlunds resonemang om länsarbetsdirektören erkänner jag att mitt uttalande inte var bra. Det är naturligtvis nämnden i Norrbotten, som är socialdemokratisk, som skall stå för den verksamhet som det gäller. Därför vill jag alltså ändra ordet länsarbetsdirektören till länsarbetsnämnden.

Jag vill till sist säga till Lars-Ove Hagberg att en arbetstidsutredning studerar hur arbetstidsfrågan skall lösas framöver. Det finns ett kongressbe-

slut om detta, så vi nonchalerar inte frågan, men den behöver utredas ytterligare.

Innan satsningen på den offentliga sektorn kan göras måste ekonomin saneras – de borgerliga förstörde ju ekonomin. Sedan skall vi satsa på vården och den offentliga sektorn, det kan jag lova.

Slutligen är det naturligtvis riktigt att vi stöder näringslivets tillväxt, och på det sättet har det också blivit många nya jobb.

Tredje vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom och Börje Hörnlund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 80 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! I måndags gjorde jag studiebesök i skolor i Blekinge. På Spandelstorpsskolan i Karlskrona visade rektor Ingvar Ritz det klassrum där en blind pojke var en av eleverna. Tyvärr hade klassen lämnat skolan för dagen när vi kom, men rektor berättade engagerat om den utrustning som krävdes för den blinde pojken – för övrigt den ende blinde eleven i grundskolan i Karlskrona – och hur undervisningen bedrevs både individuellt och tillsammans med övriga elever i klassen.

Jag frågade om skolgång för en blind elev i en vanlig klass är att föredra framför skolgång i en skola för enbart blindas, som det var förr. Rektor hade erfarenheter från andra kommuner och från den tid när alla blindas barn gick i särskilda skolor för blindas, t. ex. Tomtebodas här i Stockholm.

Rektor berättade att han minns en blind flicka som varje fredagskväll klev av tåget i Skövde, där föräldrarna mötte. Självfallet var hon glad över att få vara hemma under helgen tills hon på söndagseftermiddagen reste tillbaka till Stockholm och Tomtebodas blindskola. Hon umgicks enbart med föräldrarna och en syster. Någon kontakt med jämnåriga i byn blev det inte. Jämför detta med vår elev här i skolan, sade rektor. Han smälter in i kamratkretsen. Barn i denna ålder tar ett handikapp mycket naturligt. Det är så självklart för eleverna i klassen att vara till hands och att hjälpa till i skolarbetet om det behövs. Eleven får också ständigt leva tillsammans med sina föräldrar och syskon. Detta har stor betydelse för vuxenlivet och pojkens framtida roll i arbetslivet.

Vi gick vidare i skolan, som också hade en träningskola för ett antal elever med andra fysiska och psykiska handikapp. Vi diskuterade med lärarna dessa elevers möjligheter att få arbete i framtiden. De berättade, att även om möjligheterna till arbete har ökat under de senaste 10–20 åren märks det i kontakterna över länsgränsen att den stora ungdomsarbetslösheten i Blekinge inte minst drabbar just de handikappade ungdomarna.

Vi träffade en grupp handikappade som hade gjort ett studiebesök inne i staden. Det är viktigt att de får öva sig i att ta rätt buss in till staden, att betala för resan osv., sade lärarna. Det är också viktigt att de lär sig hitta.

En av lärarna påpekade för oss att det är förvånansvärt många människor på bussar eller på gator som reagerar negativt när de möter de handikappade. Med negativt menade läraren inte att främmande människor gav uttryck för detta i ord eller så. Nej, en del människor reagerar med sättet att stirra, med

minspelet, med kroppsspråket eller med viskningar sinsemellan.

Varför reagerar människor så här? Är det ett slags avståndstagande, är det rädsla eller likgiltighet? Varför kan man inte le vänligt i stället? frågade läraren. Dessa barn och ungdomar behöver så mycket vänlighet, kärlek och omtanke.

En annan lärare vid en liknande skola i en annan kommun sade till mig för en tid sedan, att i dag har svensken i gemen alltmer vant sig vid att människor som han möter på gatan kan komma från Vietnam, Afrika eller Chile och att de kan se annorlunda ut. Svensken "stirrar" inte längre som han gjorde tidigare. Detsamma kan glädjande nog sägas om människor på arbetsplatserna, menade denne lärare, även om det på sina håll bedrivs viss mobbning gentemot invandrare.

Men, sade läraren, kommer det en handikappad på gatan – exempelvis en utvecklingsstörd med ett ovanligt ansiktsuttryck – då stirrar svensken. Vad beror det på? Tradition, fördomar, brist på kunskap, eller ett slags rädsla? Tyvärr påverkar detta fortfarande arbetsgivarnas inställning till arbete för handikappade, och det påverkar även människor i allmänhet ute på våra arbetsplatser.

Brister vi när det gäller att ge människor grundläggande kunskap om handikappade, och att informera över huvud taget om handikappade? Visst görs det en hel del på det här området via socialbudgeten. Vi ger 50–60 milj. kr. till handikapporganisationer. En stor del av dessa pengar skall användas till information, och så sker också.

FUB-kontakt, en alldeles utmärkt tidning på ett 40-tal sidor som kommer ut sex gånger per år, är ett exempel på denna information. I det senaste numret, som jag fick i min hand här för ett par dagar sedan, berättar man om den affischkampanj, Radiohjälpskampanjen, som just nu pågår. På en affisch möter man en grabb i en rullstol. Han säger: "Du drömmer om framtiden. Det gör jag också." Jag är ganska säker på att den grabben, och många, många andra handikappade, vill ha ett meningsfullt arbete – precis som vi andra.

Vi har världens minsta arbetslöshet – men ändå problem när det gäller att ordna jobb åt exempelvis handikappade ungdomar. Klarar vi inte denna uppgift nu, när arbetslösheten är så liten – då kan man faktiskt undra om vi någonsin klarar den.

Men det görs ju så mycket, säger någon – och det visar det betänkande som vi behandlar i dag. Vi satsar 7–8 miljarder på arbetsmarknadspolitiska insatser för handikappade. Alla partier är besjälade av en önskan att det görs så mycket som möjligt för dessa våra mer eller mindre drabbade medmänniskor. Och ändå kan det göras mer. Alla söker vi lösningar, alla är vi öppna för att pröva nya idéer och lösningar. Kanske vi kan göra mer genom att satsa mer på information, riktad just till arbetsgivare och till arbetsplatsernas människor, om de resurser som de handikappade besitter.

Herr talman! I detta anförande har jag inte nämnt en enda motion eller en enda reservation – och detta är mycket medvetet. Jag har inte heller kritiserat regeringens proposition; kritik och alternativa förslag finns i reservationerna. Nej, det här anförandet är ett stöd till Förbundet för utvecklingsstörda barn, och många andra förbund som arbetar på samma sätt, och ett stöd till

affischen där grabben i rullstolen säger till svenska folket: "Du drömmer om framtiden. Det gör jag också."

Herr talman! Jag hade tänkt sluta mitt anförande här. Men jag måste bemöta något som jag hörde Bo Nilsson säga i sitt anförande. Jag vet inte riktigt om det var en felsägning eller inte, men han påstod att vi hade sagt nej till de 250 nya arbetsförmedlingstjänsterna. Därför måste jag i alla fall gå in på en av detaljerna i betänkandet. Snälla Bo Nilsson! Det är de andra partierna som säger nej. Moderaterna står ju bakom betänkandet i detta avseende. Det var bara det jag ville tillfoga i mitt anförande – på grund av vad som *kanske* var en felsägning av Bo Nilsson.

Anf. 81 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Socialdemokraternas företrädare har i dagens debatt berömt sig av de låga arbetslöshetssiffrorna. Självfallet är vi alla glada över den goda sysselsättningen, även om Elver Jonsson och alla företrädare för oppositionen har visat i debatten att man kanske inte har anledning att vara fullt så belåten som socialdemokraterna verkar vara, när man studerar och analyserar arbetslöshetssiffrorna närmare.

Och tyvärr – visst finns det problem i arbetsmarknadspolitiken också här i Sverige. Utskottsmajoriteten pekar själv på 20–24-åringarnas arbetslöshet. Ett annat problem är den ofrivilliga deltidsarbetslösheten, ett tredje de arbetshandikappade, ett fjärde de unga flickorna som utbildar sig till arbetslöshet, ett femte bristen på ungdomar i tillverkningsindustrin och vården, ett sjätte att alltför många i dag väljer att skaffa sig en kort utbildning för att snabbt komma ut i produktionen, därför att utbildning inte alltid lönar sig ekonomiskt sett.

I ett av AMS senaste pressmeddelanden skriver man bl. a. att det finns risk för att konjunkturen dämpas under 1989 och att detta i första hand kommer att försämra arbetsmöjligheterna för särskilt utsatta grupper på arbetsmarknaden såsom arbetshandikappade, äldre och invandrare.

Vad gör då socialdemokraterna för dessa särskilt utsatta grupper? Ja, det är inte särskilt mycket!

Men låt mig börja med ungdomarna. I en redovisning av arbetslöshetsstatistiken som utredningstjänsten har tagit fram finns siffror som verkligen inte är särskilt smickrande för den socialdemokratiska regeringen:

Arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år utgjorde i procent av arbetskraften 6,8 % år 1983 och 6,3 % år 1985 – med socialdemokraterna i regeringen i högkonjunktur!

Detta skall vi jämföra med 3,7 % 1979 eller 4,7 % 1981 – med en borgerlig regering i lågkonjunktur. Visserligen har siffrorna gått ner enligt AKU till 4,4 % år 1987. Det är litet svårt att jämföra med siffrorna i de nya mätningarna. Men även detta är en anmärkningsvärt hög arbetslöshet när det gäller åldrarna 20–24 år. Och flickorna har en ännu större arbetslöshet.

Vad vill då folkpartiet göra åt detta?

Vi har i flera år krävt en justering av ungdomarnas ingångslöner, så att det skulle bli billigare för arbetsgivarna att anställa ungdomar, men regeringen säger nej av för oss outgrundliga skäl.

Vi tycker att det bästa sättet vore att temporärt sänka socialförsäkringsav-

gifterna, 10 % första året och sedan en successiv nedsättning. Regeringen skulle förmå parterna att träffa överenskommelser om oförändrade löner under avgiftsnedsättningstiden. Lönekostnaderna skulle då ligga på en mer rimlig nivå jämfört med kostnaderna för en mer erfaren arbetskraft.

Jag är övertygad om att detta skulle kunna förmå åtminstone en del arbetsgivare att vara mer angelägna om att anställa ungdomar i åldern 20–24 år.

Jag vill fråga Lahja Exner: Vad är det för ideologiska bindningar som hindrar socialdemokraterna från att på det här sättet initiera partsöverläggningar om särskilda ungdomsavtal, när ni nu äntligen har släppt ert hårdnackade motstånd mot avtal om särskilda inskolningsplatser?

Jag yrkar bifall till reservation 17.

Jag vill också särskilt yrka bifall till vår reservation 14 om lärlingsutbildning. I stället för att stimulera lärlingsutbildningen har regeringen kringgärdat den med en mängd bestämmelser och olika förbehåll. Detta har fört med sig att antalet platser har minskat, och det har använts som argument mot en lärlingsutbildning, som vi från folkpartiet ser mycket positivt på. Utskottets majoritet ställer lärlingsutbildningen emot en modernisering av yrkesutbildningen. Det är ju helt felaktigt. Det ena utesluter inte alls det andra, utan de olika utbildningsvägarna kan komplettera varandra. Jag yrkar bifall till reservation 14.

Jag skulle vilja fråga Lahja Exner och socialdemokraterna om man ändå inte kan se att det skulle vara en vinst att ungdomarna på en ort där elevtillgången eller strukturen på näringslivet inte medger att vissa studievägar inrättas i stället kunde få lärlingsutbildning med viss lönetäckning från samhället. Det skulle ändå ge möjlighet för ungdomar att på ett vettigt sätt komma in i arbetslivet.

Hela den här djungeln av olika åtgärder – ungdomslag, ungdomsplatser, lärlingsutbildning – leder tanken till att någon förenkling eller bättre samordning av hela systemet av ungdomsåtgärder skulle vara angelägen. Särskilt vill jag i en sådan omläggning peka på vikten av att insatserna för att stödja tonårsflickorna förstärks. Nu är 70 % av ungdomslagen flickor. Oftast är de i den offentliga sektorn med mycket små möjligheter att få varaktiga jobb. Folkpartiets förslag att nyttja ungdomslagen som ett jämställdshetsinstrument och på så sätt få ungdomarna att pröva otraditionella kvinno- eller mansjobb borde också få större genomslagskraft. Dessutom vill folkpartiet öka möjligheterna till ungdomslag inom industrin.

I den föreslagna översynen av insatser för ungdomar vill vi från folkpartiet också att man prövar vårt förslag om rätt att få ta med sig återstående arbetslöshetsersättning som ett slags bonus till en ny arbetsgivare. På så sätt skulle det löna sig bättre för en arbetsgivare att anställa en arbetslös så snabbt som möjligt. Vad tycker socialdemokraterna om en sådan idé?

Jag yrkar bifall till reservation 75.

Vi har alltså fyra viktiga krav för att förbättra situationen för ungdomar:

- Särskilda ungdomsavtal
- Förstärkt lärlingsutbildning
- Samordning av de olika insatserna

- Möjlighet att få ta med återstående arbetslöshetsförsäkring vid ny anställning.

Herr talman! Ungdomarna är en utsatt grupp, de handikappade en annan, också de en grupp som folkpartiet speciellt vill värna om. Vårt viktigaste förslag här är att ge de arbetshandikappade möjlighet till meningsfullt arbete. Därför föreslår vi att man skall föra över pengar från socialförsäkringssektorn till arbetsmarknadssektorn så att fler handikappade kan få lönebidragsanställning i stället för förtidspensionering.

Ett annat viktigt förslag har vi tagit upp i reservation 62. Det gäller en ökad flexibilitet i lönebidragssystemet. Lönebidraget bör t. ex. kunna utgå på en högre nivå än i dag med tanke på att en gravt handikappad har svårt att få arbete trots särskilt lönebidrag. Men det är också viktigt för de handikappade att få arbete eller behålla ett arbete även om de skulle bli sämre. Tycker inte socialdemokraterna att det är litet futtigt att i yrkandet om avslag på motionen bara konstatera att kraven på enkelhet och enhetlighet måste vägas mot kraven på flexibilitet? Med tanke på att det här kan gälla en arbetshandikappads möjlighet till ett någorlunda drägligt liv tycker jag att den eventuella lilla krångligheten väger lätt.

Dessutom menar vi i folkpartiet att antalet platser med lönebidrag hos ideella organisationer måste öka med åtminstone 600, alltså dubbelt så många som i regeringsförslaget. Det finns många som kan vittna om vilken oerhörd betydelse det har haft för de ideella organisationerna att ha arbetshandikappade som lönebidragsanställda och vilken stor betydelse det har också för de handikappade själva.

Herr talman! Slutligen vill jag kort kommentera ytterligare några förslag från folkpartiet.

Jag yrkar bifall till reservation 33 som handlar om folkhögskolekurser för arbetslös ungdom. Sedan den s. k. särskilda ramen togs bort har, som vi befarade, kurserna minskat. Detta är mycket beklagligt eftersom det är lämpligt och bra för de arbetslösa att på en folkhögskola få möjlighet till utbildning.

Eftersom jag bor på landet och är omgiven av bönder vet jag också vilken stor betydelse ett fungerande avbytarsystem har för bönderna. Alldeles uppenbart är att omfattningen av LAN:s avbytarurser i dag inte är tillräcklig. Jag yrkar bifall till reservation 34.

Jag har nu talat om en hel del åtgärder som folkpartiet har föreslagit och som för med sig vissa ökade kostnader. Det är satsningar på de arbetshandikappade och på ungdomarna, ytterligare 600 platser inom lönebidragssystemet, ytterligare 500 platser inom Samhall, lärlingsutbildning, sänkning av arbetsgivaravgifter och särskilda ungdomsavtal osv.

Jag vill sluta med att föreslå en besparingsåtgärd, dvs. bifall till reservationerna 35 och 37. Det handlar om den elevsociala verksamheten i samband med AMU-utbildning. En arbetsgrupp inom departementet har i en rapport föreslagit att eleverna skall klara sin boendeservice själva genom att betala den faktiska hyreskostnaden. En viss kompensation skulle deltagarna få genom traktamenten. Detta förslag instämmer folkpartiet i. Regeringen vill avvakta en utvärdering från AMS och litar tydligen inte på sin egen

arbetsgrupps förslag. På detta sätt skulle folkpartiet spara ca 27 milj. kr. som vi i stället vill använda till åtgärder för de utsatta grupper som vi tycker det är särskilt viktigt att värna om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga folkpartireservationer i betänkandet.

Anf. 82 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! Att vara ung och inte ha något arbete måste vara oerhört svårt.

I propositionen och i det betänkande vi nu diskuterar kan vi läsa att arbetslöshetssiffrorna har gått ned och att sysselsättningsläget för ungdomar har förbättrats. Men så länge 30 000 ungdomar är helt utan arbete är situationen långt ifrån tillfredsställande. 22 000 av dessa ungdomar är mellan 20 och 24 år. Det handlar i många fall om svårigheter att finna jobb som motsvarar ens utbildning.

Det är verkligen angeläget att, precis som det står i betänkandet, höja den grundläggande yrkesutbildningens kvalitet, och det brådskar med en modernisering av yrkesutbildningen. Vi har i centerpartiet länge framhållit att utbildningen måste moderniseras och att en uppdatering inte längre får stå tillbaka för utredningsarbeten och försök. Att bereda ungdomar utbildning och arbete är en oerhört viktig uppgift för samhället.

Förutom 30 000 arbetslösa ungdomar i dag har vi 36 000 som är föremål för särskilda ungdomsåtgärder, bl. a. i ungdomslag.

Vi i centerpartiet har i en kommittémotion begärt att ett förslag skall arbetas fram till ett sammanhållet uppföljningsansvar för ungdomar i åldern 16–24 år. I detta skall ingå att kommunerna har huvudansvaret för de praktiska insatserna mot ungdomsarbetslösheten. Insatserna bör inriktas på att utgöra ett led i ungdomarnas utbildning, deras val av yrke och yrkespraktik. Som hittills skall arbetsmarknadsverket ha det direkta ansvaret för att ungdomarna så snabbt som möjligt placeras på den öppna arbetsmarknaden. Statsbidraget till kommunerna kan utformas på sätt som motsvarar det nuvarande bidraget till kommunernas uppföljningsverksamhet.

Den av oss förordade stödformen skall ge ungdomar yrkespraktik över hela arbetsmarknaden – detta är viktigt! Vi är dock medvetna om att en utredning och efterföljande åtgärder kan ta tid. I avvaktan på att en sådan reform som vi föreslår genomförs, förordar vi fortsatt heltidsarbete i ungdomslag men vill framför allt ha en ökad satsning på inskolningsplatser. Vi anser att fördelningen av antalet platser skall vara 10 000 platser i ungdomslag och 10 000 inskolningsplatser.

Enligt centerpartiet måste målsättningen vara att ungdomarna skall placeras över hela arbetsmarknaden. Fler inskolningsplatser ökar möjligheterna att vinna inträde i näringslivet – på den privata arbetsmarknaden. Det är där den framtida sysselsättningsökningen i stor utsträckning kommer att ske.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 12, 51 och 54.

Herr talman! När jag sedan går över till att tala om sysselsättningsskapande åtgärder för handikappade vill jag först av allt stryka under att rätten till arbete skall gälla alla vuxna människor i vårt samhälle. Som det är i dag slås

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspoliti-
ken

allt fler människor ut från arbetsmarknaden.

Att kraven på de arbetssökande har stigit speglas i bl. a. arbetslöshetsstatistiken för de handikappade. Det är en kraftig ökning som skett även det senaste året.

Först och främst är det angeläget att den öppna arbetsmarknaden blir öppen i ordets egentliga bemärkelse. Det ställer ökade krav på insatser från bl. a. skolans sida när det gäller att underlätta övergången för eleverna från skola till arbete. Ja, över huvud taget måste ansträngningarna öka för att underlätta för arbetshandikappade att komma ut på arbetsmarknaden.

Om inte arbetshandikappade erhåller arbete uppstår samhällsekonomiska kostnader inom andra områden, kostnader som inte analyseras och debatteras och som inte är utsatta för hårdhänta budgetmanglingar. Som exempel kan nämnas att kostnaden inom sjukförsäkringen är nära nog densamma som lönekostnaden, och inom pensionssystemet är den 65 % av lönekostnaden. Att ett arbete är att föredra ur allmänmänniskt perspektiv behöver väl inte ens sägas! Att inte behövas är det mest fruktansvärda av allt.

Vi har från centerpartiet föreslagit att en samhällsekonomisk studie skall göras beträffande de arbetshandikappades rätt till arbete. Men vi anser också att reglerna för lönebidrag skall ändras, så att ramarna för antalet platser hos olika arbetsgivare tas bort. På det sättet skulle arbetstillgången för de handikappade kunna förbättras väsentligt. Vi menar att de av oss föreslagna åtgärderna borde kunna prövas inom det av regeringen föreslagna försöket med flexibilitet i lönebidragssystemet.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 58, 63 och 65.

Lönebidrag underlättar när handikappade söker arbete och underlättar också utslussningen från Samhall.

När det sedan, herr talman, gäller Samhall förespråkar vi i centerpartiet en ytterligare ökning av verksamheten där i enlighet med företagets anslagsframställning. Det innebär ca 1 200 nya platser i stället för de 350 som regeringen föreslår.

Vi anser att en sådan satsning är väl motiverad, inte minst med hänsyn till att den registrerade arbetslösheten bland de handikappade är högre än den någonsin varit. Det finns, som vi ser det, inte skäl att avstå från de möjligheter som Samhall här har pekat på.

Vi vet att det tillkommer nya grupper av sökande till Samhall. Dit hör bl. a. ett stort antal människor som, enligt samhällets intentioner, flyttar ut från de avvecklade institutionerna inom psykiatri och omsorgsvård. Vi har människor med missbruksproblem och även många invandrare, för vilka ett arbete genom Samhall kanske är enda möjligheten.

Antalet förtidspensionärer fortsätter att öka. Ett stort antal av dessa kan hänföras till den kategori som förtidspensionerats av just arbetsmarknads-skäl, dvs. den pensionerade skulle kunna ha ett arbete om det kunde erbjudas ett som passade vederbörandes förutsättningar.

När man sedan från Samhall beräknar merkostnaden för varje arbetstillfälle till endast 80 000 kr. är en utökning av antalet platser dessutom ekonomiskt intressant både i samhällsekonomiskt och i statsfinansiellt perspektiv.

Vi anser också att Samhall skall ges mer långsiktiga mål och ramar för sin

verksamhet. Med hänsyn till att det råder stor politisk enighet om Samhalls uppgifter borde vi också kunna enas om att underlätta Samhalls planering.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 72 och även till reservationerna 77 och 78 samt i övrigt till de reservationer där centerpartister finns med bland reservanterna.

Prot. 1987/88:99

13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

Anf. 83 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Jag tänkte beröra ungdomarnas situation på arbetsmarknaden.

Regeringen har i år presenterat ett hundrapunktsprogram för Sveriges ungdomar. Man påstår sig ha "tagit ett samlat grepp över ungdomsfrågorna" och säger att situationen för ungdomarna förbättras i och med detta initiativ. När det gäller arbetslösheten presenteras emellertid inget nytt. Regeringen tänker enbart fortsätta sin satsning på särlösningar. Offensiva satsningar som ger ungdomen fasta jobb med en lön att leva på saknas.

Ungdomsarbetslösheten är i grunden en del av den övriga arbetslösheten. Det är alltså inget problem för sig utan en del av allt det övriga. Men arbetslösheten bland unga människor är särskilt allvarlig, eftersom det handlar om deras första möte med arbetsmarknaden. På sikt kan därför unga människor som tvingas till arbetslöshet få betydligt större problem än äldre.

Såväl socialdemokratiska som borgerliga regeringar i vårt land har försökt göra kampen mot arbetslöshet till en fråga om att komma på nya typer av särlösningar, vilkas främsta syfte tycks ha varit att dölja de besvärande ungdomsarbetslöshetssiffrorna. Oavsett om namnet varit yrkesintroduktion, ungdomsslussar, ungdomsplatser eller ungdomslag har de ett gemensamt. Det handlar om särlösningar som gör att de unga försvinner ur den "officiella" arbetslöshetsstatistiken. Alla dessa sysselsättningar är lågt eller mycket lågt betalda, vilket gör dem omöjliga att leva på.

Den enda riktiga linjen i kampen mot ungdomsarbetslösheten är den som skapar nya fasta jobb med löner som det går att leva på. Det finns i dag stora behov av mer personal inom barnomsorgen, inom äldreomsorgen, inom hälso- och sjukvården, inom utbildningen och på kulturområdet. Det handlar således om grundläggande mänskliga och samhälleliga behov som måste tillgodoses. Många nya jobb kan dessutom växa fram genom en satsning på ökad förädling inom den svenska industrin. En utbyggnad av den offentliga sektorn vad gäller omsorg och utbildning bör alltså gå hand i hand med en utbyggnad av samhällsägda förädlingsindustrier. Det är på detta sätt som parollen "fasta jobb med lön att leva på" kan förverkligas. I dag existerar dock en mängd både sär- och tvångslösningar gentemot de unga på arbetsmarknaden.

Ungdomsplatserna infördes 1981 och gäller ungdomar mellan 16 och 17 år. I årets budgetproposition har regeringen anslagit pengar för 21 000 ungdomsplatser. De unga arbetar åtta timmar per dag mot en lön på blott ca 120 kr. per dag. Här hamnar alla de unga människor som inte vill fortsätta i gymnasieskolan eller som inte kommit in i den. Skolmyndigheterna har fortfarande ansvaret för dessa unga. Även om det är sagt att "ungdomsplatser" inte skall utföra fast anställds arbetsuppgifter, så är detta ofta fallet. Många gör alltså riktiga arbetsinsatser men betalas med kusligt låga löner.

Ungdomslagen infördes 1984 och gäller åldersgruppen 18–19 år. Avsikten är att kommunerna via ungdomslagen skall få bort alla ungdomar i denna åldersgrupp från öppen arbetslöshet. I ungdomslagen arbetar de unga fyra timmar per dag mot en dagsersättning på ca 120 kr. Flertalet finns inom den offentliga sektorn. Också här är det sagt att "ungdomslagarna" inte skall utföra arbetsuppgifter som borde utföras av fast anställd personel. Men i verkligheten spelar "ungdomslagare" på många ställen en viktig roll. Det finns exempel på fritidsgårdar, daghem, vårdcentraler och sjukhus där man kallt räknar med ungdomslag för att arbetsuppgifterna skall kunna lösas. På grund av att "ungdomslagare" bara får arbeta fyra timmar per dag ges de en lön som det inte går att leva på. Det tvingar dessa myndiga människor att bo kvar hos sina föräldrar eller att uppsöka socialbyrån för att få hjälp. Inget av alternativen är särskilt uppmuntrande under de första åren som myndig människa.

Det gemensamma för dessa två i dag existerande särlösningar för de unga är att de på intet sätt skapar fler fasta jobb. Den dag man fyller 20 år är man utan jobb igen. Det skapar inte trygghet för framtiden.

Ungdomslagen skapar inte ens trygghet för nästa dag, eftersom det inte finns någon ordentlig anställningstrygghet för "ungdomslagare". De kan bli uppsagda från en dag till en annan. I vissa fall kan det handla om något längre tid, men det är långt ifrån fråga om normal anställningstrygghet. Inte heller har de rätt till betald semester.

Inskolningsplatser är det senaste draget från riksdagens socialdemokrater och borgare för att dölja arbetslösheten. Våren 1986 röstades förslaget igenom, och hösten samma år slöt LO, PTK och SAF avtal om inskolningsplatserna. Avtalen påstås ge de unga en chans att få en plats i industriarbete. Det låter vackert, men ett närmare studium visar att det inte handlar om annat än "statssubventionerade provanställningar". Faktum är att för den sexmånadersanställning som inskolningsplatserna omfattar har arbetsgivaren trumf på hand. Arbetsköparen avgör vem som skall anställas. Dessutom får han halva lönen betald av staten för arbetsuppgifter som ändå skulle vara nödvändiga att utföra. När de sex månaderna har gått avgör arbetsköparen hur det blir i fortsättningen. Det rör sig med andra ord om statssubventionerad provanställning. De 250 milj. kr. som regeringen även i år lägger ned på projektet skulle komma till mycket bättre användning om de satsades på nya jobb inom sjuk- och hälsovård, barnomsorg, fritid och kultur. Där skulle de unga kunna ges nya fasta jobb med riktiga löner.

Man kan ifrågasätta tvångskaraktären i dessa modeller. Den som inte är med ställs utan allt ekonomiskt stöd. Likaså är vi i vpk kritiska till olika modeller där de unga i flertalet fall utför nyttiga arbeten för samhället utan att för den skull ges möjlighet till fast anställning. Yrkesstolthet, självkänsla och självförtroende är egenskaper som i mycket hög grad kan växa fram, om de uppgifter som i dag utförs av framför allt ungdomslag omvandlas till fasta arbetstillfällen. Behoven finns bevisligen. Vissa fritidsgårdar och daghem kan bara gå för halv maskin när ungdomslagsanställda inte kommer eller saknas.

För att ge ungdomen rätt till arbete duger det inte med tvångs- och särlösningar. I och med att regeringen infört dessa särlösningar har man gjort

ungdomarna till ett B-lag på arbetsmarknaden. De ställs utan vissa grundläggande rättigheter, ges låga löner och har en oviss framtid. Trots dagens högkonjunktur är det nästan omöjligt att få en fast heltidsanställning innan man fyllt 20 år.

Mot denna bakgrund frågar vi oss vad som händer för ungdomen, när vårt land går in i en lågkonjunktur. Kommer regeringen att skapa ännu fler ungdomsfientliga sÄrlösningar? Skall dessa sÄrlösningar på allvar ersÄtta jobb som i dag utförs av fast anstÄlld personal? Kommer man att flytta upp ÅldersgrÄnserna för ungdomslag och på sÄ sätt skapa ett C-lag i de yngsta Åldersgrupperna, dvs. de som i dag går på ungdomsplatser? Vi i vpk tycker att denna tänkta utveckling är skrÄmmande. Inte minst av den anledningen måste de sÄrlösningar som i dag finns försvinna. I stället måste fasta jobb med en lön att leva på skapas.

Utöver dessa sÄrlösningar vet vi att tiotusentals ungdomar går i gymnasieskolan, trots att de helst av allt vill arbeta. Men i vetskap om att inga jobb finns att få fortsÄtter de i gymnasiet utan verklig studiemotivation med därav följande dåliga resultat. Det gör situationen Än svÄrare för dem efter gymnasietiden.

I nÄgra kommuner har man dessutom Åstadkommit ytterligare sÄrlösningar av sÄrskilt otÄck karaktÄr, t. ex. arbetstvÄng för att få socialbidrag. Det Är en sÄrlösning som inte bara präglas av mänskoförakt utan som också får negativa fackliga och sociala effekter. Exemplet visar hur sÄrlösningar i arbetslöshetens Sverige börjar slÄ. Det krÄvs ytterligt stor vaksamhet från arbetarrörelsen mot de reaktionÄra idéer som nu växer fram i form av sÄrlösningar. Vi anser, efter att ha studerat andra idéer till lösningar av problemet med ungdomsarbetslösheten, att den enda och riktiga vägen Är en kraftfull Åtgärdsplan för att tillgodose de mÄnga behov som finns inom områdena vÄrd, omsorg, utbildning och kultur. En massiv satsning kan skapa mÄnga nya arbetstillfällen.

I mÄnga av de specialÅtgärder och sÄrlösningar som finns i dag döljer sig också en mycket orÄttvis behandling av ungdomen, inte minst lönemässigt. Det Är orÄttvisor mot de unga som också skiner igenom på andra områden, exempelvis vad gÄller studiestöd och studielÄn. I samhället finns en otÄck tendens att ungdomar anses som "mindre värda" och tillÄtna att angripa. Det har inneburit att myndighetsÅldern i vårt land snart bara i teorin Är 18 År och på allt fler ställen i praktiken 20 År. Detta gÄller inte minst på arbetsmarknaden.

Denna samhÄllsutveckling hotar redan i dag ungdomens rätt och värdighet. Det Är för att bryta denna farliga och ungdomsfientliga utveckling som vpk med all kraft kÄmpar för ungdomens rätt till fast jobb med lön att leva på.

Vi vet att stora behov finns i samhället. Genom att tillfredsstÄlla dessa behov skapas också fasta och nya jobb. Denna syn Är den verkligt optimistiska och offensiva. Vi tror i och för sig att ungdomskooperativ, rättvisa lärlingssystem och rejÄla yrkesutbildningar kan spela en positiv roll för ungdomen. Men i grunden Är problemet med ungdomsarbetslösheten sÄ mycket djupare, och det måste dÄrför också bekÄmpas med en politik som syftar till fasta jobb med lön att leva på.

För att nå dit krÄvs utöver att tillfredsstÄlla en rad samhÄlleliga behov

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

också kraftåtgärder mot storkapitalets penningsspekulation och kapitalexport och en skärpt beskattning av storbolagsvinsterna.

Herr talman! Så litet grand om de handikappades situation på arbetsmarknaden. Den har inte blivit bättre trots att arbetslösheten generellt har gått ned i landet. Påståendet att främjandelagen "verkar genom sin existens" förefaller inte ha förankring i verkligheten.

Ansvar för främjandelagen och de handikappades arbetssituation måste nu tas på större allvar. Det krävs betydande insatser för att ändra på nuvarande förhållanden, dels i form av utökade resurser, dels genom en mer aktiv tillämpning av främjandelagen. Arbetsmarknadsverket måste använda alla de instrument det förfogar över för att ge handikappade arbete.

Inom ramen för de verksamhetsplaner som utarbetas varje år inom arbetsmarknadsverket bör planer göras upp även för de handikappade. I dessa planer bör även finnas en redovisning över hur främjandelagen skall användas. Det är förvånande att man inte uttalar att allas rätt till arbete är något som skall gälla även de handikappade.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga vpk-reservationer som fogats till betänkandet.

Anf. 84 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Läget på arbetsmarknaden har stadigt förbättrats och sysselsättningen ökar för alla grupper. Vi har anledning att glädja oss åt att målet "Arbete åt alla" inte är en ouppnåelig utopi. Målmedvetet arbete och uthållighet ger resultat som kan jämföras med de små, små stegens revolution. Vi kan konstatera att de i Sverige uppnådda resultaten utomlands betraktas som mer och mer revolutionerande.

Men detta innebär inte att vi slår oss för bröstet – nej, tvärtom! Vi vill med ödmjukhet, öppenhet för alla goda idéer och respekt för människornas grundläggande behov fortsätta arbetet för alla människors rätt till arbete. Även i det goda arbetsmarknadsläget finns det både obalanser och utsatta grupper. Jag har att föra de sistnämndas talan i denna debatt, men för ordningens skull vill jag allra först yrka avslag på reservationerna 11–18, 33, 50–56 och 58–81.

Herr talman! Ungdomar och handikappade är fortfarande mer utsatta än andra på den svenska arbetsmarknaden.

Ungdomarnas sysselsättningsläge och åtgärder som syftar till att underlätta deras inträde på arbetsmarknaden har fått ett stort utrymme även i årets budgetproposition, och regeringen har föreslagit betydande belopp både till ungdomslag och till inskolningsplatser.

Oppositionspartierna har helt traditionsenligt tagit upp många av sina gamla yrkanden om ökat uppföljningsansvar – moderaterna upp till 19 år och centern ända upp till 24 år –, översyn av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för ungdomar, sänkning av ungdomslönerna samt sänkning av socialförsäkringsavgifterna för ungdomar, och vpk har föreslagit slopande av ungdomslagen och inskolningsplatserna.

Det nya för året är att moderaterna och folkpartiet föreslår lönebidragsfinansierade yrkesutbildningar för långtidsarbetslösa ungdomar resp. lönebidragsfinansierad lärlingsutbildning.

Regeringens förslag angående åtgärder för de arbetslösa ungdomarna har kontinuerligt utvärderats och utvecklats. Riksdagens majoritet har gett sitt stöd för ansträngningarna att öppna dörrarna till arbetslivet för våra ungdomar.

Vi har även i år i utskottet fått starkt stöd för denna grupp. De femton reservationer som fogats till betänkandet kan inte betecknas som ett genomarbetat, allvarligt menat alternativ till regeringens förslag. Fjorton av reservationerna är enpartireservationer, och den femtonde har vunnit stöd hos två av de borgerliga partierna.

Utskottsmajoriteten har noga prövat aktuella motionsyrkanden och väl motiverat sina avslagsyrkanden, och därmed yrkar jag också avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Innan jag går vidare tänkte jag något beröra ett par frågor som har ställts till mig.

Charlotte Branting tog upp frågan om den ökade arbetslösheten bland 20–24-åringarna. Hon rådde oss socialdemokrater och utskottsmajoriteten att justera ingångslönerna för ungdomar och sänka socialavgifterna, och hon frågade varför vi socialdemokrater motsätter oss dessa förslag. Svaret är mycket enkelt: Det här är frågor som handläggs i förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

När det gäller lärlingsutbildningen vill jag säga att vi för närvarande har ett ganska stort antal lärlingsutbildningsplatser. Hela den frågan har tidigare handlagts av utbildningsutskottet, och denna vår kommer vi också att få ta ställning till ett förslag från regeringen angående försöksverksamhet enligt den s. k. ÖGY-modellen med 5 000 platser. Denna försöksverksamhet kommer säkerligen att ge värdefulla erfarenheter, som sedan kan spridas vidare.

Kersti Johansson berörde också ganska utförligt utbildningen för ungdomar och deras möjligheter att få arbete samt ungdoms- och inskolningsplatserna. Hon tyckte att regeringen inte gör nog. Jag vill emellertid citera några rader ur utskottsbetänkandet – helt enkelt läsa innantill: "I första hand skall arbete på ordinarie villkor eller utbildning vara den normala lösningen för arbetssökande ungdomar. Placeringen i någon av de särskilda åtgärderna skall sålunda föregås av aktiva förmedlings- och utbildningsinsatser. Placering på inskolningsplatser och i sista hand i ungdomslag skall alltså vara åtgärder som tillgrips när andra utvägar helt enkelt inte står till buds."

Det är alltså meningen att alla de andra åtgärderna provas först. Jag vet också att det är så man arbetar på våra arbetsförmedlingar ute i landet. Just inskolningsplatserna kan ju öppna dörren till industrin, till det privata näringslivet. Det är bara att beklaga att det på flera områden inte har gått snabbare att få fram avtal.

Herr talman! Vi kan av budgetpropositionen också utläsa att ca 40 % av de medel som anvisas för arbetsmarknadspolitiska insatser är avsedda för åtgärder som är särskilt riktade till arbetshandikappade. Merparten av pengarna går till lönebidrag och arbete inom Samhall. Men många andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder, såsom arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten som även de människor som ännu inte har drabbats av arbetshandikapp har tillgång till, används i betydande omfattning för

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

sökande med handikapp.

Betydande satsningar föreslås även i årets budget för förstärkning av de delar av arbetsmarknadspolitiken som har visat sig ge resultat i praktiken och där de arbetshandikappade kan finna portar som öppnar vägen till arbetslivet. Denna väg kan ofta synas lång och krokig. Det kan finnas grindar som måste öppnas. Det är vår uppgift att stödja och underlätta, öppna grindar, att ge drivmedel och åkdon för denna resa.

Arbetsmarknadsinstitutet (AMI) har en utomordentligt viktig uppgift när det gäller arbetshandikappade – ungdomar och vuxna – men även människor som på grund av sjukdom eller olycksfall riskerar att slås ut från arbetslivet, när de skall söka sin väg till eget arbete. Den ökning av resurserna till AMI som regeringen föreslår är ytterst välkommen. Projektet "Arbete för unga handikappade" föreslås i årets budget få medel även fortsättningsvis. Därigenom kan vi erhålla värdefulla erfarenheter, så att vi kan utveckla metoder, som leder till arbete åt de handikappade ungdomarna.

Flertalet av de aktuella arbetsmarknadspolitiska instrumenten är väl prövade, och de utvecklas ständigt för att de skall motsvara de aktuella behoven. Tillsammans med aktiva, förebyggande arbetsmiljöinsatser och effektivare användning av främjandelagens möjligheter kan vi säkert stoppa den hotande ökningen av arbetshandikappade som slås ut från eller aldrig kommer in i arbetslivet.

Till utskottets betänkande har fogats 24 reservationer mot utskottsmajoritetens förslag på detta område. Reservationerna gäller allmänna synpunkter, tillämpning av främjandelagen, lönebidragen, statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare och verksamheten inom Samhall. Splittringen bland reservanterna är näst intill total, och jag finner utskottsmajoritetens avslagsmotiveringar väl grundade. Flera av reservationerna är dessutom gamla bekanta, som åtskilliga gånger har debatterats i kammaren.

Lönebidragsfrågorna har tagits upp av flera motionärer. Åtta av reservationerna gäller detta område. Antalet lönebidragsanställda uppgår i dag till 42 000, och riksdagen har årligen beslutat om ökade anslag samt prövat bidragens utformning. Även nu har vi att ta ställning till en ökning av anslagen, ökning av antalet platser i de allmännyttiga organisationerna och till en försöksverksamhet i två län för att skaffa erfarenheter av ett mer flexibelt bidragssystem. Krav på detta har framförts tidigare och framförs även i år. Motiveringarna har varit skiftande och haft olika utgångspunkter. Detta avspeglas även i årets reservationer från de borgerliga partierna.

Herr talman! Jag vill i allt övrigt hänvisa till utskottets betänkande, yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets förslag.

Anf. 85 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Lahja Exners som vanligt mycket lågmälda profil tycker jag passar bra ihop med den erfarenhet som vi har av den mycket passiva arbetsmarknadspolitik som regeringen har fört sedan 1982.

Lahja Exner säger att regeringen har löpande utvärderat och utvecklat arbetsmarknadspolitiken. Jag måste fråga: Vad är det för avgörande förändring som har skett under de senaste åren? Det måste ha hänt någonting som riksdagen inte känner till. Det är fråga om samma åtgärder som förut,

det går till på samma sätt. Vad är det nya som har tillkommit? Det enda nya är väl att ni nu, efter långvarigt motstånd, tors försöka tömma ungdomslagen. Det ligger ju förslag härom i tilläggsbudgeten. Det tycker vi är bra, men tänk om ni hade gjort detta från början.

När det gäller Samhällsföretag, eller Samhall som det numera heter, och de arbetshandikappades situation skulle jag vilja säga ett par saker. I slutet av 1970-talet lade moderata samlingspartiet fram förslag om att den riktiga och konsekventa politiken vore att försöka pressa ned nivåerna på lönekostnadsbidragen från staten. Då fick vi veta att vi var fullständigt ansvarslösa. Ett genomförande av den plan som vi då lade fram skulle i stort sett innebära en katastrof, menade man. I dag har ni gått ännu längre. När det gällde de arbetshandikappade underströk vi också vikten av utslussningar i större utsträckning på den reguljära arbetsmarknaden. Det fick vi också kritik för. I dag berömmar ni er själva för att ha ökat utslussningen.

Herr talman! Ytterligare en sak. Den har också med ungdomarna att göra. Hur kan det komma sig, Lahja Exner, att ni inte är beredda att införa en allmän arbetslöshetsförsäkring som också skulle omfatta ungdomar? Hur kan det komma sig att socialdemokratin är beredd att bibehålla ett system som innebär att ungdomarna får ett arbetslöshetsskydd som är utomordentligt mycket sämre än det som de har som har förmånen och möjligheten att kunna vara med i de begränsade arbetslöshetskassessystem som finns?

Anf. 86 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Lahja Exner ifrågasatte om våra förslag verkligen var allvarligt menade alternativ till regeringens politik. Jag kan verkligen försäkra Lahja Exner att så är fallet. Vi kommer att driva våra förslag med all kraft fram till valet och fram till den dag då de blir verklighet. Vi är övertygade om att med våra förslag för de arbetslösa ungdomarna och för de utsatta grupperna kommer dessa i bättre läge än med regeringens politik.

Jag är vidare litet förvånad över att socialdemokraterna inte tar mer allvarligt på frågan om antalet arbetshandikappade verkligen ökar. Vi har i vår hand i dag fått en arbetsmarknadsstatistisk rapport, där det framkommer att denna grupp har ökat markant under hösten 1987 och även under de hittillsvarande månaderna av 1988. Det har framför allt skett en ökning i absoluta tal. När man studerar siffrorna märker man också att det gäller människor med rörelsehinder som arbetshandikapp, men även sökande med hjärtfel och kärl- och lungsjukdomar samt sådana med övriga typer av somatiska arbetshandikapp. Det är slående att se att det främst är kvinnor, framför allt i åldrarna 20–24 år och 45–49 år som har drabbats. Det är alldeles klart att dessa kvinnor inte orkat med sina jobb.

Mot denna bakgrund vill jag fråga Lahja Exner om socialdemokraterna är beredda att ompröva sin inställning och släppa till fler platser, på det sätt som folkpartiet har föreslagit, för lönebidragsanställning, så att arbetshandikappade kan få möjlighet till ett meningsfullt arbete, eller om socialdemokraterna inte vill gå med på folkpartiets förslag om en ökning av antalet platser i Samhall. Vi har föreslagit 500 sådana platser utöver regeringens förslag.

Jag har gjort flera studiebesök på Samhall under senare tid och märkt att dess verksamhet fungerar bra i dag. Det är en verksamhet som är betydligt

billigare än mycken annan liknande verksamhet, och dessutom är den bra för de handikappade.

Min taletid är tydligen nu ute. Jag avser att återkomma med ytterligare synpunkter.

Anf. 87 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Arbetslöshetssiffrorna har gått ned, säger Lahja Exner. Det är riktigt, och även de särskilda insatserna har minskat betydligt i volym, men ändå är alltför många utan arbete. Även om genomsnittssiffrorna är relativt bra, finns det skillnader mellan och inom länen.

Låt mig peka på mitt eget hemlän. I Gnosjö kommun ligger ungdomsarbetslösheten på 0,15 %. I Tranås kommun i östra länsdelen ligger arbetslösheten däremot på omkring 4 %. Alla kommuner har alltså inte samma ljusa situation som Gnosjö. I Kalmar, Kronobergs och Blekinge län finns det kommuner där ungdomsarbetslösheten uppgår till mellan 5 och 6 % eller över 6 % – för att inte tala om Norrbotten, där det finns kommuner med mellan 10 och 12 % arbetslöshet.

Denna höga arbetslöshet bland ungdomar, särskilt i vissa regioner och inte minst bland flickor, under rådande högkonjunktur visar att generella ekonomisk-politiska åtgärder inte är tillräckliga. Regeringens ekonomiska politik här i stället medverkat till att arbetsmarknaden för många ungdomar i regionalt utsatta områden har förvärrats. De generella åtgärderna måste därför kompletteras med särskilda insatser.

Det finns många samverkande orsaker till denna situation. I yrkesutbildningen har det t. ex. inte tagits tillräcklig hänsyn till stora ungdomsgruppers behov. I centerpartiet har vi länge arbetat för att utbildningen skall moderniseras, men så blir inte fallet, utan vi får i stället en försöksverksamhet under ett antal år framöver.

Vi har från centerpartiet krävt flera inskolningsplatser. Vi menar att detta är en bra verksamhet för ungdomar. Det har också visat sig att många inskolningsplatser har lett fram till fortsatt arbete. Jag kan ge många exempel på detta från mitt hemlän.

Jag tycker också att det kunde vara värt att prova det förslag som centerpartiet har lagt fram i frågan om kommunernas huvudansvar för den praktiska yrkesutbildningen. Jag menar att man borde ha tagit detta förslag på allvar i stället för att bara blankt yrka avslag på det.

Anf. 88 KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill göra ett tillrättaläggande. Lahja Exner säger att vi vill slopa inskolningsplatser och platser i ungdomslag, och det är i och för sig riktigt, men vi vill använda de frigjorda 250 miljonerna till att skapa fasta jobb för de unga arbetslösa. Vi har dessutom i en partimotion redovisat mera pengar under rubriken Allas rätt till arbete. Vi vill alltså inte kasta bort de medel som det gäller utan utnyttja dem på annat sätt.

Vad sedan beträffar främjandelagen vill jag bara helt kort peka på att den i dag tyvärr nog kan sägas vara de glömdas lag. Främjandelagen används knappt ens för dem som räkar ut för ett handikapp på den egna arbetsplatsen. På större arbetsplatser försöker man klara sådana anställda enligt främjande-

lagens föreskrifter, men man tar tyvärr i stort sett inte emot några som är utanför arbetsplatsen. Jag beklagar att man inte kan komma längre med hjälp av främjandelagen. Denna skulle trots allt ge en möjlighet för dem som har ett handikapp att få ett arbete. Tyvärr tillämpas lagen felaktigt, och det är nog mycket få som över huvud taget vet att den finns och vad den innehåller. Den skulle behöva omarbetas grundligt, så att den skulle kunna fungera som ett hjälpmedel för de handikappade på ett bättre sätt än i dag.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

Anf. 89 LAHJA EXNER (s) replik:

Herr talman! Jag blev faktiskt litet förvånad över den milda tonen från moderaternas förste talesman, men nu förstår jag taktiken. Det var tydligen så att Alf Wennerfors råkade hålla det tal som han hade planerat att hålla inför en handikapporganisation, och sedan skulle Bengt Wittbom angripa från höger.

Jag skulle bara helt kort vilja svara på frågan varför socialdemokraterna inte vill ha en allmän arbetslöshetsförsäkring för ungdomar. Jag vill bara helt enkelt säga: Välkomna, alla ungdomar, som medlemmar i fackliga organisationer och i arbetslöshetskassor! Det kontanta arbetsmarknadsstödet finns dessutom som komplement i vissa speciella situationer.

Till folkpartiets Charlotte Branting: Det är helt riktigt att antalet arbetssökande arbetshandikappade ökar. Det är väl ett bevis på att många människor i dag på grund av belastnings- och förslitningsskador håller på att slås ut från arbetslivet. Det är fullt klart att man måste effektivisera inte bara arbetsmiljö- och företagshälsovårdsverksamheten utan också det arbete som bedrivs inom främjandelagens ram.

Vi har i betänkandet framhållit, och det finns skrivningar om detta också i budgetpropositionen, att man kanske måste pröva litet nya vägar, så att man när människor hotas av utslagning från arbetslivet kan pröva omskolning och liknande åtgärder offensivare än vad man har gjort i dag, så att man kan stoppa ökningen av antalet sådana personer.

Beträffande brister i yrkesutbildningen och stora skillnader mellan regioner och i regioner när det gäller arbetslöshet: Det stämmer att situationen för ungdomar kan vara relativt hyfsad på vissa orter, medan den på andra orter inte är lika bra. Men ÖGY-verksamheten, den försöksverksamhet som nu startar, är inte det enda som vi kan göra. Vi har också prao i grundskolan och gymnasieskolan, och vissa gymnasieutbildningar kräver dessutom praktikplatser. Det är mycket viktigt att ungdomarna blir väl bemötta när de kommer ut i arbetslivet och att skolan och att arbetsförmedlingarna lättare kan få fram sådana platser. På det sättet får ungdomarna redan från början en god inblick i arbetslivet och i arbetslivets realiteter, och det blir också positiva kontakter på arbetsplatserna.

Anf. 90 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Nej, Lahja Exner, detta här ingenting med taktik att göra. Det handlar om en djup oro som vi känner inför en massa missförhållanden och passivitet från socialdemokraternas sida.

Låt mig ta upp detta med arbetslöshetsskyddet. Det var inte helt klart vad Lahja Exner menade när hon sade: Välkommen till arbetslöshetskassan –

facket. Det kanske var helt riktigt. Det är ju praktiskt taget helt omöjligt att gå in i en arbetslöshetskassa utan att också vara med i facket. Vi har hundratals exempel på hur svårt det är. Folk får inte inbetalningskort osv. och missgynnas dessutom. Lagrådet har gett sina synpunkter på regeringens proposition och sagt att de som inte är med får betala högre avgifter än de som är med i facket. Dessutom: Hur skall man veta vilket fack man skall gå in i när man är klar med sin utbildning och inte riktigt vet på vilket område man kommer att få jobb, särskilt när man är ungdom, kvinna eller invandrare?

Det är väl så – vilket jag sagt tidigare i debatten – att ni inte bryr er så mycket om detta. Ni som säger att ni står för alla andra generella välfärdssystem – sjukförsäkring, pensioner osv. – är på det här området inte beredda att erbjuda ett system som ger skydd för mer än 70 % av dem som skulle behöva ett skydd. Jag vill också fråga: Vilket skydd för ungdomar tror Lahja Exner att vi skulle kunna bygga upp om vi använde de två och en halv miljarder som skall skickas till fackförbunden? Hur kommer de två och en halv miljarderna att gagna i dag oskyddade människor vad gäller arbetslöshet? Kommer de att gagnas av att det hos Metall och andra förbund dimper ner en massa miljoner som tas från de resurser som skulle kunna användas för att bygga ut t. ex. en allmän arbetslöshetsförsäkring?

Herr talman! ÖGY tycker jag att ni skall tala tyst om. Er politik på det området är tio förlorade år – det är bara att konstatera. Det bidde en tumme, som det hette i sagan. Så är det, och det tycker jag att ni skulle känna ett utomordentligt stort ansvar för.

Beträffande lönebidragen och de handikappade: Moderaterna och AMS har föreslagit ett flexibelt system för lönebidrag, men det avvisar ni. Varför gör ni det? Om ni som vanligt inte tror att vi moderater skulle kunna ha en klok synpunkt på någonting, borde ni väl i alla fall lita på AMS och Allan Larsson och all den kunskap som finns där samt på deras argument. Släpp åtminstone fram en försöksverksamhet, så kanske vi tillsammans – ni med litet hjälp av oss och AMS – skulle kunna åstadkomma en innovation på arbetsmarknadspolitikens område efter alla dessa år då det inte har hänt någonting.

Anf. 91 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Lahja Exner att jag tycker det var bra att vi fick höra att socialdemokraterna var beredda att pröva nya tankar. Då hoppas jag att socialdemokraterna också kan vara beredda att acceptera vårt förslag vad gäller att föra över pengar från socialförsäkringen till arbetsmarknaden för att få fler lönebidragsanställda. Jag hoppas alltså på ett nytänkande också på den punkten.

Lahja Exner tog upp lärlingsutbildningen och talade positivt om den i sitt första anförande. Men tyvärr har socialdemokraterna röstat emot folkpartiets förslag om en utökning av lärlingsutbildningen. Socialdemokraterna har kringgärdat lärlingsutbildningen med en massa konstiga bestämmelser som har försvårat den. Vi tycker det är viktigt att inte sätta detta i motsats till ÖGY – det är två helt olika saker som skall behandlas var för sig.

Socialdemokraterna vill inte acceptera ungdomsavtal. Men när man nu går in och försöker påverka parterna till att starta särskilda inskolningsplatser, då

borde man också kunna påverka parterna till att få fram speciella ungdoms-avtal. I valet mellan att få ett jobb med litet lägre lön och att inte få något jobb alls är jag övertygad om att ungdomarna väljer att få ett jobb med litet lägre lön. Beträffande vad det skulle kosta samhället att sänka arbetsgivaravgifterna just för ungdomarna är jag övertygad om att vi får tillbaka de pengarna många gånger om, när vi inte behöver lägga ut pengar på andra sysselsättningssskapande åtgärder. Men det allra viktigaste är att ungdomarna kommer in i vanliga jobb så fort som möjligt.

Jag har inte fått svar på min fråga om vad det egentligen är för fel på tanken att arbetslösa ungdomar skulle kunna ha med sig vad de har kvar av arbetslöshetsersättningen som någon form av bonus till sin nya arbetsgivare, just för att det skulle bli billigare för arbetsgivaren att anställa dem. Det skulle vara bra att få ett svar på det innan den här debatten är slut.

Folkpartiet prioriterar alltså de utsatta grupperna och föreslår extra pengar till Samhall och lönebidragsanställning.

Anf. 92 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lahja Exner pekade på prao och ÖGY, men det innebär ingen lösning på problemen nu. Jag vill gärna att Lahja Exner presenterar något mer konkreta förslag som kan rätta till den svåra situation som just nu råder för många ungdomar.

Jag skulle också gärna vilja veta varför socialdemokraterna har så svårt att acceptera förslag – som dessutom är bra – som kommer från andra partier, exempelvis centerpartiet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 93 LAHJA EXNER (s) replik:

Herr talman! Bengt Wittbom fortsätter med att på gammalt vanligt sätt försöka domdera allt vad han förmår, men jag är inte särskilt imponerad. Jag skulle bra gärna vilja fråga Bengt Wittbom vad det beror på att den övriga världen gärna vill ha reda på hur vi har burit oss åt i Sverige för att ställa om situationen inom arbetsmarknaden så att det verkligen finns någonting att ta efter.

Beträffande fackligt medlemskap: Man måste naturligtvis ha ett arbete, antingen tillfälligt eller fast, för att bli medlem i facket. Men alla de ungdomarna är hjärtligt välkomna att vara med i facket och även i arbetslöshetskassan.

Till Charlotte Branting: Jag skulle gärna vilja ställa en motfråga, eftersom jag inte riktigt kan förstå varför man enligt er modell skall ha särskilda ungdomslöner, när arbetsgivaren får halva lönekostnaden från staten. I så gott som alla avtal – i alla fall dem som jag har sett – är det faktiskt stadgat om lägre ingångslöner. Ungdomarna får inte fullt betalt när de börjar. Längden på den period som de får arbeta med lägre löner kan variera. Visserligen förekommer det inom t. ex. industrin, där ackordsarbete tillämpas, att man efter en relativt kort period med ingångslön och efter att ha fått upp farten och skickligheten sedan övergår till ackord och får ut lön enligt det ackord

man har uppnått. Det är inte sällsynt att ungdomar t. o. m. kan tjäna bättre än äldre som har arbetat många år i motsvarande ackordsarbete.

Kersti Johansson vill jag bara ge ett exempel på vad vi försöker göra för att ungdomarna lättare skall få fotfäste på arbetsmarknaden. Vi vet ju att situationen bland 16–19-åringarna har förbättrats och att det just nu finns en puckel bland 20–24-åringar. För den grupp ungdomar som här nämns finns i budgeten t. ex. 150 milj. kr. avsatta för en utbildning av ca 5 000 personer och vidare en kurs om cirka tio veckor med utbildnings- och arbetsmarknadsinformation varvad med praktik på företag, främst inom industrin. Denna utbildning skall ge den unge bättre förutsättningar att erhålla arbete samt utgöra ett led i vägledningen för fortsatta studier och yrkesval.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom, Charlotte Branting och Kersti Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 94 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag måste inledningsvis beröra en fråga som jag inte hade tänkt att ta upp här, nämligen att socialdemokraterna här i kammaren inte med ett enda ord berör den ekonomiska politikens påverkan på sysselsättningsläget. Elver Jonsson har pekat på denna problematik i sitt anförande. Också finansministern har många gånger visat vad högt kostnadsläge och hög inflation medför för bekymmer för sysselsättningen. Men detta bekymrar tydligen inte alls socialdemokraterna här i kammaren.

Arbetsmarknadsstyrelsen genomför sedan något år tillbaka en genomgripande översyn av personalfrågorna. Dessutom förändras regelsystem, och besluten delegeras ned i organisationen. Detta är åtgärder som folkpartiet tycker är bra. Den personalorganisationsförändring som genomförs innebär att stora delar av den centrala och regionala personalkadern skall flyttas ut till arbetsförmedlingarna. Tillsammans med ökat ADB-utnyttjande innebär detta att 500 tjänster har kunnat föras över till arbetsförmedlingarna. Att i ett läge där arbetslösheten sjunker satsa på ytterligare personalförstärkningar tycker folkpartiet är en märklig åtgärd, när det finns så många andra viktiga och eftersatta verksamheter i vårt samhälle, inte minst på arbetsmarknadens område. Folkpartiet anser därför att regeringens och majoritetens förslag bör minskas med 40 miljoner.

Jag skulle vilja fråga Inge Carlsson, som om en stund här skall föra majoritetens talan, om han tycker att det är klok politik att öka antalet arbetsförmedlare och i samma stund konstatera att resurserna är begränsade när det gäller att vidta åtgärder för de arbetshandikappade. De arbetshandikappade är, som vi här har hört, den grupp som har det svårast på dagens arbetsmarknad. Trots att man vet detta ger man inte förmedlarna de redskap som de behöver för att vidta åtgärder mot de arbetshandikappades stora arbetslöshet. Det skulle vara intressant att få höra Inge Carlssons synpunkter på denna fråga.

Regeringen och socialdemokraterna vill i yviga ordalag ofta tala om en rörlighet på arbetsmarknaden, en rörlighet mellan branscher men också mellan olika delar av vårt land. Folkpartiet har tidigare år hårt kritiserat

borttagandet av starthjälpen. Samma kritik har framförts från arbetsmarknadsverket. Från er inom utskottsmajoriteten bör redovisas vilka ni tror drabbas mest av att starthjälpen avskaffades. Är det de som har haft arbete under en längre tid? Eller är det de nytilträdande på arbetsmarknaden, som efter långa studier ofta med studielån nu skall tvingas att låna ännu mera för att kunna flytta till ett jobb för vilket de är utbildade – om de över huvud taget kan få låna pengar till en flyttning? Folkpartiet anser att slopandet av starthjälpen kan ha fått negativa konsekvenser. Regeringen bör därför få i uppdrag att utvärdera starthjälpen. Har den haft ogynnsamma effekter på rörligheten, bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.

Med anledning av sysselsättningsläget – i stort sett är vi här i kammaren överens om att det är gynnsamt – och eftersom det finns en övertygelse även hos utskottet om att utbildning är den viktigaste insatsen för de arbetslösa som inte genast kan gå till ett nytt arbete, anser folkpartiet att statsbidraget till beredskapsarbeten kan sänkas från 60 till 50 %. Vi anser dock inte att denna nedsättning av statsbidragen skall gälla stödområdena A och B. I dessa områden är arbetslösheten fortfarande oroväckande hög, trots regeringens glättade bild av förhållandena. Låt mig här också poängtera att detta med att man sänker procentsatsen egentligen inte drabbar de arbetslösa. Det är kommunerna som får betala dessa 10 %. Det blir alltså inte färre arbetslösa som får beredskapsarbete.

Den omställning som i dag sker inom jordbruket innebär att många jordbrukare överväger att övergå till annan verksamhet. Hos jordbrukarna finns en synnerligen god förmåga att klara av även andra former av sysselsättning. Dagens jordbruk innebär att man också behöver kunskaper inom flera olika yrken. Den verksamhet med starta-eget-bidrag som finns i de sju nordligaste länen bör därför utökas till också övriga delar av landet. Detta är närmast en självklar åtgärd när vi för närvarande i en kampanj talar om att hela Sverige skall leva. Denna kampanj bör stimuleras genom att jordbrukare som vill starta eget också bör kunna få starta-eget-bidrag.

Vid en utvärdering av starta-eget-bidraget har högskolan i Växjö konstaterat att detta bidrag bör utvidgas till att gälla under ett år i stället för sex månader. Skälet är enligt högskolan att flertalet konkurser är att hänföra till enmansföretag och att många av dem var nystartade. Regeringen bör därför få i uppdrag att överväga en förlängning och komma tillbaka till riksdagen med förslag.

Herr talman! I två särskilda yttranden tar folkpartiet upp arbetsmarknadsverkets organisation och insatser för de deltidsarbetslösa. När det gäller verkets organisation noterar vi att utvecklingen har varit positiv. Genom decentraliseringen från central och regional nivå ut till de operativa enheterna har effektiviteten kunnat höjas. Det är därför viktigt att denna utveckling målmedvetet drivs vidare. Utflyttningen av tjänster från länsarbetsnämnderna till förmedlingarna har inte gått i den takt man förväntat. Det är därför ytterst viktigt att även denna decentralisering får full effekt.

Jag vill ställa denna fråga till Inge Carlsson: Vad vill ni göra för att också länsarbetsnämnderna i snabbare takt skall flytta ut tjänster till förmedlingarna?

Det arbete som startat med att bereda deltidssysselsättning till heltidsarbete har inte fortskridit i den snabba takt som krävs. Det är beklämmande med vilken passivitet regeringen följer denna angelägna fråga. De deltidssysselsättningar är i många fall kvinnor, och många av dessa kvinnor är unga och vill gärna ha en heltidssysselsättning. Det är dessutom av yttersta vikt att de får ett heltidsarbete för att kunna klara sin ekonomi. Trots detta görs ingenting från regeringens sida för att mana på arbetsmarknadens parter. Vi förväntar oss att regeringen och arbetsmarknadens parter med kraft verkar för att man skall komma till rätta med detta problem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som folkpartiet har fogat till detta betänkande.

Anf. 95 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Även detta år präglas av den internationella högkonjunkturen. Sveriges ekonomi och arbetsmarknadsläge har förbättrats. Varje högkonjunktursperiod har visat en sådan utveckling. Utskottsmajoriteten redovisar vad den tredje vägens politik har inneburit för vårt land. Det är bara positiva tongångar hela tiden. Man glömmer medvetet bort det negativa. Bo Nilsson utropade här tidigare i dag socialdemokraterna till bäst i världen. Han lät ungefär som en känd norsk radioreporter, som utropade norsk fotboll till bäst i världen, när Norge vann en fotbollsmatch mot England på Ullevål för några år sedan. Alla vet att detta var en sanning med modifikation. Detsamma gäller Bo Nilssons uttalande.

Skattetrycket har ökat med 7 %. Här har vi förklaringen till ett minskat budgetunderskott.

Den regionala obalansen ökar. Hur känner sig alla de som tvingas från sin bostadsort?

Bostadsbristen är påtaglig på vissa håll. Här har vi bl. a. koncentrationens nackdelar.

Bytesbalansen har förbättrats på grund av lägre oljepris.

Ja, det finns ytterligare exempel att räkna upp. Listan kan göras lång men hjälper på intet vis de personer som på ett eller annat sätt har drabbats av den socialdemokratiska politiken.

Alla politikområden står i beroendeställning till varandra. Det kan gälla regional- och näringspolitiken som skall fördela och ge förutsättningar och möjligheter till arbete i hela landet.

Övergripande är den ekonomiska politiken, som skall skapa förutsättningar och ge de resurser som är nödvändiga i ett samhällsbyggande. Vi kan konstatera att resurserna i stor omfattning har fördelats orättvist under den tredje vägens decennium. När finansministern får beröm kommer det inte i första hand från de regioner i landet som har utarmats genom befolkningsomflyttning och som dessutom får dras med hög arbetslöshet. Det borde inte komma beröm från koncentrationsorterna, där bostadsbrist råder och miljöproblemen hopar sig. Det är ett faktum att den regionala obalansen har ökat under senare år. Regionalpolitiskt har socialdemokraterna misslyckats, och i vissa regioner är arbetslösheten fortfarande stor.

Herr talman! I reservation 7 har centerpartiet tillsammans med folkpartiet och moderaterna tagit upp översynen av arbetsförmedlingslagen. Vi anser att

den översyn som nu pågår i regeringens kansli är alltför rumphuggen och oambitiös. En stor fara föreligger för att ingenting görs åt den monopolställning som arbetsmarknadsverket har på detta område.

I all verksamhet där konkurrens är förbjuden är risken stor att effektiviteten blir eftersatt. Att komplettera de offentliga arbetsförmedlingarna på olika specialområden, t. ex. på artist- och kontorsserviceområdena, är ingen nackdel.

Vi vill från centerpartiets sida ha en översyn av arbetsförmedlingslagen som syftar till att förslag kan läggas fram om alternativ som komplement till de offentliga arbetsförmedlingarna.

När det gäller lagen om allmän platsanmälan anser vi att arbeten som varar kortare tid än 30 dagar inte skall behöva anmälas till arbetsförmedlingen. Den tid som åtgår för både arbetsgivare och arbetsförmedling borde användas på ett mer ändamålsenligt sätt. Arbetsgivaren vet i regel vilka ungdomar eller arbetslösa som är villiga att ta korta och tillfälliga jobb. Arbetsförmedlingen borde i stället ägna sina krafter åt förmedling av jobb som varar längre tid än 30 dagar.

Herr talman! Under senare år har det skett en decentralisering av AMS centrala verksamhet. Detta är en positiv utveckling, och det är viktigt att den fortsätter. En målsättning bör vara att antalet anställda på AMS och i viss mån på länsarbetsnämnderna dras ned.

För innevarande budgetår fick AMS en förstärkning med 250 nya arbetsförmedlingstjänster. Vi motsatte oss denna utökning och hävdade att de förstärkningar som görs på arbetsförmedlingarna skall klaras genom omplaceringar från centrala AMS och länsarbetsnämnderna.

Mot denna bakgrund föreslår vi nu att antalet anställda på centrala AMS och i viss mån länsarbetsnämnderna dras ned med 200 tjänster. Vi gör således en besparing på 40 milj. kr.

Centerpartiet värnar om den regionala balansen. Det är ett faktum att folkomflyttningen kraftigt har ökat sedan socialdemokraterna tog över regeringsansvaret 1982. Från vår sida har vi hävdad att flyttningsbidragen är ett samhällets samvete. De människor som saknar arbete i skilda delar av vårt land skall stimuleras med flyttningsbidrag. Den statliga stimulansen borde i stället gå ut på en bättre regionalpolitik, där människor inte är tvingade att flytta. Med en sådan utveckling har inte samhället samma ansvar för medborgare som vill byta jobb.

Flyttningsbidragen bör därför utformas så, att de främjar en bättre regional balans, samtidigt som de minskar belastningen på statsbudgeten. Arbetsgivarna i expansionsorter bör själva svara för kostnaderna i samband med rekrytering av arbetskraft från regionalpolitiskt prioriterade områden.

Däremot har samhället ett starkare ansvar när flyttningen går från expansionsorterna. Bidraget för medflyttande bör därför förbättras. När nyckelpersoner skall rekryteras är det ofta förenat med problem att bereda arbete för medflyttande maka eller make. Bidraget bör göras mer effektivt än i dag. Därför vill vi höja bidraget till medflyttande till 90 % av den totala lönesumman under första året.

Herr talman! Landsbygd 90-kampanjen pågår för närvarande. Den syftar till att ge landsbygden en chans att utvecklas. Samtidigt pågår en omställning

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspoliti-
ken

inom jordbruket, som kommer att innebära att många jordbrukare minskar eller helt upphör med sitt engagemang. Dessa jordbrukare kan då vara intresserade av att starta en verksamhet utanför den egna gården eller som komplement. Ett starta-eget-bidrag till jordbrukare är i detta läge helt nödvändigt.

Förutsättningen för ett sådant bidrag är i dag att man är berättigad till ersättning från A-kassa eller KAS. Jordbrukare uppfyller i regel inte detta krav. Från centerpartiets sida anser vi att reglerna borde ändras, så att även jordbrukare som vill satsa på något nytt kan få ett dylikt stöd. En utveckling åt detta håll skulle vara bra för landsbygden och passar utmärkt in i Landsbygd 90-kampanjen.

Herr talman! Det är ingen hemlighet att arbetsmarknadsläget har förbättrats på senare år. Vi har i dag fått många vittnesbörd med detta innehåll. Den goda internationella högkonjunkturen håller fortfarande i sig. Vi anser därför att anslaget till sysselsättningsskapande åtgärder kan minska med 300 milj. kr. Från centerpartiets sida har vi satsat de medlen på en aktivare regionalpolitik.

Herr talman! Slutligen yrkar jag bifall till reservationerna 7, 10, 20, 24, 27, 29, 34, 45, 46 och 49.

8 § Kammaran beslöt kl. 17.49 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

10 § Arbetsmarknadspolitiken

(forts. arbetsmarknadsutskottets betänkande 11)

Anf. 96 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I mitt anförande kommer jag att tala för reservation 6 av vänsterpartiet kommunisterna.

Man kan i dag konstatera att det har skett en kraftig förskjutning av arbetsmarknadspolitikens roll och målsättning. Från att ha varit ett instrument för att dämpa konflikterna mellan olika mål i den allmänna ekonomiska politiken och för att genom olika åtgärder mildra de negativa effekterna av den industriella strukturomvandlingen, har den nu en annan målsättning. Nu prioriteras enbart åtgärder som syftar till att underlätta och påskynda industrins strukturella omvandling helt på arbetsgivarnas egna villkor, vilket ytterligare förvärrar den regionala obalansen och ökar klassklyftorna i samhället. Detta är inte vpk:s påståenden i största allmänhet, utan det här står att läsa i utskottsbetänkandet. Utskottets majoritet, dvs. socialdemokraterna och de borgerliga partierna, är helt överens om att den arbetsmarknadspolitiska strategin har varit inriktad på att genom aktiva insatser stödja tillväxten i ekonomin och näringslivets expansion.

Vad man inte talar om är på vilka villkor den ekonomiska tillväxten tillåtit öka. Vem har betalat tillväxten? Var har tillväxten koncentrerats? Till vilket pris har tillväxten åstadkommit?

Herr talman! I dag befinner vi oss i en situation där det de facto sker en polarisering på arbetsmarknaden. Å ena sidan har vi i vissa överhettade regioner en ökad efterfrågan på arbetskraft. Å andra sidan har vi en stor, växande grupp av människor med kronisk eller långvarig arbetslöshet och som inte kan placeras in i industrin. Det beror delvis på de annorlunda och helt nya krav som industrin ställer på arbetskraften.

I dag har vi en situation på arbetsmarknaden där ungdomarna inte vill ta anställning inom industrin, och de ungdomar som jobbar inom industrin uppfattar anställningen som tillfällig till dess de hittar något annat. Man frågar sig: Vad beror det på att industrijobb numera inte är lika attraktivt för ungdomar som det var tidigare?

I dag befinner vi oss i en situation på arbetsmarknaden där omsättningen på arbetskraften är större än någonsin och övertidsuttaget har slagit alla rekord, samtidigt som det finns 335 000 förtidspensionärer – ett antal som ökar med drygt 50 000 personer om året.

Enligt en LO-rapport, som nyligen kommit, har arbetsskadorna ökat under den första hälften av 1980-talet från 20 000 till 40 000. Även antalet olycksfall – som under många år översteg 100 000 per år men som minskade i början av 1980-talet – visar en uppgång. En orsak till denna ökning av sjukdomsfall, arbetsskador och olyckor tros vara stegrat arbetstempo och tilltagande stress.

De samhälleliga kostnaderna för den enorma utslagning som i dag sker på arbetsmarknaden utgör enbart för sjukskrivningarna 20 miljarder kronor årligen. Kostnaderna för förtidspensioner uppgår till 18 miljarder kronor och skall finansieras av de svenska skattebetalarna. Det är några effekter av den strukturella omvandlingen och ekonomins expansion som sker på kapitalisternas egna villkor. Det är samhället som får betala i form av utslagning, i form av ökad stress och i form av en kroniskt arbetslös skara av människor som inte kan placeras i industrin.

Det råder mycket stor enighet bland de övriga fyra partierna kring bedömningen av det positiva med den ekonomiska utvecklingen. Själv kan jag inte utröna vad som är socialdemokratiskt i denna politik. Jag överlämnar åt Bo Nilsson att förklara vad som är speciellt socialdemokratiskt med den här utvecklingen.

Vidare säger utskottet i sitt betänkande under stor enighet att omstruktureringen inom näringslivet förutsätter en rörlighet på arbetsmarknaden, dvs. genom arbetsmarknadspolitiken stimulerar man medvetet en omstrukturering av den svenska industrin, vilket också förutsätter en rörlig arbetsmarknad.

Mot denna bakgrund klingar socialdemokratins och regeringens regionalpolitiska paroller som något slags kosmetika, avsett att användas i högtidliga sammanhang. Samtidigt bedriver man en politik som leder till att de regionala obalanserna förvärras genom att industrin utvecklas just i de överhettade regioner som i dag är expansiva.

Den aktuella arbetsmarknadspolitikens inriktning syftar till att underlätta

industrins rekrytering, individens omställning till nya arbetsuppgifter och arbetskraftsutbudets sammansättning och arbetskraftens rörlighet, vilket skall åstadkommas enbart med hjälp av en villkorslös anpassning till de krav som industrin ställer. Denna anpassning innebär att man inte bara underlåter att ifrågasätta den nuvarande ekonomiska maktstrukturen, utan att man genom intensifierade insatser på området bidrar till att ytterligare befästa densamma.

Den nya serviceinriktningen eller den ökande rationaliseringen innebär ingenting annat än att AMS blir ett serviceorgan för näringslivet. Man frågar sig om det över huvud taget går att tala om rationalitet i ett samhälle och när det gäller institutioner som vanligtvis utmärks av grundläggande motsättningar mellan olika klassers och gruppers kort- och långsiktiga intressen.

Man kan inte tala om ökad effektivitet eller rationalitet för ett statligt verk som i sig sägs ha dubbla roller. Det förutsätts att man har en neutralitet i förhållande till sina två kunder, samtidigt som man helt prioriterar näringslivet på ett sätt som strider mot de mål, värderingar och prioriteringar som lagts fast i den arbetsrättsliga lagstiftningen.

AMS ledning, och även arbetsmarknadsministern, tycks tro att arbetsgivare som upplever att de får en bra och snabb service från arbetsförmedlingen sannolikt skall bli mera mottagliga för förmedlingens argument att arbets sökande i utsatt belägenhet i första hand bör anställas. Verkligheten är i dag den motsatta. Arbetsgivarna tenderar att ta allt mindre ansvar för de utsatta grupperna, och de intar numera en alltmer avvisande hållning till att anställa människor som på olika sätt avviker från den norm som något tillspetsat kan anges vara "svensk vit man i 25-30-årsåldern med lång arbetslivserfarenhet och yrkesutbildning". Tre av fyra som söker jobb hos Volvo, som samtidigt dammsuger hela Göteborg efter arbetskraft, blir inte anställda. De passar inte in i den mall för arbetskraft som Volvo har ställt upp och som arbetsförmedling och arbetsmarknadspolitik medverkar till att få fram. Därför kan den näringslivsinriktning som arbetsmarknadspolitiken nu får, med en villkorslös anpassning till näringslivets allt mer stegrade krav, inte accepteras. Den leder också till en ökad segregation, som drabbar framför allt kvinnor, invandrare och handikappade. Det är en segregation som leder bort från industrijobb och över till en koncentration på lågavlönade serviceyrken. Den förutsätter social, ekonomisk men också bostadsmässig segregation, som ökar klassklyftorna i Sverige. Detta är en följd av en missriktad arbetsmarknadspolitik, som enbart syftar till att tillfredsställa det tillväxtpolitiska målet.

Från arbetsmarknadsverket kommer numera krav också på skolan. Det begärs att även gymnasieutbildningen skall anpassas till de krav som industrin ställer. Det är naturligtvis självklart att en av målsättningarna med arbetsmarknadspolitiken är att skaffa jobb åt folk. Men samtidigt är arbetsmarknadspolitiken, arbetsmarknadsutbildningens och skolväsendets uppgift, enligt arbetarrörelsens målsättningar, att genom en bred och allsidig utbildning verka för att utjämna utbildningsklyftorna i samhället och på så sätt bidra till jämlikhet och social utjämning, så att också arbetarklassens barn någon gång skall kunna bli något annat än arbetare på Volvo. Bortser man från den aspekten, vilket AMS och regeringen tycks göra, bidrar man till

att cementera och öka klassklyftorna i Sverige.

Sammanfattningsvis, herr talman, kan AMS agerande och nuvarande inriktning betecknas som att de med liv och lust tillsammans med industrin deltar i jakten på en åldersmässigt, utbildningsmässigt och prestationsmässigt skräddarsydd arbetskraft, som omedelbart får anställning i de överhettade regionerna. Resten, dvs. de som inte passar in i den av industrin utformade mallen – och det är kvinnor, invandrare, utbildad arbetskraft och äldre – får skylla sig själva.

Med detta yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer.

Anf. 97 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Sigge Godin inledde sitt anförande med att säga att han var förvånad över att ingen tagit upp frågan om ekonomisk-politisk påverkan på arbetsmarknadspolitiken. Han kanske inte lyssnade på Bo Nilssons utförliga beskrivning av den socialdemokratiska tredje vägen, där Bo Nilsson talade om att det viktigaste målet för den ekonomiska politiken är arbete åt alla. Jag behöver inte utveckla den här frågan mer, utan Sigge Godin får genom protokollet ta del av det Bo Nilsson sade.

Herr talman! De övergripande frågorna, ungdomsarbetsmarknaden, åtgärder för handikappade m. m., har för vår del debatterats av Bo Nilsson och Lahja Exner. Min uppgift är att beröra de återstående avsnitten, som innehåller 36 reservationer, därav en gemensam borgerlig reservation.

I reservation nr 7 begär de tre borgerliga partierna en översyn av arbetsförmedlingslagen. De borgerliga partierna vill öppna möjligheter för alternativa former av arbetsförmedling, bl. a. i privat regi. Utskottsmajoriteten står fast vid sina tidigare redovisade uppfattningar. Ansvaret för verksamheten med arbetsförmedling i landet bör, i enlighet med Sveriges åtagande i ILO, inte splittras upp. Det bör även i fortsättningen ankomma på arbetsmarknadsverket att ha ett samlat ansvar för förmedlingsverksamheten. Härför talar för övrigt inte minst den nya teknikens införande under de senaste åren, vilket väsentligt ökat arbetsförmedlarnas förutsättningar till rikstäckande information om lediga platser för de arbetssökande.

I samband med den nu pågående översynen i regeringens kansli har en rapport överlämnats från AMS, som föreslår att arbetsförmedlingslagen ses över så att det klart framgår vad som är olaglig arbetsförmedling och vad som är laglig näringsverksamhet. I anslutning därtill bör sanktionssystemet ses över. Även TCO har i en skrivelse till regeringen hemställt om en översyn. Utskottet har samma inställning i denna fråga som förra året och har inhämtat att översynsarbetet i regeringskansliet har intensifierats och ett resultat av arbetet beräknas föreligga före hösten. Detta är också ett svar på Elver Jonssons fråga. Jag yrkar avslag på den gemensamma reservationen nr 7.

I reservation 8 kräver moderaterna att lagen om allmän platsanmälan skall upphävas. Utskottsmajoritetens uppfattning är att lagen är ett betydelsefullt hjälpmedel för arbetsförmedlingen då det gäller att få en bättre överblick över den dagsaktuella efterfrågan på arbetskraft. I och med att datatekniken förbättras blir lagen mer betydelsefull.

Herr talman! Jag övergår nu till frågor kring arbetsmarknadsverkets

organisation, arbetsmarknadsservice och arbetsmarknadsutbildning. Den delen av betänkandet har resulterat i 20 reservationer. Det är värt att notera att ingen av dessa reservationer samlat samtliga borgerliga partier.

Med hänsyn till det pressade arbetsprogrammet för kammaren hänvisar jag till de utförliga skrivningar och utlåtanden över inlämnade motioner som finns i betänkande nr 11 rörande de frågor som jag närmast kommer att ta upp. Jag berör därför i mitt anförande endast några principiellt viktiga frågor.

Arbetsförmedlingens arbetsformer och resurser samt frågor om arbetsmarknadsverkets organisation har under de senaste åren debatterats. Arbetsförmedlingens arbetsformer måste, och det är viktigt, förnyas i ett föränderligt samhälle. Detta har också skett och arbetet med förnyelsen pågår för fullt. Arbetsförmedlarna måste vara tillräckligt många för att motsvara våra förväntningar på en effektiv arbetsförmedling. Arbetsförmedlarna måste ha kännedom om alla lediga jobb och ha en god kunskap om förhållandena på arbetsplatserna.

Arbetsmarknadsverkets decentralisering på den centrala nivån till regioner har följts upp på det regionala planet. Därigenom beräknas ca 500 tjänster ha frigjorts för den platsförmedlande verksamheten. I olika motioner och reservationer har moderata samlingspartiet och centern anfört att ytterligare tjänster kan föras från den centrala nivån till den lokala nivån. Vi har inte, som anförts av utskottsmajoriteten, underlag för att i nuläget göra ytterligare personalminskningar på den centrala nivån. Utskottet tillstyrkte förra året att det under innevarande budgetår fick inrättas 250 nya tjänster på arbetsförmedlingarna. Folkpartiet anför i en reservation att dessa 250 tjänster nu kan dras in, eftersom de blivit överflödiga då arbetsförmedlingen tillförts de tidigare nämnda 500 tjänsterna. Jag vill åter peka på att tillskottet av de 250 tjänsterna och den pågående decentraliseringen innebär att arbetsförmedlingen nu får möjligheter att bli mer aktiv och utåtriktad. Därigenom kan den möta de ökade kraven. Sigge Godin riktade sig till mig och sade att nu när arbetslösheten minskar kan vi ta bort dessa 250 tjänster. Då måste jag fråga honom hur vi skall hjälpa de arbetslösa handikappade, eftersom han tog upp detta i sammanhanget.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 19–24.

Frågor om den under förra budgetåret slopade starthjälpen har tagits upp av moderata samlingspartiet och folkpartiet. Jag vill, liksom utskottsmajoriteten, framhålla att starthjälpen slopades för att möjliggöra en prioritering av de regionalpolitiska insatserna. Effekterna av starthjälpens slopande följs noggrant upp i regeringskansliet som kommer att redovisa för riksdagen om åtgärden har fått några negativa konsekvenser. Flyttningsbidraget som ersätter de faktiska kostnaderna för flyttning av bohag, sökandes tillträdes- och hemresor, kostnader för återflyttning samt traktamente och starthjälp för nyckelpersoner i stödområdet finns kvar.

I reservationer angående medflyttandebidraget har föreslagits förändringar av reglerna för dessa. Jag vill peka på att medflyttandebidraget ännu är en försöksverksamhet och att bidragsvillkoren nyligen har ändrats. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 25–31.

Jag vill sedan övergå till att diskutera arbetsmarknadsutbildningen, som är

ett högt prioriterat område. Vi föreslår en ytterligare ökning av antalet platser till sammanlagt 123 000. Moderata samlingspartiet pekar i en reservation på att andra utbildningsanordnare än AMU bör få möjlighet att genomföra arbetsmarknadskurser. Jag vill upplysa om att länsarbetsnämnderna, som sköter upphandlingen, redan har möjlighet att anlita andra än AMU-gruppen. Länsarbetsnämnderna har rätt att vid upphandlingen beakta såväl kostnader som kvalitetseffekter. Till en del har moderata samlingspartiet blivit tillgodosett, då en del av utbildningen som ligger på andra utbildningsanordnare än AMU har ökat och under innevarande budgetår uppgår till ca 7 %.

Vpk har sagt att arbetsmarknadsutbildningens fördelningspolitiska mål skjuts åt sidan för de tillväxtpolitiska målen. AMU behövs för att stärka den som har svårigheter på arbetsmarknaden. Därför vill vi satsa ytterligare medel dels för dem som har arbete men riskerar att förlora detta, dels för dem som behöver mer utbildning för att få fäste på arbetsmarknaden.

Jag tar nu upp två avgränsade krav, dels kurser för avbytare inom jordbruket, dels kravet att boendeservicen inom den elevsociala verksamheten bör förändras så att kursdeltagarna själva betalar sina boendekostnader. När det gäller kurser för avbytare inom jordbruket kan sägas att det under 1988 planeras kurser på nio orter med geografisk spridning över landet. Det bör ankomma på länsarbetsnämnden att bedöma om det finns behov av ytterligare utbildningskapacitet. Det finns då möjligheter att inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen tillgodose de i reservationen framförda kraven på utbildning.

När det gäller boendekostnaden inom den elevsociala verksamheten vill jag peka på att AMS fått i uppdrag att klargöra konsekvenserna av att de boende själva betalar den faktiska boendekostnaden. Denna utvärdering skall vara klar under våren 1988, varefter regeringen skall pröva frågan på nytt. Utskottsmajoriteten anser att förändringarna av reglerna därför bör anstå. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 32 och 34-38.

Herr talman! De sysselsättningsskapande åtgärderna, beredskapsarbeten och starta-eget-bidraget har resulterat i elva reservationer. Utskottsmajoriteten tillstyrker regeringens förslag att de sysselsättningsskapande åtgärderna skall få bedrivas huvudsakligen i oförändrad omfattning nästa budgetår. I moderata samlingspartiets reservation 39 och i motion från Alf Svensson föreslås en ny anslagsteknik för anslaget till sysselsättningsskapande åtgärder. Förslaget syftar till att AMS bör tillåtas större flexibilitet att disponera anslagen inom den ram som riksdagen fastställt. Jag vill framhålla att de nu gällande reglerna för anslaget till sysselsättningsskapande åtgärder inom givna ramar ger AMS denna möjlighet.

Moderata samlingspartiet och folkpartiet föreslår att grundbidraget vid beredskapsarbeten skall sänkas från nuvarande 60 % till 50 %. Jag vill erinra om att grundbidraget i normalfallet har sänkts från 70 till 60 % fr. o. m. innevarande budgetår. Utskottsmajoriteten kan inte biträda förslaget med hänsyn till den intresseavvägning som här måste göras mellan stöd, behov och besparingssynpunkter. Dessutom skulle kommunerna få en högre kostnad om vi biträdde dessa förslag.

I motion A206 av Martin Segerstedt föreslås att personer i skogligt

beredskapsarbete skall erbjudas fastare sysselsättningsformer inom arbetsmarknadsmyndigheternas ram. Motionären framhåller att ett stort antal skogsarbetare mer eller mindre året runt sysselsätts i beredskapsarbete hos skogsstyrelsen. Utskottet kan inte biträda motionärens krav med hänsyn till att frågan för närvarande utreds inom regeringskansliet.

Folkpartiet och centerpartiet föreslår att starta-eget-bidraget, förutom de sju nordligaste länen, även skall omfatta jordbrukare i hela landet. Utskotts-majoriteten vill erinra om att starta-eget-bidraget har tillkommit som ett alternativ till reguljär arbetslöshetsersättning, vilken förutsätter att de arbetslösa står till arbetsmarknadens förfogande. Jordbrukare är, liksom andra företagare, berättigade till kontant arbetsmarknadsstöd då deras verksamhet i rörelsen har upphört annat än tillfälligt. Jordbrukare kan också få hjälp och stöd från utvecklingsfonder m.m. om de vill starta ny verksamhet.

Herr talman! Med dessa argument och med stöd av vad som finns redovisat i betänkande 11 vill jag yrka avslag på samtliga motioner och reservationer och bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande nr 11.

Anf. 98 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Inge Carlsson tog upp frågan om hur den ekonomiska politiken eventuellt påverkar arbetslösheten och sysselsättningen. Jag vill påminna Inge Carlsson om att Bo Nilsson inte sade någonting om hur kostnadsökningar i samhället påverkar sysselsättningen. Det är de skattehöjningar som socialdemokraterna har satsat på, de höjda arbetsgivaravgifterna osv. som obönhörligen ger en högre inflation och sannolikt också skapar högre arbetslöshet. Om detta sade Bo Nilsson ingenting.

Elver Jonsson beskrev väldigt tydligt vad översynsarbetet och förmedlingslagen handlar om. Det är ganska många företag och ganska många människor som också finns i den verksamheten. Jag tycker ni skulle lätta litet på förlåten, Inge Carlsson, och tala om ifall man skall slå igen företagen och ställa människorna på gatan. Vad är det ni tänker redovisa så småningom? Det är viktigt att kammaren får veta detta.

Jag återkommer till min fråga, Inge Carlsson. Är det klok politik att inte ge arbetsförmedlarna redskap så att de verkligen kan göra någonting för i första hand de arbetshandikappade? Det är helt belagt att de arbetshandikappades arbetslöshet aldrig har varit så hög någon gång tidigare som i dag. Då borde vi satsa på lönebidrag, som folkpartiet vill, och ytterligare satsa på Samhall, där de arbetshandikappade kan ges en hel del tjänster till låga kostnader. Varför satsar ni inte på detta, Inge Carlsson, i stället för på 750 nya tjänster när dessa inte kommer ut från exempelvis länsarbetsnämnderna? Om man nu har lovat detta, är det naturligtvis viktigt att länsarbetsnämnderna också skall decentralisera verksamheten ned till förmedlingarna. Man skall flytta ut tjänster, men det sker inte i dag.

När man talar med arbetsförmedlingar runt om i landet får man snart klart för sig att det faktiskt är på det sättet, Inge Carlsson, att länsarbetsnämnderna inte har klarat den uppgiften. Därför vore det mycket intressant att få veta vilket besked Inge Carlsson kan ge. Har man klarat detta, och i så fall på vilket sätt? Hur många tjänster är utflyttade från länsarbetsnämnderna, och

hur många är utflyttade från AMS centralt? Det kan vara av intresse för kammarkaren att få veta detta. På så sätt kan vi klara ut den här diskussionen.

Får jag så ta upp en fråga till. Den sänkning av statsbidraget till beredskapsarbeten med 10 % som vi talar om drabbar inte de arbetslösa. Dessutom är det en relativt marginell kostnad för kommunerna, eftersom beredskapsarbetena i dag har så liten omfattning.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Arbetsmarknadspolitiken

Anf. 99 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Arbetsmarknadsutbildningens mål har varit att genom en bred och allsidig utbildning skapa förutsättningar för framför allt de arbetslösa och dem som riskerar att bli arbetslösa att i första hand hävda sig på arbetsmarknaden. På så sätt kan AMU utjämna utbildningsklyftorna och verka för ökad jämlikhet. I dag sysslar AMU med att sälja skräddarsydd utbildning till olika företag, framför allt för personer som redan har en anställning, och följaktligen blir de arbetslösa och de som har svårigheter eller riskerar att bli arbetslösa eftersatta. Exempelvis struntar AMU helt i invandrare nu för tiden.

Om denna s. k. näringslivsinriktning som AMU har fått tillsammans med hela arbetsmarknadspolitiken råder en bred enighet bland de övriga partierna. De motsättningar som uppkommer i den här debatten är till största delen retoriska skenfäktningar om kraftigt överdimensionerade motsättningar, som framför allt syftar till att dölja den ibland pinsamma hemligheten bland de övriga fyra partierna om inriktningen för arbetsmarknadspolitiken.

Anf. 100 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Det är en ganska stor skillnad mellan den socialdemokratiska uppfattningen och folkpartiets uppfattning när det gäller att se till att de arbetslösa handikappade kan få arbeten. Det som skiljer är att vi i vårt förslag vill tillskapa 250 nya tjänster, medan folkpartiet tycker att man kan ta bort 250 av de nuvarande tjänsterna. Jag vill också tala om för Sigge Godin att handikappkommitténs förslag var att arbetsförmedlingen skulle förstärkas med 700 nya tjänster. Så långt har inte vi orkat gå vid det här budgettillfället, men vi återkommer för att hjälpa de handikappade att få arbeten.

När det gäller utflyttningen från länsarbetsnämnderna kan jag inte ange exakt hur många det är som i dag har flyttat ut, men det pågår en ständig utflyttning till de lokala arbetsförmedlingarna.

Beredskapsarbetena, där ni vill sänka bidraget med ytterligare 10 %, innebär ändå ganska omfattande kostnader för kommunerna – kanske speciellt i Norrlandskommunerna, där vi har många beredskapsarbeten.

Det skiljer alltså mycket även på den biten.

Anf. 101 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Inge Carlsson har alldeles rätt – det är en jättestor skillnad i fråga om åtgärder för de arbetshandikappade mellan socialdemokratis politik och folkpartiets. Låt mig ta några exempel.

Vi vill anvisa ytterligare 600 platser med lönebidrag i ideella organisationer.

Vi vill ha 500 nya platser i Samhall, som är alldeles speciellt för dessa människor.

Vi vill ändra reglerna för inbyggda verkstäder, så att det inte behöver vara fem anställda hos en liten företagare utan man kan komma ned till kanske en eller två.

Det finns flera sådana skilda synpunkter, så det är alldeles riktigt att skillnaden är jättestor mellan att satsa på administration och personal och att satsa på åtgärder. Där ligger självfallet skillnaden.

En annan fråga, som också är oerhört viktig, Inge Carlsson, är: Hur blir det med de deltidssamarbetande kvinnorna? När kommer de att få heltidsarbete? Hur länge skall ni förhålla den frågan, som är så oerhört viktig, framför allt för de unga kvinnorna, som bara får deltidssarbete? När kan de få ett heltidsjobb och chansen att själva försörja sig? Detta behöver vi också få besked om.

Anf. 102 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! När det gäller deltidssamarbetslösa pågår ett stort programarbete inom den kommunala sektorn, och det är inom den sektorn vi har mest kvinnor som är deltidssamarbetslösa. Detta arbete är inte redovisat ännu, men det är ett brett arbete, som vi kommer att ta till oss när det är färdigt.

Det är litet underligt, tycker jag, att folkpartiet dels vill ge 300 milj. kr. mindre till sysselsättningskapande åtgärder, dels föreslår att starta-eget-bidraget skall utökas från sex månader till ett år. Det kommer att kosta kanske 100 milj. kr. Ni vill dessutom i er reservation ge möjligheter till alla jordbrukare, i hela landet, att ta del av detta starta-eget-bidrag. Ni drar ned med 300 milj. kr. medan ni ökar de här två posterna, och ni kan inte heller ange hur ni skall finansiera dem.

Anf. 103 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag kan redovisa några saker för Inge Carlsson.

När det gäller överföringen av socialförsäkringspengar till arbetsmarknadsområdet kan vi inte exakt överblicka vad det rör sig om där, men det är sannolikt rätt många miljoner som skulle kunna föras över och ge arbete åt förtidspensionerade människor. Här finns mycket pengar, som Inge Carlsson tydligen inte har anledning att räkna in i den sammanlagda summa som vi talar om. Vidare ger ju, som jag sade, verksamheten i Samhall en hel del, och dessutom ger lönebidragsanställningarna i idcella organisationer en del. Räkna ihop summan, Inge Carlsson, så kommer vi fram till ett helt annat resultat!

Det som är viktigt är att socialdemokraterna satsar på byråkrati, på tjänster och på administration, medan folkpartiet satsar på konkreta insatser, framför allt för de arbetshandikappade. Däri ligger skillnaden.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1987/88:15 om anslag till Arbetsmarknadsdepartementet m.m. (prop. 1987/88:100 delvis).

Beträffande detta ärende konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Statlig personalpolitik
m. m.*

12 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1987/88:16 om anslag till statlig personalpolitik m. m. (prop. 1987/88:100 delvis).

Statlig personalpolitik m. m.

Anf. 104 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 16 handlar om statlig personalpolitik. Till betänkandet är fogade tre reservationer. Jag skall bara säga några ord med anledning av dessa.

Den första gäller vissa trygghetsfrågor för lärare. Enligt avtal skall 4 milj. kr. varje år avsättas för den här verksamheten. Anne Wibble har i en motion påvisat att dessa pengar inte alls behövs i föreslagen omfattning. Det finns t. o. m. reservationsanslag på över 16 milj. kr., och det senaste budgetåret behövdes bara 1,4 miljoner.

Folkpartiet tillsammans med moderaterna menar därför att vi för nästa budgetår skall avsätta endast 1,3 milj. kr. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

I reservation 3 har vi i arbetsmarknadsutskottet tillsammans med de övriga två borgerliga partierna beträffande företagshälsovårdens förebyggande insatser framfört meningen att myndigheterna själva bör få betala i mycket högre grad än nu. Också det förslaget framförs i en motion av Anne Wibble. Det vill både centerpartiet och vi moderater instämma i. Jag ber således att få yrka bifall också till den reservationen.

När det gäller reservation 2 vill jag mer kraftfullt markera mitt missnöje. Reservationen bygger på en moderat motion, som har pekat på den stora olönsamhet varmed SIPU, institutet för personalutbildning, bedriver sin verksamhet. Där nämns att den verksamheten endast har ett överskott på 250 000 kr. Man skall veta att den verksamheten, som omfattar personalutbildning, konsultationsverksamhet genom seminarier, kurser, konferenser osv., har en omslutning på hela 70 milj. kr. Då borde överskottet vara ofantligt mycket mer.

Vi menar att SIPU skall utsättas för konkurrens. Vidare tycker vi att det är fel att statliga myndigheter nästan tvingas att utnyttja enbart SIPU. SIPU skall självfallet få sina uppdrag i konkurrens med andra utbildningsanordnare. Det kan medverka till en höjning av kvaliteten. Riksrevisionsverket borde faktiskt granska institutet, vilket vi har framfört i motionen. Det anförs också i reservationen, som jag ber att få yrka bifall till.

Anf. 105 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 16 och avslag på de tre reservationerna.

Låt mig göra några kommentarer i anslutning till reservationerna och

majoritetens ställningstagande.

I reservation 1 vill de borgerliga minska anslaget till trygghetsåtgärder för lärare med ungefär 2,7 milj. kr. Detta anslag disponeras av trygghetsnämnden. Här bör sägas att parterna nyligen har börjat diskutera hur trygghetsåtgärderna skall utformas. Det innebär att när det blir klart kommer det att bli betydligt större kostnader än det har varit hittills.

Jag vill konstatera att lärarna är en mycket utsatt grupp i dagens samhälle. Så är det inte bara i Sverige, utan det är ett faktum att detta gäller i hela västvärlden. Som exempel kan jag nämna att den enda tjänstemannagrupp vars arbetssituation ILO har tagit upp till diskussion är just lärarna. Det visar att det behövs resurser för att komma åt problemen. Vi tycker därför att det är underligt att de borgerliga vill minska resurserna för förbättring av lärarnas arbetssituation.

I reservation 2 beträffande SIPU anför de borgerliga – vilket Alf Wennerfors sade – att avkastningen är alltför låg. Moderaterna är naturligtvis intresserade av vinstmaximering här liksom på alla områden. I detta fall har givetvis andra motiv varit vägledande. Därför arbetar SIPU inte på samma villkor som den privata marknaden. Det anses att de avgifter som betalas räcker för att man skall få kostnadstäckning, vilket är tillräckligt. Det finns många motiv för det. Bl. a. minskas riskerna för att de små statliga myndigheterna inte har råd med personalutbildning. SIPU har en billig personalutbildning, som gör att små myndigheter kan följa med i samhällsutvecklingen vad gäller omstrukturering i samband med data osv. Därför är det givetvis viktigt att hålla en låg kostnadsnivå.

Det är inte så, Alf Wennerfors, att SIPU är olönsamt – inte alls. När det därför nämns att SIPU har en omslutning av 70 milj. kr. skall vi komma ihåg att den största delen utgör insatser för utbildning i u-länderna, inte i Sverige. Också där håller man avsiktligt kostnaderna mycket låga för att få ut så mycket som möjligt av utbildningen. Det är alltså fråga om sociala insatser.

Jag tror att SIPU i konkurrensen gott och väl mäter sig med vilket privat utbildningsföretag som helst. Jag har suttit i SIPU:s styrelse och haft möjlighet att under flera år följa verksamheten. Vilka är då fördelarna? Man får många fler utbildade, men jag tror också att man gör en samhällsekonomisk vinst när utbildningen kan ökas på detta sätt som bör räknas som minst lika bra som avkastningen av en enda myndighet.

Den tredje reservationen gäller Statshälsan. Där kräver de borgerliga motionärerna att myndigheterna skall ta ett större ansvar för finansieringen. Vi har föreslagit en successiv ökning av avgifterna. Vi är nu uppe i en avgift av 145 kr. per anställd och år som de statliga myndigheterna betalar för att vara med i Statshälsan. Det innebär 40 kr. höjning från föregående år. Det betyder inte full täckning, det är riktigt, men det är viktigt att vi får så hög anslutning som möjligt till företagshälsovården. En bättre företagshälsovård är en förutsättning för att man skall förbättra arbetsplatserna. En del av företagshälsovården går ut på kanske inte att bota människorna men att bota arbetsplatserna, så att man får verkligt bra förebyggande åtgärder så att människorna inte skadas.

Därför menar vi att det i inledningsskedet är mycket viktigt att få med så många statliga myndigheter som möjligt, så att man kan bedriva en effektiv

företagshälsovård över hela den statliga sektorn. Det tjänar vi samhällsekonomiskt på, och det är bättre för de anställda.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om det särskilda yttrandet av de borgerliga om förnyelsefonderna. Vi konstaterar att det inte finns någon reservation i år. För några år sedan hade de borgerliga en reservation, där de vägrade att ge anslag till förnyelsefonderna fastän det fanns ett redan ingånget avtal på arbetsmarknaden. Nästa år sade de borgerliga att avtalet skulle sägas upp trots att det redan var ingånget. Nu har de borgerliga nykratrat till och säger att vi skall avstå från att teckna nya avtal nästa år.

Det är bra att ni har kommit till den insikten att ni inte skall riva upp avtal. Det är en fördel för samarbetet på arbetsmarknaden att ni agerar så och inte kräver att avtal skall rivas upp.

Sammanfattningsvis vill jag anföra att samtliga dessa reservationer betyder mindre resurser till de statligt anställda. De föreslagna utformningarna av åtgärderna försämrar för de anställda. Jag tror att de ur samhällsekonomisk synpunkt inte på sikt innebär besparingar utan snarare tvärtom större utgifter. Samtliga dessa åtgärder avser förebyggande insatser på arbetslivets område.

Herr talman! Avslutningsvis kan jag inte frigöra mig från tanken att intresset för att privatisera en del av utbildningen finns bakom dessa ståndpunkter – som mer eller mindre väl dolda motiv.

Anf. 106 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag förstår inte hur Gustav Persson kan få det till att vi vill försämrare för de anställda och minska resurserna.

Den första reservationen handlar om att det finns reserverade medel på 16 miljoner som inte har använts, eftersom de inte har behövts. Om denna nämnd nu börjar röra på sig och skall se efter hur den kan göra av med pengarna finns det alltså 16 miljoner att ta av. Om det behövs mer i framtiden får vi väl resonera om det tänkbara anslaget.

När det gäller SIPU, statens institut för personalutveckling, skall dess verksamhet, oavsett om den bedrivs i landet eller utanför landet, ha en så hög kvalitet som möjligt. Och kvalitet, Gustav Persson, får man genom konkurrens – kvaliteten garanteras t. o. m. av konkurrens. Det kan väl Gustav Persson inte ha något emot.

De två sista meningarna i det särskilda yttrandet har vi tidigare framfört i reservationer och särskilda yttranden.

Anf. 107 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! 16 miljoner är inte särskilt mycket om det skall göras insatser för en stor del av lärarkåren i Sverige, utan det är en mycket liten summa. Jämfört med kostnaderna för sådana här insatser på avtalsområdet är det här en ytterst liten summa, Alf Wennerfors.

När det gäller SIPU har ingen, såvitt jag förstår, framfört att det inte är kvalitet på utbildningen. De statliga myndigheterna kan gå dit och få utbildning, men de behöver inte göra det om de inte vill. SIPU har en så stor efterfrågan från utlandet att man inte ens törs ta emot den på grund av att organisationen inte är så stor att man klarar det, och det visar väl att SIPU har utvecklad utbildning, som många tycker är bra.

Anf. 108 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag måste bara påminna Gustav Persson om den första reservationen och trygghetsfonderna för lärarna. Parterna var väl inte riktigt säkra på hur mycket som skulle behövas, men de kom överens om att föreslå att 4 miljoner skulle avsättas. Det visar sig några år senare att pengarna inte alls går åt och att det t. o. m. blir en reservation på 16 miljoner. Då måste väl också Gustav Persson inse att det skulle räcka med 1–2 miljoner, i stället för de 4 som ni envisas med att föreslå.

Anf. 109 GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! Jag sade i mitt inledningsanförande att parterna först nu har börjat förhandla om dessa frågor. Att det har blivit en reservation beror på att verksamheten inte har kommit i gång. I det perspektivet är t. o. m. 16 miljoner mycket litet, när man nu börjar göra insatser.

Anf. 110 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Det är en intressant uppgift som kammaren får här, dvs. att nämnden, som har varit verksam i flera år, först nu börjar komma i gång med sin verksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

13 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:38 om Europakonventionen och rätten till domstolsprövning i Sverige (prop. 1987/88:69).

Europakonventionen, m. m.

Anf. 111 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! För inte så många år sedan var Europakonventionen liksom kommissionen och domstolen i Strasbourg nära nog okända begrepp för den svenska allmänheten. I dag är läget annorlunda.

Många skulle vilja påstå att allt började med den fällande domen i det s. k. Sporrang-Lönnroth-målet i september 1982. Men det är, herr talman, bara delvis sant. Ursprunget till de fällande domarna – som har fått stor publicitet inte bara i Sverige –, de framtvingade förlikningarna och skadestånden ligger i den utveckling på lagstiftnings- och rättstillämpningsområdet som kulminerade i det s. k. lidbommeriet under 1970-talet. Den syn på individens integritet och rättigheter som då kom till uttryck skilde sig markant från synen i stora delar av Västeuropa.

Nu har ju svenskar en benägenhet att döma omvärlden efter hur det är här hemma. Vår så omtalade och omskrutna internationalism är en ganska tunn fernissa. Vad som hänt i Strasbourg har varit en nyttig påminnelse för självgoda svenskar.

Reaktionen på utvecklingen i Strasbourg har varit avslöjande för många

tänkesätt. Jag interPELLERADE två justitieministrar om vilka slutsatser vi i Sverige skulle dra av Sporrong-Lönnroth-målet. Den förste, Ove Rainer, medgav att många problem fanns och gav uttryck för en viss medvetenhet om detta och att man borde se närmare på följderna av Sporrong-Lönnroth-domen.

Men under ett år hände ingenting. Jag interPELLERADE en gång till. Rainer avgick mellan det att interPELLationen hade framställts och svaret skulle lämnas. Sten Wickboms första framträdande i riksdagen var när han svarade på min interPELLation. Hans svar var direkt nonchalant och gick ut på att han inte tyckte att det fanns anledning att säga eller göra något.

Detta var det i särklass torftigaste interPELLATIONSSVAR som jag hade hört lämnas i kammaren. Jag gick omedelbart och framställde interPELLationen på nytt och fick till slut litet mera besked om hur regeringen såg på den uppkomna situationen. Men i sak nonchalerade man utvecklingen, och ingenting hände på ett bra tag. Sedan kom ett antal fällande domar och förlikningar.

Nu har regeringen tvingats lämna en proposition som berör Europakonventionen och rätten till domstolsprövning i Sverige. En ny ordning kommer som ger möjlighet till överprövning i regeringsrätten av vissa beslut som regeringen och andra myndigheter meddelar i förvaltningsärenden. Beslut av regeringen kan helt enkelt överprövas av annan myndighet.

Frågan är nu om det lagförslag som vi förhoppningsvis trots allt skall anta uppfyller konventionens krav. Jag tror inte det. Regeringen har inte gjort mer än ett minimum. Slutet på det hela torde bli att man måste återkomma inom en nära framtid till riksdagen efter att om igen ha blivit vederbörligen avbasad i Strasbourg.

Detta är olyckligt. Vi har tillträtt konventionen, och vi har all anledning att hålla fast vid våra åtaganden. Visserligen hörs det gnäll från kanslihuset över konventionens innehåll och dunkelt tal om att vi kanske borde frånträda, men alla vet att detta inte är realistiskt. Ett frånträdande eller en vägran från svensk sida att uppfylla konventionsförpliktelserna skulle väcka en internationell skandal. Det räcker enligt min mening med det som redan har skett, t. ex. att Olof Palme vid ett besök i Strasbourg kallade Europadomstolen "en lekstuga för Gustaf Petrén". Det var ett uttalande som nog uppmärksammades, inte bara i Strasbourg utan runt om i Europa, och som sannierligen inte stärkte respekten för vårt land.

Vi får aldrig glömma bort att Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna är till för att skydda enskildas rättigheter och frihet. Det finns nämligen på sina håll en benägenhet att betrakta konventionen som ett instrument för att bara kritisera Sverige. Ingenting kan vara felaktigare. Det är enskilda människor det gäller, och uttalandena från regeringshåll, eller från socialdemokrater som Carl Lidbom, är djupt avslöjande för hur man ser på enskilda människors rättssäkerhet.

Det är faktiskt så att vårt rättssystem ibland leder till att enskilda människor råkar djupt i kläm utan möjlighet att få hjälp inom det svenska rättssystemets ram. Det är detta som är kärnpunkten. Många problem skulle kunna undvikas med en annan inställning till enskilda människors rättigheter.

Det finns därför i och för sig anledning att avslå propositionen och be regeringen återkomma med ett nytt och bättre förslag. Detta skulle emellertid innebära att de förslag av positiv natur som trots allt finns i propositionen skulle stoppas, och därför har vi från moderat håll inte yrkat avslag på propositionen utan i stället på ett antal punkter lagt reservationer.

Vilka de är framgår av betänkandet. Vi tror inte att vissa nämnder kommer att godtas som "domstolar" av Europakommissionen och därmed uppfylla konventionens krav. Här vill vi ha en ändring. Vi vill ha en utökad möjlighet till muntlig förhandling, något som man fäster stor vikt vid i Strasbourg. Vi tycker också det är rimligt att ha en fullföljdshänvisning så att människorna ges kännedom om och möjlighet att utnyttja den nya besvärsmöjligheten. Man riskerar att i slutänden mista sin rätt att klaga hos Europarådskommisionen, om man inte vet den nya gången i Sverige.

Vidare anser vi det väsentligt att frågan om ett införlivande av Europakonventionen i svensk rätt utreds. Slutligen pekar vi på förhållandet att svensk rätt i många hänseenden faktiskt anvisar regeringen eller förvaltningsmyndighet som sista instans. En överflyttning av ärenden till förvaltningsdomstol bör därför övervägas för en bättre samklang med Europakonventionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 5, 6 och 10.

Anf. 112 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Folkpartiet tycker att det är bra att medborgarna genom Europadomstolen har en säkerhetsventil som innebär att de kan få sin sak prövad i ett internationellt forum. Det är också bra för Sverige, som i många avseenden är provinsieilt, att få sina lagar och tillämpningen av dem granskade och genomlysta i ett internationellt rättssystem. Det bidrar till att inte göra oss hemmablinda. Vi i folkpartiet har svårt att förstå dem som inte tycker att Sverige har någonting att lära av någon annan. Vi förstår inte dem som tror att det är bra om vi avskärmar oss från inflytande utifrån. Den som tror att vi i dag skulle kunna stänga våra gränser för internationell påverkan inom rättstillämpningen har inte stor kunskap om varifrån vi fått våra grundläggande idéer och vår rättstradition.

Vi skall försöka att glömma lektugediskussionen om Europadomstolen, men trots det är det inte utan att man vid olika tillfällen hos socialdemokratin kan spåra en rädsla för och en direkt ovilja mot att ta Europadomstolen och Europakonventionen på riktigt allvar.

Det avspeglas också i det förslag vi nu fått från regeringen. Socialdemokraterna föreslår minsta möjliga anpassning för att söka blidka domstolen och ministerrådet. De flesta domarna i domstolen har handlat om de klagandes rätt att få sin sak prövad inför domstol i stället för hos olika förvaltningsmyndigheter. Nu införs alltså en möjlighet till en överprövning hos regeringsrätten av regeringens eller andra myndigheters beslut i förvaltningsärenden. Det är mycket oklart huruvida detta räcker för att uppfylla kravet på domstolsprövning i artikel 6 i konventionen. Vi har inte velat motsätta oss förslaget men är ytterst tveksamma till om det löser medborgarnas problem.

Det finns en påtaglig ovilja hos socialdemokraterna mot att ta ett rejält tag i dessa frågor. Vi har från folkpartiets sida föreslagit ett åtgärdsprogram på

flera fronter men vi har inte fått stöd för det i utskottet.

Folkpartiet har under en följd av år föreslagit att enskilda skall få möjlighet att få rättsenligheten i förvaltningsbeslut domstolsprövade genom s. k. rättsbesvär. När vi har fört fram det kravet har det gällt hela förvaltningssektorn. Det av regeringen nu föreslagna överprövningsinstitutet begränsar kraftigt antalet ärendetyper. Den nu föreslagna överprövningen är ett steg i rätt riktning mot folkpartiets förslag, men det räcker inte.

Den andra delen i programmet kräver att ett väsentligt större antal beslut skall flyttas från myndigheterna till domstolarna. I Sverige avgörs ett osedvanligt stort antal ärenden av regering eller förvaltningsmyndighet som sista instans. I många fall skulle en förvaltningsdomstol kunna vara sista instans i stället. Vi önskar en systematisk genomgång av den typen av ärenden. Någon sådan har inte gjorts i utredningen, och moderaterna och vi har tvingats reservera oss i utskottet.

Den tredje delen i programmet går ut på att avreglera så att myndigheterna inte behöver fatta några beslut alls. Då undanröjs ju risken att över huvud taget komma i konflikt med några bestämmelser i Europakonventionen, och vi behöver inte bekymra oss om huruvida det skall vara en myndighet eller en domstol som skall fatta besluten. Det finns en rad tillståndsprövningar som omedelbart skulle kunna avskaffas helt eller delvis. Det gäller bl. a. förköpslagen, jordförvärvslagen, etableringstillstånd för läkare och tandläkare och liknande, yrkestrafiklagen och lagen om biluthyrning. Flera av dessa lagar är obehövliga och en nagel i ögat på många medborgare. De har dessutom förorsakat lidande för många människor på grund av en fyrkantig och ibland felaktig tillämpning av lagarna. Tillämpningen av dem har också förorsakat många anmälningar till Europadomstolen.

Ett genomförande av ett sådant här program skulle öka rättssäkerheten i Sverige, och vi skulle på allvar ta tag i den kritik av vårt system som ligger i Europadomstolens utslag. Det är ju en av märkligheterna med regeringens förslag att regeringen inte har utarbetat det för att öka rättssäkerheten, utan det handlar bara om att i något slags formell mening försöka uppfylla konventionskraven.

Vi har också haft synpunkter på det nu framlagda förslaget. Vi tycker det görs märkliga undantag för vissa myndigheter från att omfattas av överprövningsmöjligheten. Regeringen försöker göra om ett antal nämnder och myndigheter till domstolar. Det är högst tvivelaktigt om Europadomstolen skulle godkänna dessa kvasidomstolar som domstolar i konventionens mening. Dessutom tycker vi att det bör finnas ökade möjligheter till muntlig förhandling i regeringsrätten och att utslag i domstolen skall vara vägledande för svenska myndigheter. Det är rimligt att om någon t. ex. tilldömts skadestånd i domstolen så skall andra svenska medborgare som behandlats på samma sätt också kunna få det.

Herr talman! Det är en lång kö av förtvivlade människor som ringlar framför Europakommissionens och domstolens dörrar. Jag har träffat några av dem. Några är starka och stidslystna, andra kuvade men fortfarande med ett visst hopp. Men allra värst är det att träffa dem som givit upp, som hamnat mellan två stolar och inte ser någon väg ut och inte orkar driva sin sak vidare. Kampen för en ökad frihet, för mindre av regleringar och tvång och ännu

bättre rättssäkerhet är en kamp för de många människorna i Sverige.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 7, 9, 10 och 11.

Anf. 113 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Från centerpartiets sida har vi år efter år krävt utredning och förslag om möjlighet till domstolskontroll av sådana förvaltningsbeslut som nu inte kan bli föremål för prövning av domstol. Vi har därvidlag inte enbart sneglat på utslagen i Europadomstolen, utan vi har sett detta som en viktig rättssäkerhetsfråga över huvud taget. Det är ju i de flesta länder vanligt att även förvaltningsbeslut kan prövas i domstol. Vi tycker att vi borde undersöka om det inte finns skäl att lämna vår månghundraåriga ordning med förvaltningsbeslut för att övergå till det som är mer vanligt utomlands. Vi har uttryckt den meningen att vi tror att detta skulle öka rättssäkerheten helt allmänt.

Det har också länge stått klart att om vi skall kunna leva upp till den tolkning av Europakonventionen som domstolen numera har gjort i en rad fall är det också av det skälet nödvändigt att ändra den svenska ordningen. Vi har, som här redan nämnts, blivit fällda flera gånger, i en hel del fall uteslutande, kan man säga, av det skälet att den klagande inte har haft chansen att få sin sak prövad av domstol. Det är alldeles uppenbart att vill vi fortsätta och vara med, och vill vi bli respekterade för att vi tar hänsyn till konventionen måste vi anpassa vår lagstiftning.

Vi har nu fått ett förslag från regeringen som är avsett att tillgodose centerkravet i denna senare del. Vi har i vår motion sagt att vi under förhandenvarande omständigheter accepterar den ordning som har föreslagits, eftersom ett avslag av propositionens förslag skulle innebära att hela frågan skjuts på framtiden. Det tycker vi inte att vi vill medverka till.

Samtidigt har vi naturligtvis noterat att det är tveksamt om den ordning som nu föreslås, dvs. med möjlighet att på vissa villkor gå till regeringsrätten, är till fyllest om man ser till de krav som ställs i Strasbourg. Men det beslut som nu kommer att fattas bör, tycker vi, då inte föranleda att vi hejdar utvecklingen på det här området. En brist i det förslag som lagts fram är nämligen att det inte har föregåtts av någon ordentlig utredning. Det har inte företagits någon ordentlig analys av de domar som har fällts i Europadomstolen mot Sverige och mot många andra länder – vi är ju inte ensamma om att bli fällda i Europadomstolen. Man borde ha gjort en kvalificerad analys av de domarna, menar vi.

Vidare borde man ha tagit upp till granskning den ordning som man har i en hel del andra länder, bl. a. våra nordiska grannländer Danmark och Norge, och sett om vi inte där kunnat få ledning för en allmän reformering av vårt system på det här området i syfte att, oavsett om det krävs av Europakonventionen eller ej, öka rättssäkerheten i vårt land.

Vi har därför i vår motion krävt att man här skall gå vidare med utredningsverksamhet, och det kravet återkommer i kortfattad form i reservation nr 4, som för vår del är den av våra reservationer i utskottsbetänkandet som vi fäster störst vikt vid. Vi tycker att vi inte bör nöja oss med vad som nu sker, oavsett om det kommer att godtas av Europakommissionen och

Europadomstolen eller ej.

Vi tycker att det också finns ett alldeles särskilt skäl att omedelbart gå vidare, nämligen att den här lagstiftningen är ett slags provlagstiftning – den skall gälla, heter det, till 1991, om jag inte missminner mig. Även från regeringens sida inser man således att det kan finnas behov av en översyn inom en ganska nära framtid, och då tycker vi att det skulle vara illa om den översynen inte grundade sig på en genomgång av det slag som vi har krävt i vår motion.

Sedan kan man helt allmänt säga att vår anslutning till Europakonventionen och accepterandet av utslagen i kommissionen och i domstolen inte är utan problem. Jag tror att man bör föra en litet mer allsidig diskussion om de problem som kan uppkomma i framtiden på andra punkter än de rent formella, som vi här i huvudsak – på grundval av propositionen och utskottsbetänkandet – uppehåller oss vid.

Det är ju alldeles givet att Europakonventionen delvis grundar sig på en annan rättstradition än den vi har. Det är naturligtvis inte givet att den rättstraditionen i alla avseenden är överlägsen vår.

Jag måste säga att jag har blivit litet ängslig när jag har sett utslagen i en del s. k. barnhämningsfall – den som läser de resonemang som ligger till grund för dessa utslag finner det uppenbart att man här grundar sig på en annan syn på barnets ställning i samhället än vi har. För min del tycker jag att det inte har varit så lyckligt att regeringen i ett par fall har gått med på förlikningar. Det innebär att argumentationen i de fallen så att säga blir hemligstämplad och att man inte får någon slutlig domstolsprövning av dem. Det hade kanske varit bättre om man hade låtit det gå ända till domstolsprövning, så vi hade fått ett dokument att studera.

Nu har vi fått ett sådant när det gäller det s. k. fallet Olsson. Det är i sig ganska intressant – domstolsutslaget i sig underkänner inte den svenska lagstiftningen och underkänner i stort sett inte heller domstolarnas agerande i frågan. Däremot finner man att verkställigheten av beslutet av de sociala myndigheterna och domstolarna inte varit tillfredsställande. Barnen har placerats fel enligt synen i domstolsutslaget.

Men helt allmänt är det klart att det kan uppstå kollisioner av det här slaget. Familjerätten är ju mycket starkt betonad i Europakonventionen. Det är klart att vi här i Sverige också bör hålla på familjen – och det gör jag. Men vad vi i vårt land har lyft fram alldeles speciellt när det gäller det rättsliga skyddet är skyddet för barnen. Det har då med anledning av de utslag och förlikningar som gjorts i vårt land uppstått en viss diskussion om hur man skall förhålla sig i de här fallen. Vårt förhållande till Europakonventionen och den domstolsorganisation som finns är kanske, vill jag säga, inte så oomplicerat som man skulle kunna tro om man lyssnar till Anders Björck och Birgit Friggebo.

I anslutning till föreliggande förslag och i anslutning till de motioner som har väckts har man återigen lyft fram tanken att man skulle inordna Europakonventionen i den svenska grundlagen – vi skulle här så att säga få dubbla grundlagar. Jag måste säga att jag av olika skäl är mycket skeptisk till den tanken.

Jag menar för min del – det har vi från centerpartiets sida flera gånger

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Europakonventionen,
m. m.*

framhållit i motioner och från kammarens talarstol – att det är viktigt att vi har en grundlag som är så klar, redig och lättydd som möjligt. Vi har också här i riksdagen krävt att vi skall utreda de bestämmelser i grundlagen där vi här i kammaren har tvistat om grundlagens relevans. Vi har tyckt att det är olyckligt att vi skall invecklas i sådana tvister.

Det är alldeles uppenbart att om man inordnade Europakonventionen i den svenska grundlagen, skulle vi direkt få ett oändligt antal fler sådana tvister här i Sverige. Det är ju inte så, som en del tycks tro, att Europakonventionen är något glasklart, enkelt dokument. Den utveckling som har skett under senare år visar också att den kan tolkas på olika sätt.

När vårt land anslöt sig till konventionen, ansåg man från svensk sida – jag var inte med då – att den svenska lagstiftningen väl korresponderade med Europakonventionen. Man gjorde något undantag på undervisningsområdet, om jag inte missminner mig. Annars ansåg man inte att det var något problem. Därefter har den ena tilläggskonventionen efter den andra antagits, och vi har ansett att vi utan vidare kunnat ansluta oss till dem.

Sedan inträffar då det att domstolen gör en prövning på ett sätt som inte utan vidare kunnat förutses. Det kan domstolen naturligtvis göra, eftersom Europakonventionen är så pass allmänt hållen i de olika paragraferna, dvs. det blir till slut domstolen som bestämmer vad som är det reella innehållet i konventionens bestämmelser.

Så jag tycker att det beslut som vi fattar i dag egentligen borde vara inledningen till en mera genomgripande analys, debatt och utredning utan skygglappar. Vi måste naturligtvis anpassa oss efter en konvention som vi har anslutit oss till, men vi måste under alla omständigheter försöka analysera vad detta innebär och vilka konsekvenser det får för vår uppfattning på en del viktiga områden.

Trots att vi tillstyrker själva huvudförslaget i propositionen, har vi olika reservationer. Jag har redan nämnt en som jag tycker är viktig från centerpartiets synpunkt, nämligen att vi skall gå vidare och sätta i gång ett seriöst analysarbete på det här området.

Sedan finns det en del brister i förslaget som sådant, i varje fall en del inslag som har ansetts kunna vara brister av sådant slag att förändringen inte kommer att godtas av kommissionen och domstolen. Här har vi från centerpartiets sida anslutit oss till motionskrav från moderaterna och folkpartiet. Det gäller reservationerna 1 och 2.

Vad beträffar andra krav som kan ställas i det här sammanhanget är det klart att helt allmänt är det bra om vi kan flytta över beslut från regeringen till förvaltningsmyndigheter, om vi kan över huvud taget rationalisera det svenska regelsystemet. Det är en fråga som vi har haft uppe i andra sammanhang, där jag har haft möjlighet att vara ganska utförlig i min argumentation, så jag skall inte fullfölja den vid det här tillfället.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de reservationer som Bengt Kindbom och jag finns med på.

Anf. 114 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Självklart är det bra att det finns en Europakonvention om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Och självklart skall vi följa

den konventionen och respektera de beslut som kommissionen och domstolen i Strasbourg kommer fram till. Men samtidigt måste jag säga att jag ser med stor oro på att kommissionen och domstolen ger sig in på allt fler områden, också sådana där det finns skilda politiska och nationella värderingar och som inte i egentlig mening gäller de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna.

Det handlar om ekonomiska frågor, där den svenska riksdagen kan vara delad i två läger och där jag tycker att de svenska väljarna snarare än Europadomstolen bör vara skiljedomare. Expropriationslagstiftningen är en sådan fråga där jag ifrågasätter Europadomstolens kompetens att bedöma hur vi skall bära oss åt här i Sverige.

En annan fråga är barnens rättigheter i vårt land. Vi har en lagstiftning som skall skydda barn som far mycket illa och svårt skadas. Det förekommer tyvärr, som vi alla vet, alltför många sådana fall. Det finns länder där barnens rättigheter väger mycket lätt i jämförelse med föräldrarnas. Hos oss har vi mer eller mindre framgångsrikt försökt balansera barnens och föräldrarnas rättigheter. Det är en mycket svår fråga, men jag är inte övertygad om att en aldrig så lagfaren turkisk domare i Europadomstolen är mer kompetent att avgöra hur man skall balansera den här frågan än demokratiskt valda organ eller myndigheter i vårt eget land.

Jag noterar, herr talman, med stort intresse och sympati Bertil Fiskesjös synpunkter på den frågan, som är en komplicerad fråga.

Om kommissionen och domstolen inte strikt håller sig till vad som kan betraktas som grundläggande mänskliga fri- och rättigheter utan ger sig in på vad som är normala politiska kontroverser eller nationellt skiljaktiga värderingar som måste anses acceptabla, tror jag att domstolens och kommissionens auktoritet försvagas, vilket vore sorgligt, för vi behöver den här internationella konventionen och rättskipningen.

En konvention och en domstol som blir ett tillhygge i en snäv partipolitiserande debatt i Sverige mellan arbetarpartierna och de borgerliga partierna i stället för att vara ett konsensusskapande organ kring de grundläggande mänskliga och demokratiska fri- och rättigheterna förfelar sitt syfte. Då försvagas domstolens auktoritet, och då riskerar kampen för de grundläggande mänskliga och demokratiska fri- och rättigheterna att skadas.

Jag skall inte, herr talman, kvälja dom här från talarstolen. Sverige har förlorat några mål inför domstolen, och det finns delar av vår lagstiftning som lär stå i mindre god överensstämmelse med Europakonventionen. Från vpk:s sida tycker vi att regeringens förslag om hur man skall anpassa vår lagstiftning till Europakonventionen är i huvudsak väl avvägt. Den borgerliga kritiken mot propositionen tycker vi är obefogad.

Vi i vpk har försökt att sakligt studera och bedöma de borgerliga motionerna. På en punkt har vi tagit intryck. Vi har funnit att den moderata partimotionen i ett avseende har fog för sig. Det gäller kravet att avgöranden som kan bli föremål för rättsprövning skall vara försedda med besvärshänvisning.

Det borde vara en självklar del av myndigheternas serviceskyldighet, anser vi, att den som enligt den nya ordningen kan begära domstolsprövning av ett beslut skall underrättas om detta i samband med beslutet. Utskottet säger att

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Europakonventionen,
m. m.*

frågan måste ägnas stor uppmärksamhet framöver. Men varför inte i stället på en gång bifalla det rimliga yrkandet i motionen?

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 3 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 115 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp) replik:

Herr talman! Bo Hammar har redovisat en kritisk syn på Europadomstolens eventuella utslag om Sveriges lagstiftning och vår politiska rätt att fatta olika beslut här i Sverige. Han delade ut några allmänna slängar om när det kunde vara farligt att inkräkta på vår suveränitet. Han nämnde därvid ekonomiska frågor. Såvitt jag känner till har domstolen värt sig för att ta ställning just i frågor som kan beröra politiska värderingar eller valet av ekonomiska system i de olika länderna. Jag har inte sett någon tendens till att domstolen gått i en sådan riktning.

Bo Hammar nämnde expropriationer. Domstolen godtar expropriation som medel. Vad man har haft synpunkter på är att expropriationshot kan ligga som en död hand år ut och år in över en fastighet eller ett markstycke. Man bör ha vissa tidsgränser inom vilka myndigheterna kan fullfölja expropriationen. Förfaller dessa kan man återkomma och aktualisera expropriation igen. Är det något fel i detta?

När det gäller barnomhändertaganden har domstolen sagt att den svenska lagstiftningen uppfyller konventionens krav. I något utslag har man kritiserat tillämpningen. Här det enligt Bo Hammars uppfattning varit något fel på domstolens hittillsvarande utslag när det gäller omhändertagande av barn? Har de inkräktat på den svenska synen på att barnen är viktiga i familjelivet?

När det gäller ett utslag i ett mål om barnomhändertagande var det faktiskt Turkiet som stödde Sverige, när Sverige försökte försvara de beslut som hade tagits här och som vårt land sedan blev fällt för i domstolen. Försök inte att skrämja oss med uppgifter om att andra länder skulle ha stött Sveriges mening i vissa frågor!

Anf. 116 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Det är oerhört viktigt att vi har en bred samstämmighet kring de grundläggande frågorna om mänskliga fri- och rättigheter och om de demokratiska rättigheterna, press- och yttrandefrihet och många andra rättigheter, som jag inte behöver räkna upp här. Det är också bra att vi är anslutna till internationella konventioner som reglerar dessa rättigheter. Härigenom kan vårt handlande prövas, och vi kan också fällas om vi skulle bryta mot konventionernas principer.

Men problemet uppstår om en internationell domstol ger sig in på andra frågor, som är politiskt mera kontroversiella och som vi som olika partier har skilda synpunkter på, t. ex. ekonomiska frågor, expropriationslagstiftning och andra bedömningsfrågor. Jag tror att det under sådana förhållanden blir mycket problematiskt, och jag tror att domstolens auktoritet då skadas, som jag sade tidigare. Jag tror också att hela denna tanke om samstämmighet om grundläggande principer, som vi internationellt kan reglera i konventioner och avtal, då försvagas.

Jag skall inte gå in på enskilda fall av barnomhändertaganden, men det

gäller komplicerade frågor som kan föranleda olika värderingar. Jag tycker kanske inte att Europadomstolen skall fördjupa sig alltför mycket i sådana frågor och säga att ett visst handlande är rätt eller fel. Det gäller svåra avvägningsfrågor, där vi har olika traditioner i olika europeiska länder.

Till slut måste jag ge Birgit Friggebo en poäng: jag trodde faktiskt att den turkiske domarens ställningstagande var ett annat – på den punkten hade jag inte läst på ordentligt.

Anf. 117 BIRGIT FRIGGEBE (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det verkar som om Bo Hammar över huvud taget inte har läst på. Jag frågade honom om han anser att det varit något fel i de domstolsutslag som vi har sett hittills. De har inte varit särskilt många, och man kan därför faktiskt försöka bilda sig en uppfattning genom att läsa dem.

Bo Hammar säger att han tror att det kan vara bekymmer eller att det kanske kan bli bekymmer, och det är inte särskilt mycket till stöd för alla de människor som faktiskt har drabbats av felaktiga beslut här i Sverige och som vänder sig till domstolen. Det är en ganska viktig politisk attitydfråga huruvida man hela tiden försöker att värja sig genom att säga att det kanske är bekymmersamt och kanske farligt att vi skall ha den här möjligheten för enskilda människor att få sin sak prövad eller huruvida man faktiskt menar att det är bra att de kan få gå till denna domstol.

Anf. 118 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Jag har här sagt till Birgit Friggebo att jag inte tycker att det är så fruktbart att i detalj diskutera de enskilda fallen. Jag har också sagt att jag inte riktigt kan förstå varför Europadomstolen skall syssla med vissa frågor av typen Sporrang-Lönnroth-målet och omhändertagandet av barn. Jag tycker inte att det är en rimlig ordning att vi skall ha en Europadomstol och en kommission för mänskliga rättigheter som ägnar sig åt denna typ av frågor. Domstolen bör i stället syssla med frågor som gäller de grundläggande mänskliga och demokratiska fri- och rättigheterna, som de flesta av de europeiska länderna är överens om.

Andre vice talmannen anmälde att Birgit Friggebo anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 119 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! För något år sedan besökte konstitutionsutskottet Strasbourg, och vi hade då tillfälle att på platsen sätta oss in i arbetet hos de två särskilda organ som har att övervaka efterlevnaden av Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Dessa organ är den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna och den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Sverige är sedan 1952 bundet av den nämnda konventionen, som innehåller bestämmelser om ett antal fri- och rättigheter.

Jag måste säga att jag vid vårt besök i Strasbourg, där vi hade tillfälle att diskutera t. o. m. med domstolens ledamöter, ingalunda fick ett intryck av att Sverige betraktas som någon syndabock i det europeiska samfundet. Man

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Europakonventionen,
m. m.*

framställer där inte Sverige som särskilt dåligt när det gäller att följa konventionen. Tvärtom upplevde jag vid samtal med domstolens ledamöter att de hade en hög uppskattning av svensk rättsordning.

Jag kan i detta sammanhang även instämma med Birgit Friggebo. Jag fick tala med ordföranden, ett justitieråd från Norge, som inte fann det rimligt att man tog upp t. ex. löntagarfonder och liknande frågor vid denna domstol. Den skulle inte utnyttjas på det sättet.

Samtidigt som jag upplevt detta vill jag också säga att det är riktigt att vi inte skall slå oss för vårt bröst och tycka att vi är så bra. Vi skall inte heller – och det var sympatiskt att höra Bertil Fiskesjö säga det – huka oss för mycket. Vi skall ha respekt för vår egen lagstiftning och vår egen lagstiftningstradition.

Jag hörde häromdagen i radion en diskussion om den förändring som efter påpekande av Europadomstolen skett av proceduren för anhållande och häktning. Lagman Carl-Anton Spak, chefen för den största domstol som vi har, Stockholms tingsrätt, tyckte inte att den nya ordningen var så särskilt mycket att skryta över. Han ifrågasatte t. o. m. om inte rättssäkerheten har minskat litet efter förändringen.

Låt oss alltså ha en nyanserad syn på dessa frågor. Jag tycker också att man kan se litet historiskt på denna fråga. Det verkar av beskrivningen av det förhållandet att regeringen nu som sista instans har avgjort en mängd ärenden nästan som om denna ordning skulle vara en socialdemokratisk uppfinning. Så är inte alls fallet. Den har en historisk bakgrund, nämligen att denna möjlighet var förbehållen konungen.

Vi kan se på hur vi bedömde den här konventionen när vi anslöt oss till den. Då ansåg vi att exempelvis bestämmelserna i artikel 6 i full utsträckning täcktes av vår rättegångsbalk, och vid den tidpunkten förutsattes att uttrycket "civila rättigheter och skyldigheter" syftade på sådant som traditionellt brukar räknas till civilrätten.

Det nya som har hänt – vilket vi faktiskt diskuterade öppet vid vårt besök i Strasbourg – är att den europeiska domstolen nu i flera fall har ansett att även tillämpningen av vissa regler i den offentliga rätten som rör förhållandet mellan enskilda människor och det allmänna gäller civila rättigheter och skyldigheter i den mening som avses i konventionen.

Historiskt har vi haft en kompetensuppdelning mellan regeringsrätten och regeringen som gått ut på att ärenden av huvudsakligen rättslig karaktär borde gå till regeringsrätten, medan andra ärenden skulle prövas av regeringen. Det handlade här också om den gamla synen på kungens roll. Fram till grundlagsreformen 1975 utfärdade regeringsrätten, liksom regeringen och högsta domstolen, sina beslut i kungens namn, och det kan väl inte vara någon dålig ordning, Anders Björck.

Denna utveckling i det förflutna förklarar att någon generell rätt till domstolsprövning av förvaltningsbeslut inte har funnits i vårt land. Det finns alltså en historisk förklaring. Domstolsprövningen av förvaltningsbeslut har i stället utvidgats successivt. Det har vi varit med om i konstitutionsutskottet, under alla de år som jag suttit med där. Jag vill peka på förvaltningsreformen på 70-talet. Vidare har uppgiften att pröva överklaganden av förvaltningsbeslut på allt fler områden flyttats från regeringen till förvaltningsdomstolar-

na. Riksdagen fastställde år 1984 riktlinjer i syfte att befria regeringen från ytterligare förvaltningsärenden.

Den proposition som nu har lagts fram och som behandlas i detta betänkande utgår från principen att svensk lag med minsta möjliga eftersläpning skall motsvara våra internationella förpliktelser. Rättsfallen från Europadomstolen pekar på att det måste finnas en möjlighet till domstolsprövning i en del grupper av ärenden där regeringen eller en förvaltningsmyndighet i dag är högsta eller enda prövningsinstans, t. ex. i fråga om expropriations-, förköps- och jordförvärvslagstiftningen.

När vi skall lösa problemet behöver vi göra klart för oss att frågan inte är särskilt enkel att klara av. Om man följer rättsfallen i Strasbourg kan man faktiskt känna oro över att man inte riktigt vet hur stort inflytande svensk riksdag släppte ifrån sig då konventionen undertecknades. Det beror på att rättsfallen ger ett allmänt intryck av att den europeiska domstolens praxis är stadd i en utveckling som nu inte kan överblickas. Vad det betyder skulle egentligen kunna vara ett argument för att inta en avvaktande hållning till varje ändring till dess att praxis har stabiliserat sig. Men regeringen har inte valt den vägen, och det tycker jag är bra. Den har redan nu – när man i mån av förmåga kunnat överblicka domstolens praxis i dag – velat säkerställa att svensk rätt motsvarar krav på tillgång till domstolsprövning enligt konventionen.

Den väg som regeringen har valt och som utskottet har följt är att skapa en mer generell möjlighet att få förvaltningsbeslut domstolsprövade. Regeringsförslaget innebär sålunda att ett avgörande i ett förvaltningsärende som inte kan komma under någon annan domstols prövning skall kunna överprövas i regeringsrätten, om ärendet rör något förhållande som avses i 8 kap. 2 eller 3 § regeringsformen, dvs. rör tillämpningen av civilrättsliga eller betungande offentligrättsliga normer.

Regeringen har inhämtat lagrådets yttrande över förslaget till lag om rättsprövning av vissa beslut och förslag till andra lagändringar. I yttrandet behandlas bl. a. frågorna om förslagen innebär en domstolsprövning, som kan anses motsvara konventionens krav och om förslagen kan genomföras utan grundlagsändring. Lagrådet besvarar båda dessa frågor jakande.

Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan, vilket också innebär ett ställningstagande till inte bara följdmotioner till propositionen, utan också några andra förslag som har väckts inom ämnesområdet Europakonventionen under den allmänna motionstiden.

Jag skall inte här gå in på några detaljer mer än det som gäller det som både Anders Björck och Bo Hammar tog upp om fullföljdshänvisning. Vi menar där att starka skäl talar för att man skall använda en annan väg, dvs. att man skall informera om det nya rättsprövningsinstitutet och ge den informationen en sådan bredd och omfattning att den verkligen når ut till allmänheten. Vi har inhämtat att justitiedepartementet förbereder sådan information till berörda myndigheter och allmänheten om den nya lagstiftningens innehåll.

När det gäller svensk rätts förhållande till Europakonventionen och förslaget om ett införlivande av Europakonventionen i svensk rätt kan jag – i varje fall i den senare delen – hänvisa till Bertil Fiskesjös anförande. Vi står varandra nära på den punkten. Jag kan inte se en inkorporering i svensk lag

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Europakonventionen,
m. m.*

av något som inte är så pregnant, och den här konventionen kan aldrig bli särskilt pregnant. Det skulle inte innebära någon förbättring.

Jag vill sedan kommentera förslaget om att göra en mer generell utredning om hur vår lagstiftning förhåller sig till konventionen. Man bör naturligtvis successivt följa förändringarna, men jag vill göra den kommentaren att med hänsyn till hur konventionens kontrollapparat fungerar skulle en sådan utredning till vissa delar inte vara meningsfull. Jag hänvisar då till vad jag tidigare sagt om utvecklingen av domstolens praxis. Det är nästan omöjligt att på förhand, med tillräcklig grad av säkerhet, kunna förutse domstolens ståndpunkt. Som justitieministern påpekar blir de antaganden som en eventuell svensk utredning skulle kunna göra i detta hänseende av föga värde. Även för framtiden får man välja linjen att noga följa domstolens avgöranden i konkreta fall.

Jag yrkar avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Anf. 120 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är ingen hemlighet att man från socialdemokratiskt håll har varit mycket tveksam till utvecklingen under senare år. Det räcker med att ta del av en av rörelsens stora ideologers, ambassadör Carl Lidboms, olika utfall mot konventionen och hur den har tillämpats. Av dessa utfall får man lätt intrycket att Europadomstolen i Strasbourg med jämna mellanrum vilt skulle klippa till Sverige och hederliga, blåögdade svenskar. Så förhåller det sig faktiskt inte. Domstolen i Strasbourg är utomordentligt försiktig i sina domslut. Man gör faktiskt en mycket försiktig tolkning av den konventions-text som finns och ger sig sannerligen inte ut på några extraturer. Sanningen är att målen i allmänhet avisas. Det är endast i utomordentligt begränsad omfattning som man dömer Sverige och andra länder. Men om och när detta sker vill jag påstå att domstolen står på mycket fast grund.

Vad man inte har diskuterat här i dag är det som egentligen är det väsentliga: Har domsluten i Strasbourg under de senaste åren varit till fördel eller till nackdel för den enskilde i vårt land? Detta är huvudfrågan, det är ju där vi har vårt ansvar. Har svenska medborgare vunnit eller förlorat på domsluten i Strasbourg? Har de förlorat på att man har stärkt skyddet mot expropriation? Har de förlorat på att man har infört nya bestämmelser för anhållande och häktning? Har de förlorat på att beslut skall kunna överklagas i domstol?

Mitt svar på dessa frågor är självfallet nej. Svenska medborgare, enskilda människor, har vunnit på den utveckling som är i gång. Detta förtogs totalt i dagens debatt.

Vi får aldrig glömma bort att detta inte går att uteslutande ses ur ett svenskt perspektiv. Vi har en svensk domare i domstolen och en svensk är medlem i kommissionen, som är första instans. Dessa svenskar är ju med jämna mellanrum med och dömer andra länder därför att de helt enkelt tycker att deras rättsuppfattning ligger en bit ifrån den vi anser vara normal när vi skall tolka konventionen.

Man får heller inte glömma bort att det som sker i Strasbourg är fråga om ett givande och tagande. Detta är inte på något sätt inriktat mot Sverige. Låt

oss ha en nyanserad syn på detta, sade Olle Svensson. Jag delar helt och hållet den uppfattningen. Det här är inte på något sätt fråga om några generalangrepp mot Sverige från Europadomstolens sida. Men när vi råkar bli fällda har vi en skyldighet att precis som alla andra länder – från Turkiet till Sverige – respektera de domstolsutslag som fälls i Strasbourg.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Europakonventionen,
m. m.*

Anf. 121 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill understryka att den huvudlinje som jag argumenterade för innebär att vi här skulle gå längre eller i varje fall undersöka möjligheterna att gå längre än regeringsförslaget när det gäller att möjliggöra för den enskilde att få förvaltningsbeslut prövade i domstol. Som grund för att här kunna gå längre menar jag att vi borde utreda vidare och göra en seriös bedömning av det rättssystem som man har på detta område i t. ex. våra grannländer. Man borde naturligtvis också göra en ordentlig tolkning av de domstolsutslag som har fällts i Europadomstolen mot inte bara oss utan också mot andra länder, eftersom även dessa beslut påverkar våra egna möjligheter att lagstifta – alla länder skall ju rätta sig efter de domar som har fällts i Europadomstolen.

Det är väl i och för sig riktigt att utslagen hittills har varit få. Jag vet inte hur många det har hunnit att bli. Det kan kanske röra sig om ett trettio–fyrtiotal – det kan kanske finnas någon annan av er andra som har bättre kunskaper, men när jag för något år sedan fick papper om detta tror jag att antalet låg där omkring. De flesta anmälningarna avvisas ju, som Anders Björck sade. Man kan här kanske flika in att det inte är tillfredsställande om man från svensk sida ger enskilda människor intrycket att de får rätt bara de går till Europadomstolen. Det finns ju också i detta sammanhang naturligtvis – om jag får ta till ett hårt uttryck – ett visst *geschäft*. Besvikelsen skulle ju bara bli större, om man har lagt ned mycket tid och stora pengar på att dra ett ärende till Europadomstolen som i Sverige från början hade varit dömt att misslyckas. Mot den breda allmänheten borde man här kanske resa ett litet varningens finger, eftersom – precis som Anders Björck nyss sade – de allra flesta anklagelser avvisas.

Efter att ha lyssnat till Olle Svenssons anförande har jag svårt att förstå varför man här inte vill göra en ordentlig utredning och därigenom ha en höjd beredskap inför nästa beslutstillfälle, som ju inte ligger särskilt långt fram i tiden. Vi skulle också behöva en hög beredskap om det nu skulle vara så, som många har befarat och som det också har givits uttryck för i motionerna, att de åtgärder som vi nu vidtar inte är tillräckliga för att tillgodose det enligt Europakonventionen formella kravet på att förvaltningsbeslut skall kunna prövas i domstol.

Man kan inte utan vidare vifta bort att det i vissa fall kan bli problem, och det var för den skull som jag tog upp den sidan i mitt inledningsanförande. Beträffande det senaste fallet med hämtning av barn säger man i någon skrivning att det är först när skada har inträffat som det kan bli anledning att ingripa. Men den synen har vi i Sverige inte när det gäller att skydda barn som far illa, utan vi har inställningen att man skall kunna föregripa skadan genom att ingripa litet tidigare, innan barnen är slagna sönder och samman. Det vore bra om vi finge en litet mera allmän diskussion om dessa frågor, och då gärna

med utgångspunkt i ett mera gediget utredningsmaterial än vad som har legat till grund för propositionen, som ju är baserad på en departementspromemoria. Även om denna ur kvalitativ synpunkt inte är så dålig, är den mycket begränsad när det gäller innehåll och omfång.

Anf. 122 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Olle Svensson vänder sig emot en beskrivning som skulle innebära att det är socialdemokraterna som har uppfunnit detta med att vi har så mycket av förvaltningsbeslut och att regeringen är sista instans i många ärenden. Gudskelov har ju ni socialdemokrater inte uppfunnit allt här i Sverige – även om ni i vissa andra sammanhang gärna vill påstå detta. Däremot har ni under årtionden konsekvent motsatt er att det skulle finnas möjlighet att få en domstolsprövning av förvaltningsbeslut och att en domstol skulle kunna vara sista instans. Sedan 1950- och 1960-talen har folkpartister motionerat här i riksdagen och velat ha en möjlighet till en sådan ordning, men det har man alltså motsatt sig. Nu skall jag inte slå mig för bröstet för detta, för jag var inte med då.

Jag vill erkänna att jag när utslaget kom beträffande Sporrang-Lönnroth-målet kom blev litet chockad av det ingrepp i vårt traditionella system som det skulle innebära om vi alltmör skulle gå över till domstolsprövning. Jag reagerade utifrån ett regeringsperspektiv i synen på tillvaron. Efter att ha tänkt efter ytterligare i dessa frågor och lärt mig mera, har jag insett det riktiga i att man får ett annat förfarande – detta trots att jag har denna regeringserfarenhet.

När regeringen och vi allihop nu tar ett steg i riktning mot att få en rättsprövning genom överprövning i regeringsrätt, kommer man då att göra detta med entusiasm och tycka att det är bra och att detta är första steget till att mer generellt gå över till denna princip? Eller handlar det bara om att härtill är vi nödda och tvungna för att uppfylla konventionens bestämmelser? Det är ganska viktigt att få en redovisning av huruvida man tycker att detta är en bra ordning som ett första steg mot ett mer generellt system med rätt till besvär.

Olle Svensson tog sedan upp frågan om att konventionstexten inte är helt exakt. Än en gång skulle jag vilja säga: Gudskelov att den inte ser ut som vår lagstiftning med alla petimeterparagrafer. Men det skulle det kanske handla om, om man tog steget fullt ut och krävde fullständig säkerhet innan man skrev på en konvention. Det är bra att det inte är på det sättet.

När det gäller all tillämpning av konventionstext, lagar och förordningar förekommer en praxisutveckling. Annars skulle utvecklingen stanna av. Verkligheten och villkoren förändras ju, och därför är det naturligt att det också i Europadomstolen sker en utveckling av praxis. Den dag vi tycker att praxis har gått så fel att vi inte kan hänga med längre, då får vi överväga om vi skall lämna konventionen eller inte – det är det steget man skall ta. Den viktiga frågan att ställa och också få ett svar på från regeringsrepresentanterna är denna: Anser ni att de få utslag som hittills har kommit från Europadomstolen har varit fel, att de har varit till nackdel för Sverige och vår lagstiftningstradition, som Olle Svensson ville omhulda?

Har domstolsutslagen varit till nackdel för Sverige? Det är den frågan jag skulle vilja ha svar på.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

*Europakonventionen,
m. m.*

Anf. 123 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! För att börja med Birgit Friggebos inledande kommentar att vi envist skulle ha motsatt oss en utveckling mot att allt fler förvaltningsbeslut kan överklagas till domstol, så tycker jag att det är en helt felaktig slutsats. Jag sade att man enligt den tradition som finns i Sverige inte generellt kan arbeta åt det hållet. Men sedan lång tid pågår faktiskt en utveckling åt det hållet. Jag kan ju börja med att nämna regeringsrättens inrättande 1909, om vi skall gå långt tillbaka i tiden. Men även 1971 års förvaltningsrättsreform tyder på detta. Även efter den reformen har bl. a. förvaltningsdomstolsorganisationen byggts ut. Vi har i konstitutionsutskottet också jobbat med strävan att avlasta regeringen prövningen av förvaltningsärenden. Det har alltså faktiskt skett en utveckling i god överensstämmelse med principerna i Europarådets konvention.

Jag vill inte säga annat än – det säger jag också till Anders Björck – att vi skall utgå ifrån den enskildes situation. Annars hade vi aldrig stött den här konventionen. Det är ju för att bygga ut skyddet för den enskildes fri- och rättigheter som vi har anslutit oss till denna konvention. Jag tror inte att vår rättighetstradition ligger så illa till. Jag kan ändå gärna acceptera att vi skall följa konventionen när utslagen kommer. Det var intressant att också Birgit Friggebo medgav att den förändring som kan ske av administrativ praxis kan vara förenad med risker. Jag förde fram det som ett argument mot en övertro på att man i dag kan göra en översyn av svensk lagstiftning, byggd på gissningar av vad denna praxis skall utvecklas till. Det går inte och vore föga meningsfullt.

Till Bertil Fiskesjö vill jag säga att vi i övrigt skall studera rättsfallen och i konkreta fall naturligtvis förändra vår lagstiftning. Vi måste ju följa konventionen. Jag sade i mitt tidigare inlägg, och det upprepar jag, att jag är litet oroad över att praxis kan förändras, att vi i svenska riksdagen har släppt ifrån oss inflytandet över en utveckling som vi inte själva kan överblicka. Det är bekymmersamt, men jag går inte så långt som Birgit Friggebo. Jag menar inte alls att vi skall lämna konventionen, men praxisutvecklingen är ett oroande moment.

Sedan vill jag påpeka att vi i vår kommentar till de frågor som tas upp i reservation 10 säger att det är en riktlinje för utvecklingen på längre sikt även från regeringens sida att man områdesvis överväger i vilken mån det är ändamålsenligt att ersätta den överprövning som i dag sker i administrativ ordning med domstolsprövning. Man kanske bör gå in på den saken. I det fallet tror jag inte att vi står så långt ifrån varandra.

När det gäller frågan om det som här har skett har varit till den enskildes bästa i alla avseenden, så är det väl ändå inte fel att man diskuterar på det sätt som lagman Spak gör, om de förändringar som har vidtagits när det gäller proceduren för anhållan och häktning i alla delar är till fördel för den enskilde individen. Han hade där en analys som för mig var intressant, och den bör man även kunna lyssna till. Man bör ju inte heller alltid sätta ofelbarhetsstämpel på den europeiska domstolen och dess utslag.

Anf. 124 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Ytterligare ett par ord bara.

Olle Svensson sade att det är klart att vi skall studera utslagen i de konkreta fallen och dra slutsatser därav. Ja, det är naturligtvis nödvändigt att göra så – det har vi ju redan tvingats till, och det måste vi göra framdeles också. Vad vi syftar till från centerpartiets sida är att vi skulle få en mer genomgripande, omfattande, analyserande utredning av rättssystemen i andra länder och den totala effekten av utvecklingen hittills i Europadomstolen. Min primära utgångspunkt i det resonemang jag har fört har inte varit att vi nödvändigtvis skall känna oss pådrivna enbart av utslag i Strasbourg, utan att det skall vara omsorgen om rättssäkerheten helt allmänt i vårt land som skall vara utgångspunkten för detta utredningsarbete. Jag har svårt att förstå hur man skall kunna undvika att ta de här initiativen fortsättningsvis. Det får inte vara så, när vi kommer till beslut 1991, när vi skall ta ställning på nytt, att vi utredningsmässigt är lika dåligt förberedda som vi har varit inför det beslut som nu skall fattas.

Anf. 125 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga om oron över praxisutvecklingen, eftersom jag tycker att denna oro är så att säga huvudinslaget från både vpk:s och socialdemokraternas sida, när man skall försöka karakterisera domstolens verksamhet. Huvudbudskapet till medborgarna är att man är orolig över utvecklingen. Jag skulle vilja få mer preciserat vad denna oro består. Oroas man för att det kan gå snett i framtiden? Det kan man naturligtvis alltid diskutera. Alla parter kan vara med och diskutera frågan om vad som kommer att hända i framtiden.

Eller är ni faktiskt missnöjda med det som har hänt hittills, och är det därför ni hyser en berättigad oro? Tycker ni illa om utvecklingen mot en ökad domstolsprövning av förvaltningsbeslut? Det är ju det mest substantiella och konkreta som har kommit ut av de utslag som vi har fått från Europadomstolen.

Eller beror oron på att ni tycker illa om andra utslag som har kommit redan nu från domstolens sida? För min del tycker jag att de utslag som vi har fått har varit till gagn för oss. Jag skulle önska att de olika domstolsutslagen hade fått ett större genomslag redan nu, så att de t. ex. kunde användas vid domstolarnas och förvaltningsmyndigheternas beslut redan i dag och därigenom få genomslag i vår egen praxis.

Anf. 126 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Som svar på Birgit Friggebos fråga vill jag bara hänvisa till mitt anförande, där jag yrkade på att vi skall ändra lagen så snart som möjligt när den inte står i överensstämmelse med konventionen så som den tolkats av Europadomstolen. Det är väl svar nog.

Jag vill betona att jag kände en viss olust inför framtiden, eftersom man har svårt att veta var man hamnar i den utveckling, som det kallas, som försiggår när det gäller praxis. Det är otillfredsställande att det vid underskrivandet av en konvention inte är möjligt att överblicka vad ett nationellt parlament släpper ifrån sig av inflytande. Att det finns sådana svårigheter måste ju

innebära problem.

Till Bertil Fiskesjö vill jag gärna säga att jag står bakom betänkandet 1985/86:5 från konstitutionsutskottet, i vilket det sades att kontrollen av svensk lagstiftnings förenlighet med ingångna konventioner fortlöpande borde bevakas inom regeringskansliet.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Anslag till riksgäldskontoret

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

14 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1987/88:17 angående granskningen av riksgäldskontorets förvaltning under budgetåret 1986/87 (redog. 1987/88:3 och 1987/88:10).

Beträffande detta ärende konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

15 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1987/88:18 om anslag för budgetåret 1988/89 till riksgäldskontoret (prop. 1987/88:100 delvis).

Anslag till riksgäldskontoret

Anf. 127 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag vill först av allt yrka bifall till den reservation som har fogats till finansutskottets betänkande 18. I detta betänkande behandlas anslag till riksgäldskontoret. Med några ord vill jag kommentera reservationen.

I fjol föreslog ett enigt finansutskott, inkl. socialdemokraterna, att det anslagsdirektiv som finansdepartementet utfärdat skulle följas. Riksdagen fattade sedan i enighet beslut om detta utskottsförslag. Enligt dessa direktiv borde riksgäldskontoret vid utformningen av anslagsframställningar ha gjort en besparing om minst 2 % på ett år och en besparing på 5 % på tre år. Regeringen har som bekant ställt motsvarande besparingskrav på andra statsmyndigheter.

Detta var vi alltså eniga om i fjol. Men i år byter utskottsmajoriteten fot, och avviker från de riktlinjer som riksdagen antog för ett år sedan. Utskottsmajoriteten anser nu att riksgäldskontoret inte behöver göra någon 2-procentig besparing.

Skälet till utskottsmajoritetens ändrade inställning är minst sagt besynnerlig. Man hänvisar till att huvudmannaskapet för riksgäldskontoret skall ändras. Det är ett argument som saknar både grund och aktualitet, eftersom ändringen av huvudmannaskapet skall ske först den 1 juli 1989.

Det har också, herr talman, ryktats om att utskottets ordförande under hand skulle ha gett riksgäldskontoret besked om att det inte skulle behöva

följa de besparingsdirektiv som riksdagen har fastställt. Jag vet inte hur mycket sanning det ligger i detta rykte, men utskottets ordförande har i varje fall varit synnerligen aktiv vid ärendets handläggning i utskottet.

Jag ser att Bo Södersten finns med på talarlistan. Jag vill därför avsluta med att ställa en direkt fråga till honom. Varför krävde de socialdemokratiska ledamöterna i finansutskottet i fjol att riksgäldskontoret skulle omfattas av samma besparingskrav som gäller andra myndigheter? Och varför hoppar socialdemokraterna av denna linje i år? Även om Bo Södersten är snudd på jävig eftersom han sitter i riksgäldsfullmäktige vore det intressant att få ett svar på denna fråga.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 128 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Det ärende som vi nu diskuterar och som gäller riksgäldskontorets förvaltningskostnader kan tyckas vara ett litet ärende. Det rör sig om huruvida kontoret skall få ett anslag om 50 miljoner för sina förvaltningskostnader eller om det skall åläggas att spara 2 %, dvs. 1 milj. kr. Det kan ju verka litet ironiskt att vi just i det här ärendet fått en ohelig allians mellan moderater och kommunister, även om kommunisten inte har tid att vara här i kväll, under det att socialdemokrater, folkpartister och centerpartister står bakom majoritetslinjen.

Moderaternas linje är enligt min mening ett uttryck för en genomtänkt men i grunden mycket destruktiv linje. Att kommunisterna, som normalt inte är några större sparivrare, hoppat på det moderata tåget får kanske mest tillskrivas det faktum att de inte så väl känner till bakgrunden. Det är ju också ganska naturligt, eftersom vpk inte har någon representant i riksgäldsfullmäktige och därför inte kan följa arbetet där på nära håll, vilket moderaterna däremot gör med stor ihärdighet och iver.

Det är klart att man kan tycka att Filip Fridolfssons inställning är rimlig – varför skall inte riksgälden spara när andra myndigheter tvingas spara? Jag kan hålla med Filip Fridolfsson om att riksgäldskontorets formella argumentering är ganska tunn. Men om man ser litet närmare på denna fråga avslöjas helt andra saker. Det betydelsefulla i sammanhanget är att komma ihåg att det lilla förvaltningsanslaget på 50 miljoner bara är toppen på ett isberg. Den svenska statsskulden har ju ökat enormt. Den växte oerhört kraftigt under de borgerliga regeringsåren, då snöbollen sattes i rullning. Och statsskulden är nu uppe i 630 miljarder kronor. Det är klart att det kostar mer än 50 miljoner att hantera en statsskuld på över 600 miljarder. Enbart i provisioner i samband med upplåningen under nästa budgetår beräknas riksgäldskontoret få betala 790 milj. kr. Enbart i direkta emissionskostnader skall riksgäldskontoret betala 123 miljoner. Sammantaget uppgår dessa kostnader till över 900 miljoner. Denna enda miljon som moderaterna nu så ivrigt förordar att riksgäldskontoret skall spara uppgår alltså till ungefär 1 % i felräkningspengar.

Men det intressanta, Filip Fridolfsson, bakom er hållning är egentligen något helt annat. Om vi skall diskutera riksgäldskontorets verksamhet på ett

vettigt sätt måste man ta upp de totala kostnaderna, inte enbart de 900 miljonerna, som i själva verket alltså är de direkta kostnaderna, utan dessutom själva servicen av statsskulden, dvs. de räntekostnader på över 60 miljarder som det handlar om. Att då, som moderaterna föreslår, spara 1 miljon på just förvaltningskostnaderna är verkligen att sila mygg och svälja kameler.

Jag sade tidigare att moderaternas hållning inte alls är så oskuldsfull, som man skulle kunna tro. Jag sade att den är destruktiv. Jag skall nu med ett exempel visa vad jag menar med det.

Moderaterna är fientligt inställda till premieobligationer som upplåningsform. Såvitt jag förstår är de det av rent ideologiska skäl. De vill ha andra upplåningsformer, som gynnar privatkapitalet. De vill till en del mota bort staten från möjligheten att låna pengar. Nu råkar premieobligationer vara den billigaste av alla upplåningsformer som staten har. Enligt riksgäldskontorets beräkningar uppgår den totala upplåningskostnaden, även inkl. skatteeffekter, för premier till 8,0 %, under det att kostnaden för statskuldsväxlar uppgår till 9,9 % och för riksobligationer till 11,2 %.

Statsskulden kommer nu inte att öka i samma takt som under de borgerliga åren, men den fortsätter att växa, eftersom vi alltjämt har ett budgetunderskott. Det är mycket stora belopp, åtminstone över 100 miljarder som varje år skall omsättas av riksgäldskontoret när det gäller statlig upplåning. Då är det naturligtvis av utomordentligt stor betydelse vilken låneform man väljer.

Säg att staten skall lägga ut ett lån på 10 miljarder. Om man gör det i form av premier i stället för i form av riksobligationer, kan man på denna enda operation göra en vinst, inte på en enda miljon, som Filip Fridolfsson och moderaterna vurmar för, utan på 320 miljoner årligen. Denna typ av jämförelse klargör vad vi egentligen borde diskutera här i kammaren i kväll. Moderaterna vill alltså jaga en miljon på det s. k. förvaltningskostnadsanslaget. Samtidigt vill de i praktiken förbjuda en ökad upplåning i form av premieobligationer, detta låneinstrument som är så väl förankrat hos svenska folket och som samtidigt är det mest effektiva och billigaste och som över några år kan spara miljardbelopp åt statskassan. Så ser den moderata logiken ut.

Riksgäldskontoret fyller 200 år nästa år. Vi vet att riksgälden får en ny huvudman den 1 juli 1989. En särskild kommitté kommer snart att tillkallas för att se över kontorets framtida organisation. Jag vill, som talesman för majoriteten i finansutskottet, här i kväll gärna uttrycka förhoppningen att den kommittén som en av sina uppgifter får att lämna förslag till hur kostnaderna för riksgäldskontoret och statsupplåningen kan redovisas på ett ner adekvat sätt än vad som sker i dag. Att vi, som musen inför boaormen, skulle vara förhåxade av de 50 miljoner som förvaltningskostnadsanslaget omfattar och enbart intresserar oss för det är fullständigt absurt. Om vi får en sådan redovisning, kan vi kanske också slippa debatter om irrelevanta petitesser av det slag som vi för här i kväll.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 129 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Bo Södersten försöker ironisera över att det är en ohelig allians mellan oss och vpk. Det är ingenting oheligt i att stå fast vid en ståndpunkt. Jag skulle tro att Bo Södersten upplever ganska stor olust över hur denna fråga har skötts. Först förelåg ett ställningstagande av ett enigt utskott för besparingskravet enligt finansdepartementets anvisningar. Ett år senare kommer ett avståndstagande från denna uppfattning. Jag skall läsa in till protokollet vad finansutskottet skrev för ett år sedan i betänkande 17. Bo Söderstens egna partikamrater och hela utskottet ställde sig då bakom detta, och riksdagen biföll utskottets hemställan.

”Följande riktlinjer bör ligga till grund för utformningen av riksgäldsfullmäktiges anslagsframställning för budgetåret 1988/89. De anvisningar som finansdepartementet utfärdat för statsmyndigheternas anslagsframställningar avseende detta budgetår skall också gälla för riksgäldskontoret. Det innebär att riksgäldskontoret utifrån de nya förutsättningar som nu gäller skall redovisa ett treårigt huvudförslag som omfattar budgetåren 1988/89–1990/91. Vid utformningen av anslagsframställningen skall fullmäktige pröva medelsbehovet utifrån samma krav som regeringen ställer på statsmyndigheternas anslagsframställningar.”

Så löd utskottets skrivning för ett år sedan. Det är den skrivning som vi moderater står fast vid och som utskottsmajoriteten nu har hoppat av. Detta är en viktig principfråga. Nu försöker Bo Södersten diskutera något helt annat. Han vill bredda debatten till premieobligationernas betydelse etc., när vi talar om en anslagsframställning till riksgälden. Jag har varit med om så mycket att jag knappast åker under bordet med den debatteknik som Bo Södersten försöker använda i denna fråga. Vi står fast vid den ståndpunkt vi intog för ett år sedan, medan ni har lämnat den.

Anf. 130 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Jag kan ge Filip Fridolfsson rätt i ett avseende. Finansutskottets behandling är otillfredsställande, framför allt i och med den koncentration till det s. k. förvaltningskostnadsanslaget om 50 miljoner som har skett. Vad vi i stället borde intressera oss för och diskutera är den totala statsskuldens skötsel. Det är okej om Filip Fridolfsson vill hålla fast vid den tunna gren som besparingen på en miljon innebär. Men Filip Fridolfsson måste väl ändå hålla med om att detta är en petitess i det stora sammanhanget.

Statsskulden uppgår till över 600 miljarder. Var och en inser att om vi kan minska kostnaden med några få punkter – kanske tio punkter, dvs. 0,1 % – kan vi spara hundratals miljoner, snart miljardbelopp. Det är detta vi borde diskutera. Därför är det egendomligt att moderaterna intar denna ståndpunkt just när det gäller premieobligationer. Detta är en viktig fråga, medan frågan om att spara en miljon på förvaltningskostnadsanslaget är fullständigt oviktig. Men vilken typ av upplåningsinstrument vi skall använda är en central fråga. Moderaterna intar den ståndpunkten att vi inte får ytterligare öka den stock av premieobligationer som vi i dag har. Det innebär med andra ord att man vill avhända staten möjligheter att ytterligare använda den mest effektiva och billigaste formen av upplåning som staten i dag har. Det innebär

inte förluster på en miljon. Det innebär förluster i storleksordningen 300–500 miljoner kanske på ett enda år, och över ett antal år flera miljarder. Filip Fridolfsson vill kanske inte diskutera frågan. Det må så vara. Men detta tillhör de centrala frågor som vi borde diskutera. Därför hoppas jag också att finansutskottet i framtiden skall få bättre redogörelser från riksgäldskontoret. Jag håller gärna med om att jag är självkritisk, men jag måste ta mitt ansvar, eftersom jag själv är ledamot av riksgäldsfullmäktige. Om man får en förändring av huvudmannaskapet i samband med att man går över till en ny organisationsform, kan vi förhoppningsvis, om två eller tre år, diskutera de substantiella frågorna när det gäller statsskuldsförvaltningen, och inte de ynka petitesseer som moderaterna i kväll vill hänga sig fast vid.

Anf. 131 FILIP FRIDOLFFSSON (m):

Herr talman! När jag lyssnar till Bo Södersten, undrar jag om vi talar över samma betänkande. Vad vi diskuterar är finansutskottets betänkande nr 18 om anslag för budgetåret 1988/89 till riksgäldskontoret, och inte någonting annat.

Bo Södersten är irriterad över att jag inte lockas ut på vida fält för att diskutera upplåning och andra viktiga frågor som riksgälden är ansvarig för. Bo Södersten tycker att den här frågan är en petitess. Ja, vi har stora och små frågor att behandla i riksdagen. Om Bo Södersten menar att anslaget till riksgäldskontoret för budgetåret 1988/89 är en petitess, så är det väl det. Men det är det ärende som vi nu har att behandla.

Jag noterade med tillfredsställelse att Bo Södersten inledde sitt andra inlägg med att säga att jag har rätt i sak, i varje fall när det gäller detta betänkande. Detta gör mig synnerligen belåten. För övrigt diskuterar jag inte någonting annat, utan jag håller mig till det ämne som just nu ligger på riksdagens bord.

Anf. 132 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Om vi nu enbart tar upp den sidan i budgetpropositionen som i tabellform berör verksamhetskostnaderna för riksgäldskontoret budgetåret 1988/89 fördelade på anslag, är den första posten visserligen förvaltningskostnader på 49,8 milj. kr., dvs. det som Filip Fridolfsson vill diskutera. Men sedan följer andra anslagsposter, såsom bl. a. kostnader för emission 123 milj. kr., försäljningsprovisioner 500 milj. kr., inlösenprovisioner 285 milj. kr. Sammantaget summeras allt som direkta kostnader på 960 milj. kr. Det är ändå inte rimligt att finansutskottet enbart skall intressera sig för den lilla delen, de 50 milj. kr., och inte alls göra någon bedömning av eller ha något intresse för dessa direkta 960 milj. kr. Även de utgör ju bara en liten del av de totala kostnaderna i samband med statsupplåning.

Jag vill helt enkelt i korthet säga att det sätt på vilket finansutskottet behandlar riksgäldskontorets verksamhet, denna koncentration till detta lilla förvaltningskostnadsanslag om 50 milj. kr., – när man samtidigt bortser från alla andra kostnader både direkta och mer indirekta, som ju är av helt andra dimensioner – är fullständigt orimligt.

Jag hoppas verkligen att vi skall kunna frigöra oss för att kunna ta ett större grepp, eftersom statsskuldens skötsel i dag är en central samhällsekonomisk

fråga. Detta är ju trots allt enda gången som vi i kammaren avhandlar riksgäldskontorets verksamhet.

Moderaterna präglas av ett slags förljugenhet när de försöker att hänga sig fast vid denna enda miljon. Det är ju otroligt absurt att enbart diskutera den, i synnerhet när man intar sådana här ytterst egendomliga ståndpunkter, som när det bl. a. gäller valet av upplåningsform, exemplifierat med premieobligationer.

Det är sorgligt att moderaterna inte kan diskutera substans, för det är ju vad det handlar om. De klamrar sig fast vid rena petitesser och rena formalia, men i de stora substantiella frågorna har de över huvud taget inte någon uppfattning.

Anf. 133 FILIP FRIDOLFFSSON (m):

Herr talman! Bo Södersten började med att skjuta prick på finansutskottet, men det återstår ytterligare 14 personer att sikta på. Jag håller mig till sakfrågan, dvs. finansutskottets betänkande 18. Bo Södersten är irriterad över att vi inte har prutat på de andra anslagskraven. Jag förstår inte vad Bo Södersten menar. Eftersom den miljon som vi vill pruta på förvaltningskostnader irriterar honom så mycket, är det väl bra att vi låter de andra anslagen vara i fred!

Bo Södersten är, liksom jag, höll jag på att säga en rutinerad politiker och borde åtminstone kunna hålla sig till ämnet, vilket jag hela tiden har gjort medan Bo Södersten försöker ta ut svängarna och vidga debatten till dess yttersta gräns. Även om Södersten inte har mer än två månader kvar i riksdagen – vilket jag beklagar för vi har trevligt i utskottet – vill jag ändå säga: Håll er till ämnet!

Jag yrkar än en gång bifall till den reservation som vi har fogat till utskottets betänkande.

Anf. 134 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Det är litet svårt att gå in för djupt i sakfrågorna med en sådan charmfull person som Filip Fridolfsson. Det är sant att jag är kritisk mot den behandling som finansutskottet har gett frågan om riksgäldskontoret. Jag anser inte den vara rimlig och att vi måste försöka komma bort från den och ta ett större grepp.

Det handlar ju om anslaget till riksgäldskontoret för nästa budgetår, vilket inte uppgår till 49,8 miljoner, som Filip Fridolfsson hävdade, utan de direkta anslagen uppgår till 960 milj. kr. Varför skall man enbart diskutera och intressera sig för 5 %, och dessutom vilja spara 2 av de 5 procenten – en besparing som i realiteten innebär 1 % av det totala anslaget? Filip Fridolfsson måste väl hålla med om att moderaternas angreppssätt är något säreget.

Vidare borde vi här i kammaren intressera oss för de mer övergripande frågorna kring statsskuld förvaltningen. Det är en ganska central uppgift att skärskåda hur den hanteras, och inte minst de principer som de moderata företrädarna med stor enfaset naturligtvis försökt hävda i riksgäldsfullmäktige och nu senast under finansdebatten i mars. Moderaternas argument har enligt min mening inte utsatts för den uppmärksamhet som de borde utsättas

för. Eftersom detta i princip är det enda tillfälle vi har att även behandla de större frågorna, är det ytterst rimligt att vi tar det tillfället i akt. Skulle man gå så långt i formalia som Filip Fridolfsson vill göra och enbart intressera sig för denna enda promille, blir verksamheten här i det närmaste fullständigt meningslös. Jag tror jag förstår varför Filip Fridolfsson med näbbar och klor vill hålla sig fast i linan för att inte drunkna. Jag kanske inte skall missunna honom det. För han är som sagt en charmfull och trevlig person.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Fortbildning av advokater i asylrätt, m. m.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1987/88:18 om vissa advokatfrågor (prop. 1987/88:26).

Fortbildning av advokater i asylrätt, m. m.

Anf. 135 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! För att få till stånd en godtagbar flyktingmottagning i vårt land krävs förkortade handläggningstider av asylärenden. Inte minst humanitära skäl talar för detta.

I en motion från centern, som behandlas i detta betänkande, har vi tagit upp frågan om utbildning av advokater i asylrätt. Det finns i dag förhållandevis få advokater som har specialiserat sig på flyktingärenden. För att öka rättssäkerheten i framtiden krävs att ett offentligt biträde förordnas i allt fler asylärenden. Ingående kunskaper och erfarenheter i asylrätt och utlänningslagstiftning är nödvändiga. Det är också en fördel om det offentliga biträdet har goda kunskaper om förhållandena i de länder varifrån de asylsökande kommer.

Bristen på advokater med specialkunskaper kommer enligt vår mening att försvåra arbetet med att förkorta handläggningstiderna och med att öka rättssäkerheten. Det är något som bekräftas av advokat Kjell Jönsson, en av de få experterna i asyljuridik och tillika ordförande i Svenska flyktingrådet. Han säger: Vi ser fall där det fattas kunskap, men vi har inte råd att ordna utbildning för jurister. Advokatsamfundet har vidare utbildning i asylrätt. Det är inte många som skaffar den utbildningen. Jag önskar att asyljuridik fanns med i utbildningen för jurister. Inte ens de som utbildas i dag får rejäla kunskaper om flyktingar.

Det är således mycket angeläget att advokater har erforderliga kunskaper, inte minst inför den förestående omorganisationen på utlänningslagstiftningens område. Eftersom det enligt reglerna är Advokatsamfundet som har ansvaret för denna utbildning kan jag här bara understryka vikten av att samfundet fortlöpande har en bred utbildningsverksamhet på detta område.

Med detta yrkar jag bifall till föreliggande hemställan.

Anf. 136 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande 1987/88:18 behandlas förslag om ändring i rättegångsbalken. Det gäller möjligheten för Advokatsamfun-

det att medge undantag från huvudregeln, vilken innebär att man för att få bli medlem av Advokatsamfundet skall ha svenskt medborgarskap och hemvist i Sverige. Som ett ovillkorligt krav vidhålls även i fortsättningen att man skall ha svensk juridisk examen.

Vidare innehåller betänkandet förslag om att minimiåldern för medlemskap i Advokatsamfundet, som nu är 25 år, skall upphöra. Det finns också vissa justeringar när det gäller kraven på utbildning utöver juridisk examen för att få bli medlem av Advokatsamfundet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande nr 18 och avslag på de båda motioner som är aktuella i det sammanhanget.

Jag vill dock något beröra motionen Ju714, om utbildning av advokater i asylrätt m. m. I det fallet kan vi konstatera att utskottet i och för sig delar motionärernas uppfattning om att det är angeläget, inte minst med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet, att de som biträder asylsökande har erforderliga kunskaper om både utlänningslagstiftningen och förhållandena i det land varifrån den sökande kommer. Med hänsyn till att advokatverksamheten är en fri yrkesutövning ankommer det i första hand på advokaterna själva, Advokatsamfundet, att sörja för att erforderlig utbildning kommer till stånd. Det framgår också av utskottsbetänkandet att Advokatsamfundet har anordnat ett betydande antal kurser just inom det aktuella ämnesområdet och även avser att i framtiden ordna ytterligare kurser. Med detta har motionärernas önskemål i stor utsträckning blivit tillgodosedda.

Jag vill än en gång yrka bifall till justitieutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

17 § Föredrogs

justitieutskottets betänkanden

1987/88:21 om ändringar i rättshjälpslagen m. m. (prop. 1987/88:73) och

1987/88:22 om anslag till rättshjälp m. m. (prop. 1987/88:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att dessa betänkanden skulle debatteras gemensamt.

Ändringar i rättshjälpslagen, m. m.

Anf. 137 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlar utskottet ett förslag av regeringen om ändringar i rättshjälpslagstiftningen. Förslaget innebär bl. a. sänkta avgifter för den enskilde och ökade möjligheter till allmän rättshjälp genom att inkomstnivån höjs. Samtidigt föreslås vissa begränsningar i rätten till allmän rättshjälp i bl. a. skadestandsärenden. Samtidigt med regeringsförslaget behandlar utskottet ett tjugotal motioner i olika rättshjälpsfrågor, bl. a. rättshjälp i miljö mål och förordnandet av offentlig försvarare. Av de åtta reservationer som finns i betänkande nr 21 stöder moderata samlingspar-

tiet sex, och jag passar på tillfället att yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4, 5, 6 och 7.

Jag vill också anmäla att vi är positiva till de förbättringar som föreslås men önskar i vissa avsnitt ytterligare förbättringar. Så är fallet t. ex. när det gäller näringsidkares möjligheter till allmän rättshjälp i vissa situationer. Vi anser nämligen att näringsidkare och småföretagare i många fall har samma ekonomiska situation som medellöntagaren. En situation som vi menar är särskilt angelägen att uppmärksamma är den som inställer sig när en näringsidkares rörelse har försatts i konkurs. Vi menar att det vid sådana situationer skulle finnas en generösare inställning vid prövningen av allmän rättshjälp.

Rättshjälpskommittén föreslog i sitt betänkande Den allmänna rättshjälpen att inkomstgränsen skulle slopas. Man hävdade att behovet av ekonomiskt bistånd inte upphör vid en viss inkomstgräns, utan i hög grad är avhängig storleken på den aktuella processen. Vi har samma uppfattning och föreslår i reservation 3 att inkomstgränsen slopas.

När det gäller propositionens förslag att endast advokat eller biträdande jurist skall ha behörighet som biträde vid allmän rättshjälp och för offentligt biträde, anser vi att det är av väsentlig betydelse att den enskilde själv får välja biträde. Vi anser också att det nu gällande kravet på lämplighet är tillräckligt för att garantera att till biträden endast förordnas kvalificerade personer.

Miljömålen har på senare år fått en allt större uppmärksamhet. De är också ofta resurskrävande mål. I likhet med miljöorganisationsutredningen och de remisser som avlämnats i samband med denna anser vi att fastighetssundantaget medför att möjligheterna till allmän rättshjälp begränsats.

Utskottet anmäler i skrivningen samma uppfattning och pekar på att vissa initiativ tagits till ett övervägande inom departementet. I avvaktan på att något positivt kommer ut av detta menar vi reservanter att regeringen skall överväga ett ökat ekonomiskt stöd till rättssökanden i s. k. mögelhusmål. Med rättsskyddsförsäkringens maximibelopp om 75 000 kr. kommer man inte långt i komplicerade mögelhusmål.

Motion JU721 tar upp ett angeläget spörsmål om hur en felbehandlad patient kan hamna i svåra situationer på grund av att man nekas rättshjälp. Detta sammanhänger med att patientförsäkringens villkor innehåller en treårig preskriptionstid. Anspråk som tas upp efter treårsfristen prövas i allmänhet inte.

I en del fall uppkommer misstanke om att sjukdom eller lyte kan hänföras till behandlingsskada så sent att försäkringsersättning inte utgår på grund av den begränsade preskriptionstiden. I de flesta fall avslår rättshjälpsnämnderna en begäran om allmän rättshjälp i sådana fall under hänvisning till att s. k. befogat intresse inte föreligger. Vi menar att en generösare inställning skall visas om särskilda omständigheter föreligger.

I reservation 7 påtalar vi att det borde vara en självklarhet att det även vid rättslig prövning vid Europadomstolen eller Europakommissionen skall finnas möjlighet till allmän rättshjälp. Majoriteten i utskottet säger att rättshjälp kan komma i fråga då särskilda humanitära skäl föreligger. Praxis har emellertid utvecklats i en restriktiv riktning. Majoriteten har i sitt

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Ändringar i rättshjälpslagen, m. m.

utskottsbetänkande kopplat ihop rättshjälp i utlandet i övrigt med rättshjälp vid klagomål enligt Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Det är emellertid en betydande skillnad mellan att ett mål handläggs enligt Eruopakonventionen och prövning i andra rättsliga institutioner i utlandet med en annan lagstiftning som grund och som Sverige inte har någon del i.

Jag övergår nu till att beröra utskottets betänkande nr 22 som behandlar regeringens förslag till medelsberäkningen till rättshjälp m. m. samt sju motioner.

I flera år har bl. a. från moderata samlingspartiet väckts motioner om ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål. Ett krav har varit att principen om att den som vinner ett skattemål inte skall drabbas av några kostnader skall gälla. Redan 1985 gav riksdagen regeringen till känna att en utredning borde tillsättas i ärendet. År 1986 efterlyste utskottet åtgärder från regeringens sida. År 1987 förklarade utskottet att förslag från regeringen var att förvänta inom kort. En interpellation i år om ersättning för rättegångskostnader i skattemål besvarades av finansministern, och i svaret hette det att det var regeringens strävan att förelägga riksdagen ett lagförslag i vår. Vi begär nu i reservation 2 att resultatet av övervägandena inom finans- och justitiedepartementen skyndsamt redovisas för riksdagen.

Vittnesersättningarna har under en lång rad av år varit låga. Detta har tidigare påtalats. Justitieministern har förklarat att ett förslag om höjning skall komma. Denna höjning innebär att den tidigare ersättningen för tidsspillan på 200 kr. per dag höjs till 300 kr. Denna ersättning är skattefri och skall därför enligt justitieministern motsvara en inkomstförlust på 600 kr. Vi anser att denna höjning är väl motiverad men att den är i minsta laget.

Av övriga kostnader anser vi att ersättningen vid inställelse med egen bil också är alldeles för låg i förhållande till det faktiska kostnadsläget. Bilersättningen är nämligen bara 70 öre per kilometer. I andra sammanhang är ersättning för körning med egen bil i tjänsteärenden 173 öre per kilometer.

När det gäller medelsanvisningen så föreslår vi i reservation 1 att ytterligare 5 milj. kr. tillförs anslaget för att bekosta en återgång till de generösare regler som gällde beträffande offentliga försvarare före den 1 januari 1984.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i betänkande 22.

Anf. 138 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! I en rättsstat gäller lagar och regler lika för alla. Samhällsställning och ekonomiska förutsättningar skall inte påverka medborgarnas förutsättningar att ta till vara sina intressen. Rättssäkerheten i ett utvecklat samhälle som det svenska måste därför innebära att myndigheterna aktivt hjälper den enskilde att bevaka och skydda sina intressen. Särskilt gäller detta människor som i olika avseenden kan ha svårt att hävda sig: låginkomsttagare, invandrare och flyktingar t.ex. Det är därför som rättshjälpens utformning betyder så mycket för enskilda människors möjligheter att hävda sin rätt och så mycket för rättssäkerheten.

Det är mot denna bakgrund som vi i folkpartiet i flera år har krävt mer

pengar till rättshjälpsverksamheten. Det är mot denna bakgrund som vi t. ex. inte godkänt att möjligheten att få offentlig försvarare i brottmål inskränkts så att över en tredjedel av dem som döms till fängelse i Sverige i dag inte har någon försvarare i rätten. Det är orimligt.

I den nu aktuella propositionen föreslår regeringen olika ändringar i rättshjälpen: Inkomstgränsen höjs, rättshjälpsavgifterna sänks och undantagen från rättshjälp blir färre. Vi i folkpartiet har inget att invända mot förslaget i dessa delar, eftersom det ligger i linje med vår uppfattning, men vi har i andra delar invändningar som resulterat i sex reservationer till betänkande 21, reservationer som jag något vill kommentera framför allt de två som vi folkpartister i utskottet är ensamma om.

Den första rör asylärenden. Den viktigaste reformen för en större rättssäkerhet för de flesta asylsökande flyktingar är tillgång till s. k. offentligt biträde och det redan vid gränsen. Det har ju visat sig att när jurister kommit i kontakt med asylärenden, där polisen redan beslutat om direktavvisning, har det slutgiltiga beslutet, alltså efter juristers ingripande, ofta blivit ett helt annat. Det förslag som regeringen nu framlagt innebär förbättringar, men är inte tillräckligt bra.

Den andra reservation som folkpartisterna i utskottet är ensamma om är den som handlar om allmän rättshjälp i utlänningsärenden. Vi delar inte uppfattningen att de nuvarande reglerna är tillräckliga, utan vi delar i stället diskrimineringsombudsmannens mening i hans yttrande över propositionen. Möjligheterna, säger han, till allmän rättshjälp i utlänningsärenden måste förbättras. Detta är en rättssäkerhetsfråga som har högsta prioritet.

De fyra andra reservationer till betänkandet som vi folkpartister står bakom är gemensamma för de borgerliga partierna, och Sven Munke har redan talat för dem. Det är reservationerna 4, 5, 6 och 7. Jag kan nöja mig med att instämma i vad han har sagt, eftersom kvällen börjar bli sen. Samtliga dessa reservationer har ytterst med rättssäkerheten att göra, den rättssäkerhet som vi i folkpartiet på olika sätt vill stärka.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 4, 5, 6, 7 och 8 i justitieutskottets betänkande nr 21.

Till betänkande 22 finns fogade tre borgerliga reservationer, som jag också yrkar bifall till.

Som en konsekvens av vad jag tidigare har sagt, vill vi i folkpartiet satsa mera pengar, 5 milj. kr., på anslaget till rättshjälp. Det är för mig än en gång obegripligt att socialdemokraterna kan vara tillfreds med t. ex. att en tredjedel av dem som i dag döms till fängelse i Sverige inte har tillgång till försvarare, sedan möjligheten till detta inskränktes av statsfinansiella skäl i januari 1984. Rättssäkerhet måste få kosta mer pengar – anslaget skall förstärkas.

Vad gäller ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål säger utskottets socialdemokrater att de tar för självklart att resultatet av de överväganden som lär pågå inom regeringskansliet i dessa frågor redovisas för riksdagen. Vi inom oppositionen hyser naturligtvis inte samma tilltro till regeringen – och skall helt enkelt inte göra det; det kanske är vår plikt att inte göra det – utan vi säger att de överväganden som där pågår med skyndsamhet bör redovisas för riksdagen.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Ändringar i rättshjälpslagen, m. m.

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Ändringar i rättshjälps-
lagen, m. m.

Slutligen anser vi att regeringens aviserade förslag om höjning av vittnesersättningen inte är tillräckligt. Också detta är ytterst en rättssäkerhetsfråga. Ingen får dra sig för att vittna därför att han eller hon i så fall får lida inkomstbortfall.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i justitieutskottets betänkande 22.

Anf. 139 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Justitieutskottets betänkanden 21 och 22 berör rättshjälpslagen och anslag till rättshjälpen. I reservationerna 4, 5, 6 och 7 i betänkandet 21 och samtliga tre reservationer i betänkandet 22 framför centern synpunkter på en utökad rättshjälp och ökade anslag till rättshjälpen i förhållande till vad regeringen föreslår. Jag skall här något utveckla de ståndpunkter vi från centerns sida har intagit.

Jag skall särskilt uppehålla mig kring centerns syn på rättshjälp i miljö- och fastighetsmål. Vi oroar oss nämligen över utvecklingen på detta område efter 1983 års inskränkningar i rätten till rättshjälp i fråga om miljötvister. Det har nämligen visat sig att den enskilde haft svårt att bevaka sina rättigheter i miljösmål, eftersom olika utredningskostnader ofta har lett till att försäkringsbeloppet på högst 75 000 kr. varit otillräckligt. Detta har i sin tur fört med sig att den enskilde i kostnadskrävande utredningsmål tvingats avstå från att bevaka sina rättigheter, vilket för dessa personer orsakat stora ekonomiska förluster och t. o. m. konkurs, förutom att rättssäkerheten satts ur spel. Detta är oacceptabelt. Även i motioner från kds och fp har påtalats att den enskildes rättssäkerhet på miljöområdet måste stärkas. Självfallet måste detta ske.

En enskild person som driver miljösmål gör samtidigt en insats för samhället för att minska eller stoppa miljöskadlig verksamhet. Därför är det av stort samhälleligt intresse att berörda enskilda är i stånd att bevaka sina intressen. Det gäller också att kunna upprätthålla respekten för miljöskyddsintressen.

Särskilt svårt har många fastighetsägare haft det som drabbats av fukt- och mögelskador på sina hus. Den enskilde fastighetsägaren tvingas ofta föra talan mot stora och ekonomiskt starka byggfirmor och kommuner. Bevisfrågan i dessa fukt- och mögelmål kräver ofta genomgripande och dyrbara utredningar, där ersättningssumman från försäkringsskyddet på mellan 50 000 och 75 000 kr. varit otillräcklig. Har dessa fastighetsägare velat belåna sina hus för att kunna fortsätta miljötvisten, har bankerna många gånger vägrat ge vidare lån med huset som säkerhet. Husets värde har ju i dessa fall kraftigt sjunkit, vilket visat sig när den enskilde försökt sälja huset för att skaffa ytterligare pengar till sin process. För vem vill köpa ett mögelskadat hus?

Rättssäkerheten kan verkligen sägas ha blivit satt ur spel. Till dessa olyckor kommer att många av dessa fastighetsägare med familjemedlemmar drabbats av mer eller mindre allvarliga åkommor och sjukdomar på grund av möglet. Vi har alla med jämna mellanrum läst eller hört talas om dessa stackars olycksdrabbade personer. Nu gäller det att handla snabbt och omgående för att hjälpa dessa skadelidande människor.

I betänkandet anför visserligen utskottet att man erfarit att det inom justitiedepartementet nyligen tagits initiativ med sikte på en lösning på de här problemen. Ens första reaktion är att detta låter bra, tills man erinrar sig att detta är ord, till intet förpliktande, för regeringen att gömma sig bakom, som så många gånger förr har skett.

Åtgärder behövs omgående. Själv känner jag till ett tiotal fall, där människor i dag står på ruinens brant. De har inte tid att vänta på några utredningar. Vi har i vår centermotion sagt att det i avvaktan på utredningsförslag på detta område behövs omedelbara åtgärder och möjligheter till ekonomisk hjälp i dessa mest akuta fall. Vi har pekat på möjligheten att regeringen, i avvaktan på utredningsförslag, överväger om de rättssökande kan ges ökat ekonomiskt stöd i den riktning som har föreslagits i centermotionen. I denna talas det om att medel för fullföljande av fukt- och mögelskademål skall, då rättsskyddsförsäkringens maximibelopp fullt utnyttjats och sakägare saknar andra rimliga finansieringsmöjligheter, kunna utgå ur den statliga fond för fukt- och mögelskador som efter riksdagsbeslut inrättades under år 1986. Vi vet att det för närvarande finns tillräckliga tillgångar i denna fond för att hjälpa dessa människor. Och, som sagt, det skall ju hjälpa personer i avvaktan på de lösningar som sägs vara under utarbetande. Ett tillkännagivande på denna punkt bör kunna innebära omedelbara lösningar på dessa allvarliga problem.

Samtliga borgerliga partier står bakom detta krav. Därtill är det flera remissinstanser som har påtalat att förändringar behövs. För att bara nämna några: Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund och domstolsverket. Frågan har också tagits upp i utredningen om miljövårdens organisation, För en bättre miljö.

Med dessa påpekanden, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 5 och övergår till övriga reservationer i detta betänkande. På grund av den sena timmen och med hänvisning till vad som tidigare anförts av såväl Sven Munke som Lars Sundin vill jag bara instämma i vad som sagts i reservationerna 4, 6 och 7 och yrkar helt kort bifall till dessa.

I anslutning till betänkande 22 yrkar jag inledningsvis bifall till samtliga reservationer.

I reservation 2 framförs krav på att ge regeringen till känna att de överväganden som pågår inom justitie- och finansdepartementen skyndsamt bör redovisas till riksdagen.

I motion Ju15 har vi från centern påpekat att en utvidgning av rättshjälpslagens tillämpningsområde bör ske, så att kostnader för juridiskt biträde för enskild vid skatteprocess i allmän förvaltningsdomstol skall täckas av rättshjälp, om målet avgörs till den enskildes förmån eller om målet drivs i prejudikatsyfte. Det kravet har vi upprepat i flera år.

Bakgrunden är att kostnaderna för juridiskt biträde i skatteprocesser ofta har varit avsevärda för den enskilde. I flera fall har också kostnadsansvaret för processer i förvaltningsdomstolarna övertagits av olika intresseorganisationer, vilka haft ett intresse av ett avgörande i saken. Den enskildes möjligheter att få saken prövad har därmed varit beroende av utomstående agerande. Detta har varit och är otillfredsställande. Att nu frågan är under beredning i regeringskansliet är ett framsteg jämfört med vad som sagts

tidigare från regeringens sida, men, som jag inledningsvis sade, behöver förslag skyndsamt redovisas, och detta bör ges regeringen till känna.

I den tredje reservationen i detta betänkande talas om ersättning till vittnen. Problemen i dag med vittnen är flera. Ett är att många upplever en rädsla för att vittna. Detta hänger samman med att de är rädda för repressalier från de åtalades sida. Därtill kommer andra obehagligheter för vittnen, såsom förlorad arbetsinkomst, att deras vittnesmål självklart ifrågasätts och att de känner sig själva som sittande på de anklagades bänk, vilket naturligtvis känns obehagligt. Många vill slippa ifrån dessa obehagligheter, och för den sakens skull säger man ofta att man ingenting hört och ingenting sett.

Att nu ersättningen till vittnen höjts i budgetpropositionen är en förbättring, men vi befarar att den höjningen är otillräcklig. Det är detta vi vill ge regeringen till känna i den tredje reservationen.

Anf. 140 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall kort ta upp de vpk-motioner som behandlas i dessa två betänkanden. Jag vill börja med betänkande Ju21, om bl. a. rättshjälp för invandrare. Vi i vpk anser att utlännningar som är tagna i förvar enligt utlänningslagen skall ha rätt till offentligt biträde så snart så kan ske. Mer än ett dygn får, som vi ser det, inte gå från det vederbörande tas i förvar till dess offentligt biträde beviljas.

Regeringen föreslår också att annan än advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå skall få förordnas till offentligt biträde endast om det finns skäl för detta. Många av utlänningsärendena handhas i dag av offentliga biträden som ej är advokater eller biträdande jurister vid advokatbyrå utan jurister med självständig rörelse. Dessa gör i de flesta fall ett mycket bra arbete.

Vi anser det självfallet vara av mycket stor vikt att krav på hög kompetens ställs på offentliga biträden, men av regeringen föreslagna ändringar skulle, om de tillämpas alltför strikt, innebära att många av de jurister som i dag är mycket kunniga i utlänningsärenden ej längre har möjlighet att arbeta med dessa. Vidare innebär inte advokattiteln någon naturlig kompetens på detta område. Vi anser därför att den kontroll av rättshjälp och offentliga biträden som redan i dag görs av rättshjälpsnämnden innebär ett starkare skydd mot oseriös verksamhet än den föreslagna lagändringen.

Herr talman! Jag vill beträffande justitiekontorets betänkande 21 yrka bifall till motion Ju13, punkterna 1, 2, 3, 5 och 7 samt reservationen 2 och beträffande justitiekontorets betänkande 22 till motion Ju715.

Anf. 141 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! Vår rättsordning innehåller högt ställda krav för att tillgodose den enskildes behov av rättslig trygghet. För att vi skall kunna säkerställa behovet av rättsskydd krävs också ett ekonomiskt bistånd. Tillkomsten av rättshjälpslagen den 1 juli 1973 innebar ett ekonomiskt bistånd i rättsliga angelägenheter. Reformen var ett led i den sociala skyddslagstiftningen.

De flesta har inte ekonomiska möjligheter att själva stå för kostnaderna i rättegångar eller andra rättsliga förfaranden. Reformen var också ett led i att

skapa ökad jämlikhet mellan medborgarna. Rättshjälpen innehåller två grundläggande krav:

För det första skall rättshjälp utgå där behov av rättshjälp föreligger.

För det andra skall ingen av ekonomiska skäl vara förhindrad att ta till vara sina rättsliga intressen. Men man skall i allmänhet efter förmåga bidra till att täcka kostnaderna.

Rättshjälp finns i fyra skilda former, vilka finns utförligt beskrivna i propositionen. Jag tänker därför inte närmare gå in på att beskriva dem.

Utskottet har behandlat förslaget om ändringar i gällande rättshjälpslag. Förslaget innebär bl. a. sänkta avgifter för den enskilde och ökade möjligheter till allmän rättshjälp genom att inkomstnivån höjs. Utskottet har godtagit förslaget men föreslår ett tillkännagivande när det gäller rättshjälps- och rådgivningsavgifter, där vi uttalar att dessa avgifter inte får bli högre än i dag för personer med låga inkomster. Till betänkandet har fogats åtta reservationer.

I reservation 1 har moderaterna föreslagit att riksdagen bör uttala sig för en liberalare praxis när det gäller rättshjälp för småföretagare. De har också föreslagit förbättringar när det gäller småföretagares möjligheter att få rättshjälp för att tillvarata sin rätt efter konkurs.

I specialmotiveringen i propositionen framhåller departementschefen att en helhetsbedömning bör göras av om en näringsidkare skall beviljas rättshjälp eller ej. För att detta tydligare skall komma fram föreslås en redaktionell ändring i lagtexten.

Rättshjälp kan och kommer även fortsättningsvis att kunna beviljas, om näringsidkare har en sådan ekonomisk situation som kan jämföras med löntagare i vanliga inkomstlägen.

När det gäller frågan om rättshjälp vid konkurs överensstämmer den föreslagna lagtexten med den uppfattning som har kommit till uttryck i ett antal avgöranden av högsta domstolen. Synpunkterna, som är redovisade i specialmotiveringen, har enligt utskottet tillgodosett syftet med reservation 1.

I reservation 2 tar folkpartiet upp frågan om rättshjälp genom offentligt biträde i asylärenden. Det finns ett utredningsförslag, som tillgodoser reservanterna. Den översyn av utlänningslagstiftningen som för närvarande pågår överväger denna fråga.

Enligt utskottets mening bör det därför inte i detta läge göras något uttalande i den riktning som reservationen förordar.

Reservation 3 är en moderat reservation. Rätten till allmän rättshjälp har alltsedan tillkomsten av rättshjälpslagen varit avhängig bl. a. av att den rättssökandes årsinkomst inte överstiger ett visst belopp. Översteg årsinkomsten åtta gånger basbeloppet utgick inte rättshjälp. I ändringarna i rättshjälpslagen 1983 bestämdes gränsen till 110 000 kr. Den gränsen gäller enligt nuvarande lag.

I propositionen föreslås återigen en knytning till basbeloppet. Inkomstgränsen höjs nu kraftigt. Enligt utskottet bör det finnas en inkomstgräns för rätt till allmän rättshjälp, framför allt då rättshjälpen är en social skyddslagstiftning.

Reservationerna 4, 5, 6 och 7 är gemensamma borgerliga reservationer.

Reservation 4 tar upp frågan om behörighet för biträde vid allmän rättshjälp och offentligt biträde. I propositionen föreslås att annan än advokat eller biträdande jurist vid advokatbyrå skall kunna förordnas till rättshjälpsbiträde eller offentligt biträde endast om det finns skäl till det. Utskottet har anslutit sig till departementschefens förslag och vi avstyrker reservation 4.

De problem som tas upp i reservation 5 har utskottet tagit fasta på. Utskottet redovisar detta i betänkandet och anser att förhållandena inte är tillfredsställande. Möjligheten att driva sin sak vidare, även om rättsskyddsförsäkrat maximibelopp uppnåtts, måste finnas.

Justitiedepartementet har nyligen tagit initiativ i denna fråga och beräknas lägga fram förslag till en lösning i den riktning som redovisas i betänkandet. När det gäller mål om mögelskador i småhus utgår utskottet från att regeringen även i det nyss nämnda initiativet överväger dessa frågor och lägger fram förslag till ändringar.

Reservation 6 gäller frågan om rättshjälp för felbehandlad patient. Den frågan var föremål för utskottets bedömning för två år sedan. Utskottet lämnade då en ingående redogörelse för rättshjälpslagen och beskrev också huvuddragen i patientförsäkringssystemet. De synpunkter som förs fram i reservationen är desamma som för två år sedan. Utskottet finner alltså inte någon anledning att ändra sitt ställningstagande i denna fråga.

Frågan om rättshjälp vid klagomål enligt Europakonventionen tas upp i reservation nr 7. Liknande motionsförslag har behandlats av riksdagen vid tidigare riksmöten.

Allmän rättshjälp får i princip inte beviljas i ärenden som skall behandlas eller prövas utomlands. Det finns dock vissa undantag, som redovisas i betänkandet, där utskottet bl. a. framhåller rätten att få sin sak prövad utomlands om det finns starka humanitära skäl för detta. Då skall också rättshjälp beviljas.

Reservation nr 8 har avgivits av folkpartiet. Utskottet har funnit att det inte finns någon anledning att ändra rättshjälpslagen i den riktning som reservanterna föreslår. De regler som finns ger – rätt tillämpade – möjligheter till rättshjälp i de ärenden som avses. Om det skulle visa sig att dessa möjligheter inte är tillräckliga med hänsyn till de uttalanden som har gjorts måste man på nytt följa upp detta.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande 1987/88:21 samt avslag på samtliga reservationer och motioner.

Vi har också att behandla anslag till rättshjälp. Utskottet har godtagit förslaget i propositionen.

Jag yrkar bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande 1987/88:22 och avslag på de tre reservationerna och samtliga motioner.

Reservationerna är gemensamma för de borgerliga partierna. Utskottet har i betänkandet yrkat avslag på en ändring av reglerna för förordnande av offentlig försvarare, och i konsekvens med detta yrkar jag avslag på reservation nr 1.

Frågan om ersättning för rättegångskostnader i skattemål har varit föremål för behandling i riksdagen vid ett flertal tillfällen. Skatteförenklingskommit-

téns förslag är under beredning i regeringskansliet, och tanken är att ett lagförslag skall komma under våren. Då får riksdagen ta ställning till förslag om ersättning i skattemål. Det finns alltså inte i dag någon anledning att bifalla reservation nr 2.

I reservation 3 tas upp frågan om ersättning till vittnen. I budgetpropositionen aviserar departementschefen en höjning av ersättningen till vittnen, och i avvaktan på det förslaget anser utskottet att någon åtgärd från riksdagen inte är påkallad.

Anf. 142 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Ulla-Britt Åbark förklarade här de grundläggande kraven för att rättshjälp skall utgå, dvs. när behov av rättshjälp föreligger och att ingen skall vara förhindrad av ekonomiska skäl att ta till vara sina rättsliga intressen. Tyvärr har dessa möjligheter begränsats i några fall, som tas upp i två reservationer som jag tidigare utvecklade litet mera. Det har också skrivits motioner i frågan. Det gäller alltså miljö- och fastighetsmålen samt skattefrågorna.

Nu säger socialdemokraterna att man väntar på utredningen. Men vi känner igen de här vackra orden och löftena, som så många gånger under lång tid har uttalats av socialdemokraterna. Det som saknas är handling. Jag skall ge exempel på de här vackra orden.

Jag har varit i kontakt med ett par av de fastighetsägare som har drabbats av mögelgisslet. Dessa har i sin tur varit i kontakt med justitiedepartementet, åtminstone sedan september–oktober förra hösten. Där gavs samma besked som här i dag, nämligen att man arbetade med frågan, att man skrev på budgetpropositionen och att problemet skulle behandlas i samband med denna. Så kom budgetpropositionen, men inga förslag till lösningar presenterades – det var bara ord och ord utan handling.

Sedan väntade vi med stort intresse på den omtalade miljöpropositionen, där helhetslösningar på miljöfrågorna skulle presenteras – så hade regeringen sagt. Där borde väl äntligen förslag läggas fram om lösningar i miljömål och om ökat rättsskydd. Regeringen hade vid ett flertal tillfällen förklarat att den såg allvarligt på miljöbrott.

Så kom miljöpropositionen i mars. Där fanns inte ett ord om rättshjälp i miljö- och fastighetsmål – det var bara ord och ord igen utan handling och inga konstruktiva lösningar. Det fanns inte heller ett ord om att justitiedepartementet arbetade med att lösa problemet.

Nej, dessa tomma löften som så många gånger har kommit från regeringens sida gör att det nu känns nödvändigt med ett tillkännagivande på detta område. Det finns gott om pengar i fonden att ta av. Skyndsamma lösningar är vad som behövs.

Anf. 143 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag kan helt instämma i Ingbritt Irhammars anförande i fråga om de tomma orden och löftena.

Jag skall begränsa mig till att bemöta Ulla-Britt Åbark när det gäller näringsidkares möjligheter att få rättshjälp. Det står tydligt i betänkandet:

”Möjligheterna för en näringsidkare att få allmän rättshjälp är begränsa-

de. Enligt 8 § första stycket 3 RIHL får näringsidkare inte beviljas rättshjälp, om det inte med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, näringsidkarens ekonomiska och personliga förhållanden eller omständigheterna i övrigt finns skäl för rättshjälp.”

Näringsidkare är alltså en diskriminerad grupp. Som jag framhöll i mitt anförande är de ofta småföretagare, som kanske har betydligt sämre ekonomiska resurser än en medellöntagare har. Det är absolut befogat med den utvidgning, som vi moderater har krävt.

I justitieutskottets betänkande nr 22 behandlas bl. a. kostnaderna för skatteprocesser. Jag har framhållit att det sedan 1985 gång på gång har utlovats förslag mycket snart, och så har man låtit sig nöja med det. Nu är det 1988, och ännu har det inte kommit någonting. Visserligen säger finansministern att regeringen skall anstränga sig och försöka komma med förslag, men det är ett löfte utan någon som helst substans.

När det gäller Ulla-Britt Åbarks påstående om rättshjälp utomlands vill jag påpeka att motionen handlar om rättshjälp när ett mål föredras för Europadomstolen eller Europakommissionen. Sverige har anslutit sig till Europadomstolen och har den som högsta rättsinstans. Det går inte att jämföra med domstolar i andra länder, vilket jag också sade i mitt anförande.

Anf. 144 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Även jag ber att få instämma i Ingbritt Irhammars anförande vad gäller miljömålen.

Jag vill gå tillbaka till frågan om offentligt biträde åt asylsökande. De asylsökande befinner sig vid det första förhöret i ett omtumlat tillstånd. Det är rädsla, förstår inte språket, är oroliga och nervösa. Är det inte besvärande. Ulla-Britt Åbark, att när jurister kommer i kontakt med asylärenden, där polisen redan har beslutat om direktavvisning, blir det slutgiltiga beslutet ett helt annat än det första?

Den viktigaste reformen för de asylsökande är större säkerhet vid gränsen. Det är där de skall ha tillgång till det offentliga biträdet, som också asylutredningen har föreslagit.

När det gäller allmän rättshjälp i utlänningsärenden har diskrimineringsombudsmannen stärkt folkpartiet i vår uppfattning om det nödvändiga i en förbättring av den allmänna rättshjälpen. Departementschefen och utskottsmajoriteten har i betänkandet smugit in något av en brasklapp. Diskrimineringsombudsmannen skall bevaka utvecklingen uppmärksam, och departementschefen skall själv i framtiden ägna uppmärksamhet åt ärendet. Det tyder inte på något större lugn hos departementschefen eller på att hon är helt nöjd med utvecklingen. Enligt diskrimineringsombudsmannen präglas systemet av stelbenthet och återhållsamhet.

Det hjälper inte att ni säger att ni hyser förståelse för den oro som folkpartiet uttrycker i motionerna. Den oron hjälper inte utlänningsarna så mycket. Låt oss förbättra möjligheterna att få allmän rättshjälp såsom diskrimineringsombudsmannen har föreslagit.

Anf. 145 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! I mitt anförande behandlade jag reservationerna till detta betänkande, och jag sade tydligt och klart till Ingbritt Irhammar, Sven Munke och Lars Sundin att det är en gammal fin tradition i riksdagen att vi väntar tills utredningar är klara, vi väntar tills ärendena kommer beredda och klara. Då tar vi ställning. Jag tycker det är viktigt att vi behåller den traditionen, och det gjorde man även under de borgerliga regeringarnas tid.

När det gäller övriga frågor har jag inte mycket mer att tillägga utöver det som står i betänkandet och det jag sade i mitt tidigare anförande. Diskrimineringsombudsmannen skall följa dessa frågor, och departementschefen har sagt att hon också noga kommer att följa frågorna.

Anf. 146 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Det må vara en gammal tradition att vi väntar här i riksdagshuset, men har man väntat tillräckligt länge och folk sitter i kläm så tar tålmodet slut. Det gäller också att visa handlingskraft när enskilda människor lider så som de gör nu, särskilt i miljömålen. Vi från centern och från övriga borgerliga partier har velat förhindra att enskilda människor skall lida. Vi har inte tid och råd att vänta längre. Vi kan inte bara vänta på utredningar som dröjer i årtal. Det behövs åtgärder omedelbart.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendena skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

18 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

19 § Anmälades och bordlades

Förslagen

1987/88:16 Riksdagens revisorers förslag angående översyn av förfarandet vid delgivning av kallelser m. m. vid domstolar och statliga myndigheter

1987/88:17 Riksdagens revisorers förslag angående begränsning av statliga bolags rätt till förlustavdrag vid beskattningen

20 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1987/88:145 om stöd till radio- och kassettidningar

1987/88:K33 av Birgitta Hambræus (c)

1987/88:K34 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1987/88:K35 av Karl Boo m. fl. (c)

1987/88:K36 av Marianne Andersson och Larz Johansson (c)

1987/88:K37 av Anders Björck m. fl. (m)

1987/88:K38 av Ulla Orring (fp)

1987/88:K39 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp)

1987/88:K40 av Gunnel Jonäng (c)

Prot. 1987/88:99

13 april 1988

Ändringar i rätshjälpslagen, m. m.

Meddelande om interpellationer

med anledning av prop. 1987/88:146 om ändringar i lokalhyreslagstiftningen
1987/88:Bo43 av Lars Werner m. fl. (vpk)
1987/88:Bo44 av Hans Göran Franck m. fl. (s)
1987/88:Bo45 av Agne Hansson m. fl. (c)
1987/88:Bo46 av Erling Bager m. fl. (fp)
1987/88:Bo47 av Rolf Dahlberg m. fl. (m)

21 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 12 april

1987/88:229 av *Börje Hörnlund* (c) till industriministern om samhällsutvecklingen på landsbygden:

Den socialdemokratiska politiken under 1980-talet har lett till kraftigt ökade balansproblem mellan olika landsdelar och ortstyper. Framför allt storstäderna och universitetsorterna växer på bekostnad av sådana regioner som inre Norrland, Bergslagen och sydöstra Götaland. Inom länen ökar koncentrationen till länscentra och andra större orter. Befolkningsökningen på landsbygden omkring 1980 blev mycket kortvarig.

Landsbygdsbefolkningen uppgår numera bara till 15 à 16 % av Sveriges hela invånarantal. Det innebär i stort sett en halvering sedan tiden före den första flyttlass epoken på 1960-talet. I allt större områden av landet riskerar underlaget att svikta både vad gäller försörjningsmöjligheter och service. En växande del av landsbygdsbefolkningens inkomster kommer från arbete utanför hemorten.

Trots dessa dramatiska förändringar ägnas förhållandena på landsbygden liten uppmärksamhet i den politiska debatten. Utvecklingsmöjligheterna tas dåligt till vara. Det gäller både landsbygden som bomiljö och sysselsättningsmöjligheterna. Industriministern och den statliga glesbygdsdelegationen har ställt sig i spetsen för den s. k. landsbygdkampanjen på temat Hela Sverige skall leva. Men insatserna där och i andra sammanhang ger föga vägledning för att bedöma, hur regeringen ser på landsbygdens utvecklingsmöjligheter på längre sikt och vilka insatser som staten är beredd att göra för att främja en positiv landsbygdsutveckling.

Jordbrukspolitik och näringspolitiken i bred bemärkelse spelar en avgörande roll för sysselsättningen och möjligheterna att skaffa sig inkomster. Inte ens i sådana sammanhang uppmärksammas emellertid speciella landsbygdssynpunkter särskilt ofta. Än mindre gäller det kommunikationer och service, trots att vägar, post och telefoni, kollektivtrafik, skola och social omsorg har avgörande betydelse både för pendlare och boende på landsbygden som har sitt arbete där.

Statliga myndigheter, affärsverk och företag tycks öppet eller underförstått utgå ifrån att landsbygdsområdena inte har några överlevnadsmöjligheter på sikt. I stället för att försöka medverka till en positiv landsbygdsutveckling främjar myndigheterna fortsatt koncentration till större och mindre tätorter av skolor, social omsorg och annan service. De rena landsbygdsområdena utarmas på offentliga inrättningar. Det är också lätt att hitta exempel på beslut i regering och riksdag, som bidrar till att underminera utvecklingsmöjligheterna på landsbygden.

Som exempel på statliga beslut under senare år som haft klart negativa verkningar för utvecklingen på landsbygden kan man nämna:

- slopandet av sysselsättningsstödet i stödområde C
- den försämrade kommunala skatteutjämningen
- slopandet av stödet för investeringar i alternativa energikällor
- urholkningen av väganslagen och neddragningen av driftbidraget till enskilda vägar
- höjd bensinskatt och kilometerskatt
- det försämrade stödet till den kollektiva landsbygdstrafiken
- centraliseringen och omorganisationen av folkbokföringen
- neddragningen av antalet försäkringskass kontor
- urholkningen av bidragen till utbildning och kulturarrangemang i folkbildningsorganisationernas regi.

Mot detta väger de landsbygdsinriktade insatserna lätt. Länsanslagen är fortfarande helt otillräckliga samtidigt som t. ex. både Volvo och Saab fått stora subventioner för att bygga nya bilfabriker i Uddevalla resp. Malmö. Ändringarna i jordförvärvslagen har gjort det något lättare att bibehålla mindre jordbruk. Samtidigt har emellertid rena kapitalplaceringar och bolagsköp i jord- och skogsbruk ökat, vilket förhindrar en positiv utveckling av landsbygden och innebär minskat antal arbetstillfällen. Bolagsbygd blir som bekant ödebygd!

Regeringen har i många fall medvetet gått in för att låta kommunerna lösa olika landsbygds- och glesbygdsproblem på egen hand. Ett sådant decentraliserat ansvar är riktigt under förutsättning att kommunerna samtidigt får ekonomiska möjligheter att ta sig an de olika problemen. Socialdemokraterna har valt att i stället dra ner de statliga bidragen till kommunerna. Ekonomiskt svaga kommuner och regioner riskerar därigenom att halka efter ytterligare.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern:

Vilken utveckling förutser industriministern av svensk landsbygd i t. ex. ett tioårsperspektiv när det gäller befolkning, sysselsättning och service?

Vilka statliga insatser betraktar industriministern som viktigast för att långsiktigt främja en positiv utveckling på landsbygden när det gäller befolkning, sysselsättning och service?

1987/88:230 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om postbefordran med järnväg:

Postverket har sedan ett antal år tillbaka reducerat antalet järnvägspostkupéer i landet. Antalet var 151 år 1960 och i dag finns 13 kvar. Den samlade posthanteringen via järnvägspostkupéerna har av postverkets kunder upplevts som servicevänlig och rationell. När tåget kommer fram är posten färdigsorterad och kan enkelt och snabbt delas ut på resp. orter.

Nya vindar blåser emellertid även inom postverket. Numera flygs stora delar av postmängden till stora terminaler där posten skall sorteras för att åter flygas ut i landet. Den snabba och rationella åtgärden att flyga posten har för kunderna framställts som kundvänlig och serviceinriktad.

Erfarenheterna har dock visat att stora bekymmer har uppstått för flyget på grund av dåligt flygväder och andra tekniska problem. I samband med att postkupéerna på sträckan Stockholm–Boden drogs in försämrades servicen framför allt i Norrlands inland. Detta på grund av att flyget ofta var försenat, och därmed fick posten i exempelvis Norrlands inland delas ut dagen efter. Det påstås också att planerat postflyg till Luleå inte klarade transporttiderna om man tvingades landa även i Umeå. Detta medförde att extra postflyg fick sättas in till Umeå. Detta fördyrande självfallet verksamheten.

Indragningen av postkupéerna har förorsakat färre arbetstillfällen i framför allt glesbygden i Norrlands inland utefter stambanan. Personal har omplacerats till andra postkupéer osv.

Regeringen beslutade den 26 november 1987 att de statliga affärsverken skall ta regionalpolitiska hänsyn, vilket måste innebära att postverket skall upprätthålla den service som tidigare funnits till företagen i Norrlands inland. Hur skall de som fått försämrad service när postkupéerna dragits in komponeras? Regeringens krav på affärsverken måste också betyda att personalen i landets glesbygder bör få bibehålla de arbetsuppgifter som finns på nuvarande postkupéer. De skall inte ersättas av personal från Stockholm.

En närmast självklar åsikt är att miljön försämras om större delen av posttransporterna överflyttas från järnväg till bil och flyg. Detta sker i direkt strid mot såväl regeringens som riksdagens målsättning om åtgärder för en förbättrad miljö.

Postverket fortsätter nu sin centralisering genom att olika interna utredningar bl. a. föreslår en sammanläggning av de s. k. paketsorteringsområdena från 24 till 10. Detta innebär exempelvis att 80-talet arbetstillfällen flyttas från Ånge till Umeå. Någon ekonomisk vinning kan de anställda inte se av åtgärden.

Jag motsätter mig en regionalpolitik som innebär att verksamheter flyttas från en glesbygd i ett skogslän till en centralort i ett annat skogslän.

Postverkets s. k. rationalisering innebär att samtliga postkupéer på några års sikt kommer att försvinna och antalet paketsorteringsområden minska drastiskt. Samtliga dessa åtgärder innebär inskränkningar i postverkets verksamhet i glesbygderna i vårt land.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till kommunikationsministern:

1. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att postverket skall ta de regionalpolitiska hänsyn som regeringen har beslutat?
2. Har regeringen för avsikt att kräva att de statliga affärsverken skall

- använda den ekonomiskt och miljömässigt effektivaste hanteringen?
3. Har kommunikationsministern för avsikt att medverka till att personalen på kvarvarande postkupéer får åka på sträckor där verksamheten blir mest effektiv ur personalsynpunkt?

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Meddelande om interpellationer

1987/88:231 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om SJ:s banverksorganisation:

Riksdagen behandlar för närvarande SJ:s framtida organisation. Jämsides med denna behandling pågår utredning om SJ:s banverksorganisation. I omorganisationen av banverket kommer såväl den centrala enheten som regionenheterna att påverkas. Bl. a. finns planer på att minska banverkets regionindelning från åtta regioner till fem.

Den omorganisation av banverkets centrala enhet, som sannolikt kommer att beslutas av riksdagen, kommer att innebära väsentliga störningar i banverkets verksamhet i och med den eventuella flyttningen till Borlänge. Av erfarenhet vet vi att utlokalisering av statlig verksamhet från Stockholm innebär att en relativt stor del av personalen föredrar att söka andra arbeten i Stockholm. Samtidigt med denna omorganisation pågår planer på en sammanläggning av regionerna. Detta innebär flyttning av personal från Sundsvall, Örebro och Norrköping. Även denna omorganisation kommer att innebära en viss åderlåtning på personal vid de nya regionkontoren.

Banverkets organisation får genom att både den centrala och de regionala omorganisationerna sker samtidigt en ur verksamhetssynpunkt mycket sårbar organisation under flera år framåt.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till kommunikationsministern:

1. Är regeringen beredd att ge banverkets organisationskommitté sådana direktiv att den kan föreslå en successiv omorganisation av banverket så att inte både den centrala och den regionala omorganisationen sker samtidigt?
2. Om så inte är fallet, är regeringen beredd att av regionalpolitiska skäl tills vidare behålla både Sundsvallsregionen och Luleåregionen?

1987/88:232 av *Sigge Godin* (fp) till industriministern om befolkningsutvecklingen i Västernorrlands län:

Västernorrlands län är det län som drabbats hårdast av befolkningsminskningen under 80-talet. Detta innebär att främst länets ungdomar har fått söka sin utkomst på annat håll i landet. Samtidigt som arbetslösheten i Västernorrland är större än i övriga landet saknar länet möjligheter att rekrytera välutbildad arbetskraft (nyckelpersoner). Trots 60- och 70-talets utflyttningar av statlig verksamhet till länet har utflyttningen från länet fortsatt. Detta beror delvis på att Västernorrland saknar den högskoleutbildning, såväl datautbildning som teknisk sådan, som efterfrågas. Därmed har länet inte självt kunnat utbilda den arbetskraft som länets företag är i starkt behov av.

Dessa problem förstärks av de neddragningar inom såväl den statliga verksamheten som kommun- och landstingsverksamheten i Härnösand som

Prot. 1987/88:99
13 april 1988

Meddelande om interpellationer

årligen planeras. Samtidigt har regeringen mycket goda möjligheter att medverka till en väl fungerande och ur sysselsättnings- och försvarssynpunkt viktig verksamhet i Härnösand.

Härnösand förfogar över synnerligen goda förutsättningar för ökad verksamhet inom kustverksamheten. KA 5, Norrlands kustradio, marin-kommando Nord borde kunna kompletteras med såväl kustbevakningsverkets centrala enhet som lokalisering av isbrytarflottan och utbildning av arméns luftvärn för Mellannorrland.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Är regeringen beredd föreslå ytterligare regionalpolitiska åtgärder för Västernorrland?

22 § Kammaren åtskildes kl. 22.33.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1987/88:99

Onsdagen den 13 april

Förste vice talmannen 11, 58
Andre vice talmannen 48
André, Gunilla (c) 145
Björck, Anders (m) 122, 134
Branting, Charlotte (fp) 90, 101, 104
Brunander, Lennart (c) 27, 34, 37, 52, 57, 58
Carlsson, Inge (s) 113, 117, 118
Castberger, Anders (fp) 50, 56, 57
Chrisopoulos, Alexander (vpk) 110, 117
Eriksson, Ingvar (m) 23, 26
Eriksson, Jens (m) 39, 40
Ernestam, Lars (fp) 26, 33, 36
Exner, Lahja (s) 98, 103, 105
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 126, 135, 138
Fransson, Jan (s) 29, 36, 38
Fridolfsson, Filip (m) 139, 142, 143, 144
Friggebo, Birgit (fp) 124, 130, 131, 136, 138
Godin, Sigge (fp) 106, 116, 117, 118
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 72, 76, 83, 86
Hammar, Bo (vpk) 128, 130, 131
Hörnlund, Börje (c) 70, 82, 87
Irhammar, Ingbritt (c) 150, 155, 157
Jennehag, Jan (vpk) 11, 19, 22, 34, 37, 53
Johansson, Kersti (c) 93, 102, 105
Jonsson, Elver (fp) 66, 81, 85
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 108
Karlsson, Ove (s) 54, 57, 58
Lorentzon, Sven Eric (m) 4, 10, 11, 19, 22, 35, 38
Magnusson, Göran (s) 145
Munke, Sven (m) 146, 155
Nilsson, Bo (s) 77, 83, 87
Olsson, Karl Erik (c) 8, 11, 18, 21
Persson, Gustav (s) 119, 121, 122
Persson, Karl-Erik (vpk) 95, 102, 152
Rosén, Bengt (fp) 6, 20, 22
Strömberg, Håkan (s) 14, 20, 23, 25, 40, 42, 43
Sundin, Lars (fp) 148, 156
Svensson, Alf (c) 41, 43, 58
Svensson, Olle (s) 131, 137, 138
Södersten, Bo (s) 140, 142, 143, 144
Wennerfors, Alf (m) 88, 119, 121, 122
Virgin, Ivar (m) 48
Wittbom, Bengt (m) 61, 76, 80, 84, 100, 103
Åbark, Ulla-Britt (s) 152, 157

